

CĒLĪS

GARA DZĪVES MĒNESĪRAKSTS

SATURA RĀDĪTĀJS

1948. gada 1. pusgads

Dz e j a

		Lpp.
<i>Ābele, Kārlis</i>	Pēdējais ieraksts, balāde	13
<i>Aigars, Pēteris</i>	Pulkvedis, balāde	113
<i>Čuibe, Mirdza</i>	Apburtais ezers, dzejolis	75
	Klusās straumes, dzejolis	138
<i>Dzīleja, Kārlis</i>	Reiz manis nebūs vairs, sonetīnu vija	9
	Meistarsoneti, atdzejojumi (Dantes, Petrarka, J. di Bellē, Ed. Spensera, V. Šekspīra, Gētes, Fr. Rikerta, Sent- Bēva, Š. Bodlēra un K. D. Baļmonta soneti)	139
<i>Eglītis, Andrejs</i>	Vai, draugi, nejutat? dzejolis	1
	Pilsoņiem, dzejolis	141
<i>Ērmanis, Pēteris</i>	Tavs smaids, dzejolis	114
<i>Galeniece, Rasma</i>	Vakarā, dzejolis	75
	Zelta puteksnis, dzejolis	153
<i>Ieviņš, Kārlis</i>	Aizbraucot, dzejolis	98
<i>Kalniņš, Nikolajs</i>	Strīdus, sonets	153
<i>Kaugars, Arturs</i>	Bēgļa bērns, dzejolis	1
	Gaidītāja, dzejolis	14
	Melnā kalna atbalss, poēma	49
<i>Kezberē, Elza</i>	Pastarā naktī, dzejolis	51
	Atspīdumi, dzejolis	153
<i>Lazda, Zinaīda</i>	Iznīcība, dzejolis	114
	Pastaiga ziemā, dzejolis	114
<i>Mežezers, Valdis</i>	Pie upes, sonets	153
<i>Miesnieks, Jonāss</i>	Dziesma dzīvībai, dzejolis	60
<i>Mōra, Valda</i>	Divdesmitajam gadsimtam, dzejolis	64
<i>Strēlerte, Veronika</i>	Gotlandē, dzejolis	138
<i>Zāle, Klāra</i>	Galotnēm pāri, dzejolis	10
<i>Zeltiņš, Teodors</i>	Laimas briedis, balāde	63
	Dubultnieks, balāde	117

Prōza

<i>Aigars, Pēteris</i>	Lābais malums, stāsts	5
<i>Eglītis, Anšlavs</i>	Kāpēc Tincis nepakārās, pasaka	61
<i>Dziļums, Alfreds</i>	Celmenieki, romāna II grāmatas fragments	115
<i>Gruzna, Pāvils</i>	Kā viņš nenokļuva līdz Staburagam, quasi una fantasia	52
<i>Ieviņš, Kārlis</i>	Zāļu diena Ezergailos, stāsts	55
<i>Jaunsudrabiņš, Jānis</i>	Āriņi, tēlojums	2
<i>Sarma, Jānis</i>	Studiosus theologiae, novele	65 un 119
<i>Širmanis, Jānis</i>	Spēka zāles, pasaka	11

Apcerējumi

<i>Bērzkalns, Valentīns</i>	Jurjānu Andrejs, viņa vieta un nozīme latviešu mūzikā	29 un 83
<i>Bičolis, Jānis</i>	Ievada piezīmes ieskatam Poruka dzejas saturā	142
<i>Dziļleja, Kārlis</i>	Aspazijas piemiņai	72
	Laikmeti, stili un virzieni	162
<i>Ērmanis, Pēteris</i>	Divi jubilāri, atmiņas un iespaidi (P. Gruzna un K. Ieviņš)	76
<i>Kalniņš, Aleksis</i>	Par prof. J. Endzelīna darbību literārās valodas laukā	154
<i>Kārklīņš, Kārlis</i>	Par lirikas mācīšanu vidusskolās	159
<i>Kundziņš, Kārlis</i>	Kas darāms reliģiskās audzināšanas labā?	26
<i>Liepiņš, Olgerts</i>	Edvarts Virza	15 (188)

Chronika

Francis Balodis un Latvijas senvēsture (Prof. K. Straubergs) 33, Rakstnieks un valodnieks kā valodas veidotājs (E. Hauzenberga-Šturma) 34, Kulta dziesma (V. Mežezers) 36, Anša Bērziņa ilustrācijas evaņģēlijiem un Jāņa atklāsmes grāmatai (Vold. Jansons) 40, Dieniškā maize, P. Aigara romāns (Ēriks Raisters) 42, Pāvila Gruznas romāns Jaunā strāva ((K. Dziļleja un P. Ērmanis) 43, Tagadnes dzeja, K. Dziļlejas Tālos ceļos (J. Bičolis) 46, Literatūras apcere (J. Bičolis) 99, Spilgtās krāsās tverts nesenās Rīgas romāns, Anšlava Eglīša Homo Novus (P. Ērmanis) 105, Konstance Miķelsone, Nelgu svīta (Prof. E. Blese) 107, Jāņa Jaunsudrabiņa stāsts Liktenis (P. Ērmanis) 109, Ilonas Leimanes Vadātājs (K. Dziļleja) 109, Reiņa Birzgaļa ilustrācijas T. Zeltiņa bērnu grāmatām (Voldemārs Jansons) 110, Miris Georgs Kolbe (Voldemārs Jansons) 111, Miris angļu rakstnieks A. Makens (J. Kalnbērzs) 112, Scientiae et patriae (Prof. L. Bērziņš) 167, Vēl par balādi (Prof. Kārlis Ābele) 168, Dažas piezīmes par balādi sakarā ar K. Ābeles un T. Zeltiņa grāmatām (Zinaīda Lazda) 171, Andreja Eglīša dzeja (Ēriks Raisters) 174, Gaisma tumsībā (Osv. Gulbis) 176, Alfreda Dziļuma romāns Celmenieki (Ēriks Raisters) 177, Dūkas kungs un viņa māja, Jonāsa Miesnieka stāsti (Prof. E. Blese) 178, Irma Grebзде, Sērmūkšļu pagasta ļaudis (J. Bičolis) 179, Olgerts Liepiņš, Dēklas ratiņš (L. Pērļupe) 181, Tautas dziesmu krājumi trimdā (N. Kalniņš) 182, Piezīmes par Fr. Dziesmas grāmatu Dzīvei draugos (Austra Tamuža) 185, Trīs ilustrētas grāmatas (Vold. Jansons) 187.

Pielikumā attēli uz atsevišķām lapām: 1. burtn. Edvarts Virza, 2./3. burtn. māksl. J. Zvirbuļa zīmēta dzejnieces Aspazijas ģimēte, rakstnieks Kārlis Ieviņš, 4./6. burtn. māksl. O. Noriņa zīm. J. Poruka ģimēte un māksl. M. Induses-Mucenieces zīm. Andreja Eglīša ģimēte.

C E L S

GARA DZĪVES MĒNESĪRAKSTS

SATURA RĀDĪTĀJS

1948. gada 2. pusgads

Dz e j a

		Lpp.
Čuibe, Mirdza	Ērģeles	254
Dāle, Karola	Līdz rīta gaismai	264
Dziesma, Fricis	Ieiešana	285
Eglītis, Andrejs	Svešā malā	253
Ērmanis, Pēteris	Atteikšanās un miera sapnis	234
Jaunsudrabiņš, Jānis	Bēglis	253
Kalniņš, Nikolajs	Ceļā	264
Kaugars, Arturs	Bail tikties	198
	Pārnācējs	311
Lazda, Zinaīda	Bēgles vakara vārdi	189
	Jaunā bēgle	189
	Rudenī	285
Mežezers, Valdis	Dzimtenes dziesma	261
Toma, Velta	Mūsu zeme	200
Zāle, Klāra	Neredz skats	234
	Kamanās	319
Zeltiņš, Teodors	Koka Kristaps, balāde	190

P r ō z a

Dziļums, Alfrēds	Sētnieks, pasaka	201 un 265
Eglītis, Anšlavs	Dubļi, stāsta fragments	262
Klāns, Pāvils	Parīzes impresijas	280
Lesiņš, Knuts	Dūja, novele	191
Niedra, Aīda	Rauši, stāsts	254
Širmanis, Jānis	Nāves balva, pasaka	199
Zāle, Klāra	Andrēnu tēva svētku vakars, Ziemassvētku stāsts	286

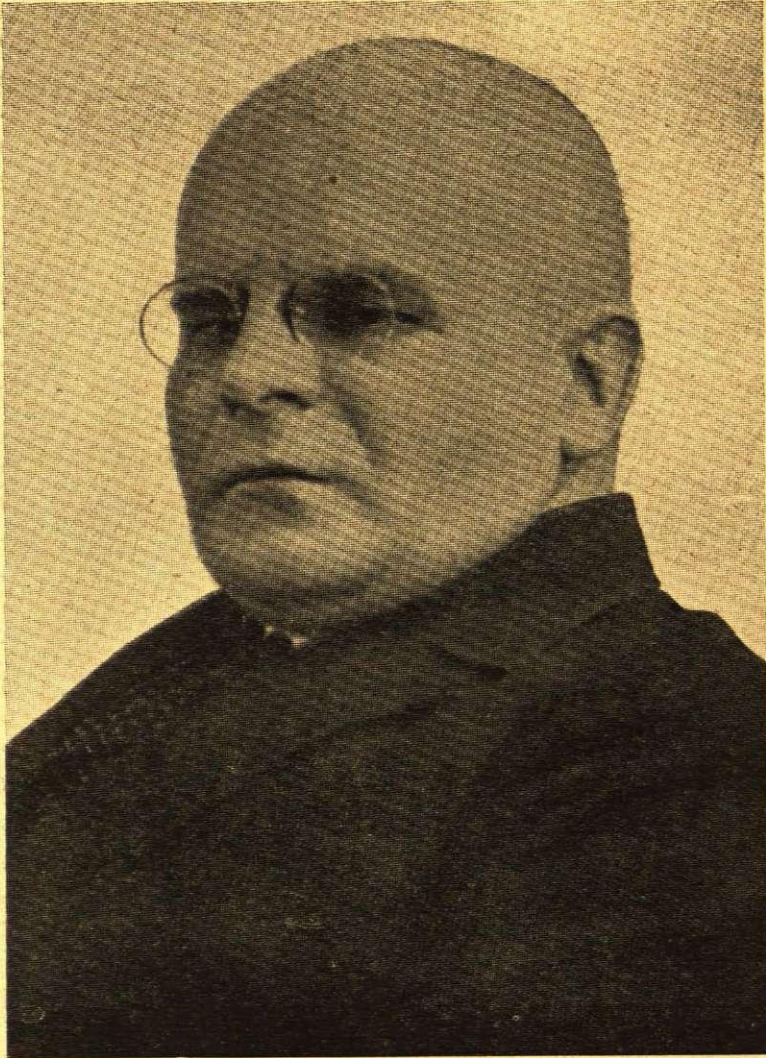
A p c e r ē j u m i

		Lpp.
Bērziņš, Ludis	Skola un skolas gars	316
Bičolis, Jānis	Drāmatika Mārtiņa Ziverta māksla	212
Ērmanis, Pēteris	Atmiņas par Jekabu Janševski	291
Kundziņš, Kārlis	Dieva templis un tā celšana	312
Liepiņš, Olgerts	Aleksandrs Grīns	303
Švābe, Arvēds	Jauna vēstures filozofija	226

C h r o n i k a

Jāzepa Vītola mūzikas vērtības (Knuts Lesiņš) 235, Kārļa Zariņa piemiņai (Pēteris Ērmanis) 238, Augustu Rudīti pieminot (Jānis Širmanis) 239, Knuta Lesiņa romāns Mīlestības zīmogs (Ēriks Raisters) 240, Kārlis Ieviņš, Sidraba birzs (Jānis Bičolis) 241, Mārtiņa Ziverta drāma vienā cēlienā Kāds, kuŗa nav (Prof. Kārlis Kārkliņš) 243, Jānis Klīdzējs, Pajumte (Prof. Ernests Blese) 244, Teologa piezīmes J. Klīdzēja Pajumtei (Osvalds Gulbis) 245, Jānis Širmanis, Pasakas (Valdis Mežezers) 245, Mintauta Egliša grāmatas (Līdija Pērļupe) 246, Oskars Kalējs, Dzimtenes vīrāks (Olgerts Liepiņš) 247, I. vispārējo latviešu dziesmu svētku 75 gadu atceres dziesmu diena (Val. Bērzkalns) 247, Vilhelms Tells Mērbeķas Latv. teātra iestudējumā (Olgerts Liepiņš) 250, Āksts Eslingenas teātrī (Ēriks Raisters) 251, Piezīmes par K. Džilleķas rakstu Laikmeti, stili un virzieni (Prof. Kārlis Kārkliņš) 252, Profesora Dr. theol. K. Kundziņa 65 mūķa gadi (Osvalds Gulbis) 320, Raksturīķas Ēnijas Aīdas Niedras personībā un dzeķā (Valerija Bērziņa-Baltiņa) 321, Trimdas rakstniecība 1948. gadā (Pēteris Ērmanis) 325, Ilustrētas grāmatas (Voldemārs Jansons) 330, Nobeķa premija piešķirta Dieva lieciniekam literātūrā (Jānis Kalnbērķs) 332.

Pielikumā attēli uz atsevišķām lapām: 7./9. burtn. māksl. N. Strunkes zīm. Mārtiņa Ziverta ģimēte, 10./12. burtn. māksl. J. Plēpķa zīm. prof. Dr. theol. Kārķa Kundziņa ģimēte, rakstn. Aleksandra Grīna ģimēte.

Edvarts Virza

CĒLĪS

GARA DZĪVES MĒNESĪRAKSTS

Nr. 10/12 (37/39)

OKTĒBRIS-DECEMBRIS

1948

Jānis Jaunsudrabiņš

BĒGLIS

*Kur mans kuģis, burots baltām buřām?
Varavīksne, Dieva derība?
Tikai melnas klintīs, gařām kuřām
Līdzī viřņiem aizplūst cerība.*

*Bēdzis esmu. Slēpies, suns lai neuzostu.
Visu pazaudējis. Varbūt pat pats sevi.
Dievs, kam man tik smagu nastu devi:
Visur līdzī nesu visas tautas postu.*

*Redzēt alkstu sudrabotu austras pusi.
Sauktin saucu: Latvi, tālu neaizklīsti!
Apjoz gurnus! Neiemīli to, ko nīsti!
Sveiksim Dzintarjūru, kas mūs auklējusi!*

Andrejs Eglītis

SVEŠĀ MALĀ

*Kad svešā malā dziedam: Dievs, svētī Latvijū!
Lai postā zūdināti, lai kaut pēc nāves skumtu,
Mēs neredzamu jūtam pār galvām tēva jumtu.
Kad svešā malā dziedam: Dievs, svētī Latvijū!
Mums bāra dvēšles vietā, šķiet, dzīva uguns augam,
Un jaunām, spožām acīm uz nākamību raugām —
Kad svešā malā dziedam: Dievs, svētī Latvijū!*

R A U Š I

Stāsts

Triju ceļu krustojumā piekalnes malā stāvēja Eglienes aptiekas nams. Pelēkā māja bērzu paēnā rāmi pacēlās pret zāles zaļumu, un spodrie logi vizēja kā dziļas sētu upes kluss ūdens. Ceļa pusē bija zemas kāpenes, un mājā varēja ieiet pa platām un senlaicīgām durvīm, kuŗu pulkstenītis siki un dzidri skanēja. Nams bija divu stāvu. No augšas skatoties, kā uz plaukstas uzlikta atvērās Eglienes novada tālā zeme.

Rītos rādījās kapsēta ar avotaino gravu un dienvidos augstā tālē spīdēja Raunas kalnāji un meži. Pret vakariem tumsa Ūdenskalna priedes un Māliju lauka elkšņi.

Aiz nama auga kalna dārzs. Tas pāršķēlās divās daļās. Augļu koki apsūnoja laika gājumā un vietām mainījās ar jaunajām ābelītēm, ja vētras vējš bija izgāzis vecos kokus.

Sakņu dārza dobes pakāpieniem cēlās pret kalnu. Pašā augšā auga milzīgie putras āboli. Sīpoli mijās ar gurķiem un saldajiem kāļiem, un apakšā, dārza leknākajā zemē riezās un plētās kāposti.

Dārza vidū stāvēja ar sarkansvītrainu audeklu apvilktā lapene. Meža vīnājs to ieskāva milīgām un gaŗām stīgām. Mājas pagalmu no varenā Dzadzalas grāvja atšķēla kupls krūmu žogs. Pie žoga piespiedies tvērās mazs laidars ar aptieķnieka govi.

Visapkārt bija lauki un tīrumi un zemnieku sētas. Tā bija zemnieku valstība.

Pelēkais aptiekas nams bija celts senajā laikā, kad vēl vācu muiža latviešu zemē bija stipra un vecie eglēnieši jo labi atcerējās, ka pelēkais trijpoduris — aptieka, degvīna pārdotava un krogus bija muižas lolojums.

Brīvvalstī svešinieku vara iznīka. Pazuda krogus un muiža, bet senais aptiekas nams palika.

Un pa zemajām kāpenēm uzkāpjot un ieejot pa durvīm, kuŗu pulksteņa skaņa bija no tālās pagātnes, nāca atmiņā šis laiks, kad

zemnieks, pulksteņa brīdināts un novaldīts svinīgajā aptiekas kambarī, bija vien bailīgi čukstējis.

Gadu gadi bija visu pārmainījuši. Pa Eglienes lielceļiem tagad joņoja automobiļi un divriteņi un novada vārti bija atvērti pasaulei. Un kaut gan zemo durvju pulkstenītis joprojām nodrūkstīja un apremdināja nācējus, viņi vairs netvīka bailīgajā pazemībā. Aptieka bija jo ievērojama vieta visā novadā. Ārsts gan izmeklēja un izklausīnāja sirdzēju, bet ar vārdiem vien kaiti izārstēt nevarēja. Riebējs palīdzēja ar vārdiem, bet arī viņam brīžiem neveicās.

Aptieķnieks turpretim allaž bija klāt, viņš stāvēja savā aizgaldē, tecināja un maisīja zāles un varēja palīdzēt arī bez ārsta padoma.

Viņš pats ziņāja visādus labus padomus un reizēm deva zāles pēc sava prāta, jo pie nevalīgā ārsta daudziem neizdevās piekļūt.

Un vai šis zāles nepalīdzēja?

Ja kāds nomira, nevarēja teikt viņa vainu, jo visi nebija glābjami un kādam bija arī jāaiziet pie Dieva.

Pats ārsts bieži vadīja savus miroņus.

Aptiekas kambaris bija pamazs ar zemiem griestiem.

Caur koku biezo lapotni iespīdēja mierīga un zaļgana gaisma.

Koka grīdas vietā bija gludenais un vēsais kuls. Pie sienām stāvēja daži soli.

Zemas iegaldes atdalīja skapjus un plauktus no apmeklētājiem. Uz šīm iegaldēm stāvēja lādes ar stikla vākiem, un tanīs glabājās iekārojamas mantas.

Šīs mantas aplūkoja arī veselie. Caur lāžu dzidro stiklu vizēja raiba papīra šķirstiņos ietītā sejas zieža un skaistuma putekšņi. Ķelnes ūdeņa un iesvaidāmo smaržu pudelītes dzirkstīja retajos saules staros.

Smaržoja ziepju ziepes, rožainas, baltas un vēsas kā jasmīnu ziedi, violētas un brūnas kā riekstu miza rudenī. Dažas bija ievīstītas sudrabainā un vieglā zīd papīrā,

un citas dusēja zem vāka kailas, mirdzēdamas un vilinādamas savā košumā.

Gleznaini sakrauti bija arī piramidona un aspirīna maisiņi, zobu suku ar sārtiem un baltiem tureklišiem, spožas dzirkles un kniebles.

Sienas skapja plauktos stāvēja bieza un blāva stikla pudeles ar taukajām Provansas, linu, kaņepu, olīvu un magoņu eļļām un ar smaržīgajām citronu, lavendēļa, pomoranča, ķimeņu un anīsa eļļām.

Bija pudeles ar arniku, piparmētru un baldriānu. Ar jauktajiem Ķīnas pilieniem un likoriņu vājām sirdim.

Šo likoriņu laudis cienīja pārlietu.

Aiz margām, uz paaugstena galda atradās smagie berztuvji un trauki, kuņģos maisīja, berza un karsēja dārgos zāļu miltus katrai kaitei.

Aptieķnieks strādāja nopietns. Viņš bija gados jauns, bet eglēnieši vēl nekad viņu nebija redzējuši smejamies krēslainajā aptiekas kambarī. Savus laudis viņš apkalpoja nerunīgs un kluss, un viņi aizmirsa, ka kopā ar aptieķnieku bija līksmojušies māju saiešanās un ka šinīs godos viņš nebija atšķīries no citiem. Tā viņi cienīja novilktais robežas.

Aptieķnieks bija apprecējies kopš diviem gadiem un sievu pārvedis no Rīgas. Sava novada jaunavām viņš bija pagriezis muguru.

Sākumā valodas plauka, auga un spindzēja ap piekalnes māju, bet vēlāk apklusā.

Tenkas un veltīgās nožēlas apnika. Un otrajai kāzu gadskārtai nākot, jauno aptieķnieci visi cildināja un dēvēja par labu un kārtīgu sievu, jo viņa bija studējusi farmācijas zinības un tagad palīdzēja vīram. Tā viņi abi saderēja kopā.

Vecajā namā tecēja mierīga dzīve bez pārliecīgās un nemierīgās laimes. Un tā bija īstākā laime.

Bet cilvēku likteņi mūžīgā laika gaitās mijās un mainījās un nekad neapstājās piepildīšanās nolikums.

Tā pienāca rūgtā diena arī Eglienes aptieķniekam. Un tas notika tā. Rudzu mēneša otrajā pusē kādas nedēļas beigās viņš

bija devies uz Rīgu pēc svarīgiem iepirkumiem.

Šinī pašā vakarā aptiekas namā ieradās negaidīta viesņa, paša aptieķnieka māte.

Viņa nāca no tālās Zemgales un eglēnieši pēc nostāsta zināja, ka viņai bija divi dēli. Viens bija atklīdis uz Eglieni, bet otrs palicis pie tēva vagas.

Vairāk nezināja arī pati vedekla, un abas sievietes bija svešinieces. Pirms diviem gadiem māte nebija nākusi uz jaunākā dēla, uz aptieķnieka kāzām, jo šinī laikā bija slimojis viņas vecākais. Tā viņa bija turējusies tāla un bija palikusi sveša. Nu abas raudzījās viena otrai pretī, ieslēpušās klusā lepnumā.

No piestātnes Zemgales māti bija pārvedis kaimiņš. Savā putekļainajā ceļa mētelī viņa ilgi sēdēja ēdamistabā pie galda un sarunājās par ceļu, par labo vakara laiku un svešo apkārtni. Tad vedekla aicināja:

„Māt, nāciet atpūsties!“

Viņas kāpa augšup uz otrā stāva istabiņu. Nams bija kluss, un pa atvērto logu telpā ieslīdēja maiga un čalīga gānu dziesma. Sarkanā nozieda koka kāpenes bija vieglas un tīras, un pie sienas iespraustā koka traukā vēsas smaržoja dārza rezēdas.

Rudens vakars dvašoja savā rāmajā mierā.

Jaunā aptieķniece jūta, ka viņas sirds bija sasalusi. Viņai nepatika mātes klusais un nopietnais vaigs, un viņu ievainoja vairīgā un atturīgā valoda. Viņa jūta, ka dvēselē un prātā pamodās ienaidis. Ienaidis viņu apbēdināja un pazemoja un, kaunēdamās savu apslēpto domu, viņa prasīja:

„Vai jums patīk, māt? Spīd vakara saule, un tāle ir priecīga un kalnaina. Atpūties, māt.“

Māte pasmaidīja un nolika savu ceļa somu. Rieta kvēle apmirdzēja istabiņu.

Vedekla aizgāja. Lejā, virtuvē, viņa teica gaitniecei:

„Līz, aiznesiet vecajai kundzei karstu kafiju un sviestmaizes.“

Apziezdama maizi, Līze sminēja. Jā, tas nu bija mākonis, pirmais padebess rāmajā laikā.

Viņa izvārija kafiju un kāpa augšup. Māte bija nomazgājusies un sakopa ceļa somu.

„Paldies par maizi,“ viņa teica un nokūpstīja Līzi uz vaiga. Līzei saskrēja asaras acīs.

„Piekusu,“ teica māte un slaucīja ar plaukstu pieri. Viņa vēl bija spēcīga sieva. Matos neredzēja sirmu šķipsnu. Sārtenā seja bija gluda un acis šķiltīgi raudzījās dēla gaitniecē.

„Skaista māja,“ viņa tencināja un paņēma kafijas krūzi, „skaists Eglienes mežs un lauka plašums.“

Līze atnesa arī siltāku segu un aizvāca tukšos traukus.

„Ar labu vakaru,“ teica mundrā viešņa, „es iešu pie miera.“

Virtuvē darījās jaunā kundze. Viņa bija iejāvusi mīklu. Brīdi no brīža skanēja durvju pulkstenītis. Viss tecēja savā parastajā gaitā.

Bet kundze bija nemierīga. Viņa neapnikusi kustējās un staigāja un satrūkās, kad Līze teica:

„Nu jums būs palīgs.“

Gaitniece turēja rokā svaigā piena ķipi. Viņa izkāsa pienu un nolika krūzi uz baltā, noberztā galda.

Kundze atbildēja ierūsējušā un apmāktā balsī. Viņa teica:

„Jā gan, Līz, nu mums būs palīgs. Vīra māte ir jo mundra, un viņa liks platu soli. Vai tu domā, ka man būs jāatdod atslēgas?“

Izbrīnā gaitniece uzlūkoja runātāju. Un nojauzdama kundzes prāta rūgtumu, apremdinādama mierināja:

„Vēl jau Zemgales sētas atslēgas nav no jostas pašlukušas. Viņa nekāro citu. Un es domāju, ka mātei ir laba sirds. Ar viņu mēs dzīvosim.“

Paņēmusi sausās malkas šķilu, viņa prasīja:

„Vai lai iekuŗu pavardā?“

„Nē, nē,“ kundze pretojās, „ej dusēt. Maizi es izcepšu pati.“

Virtuvē pie griestiem dega lielā spuldze. Pa atvērtajām durvīm varēja saredzēt zvaigznes pie debesīm.

Līze izgāja pagalmā. Zibeņoja rūsa. Ru-

dzu mēnesis bija sauss. Un aizvērdama savā kambarīša durvis, gaitniece prātā pieminēja abas sāncenses.

„...Bez naida, bez naida...“ viņa murmināja un ieslīga cisās. Dienas gaitā nokausētie locekļi kāroja miera, un Līze ātri aizmīga. Kad viņa piecēlās jaunajā rītā, kamaritī bija vēl krēsla. Bet pie Džadzalas grāvja jau skanēja govju pulkstenītis, un viņa zināja, ka ganāmpulki devušies uz ganībām.

Rīts bija atmodies un gaidīja jauno dienu. Dārzā kuplā un sulīgā zāle bija rasaina. Ābelēm zaros karājās sārteni un dzeltenī augļi, un tie bija apsvīduši un nolāsojuši ar dzidrām rasas asarām. Puķes naktī bija atpūtušās un kāroja sauli. Dziedāja putni. Putnu bija daudz, tie vēl spurdza un lidoja pa Dieva laukiem un neatstāja šo zemi, jo tā bija silta un devīga. Saule vēl nepacēlās, bet rīts bija maigs un nesaldēja. Pār žogu plētās smalks tīmekļa tīkls, un tanī iepinūsies spindza nomaldījusies zemes bite, kas, vakarā meklēdama un neatrazdama savu alu, bija patvērusies lapu un tikla aizvējā.

No kalna lejup nāca kāds.

Līze pacēla plaukstu pie acīm un ielūkojās. Tā bija Zemgales māte. Viņa staigāja basām kājām un savas bizes bija savijusi kuplā kamolā uz pakauša.

Līze aptaustīja matus, jo vidzemnieces bizes tina ap galvu. Viņa raudzījās uz māti un ievēroja, kā vizēja viņas vaigs.

„Tāda laikam ir bajāriene,“ viņa nodomāja, „lai kā apēnots pašas prāts, bet mute smejas lielā priekā.“

Māte nesa plaukstā saldu un sārtu ābolu.

„Labs dārzš,“ viņa teica, „došu šīs dienas pirmo ābolu savai vedeklai.“

Ņams bija kluss. Uz priekšnama akmens kula lēni dipēja baso kāju soli. Uz lielā virtuves galda stāvēja trīs grozi ar izceptajiem raušiem. Vienā bija cukurotās anīsa un citrona maizītes ar mandelēm, otrā zeltaini un brūni spīdēja bišu rauši ar krējumu un vaniļas smaržu, bet trešajā slēpās rozīnu un ābolu rausīši.

Uz lielā, ar plānu linautu apklātā sudraba šķīvja stāvēja augstais un apaļais olu rausis.

Olu rausis dzirkstīja kā saule un bija izrotāts ar sārtenām oranžu šķēlītēm.

Abas klusēja apbrīnā.

Pēkšņi Līze satrūkās un atskatījās. Kaktā, pītājā meldru sēdeklī sēdēja jaunā kundze. Viņa bija bāla. Klēpī nošlukušajām rokām nebija dzīvības. Viņa nesmaidīja un cieta klusu.

„Labrīt, Ilga,“ teica māte un pasniedza vedeklai ābolu, „ēd, tu esi nogurusi.“

Jaunā kundze paņēma ābolu. Viņa tanī kāriģi iekoda un, sulīgo augli ēdot, atkal kļuva sārtas nobālušās lūpas.

„Paldies, māt,“ viņa tencināja, „es visu nakti biju nomodā. Cepu maizi un vadīju slimniekus. Tie bija no pārnovadā. Vai tu vēlies rausi?“

„Labprāt,“ viņa paņēma rausīti un apēda to.

„Tu esi laba cepēja.“

Ēdamistabā uz galda bija nolikts agrais rītišķis. Līze atnesa silto pienu un medu, un māte ar vedekli apsēdās pie sava pirmā kopīgā azaida.

Jaunā kundze sēdēja slaida un taisna. Viņas iegarenā un gaišā seja nebija laipnības apstarota. Gurdena un nomākta viņa sagrieza maizi un klusēdama apkalpoja vīramāti.

Māte cilāja rudzu maizes šķēli, apkaisītu ar ķimenēm. Viņa dzēra pienu un skatījās uz vedekli un redzēja, ka vedekla nekā neēda un ka viņas rokas drebēja uz izšūtā galdauta.

„Mēs nopļāvām laukus,“ māte stāstīja, „raža bija svētīta. Un...“ viņa vilcinājās, „šīnī rudenī es sētu atdevu dēlam. Nu viņš ir saimnieks.“

„Jūs atdevāt sētu?“ vedekla prasīja. Viņas vaigi pietvika.

„Jā,“ māte mierīgi teica.

„Tad nu šī sētu dzīve ir nobeigusies. Jums, māt, būs jāieaug citā dzīvē.“

„Varbūt,“ māte smaidīja. Un vedekla neatlaidās:

„Kā jums patīk mūsu māja? Un kā jums patīku es?“

Jaunās kundzes gaišā seja bija pārvērtusies. Viņa bailīga čukstēja:

„Jā gan, māt, kā es patīku jums?“ viņa rotaļājās ar nazi un cirta ar spīdošo asmeni brūnajā maizes gabalā. Viņas līdz pleciem kailās rokas bija pilnas un skaistas un spīdēja rožainas pirmajos saules staros.

Pa durvīm ielīda pelēks kaķis un ātrā lēcienā uzlēca uz palodzes. Viņa platā mugurā gaismā novilnīja sudrabaina un lāsaina. Sienas pulkstenis iedziedājās gauss.

Un klausīdamās šī pulksteņa skaņās, māte pārspēja savu apjukumu un pasmējās. Viņa teica:

„Tu palo kā pavasara ūdens. Arī es reiz biju jauna.“

„Nē, nē,“ vedekla strauji teica, „manas paaudzes sievietes ir citādas. Viņām vajaga daudz spēka, lai nodzīvotu visu dzīvi. Viņām nepietiek ar druskām no bagātnieku galda.“

„Tas ir labi,“ māte sacīja, „tikai nevajaga sabradāt kaimiņa galdu. Un,“ viņa turpināja, „cilvēkam pie cilvēka jāpierod un jāatrod draudzība.“

Šī bija atbilde, bet valodas nebija izrunātas un dūrās kā asi un sāpīgi ērkšķi.

Piecēlusies un stāvēdama pie galda, vedekla vēl atkārtāja: „Cilvēkam pie cilvēka jāpierod...“ viņas lūpas noraustījās svešniecīgas un rūgtas. „Tas nav viegli,“ viņa teica, „tā ir cīnīšanās.“

Šīnī brīdī ieskanējās aptiekas zemo durvju pulkstenītis. Kaķis sakustējās un nolēca no palodzes. Vedekla teica:

„Man jāiet, māt,“ un viņa aizgāja pie sava dienas darba.

Māte lūkojās ārā pa logu. Bija jau uzlēkusi saule. Ārs staroja. Pilādzis žoga malā kvēloja sarkans, un pagalmā tecēja un nīrbēja vistas un cāļi, un liksmā pacēlās visa mazās sētas dzīvība.

Viņa sāka novākt galdu. Apvaldīdama bēdu, māte pie sevis nočukstēja: „Šī ir lepna un sveša. Es pievilos.“

Pēkšņi viņa sajūtās veca un atstāta. Viņa piegāja pie sienas spoguļa un ievērusies ieraudzīja savu pārvērsto vaigu. Tas bija kails un skumjš. Dzīvības siltā uguns vairs nesildīja viņas prātu, un viņa aptumsa. Šī uguns lēni dzisa zem pelniem.

Tad spēcīgā sieva saslējās. Viņa pacēla

roku, cietu un brūnu un ar plaukstu pār-
laida pāri pieri, it kā aizslaucīdama rūpi.
„Draudzība jāmeklē un jāatrod,“ viņa
klusī teica.

Pagalmā skanēja Līzes balss. Uz ceļa
rībēja riteņi un klabēja zirgu pākavi, un
pēkšņi liels brauciens devās gaŗām aptiekas
namam. Kad māte izgāja pagalmā, viņa
redzēja kāziniekus braucam.

Kalnā, liepu ieskauds, stāvēja balts diev-
nams. Saulē spīdēdami, devās kalnup brau-
cēju kumeli. Tās bija bagātas kāzas. Viņa
saskaitīja divpadsmit pajūgus.

„Tā brauc eglēnieši,“ smējās Līze,
„rads turas pie rada kāzās, kristībās un bē-
rēs. Un dzīro visu nedēļu.“

„Mēs esam svešinieki,“ teica māte.

„Nē,“ Līze atbildēja, „aptieknieks ir kļu-
vis īstens eglēnietis. Viņš kopj visas mūsu
paražas.“

Šie Līzes vārdi nomierināja un ieprieci-
nāja māti. Un staigādama savā dienas soli
no dārza uz laidaru, gaitniece turpināja
savus stāstus.

Par dievkalpojumiem pārnovada diev-
namā, kur daudzīnātā mācītāja svētrunās
izplauka mūžīgā Dieva valstība.

„Dvēsele grib atpūsties,“ Līze teica, „man
ir apnikusi ikdienas daudzīnāšana.“

Zemgaliete klausījās Vidzemes gaitu sie-
vā. Diena tecēja gausa. Vedekla nerādījās:
viņa bija nevalģīga.

Saulei rietot pārbrauca aptieknieks. Māti
viņš ieraudzīja ceļa malā pie zemajām kā-
penēm. Maigajā rietā gaismā ceriņu krūmi
spīdēja iesarkani, un no nama dūmeņa pa-
cēlās viegli dūmi.

„Tik ilgi neredzēta...“ dēls apskāva
māti.

„Tik ilgi neredzēts...“

Aptiekas kambarī kāda eglēniete gaidīja
zāles. Eglēniete raudāja. Viņas linu mutes
autiņš izdvašoja rūgteno dievkociņa smaržu
un autiņā viņa slaucīja lēnās asaras.

„Neraudiet,“ Ilgas kundze teica, „ne-
raudiet, jo bērns kļūs vesels.“ Lūpas viņai
drebēja. Viņa bija pamanījusi vīra atgrie-
šanos. Saņēmusi zāles un mierinājumu, eglē-
niete aizgāja. Uz zemajām kāpenēm ska-
nēja divu nācēju soļi.

Jaunā aptiekniece stāvēja apmulsumā.
Viņa nesteidzās pretī un klausījās. Klusumā
palēnām izgaiss bailes un, paraudzījusies
apkārt, viņa redzēja pazīstamās lietas un
pazīstamo telpu.

Uz mazajiem svariem vēl varēja saredzēt
baltos zāļu putekļus.

Viņa piegāja un noslaucīja tos. Un viņa
staigāja pie viena skapja un otra, uzmeklēja
neatrasto sietiņu un karsējamo podiņu un
sakārtoja vīra darba uzsvārci.

Un viņa domāja:

„Nē, es nepadošos. Ar šo sievieti es ne-
dalīšos!“

Viņa vēl reizi pārdomāja rīta sarunu.
Vai šī lepnā zemgaliete pazina pacietību?
Vai viņas vārdi bija gudra rotaļa? Nē, nē!
It kā pārvarēdama šaubas un slepenās bai-
les, Ilgas kundze glābās sīkstā un nežēlīgā
apņēmībā.

Rokas piespiedusi krūtīm, viņa apgal-
voja:

„Es nepadošos!“

Logos izdzisa pēdējie sārtie stari. Nevieni
viņu nemeklēja. No līča pļavām šurp at-
plūda skaņas. Kāds dziedāja. Vakars bija
kā visi pagājušie vakari, tāles un plašuma
apskalots, krāšņs un piepildīts rudens
vakars.

Kad Ilgas kundze uzkāpa augšas stāvā,
viņa tur atrada vīru un māti.

Aptieknieks atmodās it kā no dziļa mie-
ga. Visu laiku viņš bija sarunājies ar māti,
liela prieka pārņemts un valdzināts. Un šinī
sarunas laikā viņš bija piemirsis savu sievu.

Nule viņš traucās viņai pretī. Viņa ierau-
dzīja ceļa putekliem klātos apavus un viņa
izjauktos un kuplos matus. No drēbēm iz-
plūda savādā kairīgā pilsētas smarža, kāda
aptieknieku parasti pavadīja pēc pilsētas
ceļojumiem.

„Viņš nav apkopies,“ Ilgas kundze nodo-
māja, „jo visu laiku ir pavadījis pie viņas.“

Šī atziņa iegrīma viņas prātā kā asināts
nazis. Bet aptieknieks nenojauta sievas bargā
ienaida. Apkampis viņas plecus, viņš jautrs
teica:

„Māte atbraukusi uz visiem laikiem.“

Ilgas kundze strauji atstūma vīru.

Bet viņa vēl nekā neteica un valdījās.

Viņas acis bija vērstas prom, un viņa stāvēja šinī vietā sveša un naidīga.

Izbrīnā aptieķnieks atkārtoja savus vārdus:

„Māte paliks pie mums.“

Nu jaunā aptieķniece saslējās.

„Nē,“ viņa strauji iesaucās, „es negribu, ka tava māte apmetas manā mājā!“

Viņa vairs neapspļēpās un nenokaunējās. Aptieķniekam nošļūka rokas. Mātes vaigā viņš pamanīja atspoguļojamies kāunu.

Sadrūmis un neticēdams viņš jautāja:

„Vai esi slima?“

Bet Ilgas kundze spītīgi atkārtoja:

„Es negribu tavu māti!“

Aptieķnieks kaut ko nomurmināja un satvēra viņas roku, bet sieva izrāvās. Viņu kaitināja mātes miers.

Brīdi trīs stāvēja klusumā. Šis klusums bija smags un apkaunojošs. Tad aptieķnieks prasīja no jauna:

„Un ja es būtu atstūmis t a v u māti?“

„Mana māte ir mirusi,“ Ilgas kundze cieti atbildēja, „viņa vairs nav dzīva.“

Viņš satrūkās un teica: „Tu esi slima.“

Šie vīra vārdi sievā iesvēla dusmu lēkmi. Viņa atgaiņājās un atkāpās līdz atvērtajam logam, pa kuŗu ieklūda spirtais vakara gaiss. Platām acīm viņa paraudzījās visapkārt un kaut gan zilganajā vakara krēslā kā maigā tīklā bija apslēpies viņas vaigs, vīrs redzēja acu nelabo spīdumu.

Un pēkšņi Ilgas kundze ietvērās loga aizkaros un saplosīja tos. Viņa plēsa šos aizkarus ar ieaustajiem zelta tauriņiem un maigajām rozēm, un viņas pirksti bija tik sīksti un cieti, ka aptieķnieka plaukstas atlaidās.

Savā trakumā viņa bāza mutē drānas plūksnas un tās atkal izspļāva, lai no jauna ķertu un gremotu kā āpmāts kustonis.

Un pēkšņi viņa saligojās kā no sitiena un paklupa. Zeltainie un košie mati atrisuši pārvēlās pār pleciem. Viņa ieķērās šais matos un bez žēlastības plēsa savas cirtas. Viņas vaidi un kliedzieni bija nikni un aukaini.

Aptieķnieks skrēja pēc ledus.

Bet māte pieliecās plēsoņai. Mirkli viņa vicinājās un tad pieskārs drebošajiem un

ārprātīgajiem pirkstiem. Viņa grūda un bāza vedeklai karstajās plaukstās izjaukto un skaisto matu ķķipsnas un nicīgi sauca:

„Plēs, plēs! Plēs, ja tev patik!“

Cauri saviem vaidiem vedekla izdzirda šo balsi. Un māte neatlaidās. Viņas pirksti sapinās ar vedeklas pirkstiem, un viņa joprojām sauca:

„Plēs, plēs! Plēs, ja tev patik!“

Vedeklas pirksti samanīja vīra mātes pirkstus. Viņa sastinga un aprimās. Aptieķnieks nāca ar ledu.

„Lūk,“ māte teica, „viņa pamodās.“

Ilgas kundze atvēra acis. Viņa gulēja uz grīdas ar saplosītām drēbēm un ar uz-tūkušu un sarkanu galvu.

Viņas skats bija tukšs un noguris un vērsās projām, it kā nemanīdams abus šī notikuma līdzdalībniekus.

„Sieval!“

Viņa satrūkās un uzlēca kājās. Un ātri, neaizkavēta, bēgdama viņa aizskrēja pa gaiteni un ieslēpās savā istabā.

Aptieķnieks dzirdēja, kā noskanēja durvju atslēga. Pie gaitiņa griestiem dega spuldze. Uz grīdas kusa nosviestais ledus gabals.

„Vai tavai sievai bieži uzbrūk trakuma lēkmes?“ jautāja māte. Bet dēls nesaprata. Apjucis un nelaimīgs viņš pārjautāja:

„Kādas lēkmes, māt?“

„Nu, šīs lēkmes...“

Aptieķnieks purināja galvu. Izbrīnā viņš teica:

„Šī bija pirmā.“

„Lai Dievs dod, ka tā būtu pēdējā,“ cerēja māte. Viņa sakopa gaiteni. Uzlasīja aizkara driskas un pievāca ledus gabalu.

Apakšā pagalmā stāvēja Līze. Rokas saņēmusi, viņa klusi murmināja zem sevis.

„Līz!“

„Es lūdzu Dievu,“ gaitniece teica, „lai atgriezās mājās miers.“ Un viņa paraudzījās Zemgales mātes bālajā vaigā.

„Nezinu, vai šis miers atgriezīsies,“ atbildēja māte un nopūtusies paklausījās uz augšu. Viss bija klusu.

Viņa atcerējās, ka dēls ir izsalcis un, apklādama vakariņu galdū, meklēja raušus. Bet skaistie rauši bija pazuduši. Aptieķ-

nieks stāvēja augšā pie savas sievas istabas durvīm un veltīgi lūdzās un diedelēja.

Tā viņš diedelēja ilgi. Māte pacietīgi gaidīja. Visapkārt bija liels klusums, jo sestdienas vakars jau bija ieslīdējis naktī. Un savā vienatnē viņa paļāvās domām.

No Darvas kalniem, no Lielā Rata pūta spirts nakts vējš pāri vecajam aptiekas namam, pāri Azandas upei un Adulienas siliem. Un šis spirgtais nakts vējš gainīja baisās domas.

Visu vēl varēja izlīdzināt. Māte uzelpoja un labi apņēmās sargāt un paglabāt noslēpumu, kā visā visā mūžā bija sargājusi dzimtas likteni. Viņa sēdēja un gaidīja. Gaitniece bija devusies pie miera, bet aptieknieks vēl nenāca.

Šinī naktī viņš aizmirsa savu māti, kā atkalredzēšanās priekā bija aizmirsis sievu.

Zvaigznes jau nobālēja pie debesīm, kad māte piecēlās no galda un kāpa augšup.

Viņa pagāja garām dēlam, kas stāvēja pie Ilgas kundzes durvīm, un neteica viņam ne vārda. Viņa devās pie miera.

Trīs dienas labprātīgā cietumniece kavējās atstāt savu sprostu.

Savu darbu aptieknieks strādāja īgns un sarūgtināts. Bet mātei viņš teica:

„Paliec.“ Un viņa palika.

Ceturtās dienas rītā, agri, kad saule vēl nebija lēkusi, aptieknieks atrada savas durvis pusviru.

Viņš ielūkojās telpā. Sieva gulēja. Viņas košais un jaunais ķermenis atvēries dusēja uz platās gultas. Viņa elpoja mierīga. Telpa atradās dienvidu pusē, un logs bija atvērts. Uz grīdas izritināts lāsmojo dārgs paklājs. Lielos māla kubuliņos smaržoja puķes. Tās nebija apvītušas. Pie baltajām lefkojām lika smagās un sarkanās rozes. Uz mazā galdiņa pie zvilņa stāvēja tukša vīna pudele un glāze ar dzēriena atliekām.

Viņš klusi iezagās istabā un, aizvēris durvis, apmulsu izbrīnā. Uz lielās senlaiku lādes stāvēja trīs raušu grozi. Olu rausis uz

sudraba šķīvja bija pusē apēsts un arī grozu rausiši bija ēsti.

Uz meldru sēdekļa malas viņš vēl ieraudzīja rudzu maizes šķēli ar rožainā šķiņķa kārtu.

Aptieknieks apsēdās un skatījās. No pleciem novēlās kā smaga nasta.

Viņš nebija mulķis un labi saprata, ka šī gulošā sieviete nebija nekāda briesmone. Viņa bija labi paēdusi, un viņas miegs bija dziļš.

Un raudzīdamies uz groziem un uz šķīvi, viņš pēkšņi sajuta lielu izsalkumu, jo šinīs trijās dienās bija badojies, savās iedomās ciezdams kopā ar sievu.

Rausi grozos smaržoja neatvairāmi. Viņš izstiepa roku un paņēma bišu rausi. Tad viņš iekāroja olu rauša šķēli. Un paņēmis ēda lielā patikā un aizmirsa apkārtni. Tā kozdams gardajos raušos, viņš kļuva lēns un apmierināts. Un bez domām, pacēlis augšup acis, viņš pēkšņi it kā sastinga un pietrūkās kājās: sieva sēdēja gultā un skatījās uz viņu.

Viņa smaidīja.

Un gaišajā, garenajā sejā vizēja rožainas un zeltainas siltā rīta ēnas. Viņa bija kā auglis rasainajā dārzā, un aptieknieks stāvēja un nevarēja izteikt ne vārda.

Sieva bija tik skaista un iekārojama, ka viņš pilnīgi aizmirsa neseno, briesmīgo notikumu.

„Nāc,“ teica Ilgas kundze, „nāc!“

Viņš pienāca un noliecās.

Un šinī brīdī viņa paļāvīgi un mierīgi jautāja:

„Kad tu pavadīsi savu māti?“

Vīrs maigi un viegli noglauda sievas plecu. Pie loga iedziedājās rīta putni un pacēlās stipra puķu smarža.

Un raudzīdamies joprojām sievas smaidošajā vaigā, viņš atbildēja bez jebkādam sirdsapziņas ēdām:

„Es viņu pavadīšu rīt.“

DZIMTENES DZIESMA

Šķiet ceļš bez gaismas stara vairs, pa vētras nakti vada,
 Kā posta putni dienas slīd jau trimdā gads pēc gada,
 Nav viegli dzīvi izturēt — zūd spēki laikā skarbā,
 Kad dzimtene sen zaudēta, kur mūžs bij vadīts darbā,
 Kur katram savi nodomi ik brīdi lieli bija,
 Kur jaunas audzes piedzima un sauli ieraudzīja,
 Kur tos, kam pilns bij dienu mērs, pa druvu ceļu lēnām
 Uz kapu kalnu aizveda, lai dus zem koku ēnām
 Tur mīļu roku apsegti ar tēvuzemes smilti,
 Kas krietnus darbus darija un kopa latvju cilti.
 Tur — mūsu brīvā dzimtenē — bij vārpas smagu briedu
 Un dārzi diži kuploja, un puķes krāšņu ziedu.
 Pa stāvām lazdu piekrastēm un pļāvām upes guldza
 Un migloja, kad saules riets vai saullēkts kalnos spuldza.
 Un druvu klusā šalkšana pa lauku sētām gāja,
 Un daba savu auglību visnotaļ dāvināja,
 Lai visiem maize dienišķā ar Dieva labu prātu
 Pēc vecā senču tikuma ir baudāma ar sātu.
 Cik neizteicams lieliskums bij mūsu birzīm rietā!
 Un tanīs tikās kavēties kā kādā svētā vietā.
 Bet pirmā rīta spožumā kad bērzi atvizēja,
 Tur arājs ilgi raudzījās, un sējējs gažām sēja.
 Un tirumā pie mežmalas no kokiem ēnas krita,
 Kad saule rītā piecēlās, no zāles rasa rita.
 Bet miers, ko koki dāvāja, ar mežu maigo elpu
 Nekur vairs tāds nav atrodams pa visu zemes telpu,
 Lai cik tur tālu jāaizklīst, lai kādā malā stātu —
 Kas nepieminēs dzimteni, lai viņa aicinātu?
 Ik pavasaris turpu sauc, un vasara iekviēna,
 Un rudens, zeltu apbiris, un katra ziemas diena.
 Sauc mirušie un dzīvie turp, un karogs saplosītais,
 Un māju ceļš — kā aizmirst to! — sen senu dienu mītais.
 Lai diezcik skaņi zvani skan, kas svešos torpos zvana,
 To balsis latvju dievnamu sirds skanam nesamana;
 Var diezcik augsts būt svētais doms un uzcelts kalna galā,
 Tas nelīdzinās dievnamam, kas bija drvoas malā,
 Kur, pazemīgi tapuši, pār zemu sliexsnī gājām,
 Bet Dieva balsi dzirdējām, kas skan no debess majām,
 Un tāpēc garā pacelti mēs jutamās arvienu,
 Kad Viņa vēsti klausīties tur bijām svētu dienu,
 Un kad par savu dvēseli mēs lūgsnu noskaitījām,
 Pie baznīcdurvīm tirumus un mājas apskatījām.
 Tad likās, lielais miera Dievs, kas satvēris mūs bija,
 Pats zemes dzīvō iemita un visus nosvētīja.
 Ar dzimteni arvienu vēl mēs esam kopā sieti,
 Kaut ilgi no tās atrauti, cērt Dieva rīkste ciēti.

D U B Ļ I

Stāsta fragments

Vienā acumirkli nogāze pludoja. Pēc minūtes mežonīgs kalnu strauts šķiedās zirgam līdz vēderam. Nabaga lopiņš klupa, apsedās un atlikušo ceļu pa mālaino nogāzi mēs nobraucām uz sāniem un muguras. Baltais ūdens, kas gāzās pār mums, bija tik blīvs, ka nevarēja redzēt ne pāris soļu uz priekšu, un vienīgi ielejas dibena veidojums noveda mani pie liela akmens bluķa ielejas vidū. Cieti tam piespiedies, ļāvu ūdenim šļākties pāri mugurai, atcerēdamies zēnību, kad peldēdams labprāt sēdēju zem sudmalu slūžām. Pēc brīža pamanīju no ūdens sienas iznirstam Tēnu, kas sprausloja un rīstījās kā ronis.

Viņš kaut ko sauca, bet vārdi pazuda straumēs, kas šļācās pāri viņa sejai. Patiesi, lietus bija tik blīvs, ka daudz netrūka, lai tajā vienkārši nosliktu. Pēc īsa brīža stāvējām ūdenī līdz krūtīm. Taustoties gar akmeni, ievēroju, ka pa nobirzumiem var parāpties dažus metrus augstāk, lai vismaz nebūtu jāstāv tieši ūdenī.

Nemāku sacīt, cik ilgi vilkās šī gāze. Kā jau tādās reizēs mēdz būt, likās, ka veselu mūžību. Tad tā mītējās tikpat pēkšņi, kā sākusies, it kā debesīs kāds būtu aizgriezis krānu. Tajā pat mirkli melnais mākoņu vāks pārplisa un skaudra zelta saule piepildīja debesis un zemi. Melnbaltās klintis, sarkanais māls, zilbrūnie ūdeņi, viss iemirdzējās tajā pasakainajā krāsainībā, kādu piešķir dabai vienīgi lietus. Lepna varvīksne pārmeta ielejai savu septiņsvītraino loku un spožās krāsas likās virmojam gaisā tik tuvu, ka šķita, mēs tās ieelpojām.

Bet es satrūkos, vērīgāk ieskatījies ielejā. Stāvās nogāzes, kas pirms negaisa glaudīja aci ar savu pulēto gludumu, tagad šķērsoja dziļi izrautas gravas, kuŗu dibenos trakojošas straumes šķieda augšup dubļainas putas. Un tad man likās, ka mēs ar visu akmens bluķi, uz kuŗa sēdējām, braucām pa nogāzi augšup, sākumā lēni, tad arvienu ātrāk... Gaisu piepildīja dīvainā spalga šņākoņa.

Es satvēru galvu, domādams, ka reibstu, tad atgidos: visa mālainā, plūdu izmieķšķētā un strautu sarautā nogāze brauca lejup! Tas bija milzīgs zemes šļūdonis, par kādiem šajā apvidū dzirdēja tik daudz baigu nostāstu.

Tad es ieraudzīju, ka Tēns izrauj dunci un nolēc no akmens, uztriekdams gaisā resnu stabu brūna ūdens. Es nodomāju, ka viņš sajucis. Pielēcis zirgiem, kas, briesmas jauzdami, slējās gar akmeni pakalkājās, viņš ar ātru cirtieni pārgrieza saites un uzsvieda dažus saiņus uz akmens pie manis. Tad uzlēca sedlos stāvus kājās un taisni paguva vēl satvert manas jostas galu, ko es nolaidu viņam uzrāpties uz akmens atpakaļ.

Nākošā mirkli dubļu lavīna ar neapraķstāmu sparū triecās pret mūsu akmeni. Mirkli viss nogrima krēslā — tumšbrūns vāks pārsvērās mums pāri — milzīga šķidru mālu šļakata, kas radās, dubļu strāvai atstoties pret mūsu klintsbluķi. Ar varenu plikšķi tā nokrita metrus desmit aiz mums, no galvas līdz kājām apšķiezdama mūs ar sīkstām brūnām putām. Kad izberzēju acis, ieraudzīju sevi sēžam uz lēzena akmens puna plašā dubļu ezerā, kas bija piepildījis visu ieleju. No mūsu zirgiem nebija ne vēsts.

Mēs atrādāmies nelāgā slazdā, no kuŗa nebija nekādas saprātīgas iespējas izkļūt. Liktos vienkārši — ja var peldēt ūdenī, kāpēc gan ne dubļos, kas ir daudz smagāki? Ne kūtrs būdams, Tēns, jostā iesējies, to tūdaļ izmēģināja. Bet — arī purvā nevar peldēt. Nelaieme tā, ka, reiz iegrimstot, no sīkstās masas vairs nav iespējams izrauties un tā beigu beigās peldētāju iesūc. Tikai ar lielām mokām man izdevās nokausēto Tēnu izvilkat atpakaļ uz akmens, un visu dienu līdz vakaram viņš nopūlējās notīrīt miesu no sīkstajiem dubļiem, kas žūdami draudēja saraut ādu plaisās.

Kamēr spīdēja saule, jutāmies diezgan labi, bet tad iestājās nakts, auksta kā ledus pagrabs. Divos saiņos, ko Tēns paguva iz-

glābt, bija pārtika un guļammaiss, un bez šīm lietām mēs būtu gājuši bojā jau pirmajā naktī. Mēs krukņējām, saspiedušies maisā, un vērojām bāro ainavu, kas plētās ap mums. Palsajā mēness gaismā dubļu ezera līmenis vizēja nespodrs kā alvas šķīvis. Gaisa bija pilns mālainas dvingas kā podnieka darb-
nīcā.

Bet drīzi mēnesi sāka aizaut padebeši, tie sabiezēja un pamazām, iesūca sevī pēdējo gaismas staru, pamezdami mūs drēgnā, melnā naktī. Un tad — radās migla. Vai esat kādreiz novērojuši, kā tas notiek? Nav grūti saprast, kāpēc šejieniēšiem visas malas ir daimonu pilnas. — Jūs raugāties biežā tumsā. Ir nāves klusums un gaisā ne visniecīgākās pūsmas. Zemes vai ūdens virsmu jūs nevarat redzēt, tikai nojaust. Piepeši, gluži ne no kā, gluži tāpat kā bailes rodas cilvēka iztēlē, jūsu acu priekšā pazib palss plankumiņš, ne lielāks par plaukstu. Tas atdalās no zemes un pakaņas gaisā. Tas pavelkas gaŗāks, paslid gabalu uz priekšu, sažuburojas un lēnām izaug kā dīvainā aļģe, kā krūms, kā stāvs, mēmi paklanās, izlaiž bālus taustekļus un piepeši tas ir jau vesels koks ar palsu mākonī kroņa vietā. Zem zariem lokās savādas strēmeles, slejas jauni izplūduši veidojumi, kas — lai gan joprojām nav manāma ne mazākā vēsma — ķēmīgi lokās, snaika it kā starainus ragus, vēdina kā plīvošas krēpes, gurdi uzlido, nolaižas, izplešas un atkal savelkas. Brīžam šie rēgi peld jums tieši virsū, palsie taustekļi tiecas jūs apskaut, un sejā iesitas salta, mitra elpa. Plīvuraino būtņu sarodas arvienu vairāk un vairāk, tās tagad jau veseliem bariem iznirst no pašas tumsas dzilēm, kļaujas viena pie otras ciešāk un ciešāk kā milzīgs balti tērptu piligrimu bars, kas noplūst pa stāvajiem krastiem svētajā upē Gangā — līdz jūsu pēdīgi apņēm migla, necauredzama, auksta un blīva un mitra kā kompreza.

Otrā rītā mēs pārbaudījām, ka dubļu ezers krities tikai par četriem pirkstiem. Tā bija smaga vilšanās. Mēs tikai mulsi saskatījāmies, nepārmīdami ne vārda. Līdz šim mums vēl nemaz nebija ienācis prātā, ka tieši uz šī akmens varētu pienākt mūsu gals. Tagad mēs to aplūkojām citādām acīm.

Ap pusdienu migla izklīda un saule sāka tveicēt tik karsti, ka ieļejas aizvējā akmens nokaita kā milzu pavards, tik karsts, ka ar kailu plaukstu tam nevarēja ne pieskarties. Mēs sēdējām sviedriem applūduši uz sava guļammaisa un kampām pēc gaisa kā zivis, izmetas sausumā. Liels posts bija ar ūdeni dzeršanai. No dubļiem varējām to izņņaudzīt tikai naktī, jo dienā tas izgaroja ātrāk nekā nostājās duļķe.

Un tomēr, jo vairāk slāpes mūs mocīja, jo negantāk saule mūs sutināja, jo vairāk priecājāmies. Saule bija mūsu vienīgais glābiņš: dubļu ezers pamazām pārvilkās ar sīkstu garozu. Mēs drupinājām akmens šķembas un metām tās uz mālainās mizas, pētīdami, kādā tā kļūs pietiekami bieza, lai izturētu mūsu svaru. Par nelaimi, garoza stipri plaisāja, jo dubļu ezers, kaut nedaudz, bet tomēr manāmi sēdās.

Trešā diena uzausa apmākusies un vējaina; bija paredzams lietus. Tas draudēja atkal atmieķšķēt garozu. Tā kā pārtikas mums pietika labi ja divām dienām, tad lietus puslīdz nozīmēja bada nāvi uz akmens. Tāpēc nolēmām mēģināt šķērsot ezeru vēl pilnīgi nenozūvušu.

Saprotams, iet pa garozu nebija ko domāt, varēja tikai līst uz vēdera, vai velties izplestām rokām un kājām, pūloties sadalīt ķermeņa svaru uz iespējami lielākas garozas platības.

Pirmais mēģināja laimi Tēns. Ļoti uzmanīgi nolaidzāmies no akmens, viņš izstiepās visā gaŗumā. Garoza draudīgi plandījās kā palags vai aizauguša purva plānā velēnas sega, slinki aizveldama lēzenās krokas līdz pat krastam. Pie mazākās neveiklības sega plīsa un pa spraugām lielās paltis izplūda mālu putra. Bija baigi nolūkoties, kā nabaga Tēns izmisis kārpjās un airējās uz nodevīgā palaga. Uz vietas nedrīkstēja kavēties ilgāk par mirkli, jo virsma tūdaļ bīstami iegrīma. Vairākas reizes likās, ka mans ceļvedis pazudis, taču allaž pēdējā brīdī, lietojot plakani sasaiņoto guļammaisu kā balstu, viņam izdevās aizvelties nost no bīstamajiem plīsumiem. Bet Tēns sāka pagurt un nespēja virzīties uz priekšu diezgan ātri. Plānā sega sāka iegrimt arvienu dziļāk. Jau

reiz viņš izbruka cauri līdz jostas vietai, un tikai brīnums ļāva izrausties atkal laukā. Beidzot Tēns iekļuva vietā, kur kaut kādu iemeslu dēļ uzkaltusi garoza izrādījās pavisam plāna. Viņš ieslīga kā dziļā silē. Viņš mēģināja atspiesties uz plaukstām; tās iegrima līdz elkoņiem kā dziļos maisos. Tad sega pārplīsa. Izmisis Tēns ķerstījās gar plaisas malām, tiekdams izstiepties visā gaŗumā. Velti, sīkstie māli viņu lēni, bet neatvairāmi iesūca sevī. Un tad redzama bija vairs tikai dubļiem notašķītā galva; arī to palaikam aizsedza dubļu līmeņa viļņošanās, un katru reizi ar skaudrām bailēm un žēla-

bām es sagaidīju, ka tā vairs neparādīsies. Tā es stāvēju mēms no šausmām un nevarīgām dusmām, nūdien, labāk vēlēdamies pats atrasties ezerā, nekā dīki vērot ceļa biedra nežēlīgo galu.

Biju ceļojis daudz un tālu, ceļot jau bija manas dzīves uzdevums un mērķis, bet tikai tagad īsti sapratu, ko nozīmē — ceļa biedrs. Es skaidri apzinājos, ka biedra bojā eja nozīmēs arī manu galu. Viens vīrs bija pārāk maz, lai cīnītos ar cietsirdīgo dabu ap mums, kuŗas bīstamākais ierocis bija nevis tukšie kļajumi, aukstums un karstums, bet — vientulība.

Karola Dāle

LĪDZ RĪTA GAISMAI

No manis neatstājies tu,
Kad laime viņ un māna,
Tās pārvarīgā spoŗumā
Sirds noreibst mums no māna.

No manis neatstājies tu,
Kaut slava lodā kāra —
„Dievs, ļauj mums smarŗu ieelpot
No dievkociŗa vāra.“

Un mani vienu nepamet
Pat pastardienas jūtīs,
Līdz rīta gaismu atvizam
Redz padebeŗu rūtīs.

No manis neatstājies tu,
Tas Kungs ja rikstēm ŷausta —
Ar maigu segu klāsimies,
Kas mīlestības austa.

Pat tad ne soli neatej,
Ja liktens bargi mātu,
Lai aizsaulē pat nojaustu,
Ka tu ar sirdi klātu.

Nikolajs Kalniŗš

CEĻĀ

— Kurp tu steidzies soli tik ŷiglu,
Kas tev līdzī sīkajā nastā?

— Vēji pār ūdeŗiem biezu pūŗ miglu,
Tāli kuŗi stāv Eiropas krastā.

— Vai tu miera baloŗus zilus
Bēŗļa būdā gaidīji velti?

— Jā. Nu lidīŗu Kanādas silus,
Draudzīgs ar zvēriem taisīŗu telti.

— Ūdeŗos kuŗi jau ŷūpojas lēnām —
Vai tavos cirvis ilgi tur zvānis?

— Kamēr caur pasauli gaiŗu bez ēnām
Stigu uz brīvu Latviju manis!

S Ē T N I E K S

(Beigas)

Mežsargs neaiziet garām arī šķūnim. Viņš atver čikstošās durvis, kur vēl arvien smok lielais vistu vanags. Pamanījis gaismas spraugu, Kaikars mazliet sakustās un krēslā pazib viņa lepnais laupītāja skats.

„Nu, kā tev iet?“ mežsargs apjautājas. „Vēl arvien nav apetītes?“

Nē, vanags neaiztiek ne kumosa. Sprosta kaktā redzamas pelavās apvārtītas gaļas driskas. Viņš pats izaicinoši tup otrā stūrī, vēl arvien augstprātīgi nicinādams savus gūstītājus.

Šajā brīdī starp mežsarga kājām iespurdz labības šķūnī arī ziņkārīgais zvirbulis. — Ko, lielo laupītāju, vistu zagli vēl baro?

„Kur nu prāts, kur nu prāts!“ zvirbulis uztraukts čiepst. „Sit nost, sit nost! Ar miet', ar miet'!“

Bet mežsargs ir lāga vīrs, viņš spēj piedot arī nelabojamam slepkavam. Tādēļ viņš lie-tišķi saka: „Pagaidi vien, kad man gadīsies pa rokai, es tev atnesīšu vārnu —“ To teicis, viņš atkal aiziet mierīgs un rāms, it kā ieslodzītais plēsoņa būtu viņa paklīdušais krust-dēls.

Tas tik ir vecis! — Čiepsts satraukts do-mā. — Varbūt viņš apšaus arī zvirbuļus, vi-sus viņa radus un paziņas, lai nomestu ne-gaušam pie deguna!

„Siev, siev, mūc projām, mūc!“ un zvir-buļu bars pēkšņi izspurdz no šķūņa, it kā lielais rīļa būtu izsprucis no sprosta. Trok-šņainais bars aizskrien kā vētras dzīts mā-konis pāri dzeltenajam rudzu laukam, pāri atāla pļavām, un strauji nokrīt pusgatava auzu lauka malā. Naski izklīzdami pa zāli un maldīdamies zaļgansirmajos labības stub-lājos, putni sasaucais viens par otru skaļāk.

„Kur citi, kur citi?“

„Tepat, tepat!“

„Ko vied, ko vied?“

„Ne cik, ne cik!“

„Ko grib, ko grib?“

„Miezīt, miezīt!“

„Uz cit' viet', uz cit' viet'!“ un zvirbuļu

bars tikpat pēkšņi atkal aizspurdz uz mež-malu, kur, ložņīgo lazdu apvīts, dzeltē agro miežu lauks.

„Čiuvit, nu tik ir liet'!“

Turpat gar mežmalu sašķiebušies stabi aizvelk uz mežsarga mājām telefona vadus. Tie dīkdami stāsta par vējiem un rudeni, par tālām, svešām vietām, kur mūžam silst saule un vasara. Te atskrien arī priecīgās bez-delīgas, vidžinādamas satupstas uz garajām auklām, it kā sarunādamās ar tālo zemju viesmīļiem.

„Vadzi, vadzi, vadzi, kas te vairs mušas ķers, kas vidžinās? Nu tik prom, prom, čirit!“

Dzeltenīgajos laukos spurkšķ un čalo ne-skaitāmi putni, visās ežmalās svilp, dūc, vī-tero. Šķiet, spārnainā Dieva saime zina, ka lielais laupītājs sež Siliņu šķūnī, nu ir vaļa spārnim, nu var triekt un lidot pāri visiem laukiem un mežiem.

Arī lietus dažas dienas piestāj, saule atkal izlien no mākoņu miglas, lauki atmirdz ko-šās zelta krāsās. Un kādu dienu Siliņu puiši nopļauj arī aizvēja sargāto miežu lauku.

Citu rītu, pirms vecais zvirbulis aizvedis turp savu lielo radu saimi, Dūdu ģimene jau cienīgi staigā pa rugājiem, čakli uzlasīdama nobirušos graudus. Vecais balodis, turēdamies sievai blakus, dobjī, apnikstoši rūc: „Tū — tū! Ne tu kam deri, ne tu ko vari! Ne tu kam deri, ne tu ko vari! Tu!“

Dūdiene, jau brangi pielasījusi guzu, grūt-sirdīgi nopūzdamās, vecim garām vien slid. „Kāda nu esmu, tāda esmu! Kāda nu esmu, tāda esmu — grūts mūžs!“

„Ne tu mājas tīrīji, ne bērņus auklēji! Ne tu mājas tīrīji, ne bērņus auklēji — visu mūž'!“

„Kuš nu kuš!“ Dūdiene pūš, vairīdamās veča tuvuma, un pavirši graudus knābāda-ma, grozās arvien tuvāk meža malai.

Bet kašķīgais vīrs min balodienei turpat uz pēdām. „Ne saule tev līdzēja, ne lietus! Ne saule tev līdzēja, ne lietus — arvien grūš'!“

„Kuš nu kuš!“

„Ne tu mani klausīji, ne Meža māti! Ne tu mani klausīji, ne Meža māti — viss pa tukš!“

„Grūts, grūts mūžs!“ balodiene tikai velk savu vienmuļo dziesmu.

„Grūts, grūts!“ pēkšņi vecais balodis saķer sievu aiz spārna. Pārskaities viņš to vazā pa miežu lauku; nekaunēdamies ne savu bērnu, ne svešo zvirbulu. Dūdiene, pie veča kašķīgās dabas pieradusi, sevišķi pretī ne turas.

Ciepstš šajā brīdī gadās ķildnieku tuvumā. Kaklu izstiepis, viņš nikni uzsauc: „Liec siev' mierā, liec!“

Vecais Dūda nicīgi nopētī Dieva dārza sētnieku un sāk kašķēties no jauna: „Kas tevi te sauca, kas grūda? Kas tevi te sauca, kas grūda? Pats dumjš!“

„Grūts, grūts mūžs —!“ kā vienmuļa atbalss balodiene visu laiku rūc vecim līdzī.

„Neciet, neciet!“ zvirbulis pielec grūtsirdīgajai sievai tuvāk, tajā pašā laikā noraudams no baloža degungala resnāko mieža graudu.

„Grū — grū!“ pēkšņi Dūda iecērt savu cieto knābi zvirbuļa spalvās, ka smalkās dūnas vien noput.

„Neaiztiec!“ zvirbulis sāpīgi iečiepstas, stāvus uzšaudamies gaisā.

Pēkšņi pār lazdu galotnēm atkal pārslid lielā, rūzganā laupītāja un strauji iekrīt baložu barā. Kad jaunie putni atjēdzas, viņa zagšus pazūd gar mežmalu, ar zilganu vīstokli nagos. Tagad arī vecais Dūda pēkšņi aizmirst ķildas. Ar skaļu plaikšķi aplaupītā ģimene saplīvina spārnus, apmet gaisā slaidu loku, un pazūd saulainajā cirmā aiz tumšā meža stūra.

Vanadzene, lielā vistu zagle, taču vēl atrodas brīvībā!

„Siev, siev, mūc!“ zvirbulis, nelaimi pamanījis, mētājas augšup, lejup, it kā pats tikko izsprucis no laupītāja nagiem.

„Uz kurieni, uz kurieni?“ arī Čiepstiene satraukta paceļas vecim pretī no rūgteni smaržīgā kartupeļu lauka.

„Uz citu viet', uz citu viet'!“ un zvirbulu bars trokšņaini pazūd zilajās debesīs.

Patiesi, Lielā Kaikariene vēl arvien tup

savā ligzdā kā ļauna, atriebīga valdiniece. Jau vairākas dienas žēlabās badojusies, viņa gaida atgriežamies savu uzticīgo vīru. Bet viņš vairs neatlidos, to vistu vanadzene zina. Tādēļ viņa kļuvusi vēl atriebīgāka un, sēdēdama savā vientuļajā skuju pilī, gudro asiņainus atriebības plānus. Šoreiz viņas nagos krita tikai jauns neprāša balodis, bet Siliņu pagalmā vēl kļaiģā treknas vistas, vēl tur gailis lielās uz sētas, kā pats savu galu paredzēdams.

Reizēm Kaikariene paceļas virs egļu galiem spārnos, aprīņķo dažus īsus lokus, griezīgi skaļi iekliegdamās. Tādās reizēs no priēžu audzes atsaucas pretī Mazais Kaikars, it kā teikdams varenajai kaimiņienai līdzjūtību. Arī viņš ik dienas saķer nagos dažus neveiklu zvirbuli, un spalvu paliekas ligzdas tuvumā liecina, ka viņš cītīgi palīdz atriebt radnieces bēdas.

Saulainās dienās baismīgo noskaņu vēl pavairo skaļais pelu Klijāna kļiedziens. Citādi viņš pats nav pārāk bīstams, un savos nagos reti nevainīgu putnu aiznes.

Un Čiepstiene, vīram blakus turēdamās, gluži vai lūdžas: „Vecīt, vecīt, muksim uz veco viet'!“

Tiesa, Čiepstš, pa Siliņu pirts jumtu lēkādamš, skaidri zina, ka dzīve šajā vientuļajā meža stūrī kļūst arvien nedrošāka. Bet viņš ir sīkstš un spītīgs vecis, viņš neklausās bailīgās sievas čiepstēšanā par pērno ligzdu. Ja reiz viņš te izvēlējies mājas vietu, tad viņš te paliks un dzīvos, kaut desmit vanagu ik dienas grieztos virs galvas.

„Mut' ciet!“ viņš tikai strupi nočiepst un, pacēlies spārnos, traucas gluži uz citu pusi.

Viņš aizskrien uz Misas malu, kur saule žilbina acis un bērzu lapās jau gail tumšais rudens spīdums. Tur lazdas šūpo smagus, spurainus riekstu čemus un rūgtie apīņi, vīdamies gar krevelainajiem alkšņu stumbriem, māj saulei pretī zeltainas pogaļas. Arī apses drebēdamas sākušas jau apmainīt bāli zaļģanos vasaras tērpus pret koši raibajiem rudens svētku apmetņiem. Klusums un sarkanīgi spoģa gaisma gul pār atālā ieaugušām pļāvām.

Tikai pie lielā ozola skan ganu kļaiģas, tie čalo līdzī putniem, pieskandinādami pļavas

un atbalss bagātos mežus. Bet ko viņi tur dara, no kurienes dūmi kūp?

Jau desmitiem gadu ozola stumbrā plešas kāda sausa, nedziedināma vāts. Cietā, simtgadīgā koksnē tur sākusi jau trunēt. Tagad nerātņi pie milža kājām sakūruši uguni, liesmas jau iekritušas atmirušajā miesā, gruzdums jau skaņ viņa serdi. Ozols sašutumā noskurina asās, dzelžainās lapas. Bet viņš jūtas bezspēcīgs, kaut skaudrās uguns mēles jau lien pie viņa dzīvās koka sirds.

To redzēdams, Čiepstš uzmetas uz atmirušā zaru stumbena un sašutis spiedz: „Vai die', vai die'! Deg, deg, deg!”

Bet neviens posta neredz. Gani klaigā gar mežmalu gluži tāpat kā mazie dziedātāji putni, kas priecīgās ceļa jūtīs spurkšķ un sasauca visgařām Mīsas krastiem. No tālām un tuvām mājām te salasās melnie strazdi, te vārnas satrauktas laidelējas no viena krasta uz otru un vienmuļi sauc: atā, atā, atā! Arī čurkstes šaudās gar dzeltenajiem smilšu krastiem, reizēm vēl ieskrien dziļajās alās, it kā pārlūkodomas, vai mājas paliek kārtībā.

Dūmu noreibis, vecais zvirbulis nokrīt gāju putnu barā. „Vai die', vai die'! Deg, deg, deg!”

Arī putni viņā neklausās. Visi cilā spārnus, domās paceldamies tikai augstāk un tālāk. Viņiem vienalga; kaut Mīsas malā aizdegtoš visa gařā meža siena.

Bet Čiepstam jāpaliek te, viņš ir Dieva dārza saimnieks. Viņš zina, ka citu pavasari atkal koki zaļos, atkal klaidoņi būs klāt. Nē, Čiepstš nevar vienaldzīgi noskatīties, ka lielajam ozolam izdeg vidus. Tādēļ, lēkādams putnu barā, mazais, dūšīgais ziemiētis čiepst: „Kam tik, lai skrien, lai skrien! Kas salu nevar ciest, tas prom, prom uz siltu viet'! Bet es tepat, uz viet', uz viet'! — Vai die'! Deg, deg, deg!”

Bet vārnas tikai atsaucas čerkstošajā balsī: „Atā, atā!”

Arī mazie dziedātāji jūsmīgi vītero par tālo ceļojumu, neievērodami brūngani pelēko sētnieku, kas satraukts lēkā viņu vidū.

„Fi—u—vit! Aiziet, kur saule spīd!”

„Fi—u—vit! Ardiev', kārumniek, vana-dziņ!”

Atkal kur gadījies kur nē, Mazais Kaikars

kā saukts iemetas ceļotāju pulkā un paķeř drosmīgo sveicinātāju asajos nagos. Gāju putni pārbijušies strauji izklīst uz visām debesu pusēm. Jautrās ceļa dziesmas pārskanojas skaļos protesta saucienos.

Arī Čiepstš satraukts mūk atkal pāri mežu galiem uz Siliņu pusi. Mīsas malā paliek kapa klusums, tikai lielā ozola stumbrā arvien dziļāka top kvēlojošā rēta, un pāri rāmajiem egļu galiem savijas tumšas dūmu vērpētes.

Pārskrējis mājās un nokritis atkal pie labībaš šķūņa sausajās smiltīs, viņš izmīsis sauc: „Saimniek, saimniek!”

Bet arī te neviens viņā neklausās. Vecais mežsargs rīkojas uz lauka ar dakšām tik mierīgi un nosvērti, it kā nekas ļauns Dieva dārzā nebūtu noticis. — Kāds posts, kāda nediena! Vai viņam tiešām būs jāaizmūk no vientuļās meža mājas kā glēvulim? Būs jāpamet negaušu laupitāju dēļ iemīļotais alkšnis ar krēslaino dobumu, kur šogad sieva izperēja divreiz bērņus?

„Vai die', vai die', vai die'!”

Nē, saimnieks nēpacel' ne acu. Bet šķūnim tuvojas saimniece. Čiepstš lēkādams paskrieņas viņai pretī, paceļas mazliet spārnus un sūdz savas bēdas atkal no gala. Bet arī viņa neliekas satraukto putnu redzot.

Ko viņa tur nes atlocītājās rokās? Tas taču ir svaigs gaļas gabals! Lūk, lūk, viņa atveř ēkas durvis, viņa paceļ sprostu un nosviež ēsmu vanagam pie knābja.

Veiklais zvirbulis iespurkšķ šķūnī, uzmetas uz ratu malas un klie dz cik spēka: „Saimniec, saimniec! Vai die', vai die', vai die'!”

Tiešām, te jāklie dz pašam pasaules Radītājam — tādu laupitāju un asiņu kāru bendi vēl baņo ar svaigu jēra gaļu! Cik vīstu viņš nav aizstiepis uz možu, cik jauno cāļu saimniecei nočiepis?

„Grēks, grēks, grēks!” zvirbulis čiepst, lēkādams no vienas ratu malas uz otru, un sašutumā purina pūkainās, brūngani pelēkās spalvas.

Bet zvirbulis velti klie dz. Citkārt lielais rīļa sprostā neaiztiek ne vārnū, ne mīkstu jēra gaļu. Viņš gan metas ēsmā vīrsū ar nīknu, mežonīgu kāmpīenu, apzinādams savu veiklību un spēku, bet, nenorījis ne ku-

mosa, viņš tūlīt nespēcīgi atvelkas krātiņa kaktā.

Un Siliņu saimniece groza galvu. „Tu gan esi lepns! Vai, cik lepns!“ Un ne vārda vairs nebildusi, viņa atkal aiziet savās gaitās.

Uzskatot badā pamirušo vanagu, zvirbulim top baigi. Viņš zagšus izmetas pa šķūņa durvju spraugu un aizspurdz uz lauka, lai noslēptos pelēkajos rudžu rugājos.

Lepnais meža valdinieks, palicis atkal viens, smagi gāzelēdamies nogulst sprostā stūrī. Viņa acis sastingst mēmā vienaldzībā, viņš ierasti aizver plakstus un domā par tumšo egļu mežu, par sauli un vējiem, un par koku galiem, kas agrāk tik bieži šūpojas līdzī viņa platajiem spārnū vēzieniem. — Klau! Vai tā nav viņa sieva, kas tik žēli sauc egļu silā? Jā, jā, tā ir viņa, mūžam uzticīgā, drosmīgā biedrene, ar kuņu viņš jau dažu skaistu pavasari kopīgi vijis un labojis to pašu veco ligzdu. Viņi to bieži greznoja ar jaunām, zaļām skujām, tā auga arvien lielāka un kuplāka, tāpat kā viņa drosmīgā cilts.

Bet šoruden vistu vanadzene klie dz aiz cirmsas biežajā egļu audzē viena pati: „Klī—ē! Kur tu esi, kur tu paliec, klī—ē!“

Arī šoreiz vecais vistu vanags nesabrūk. Viņš sacelšas lepnumā un spītā, zinādams, ka viņa bērni un bērnu bērni atriebs viņa gūstu. Pat nāves viņš nebīstas. Viņš nesakustas arī tad, kad ar troksni atveršas šķūņa durvis, un krēslainajā telpā ienāk vecais mežsargs ar abiem pušiem. Viņi nes grābekļus un dakšas rokās, viņi apstājas blakus sprostam un gudro, kur nokraut atlikušo labību. Šogad tā augusi ar svētību, steigšus jāved mājās un jāsabāž zem jumta, jo Dievs pats tikai zina, vai viņš nesūtīs atkal ilgstošu lietu.

„Saimniek, ko mēs ar to karalī iesāksim?“ pušis negaidot prasa, piegrūzdams caur tīkla audumu pie vanaga gužas grābekļa kātu.

Šajā brīdī šķūnī atkal iespurdz viszinis zvirbulis: „Sit nost, sit nost!“ viņš klie dz cik spēka.

Bet mežsargs tā nedomā. Parastā mierā viņš nopētī lepno putnu un noslēpumaini saka: „Lai vēl šonakt pārnakšņo. Rītā viņu paņems ar godu...“ To teicis, saimnieks sāk cilāt atkal darba rīkus. Vīri atbrīvo labībai pēdējo šķūņa kaktu, saceldami putekļus un

troksni. Ne brīdī viņi neievēro, ka turpat pelavās un smiltīs guļ pamests bada nāvei lepna Dieva dārza valdinieks.

Kas zina, vai Kaikars vīru valodu saprot. Viņš arī neklausās, viņš tikai dzird sievas klie dzienus biežajā egļu mežā.

„Klī—ē! Kur tu esi, kur tu paliec?“

Patiesi, citu rītu pie mežsarga mājas nodūc melni lakota auto mašīna. Divi sveši vīri sasveicinās ar mežsargu un tūlīt iet uz labības šķūni. Viņi nes līdzī neredzēti spožu un skaistu stiepuļu sprostū.

Zvirbulis steigšus metas pretī. — Čiep, čiep, vai viņi tajā bāzīs lielo negaušu, slepkavu? Vai viņi tiešām to aizvedīs ar godu un baros ar mikstu putnu gaļu? — Čiep, čiep, kas tā par liet’?

Svešie saudzīgi un uzmanīgi pārvieto vanagu no viena sprostā otrā un, mulķīgi priecādamies, nes to pāri pagalmam. Lielais Kaikars jaunajā būrī ligojas un šūpojas nesējiem līdzī, bet citādi viņš izturas kā senāk, lepni, pašapzinīgi, it kā tiešām viņš būtu visvarenais meža valdinieks, kas pat pēdējā moku ceļā neizdveš nopūtu, bet ar nicinošu skatu uzlūko savus gūstītājus. Viņš pat nepakustina ne plakstus, kad vecais zvirbulis, viņam līdzī skriedams, atriebīgi sauc: „Sit nost, sit nost! Ar miēt’, ar miēt’!“

Bet svešie zvirbuļa čiepstēšanā neklausās. Viņi saudzīgi novieto būri mašīnā, atvadās no mežsarga, un lēnā gaitā aizbrauc pa sakņaino meža ceļu.

Tikai vecais dabas pazinējs nogroza galvu: „Tam jūs varat dot kaut cepešus, bez brīvības viņš neaiztiks ne kumosā.“

Un vistu vanadzene egļu silā vēl ilgi, žēlabaini sauc: „Kur tu esi, kur tu paliec? Klī—ē!“

5.

Mazie dziedātāji, baros jautri čivinādami, ik dienas ceļas un sēžas svešās ganībās. Jo tuvāk nāk rudens, jo tālāk paliek Daugava un Kurzemes klajumi. Pāri dūmakainiem Lietuvas mežiem vilinoši aicina mūžīgās vasaras zeme. Bezdelīgas jau beidz čivināt saulainajās atvasaras dienās, tad pazūd arī strazdi, cīruļi un sīkie meža putni. Dzērves

katra Dieva radība ir paslēpusies, nolidusi alā, vai drošā aizvēja vietā.

Beidzot trakie vētras brāzieni norimst. Vanadzene, ar tukšu vēderu vairākas dienas ligzdā glūnējusi, zem koku zariem slēpdamās, izlido līdz klajajai cirsmas malai, kur tagad rēgojas negaisa pamestais posts. Viņa šo vietu vairs nepazīst, kur agrāk bieži mīlējusi ietupties eglē, puskoka augstumā un vērojusi, vai Dūdu pāris tepat cirsmā nemāca savus bērnus laisties.

Lūk, lūk! Kas tur kustas starp zaļajām skujām, kas lodā zem izgāztajiem koku stumbriem? Vai tas nav zaķis, vecais Nopūtiņš no Saules lodziņa? — Un vanadzene zagšus pielavās tuvāk.

Arī gaŗausis, vējaino dienu satramdīts, ātri pamana briesmas. Viņš izslejas uz pakājkājām un, gaisu ostīdams, slaista uz visām pusēm retās, iesirmās ūsas.

Ak vai! Un zibenīgā skrējienā Nopūtiņš nesas pāri cirsmai.

Tomēr vanadzenes spēcīgie spārni spēj vairāk nekā zaķa veiklās kājas. Neticis vēl līdz jaunajai priežu audzei, Nopūtiņš pēkšņi lielās sāpēs saraujas kamolā — nežēlīgā plēsoņa jau paspējusi iecirst zaķa mugurā savus likos nagus.

Bet Nopūtiņš vēl ir spēcīgs vecis. Pēc pirmā apmulsuma viņš atkal cieši turas pie zemes. Viņš neļauj sevi pacelt gaisā kā muļķa vistu, bet pats rauj lielo putnu pāri ciņiem arvien tuvāk jaunaudzēs biezoknim. Vanadzene paspējusi zaķa ādā iecirst tikai vienu kāju, ar otru tā airējas pa gaisu, velti meklēdama vietu, kur pieķerties.

„Muļķi, kur tu skrien? Nagos jau esi!“ vanadzene steigā iekliedzas.

„Au! Laid vaļā!“ zaķis sāpēs sten.

Nelaimīgais gaŗausis, juzdams mugurā arvien asākas sāpes, skrien it kā pa aizsvilūšu mežu. Kaikarienes spārni velti plandās gaisā, zaķis rauj vareno gaisa valdinieci arvien tuvāk priežu un kadiķu biezoknim. Tas ir dīvains, izmisuma pilns nāves skrējieni. Jo dziļāk vanadzenes nagi spiežas zaķa mugurā, jo straujāk nesas viņa kājas.

Bet vanadzene vēl nedomā laist savu upuri vaļā.

„Muļķi, kam tu diedz pa klajumu? Mūc mežā!“

Nopūtiņš, radis biezumā meklēt patvērumu, pēkšņi šaujas sāņus priežu audzē. Bet laupītāja to vien gaidījusi. Viņa pēkšņi ieķeras ar brīvajiem nagiem jauna kociņa stumbrā, cerēdama trako nāves skrējienu apturēt.

„Avū!“ zaķis gan iekliedzas negantās sāpēs, bet viņš nebūt nedomā ļaut sevi uz vietas saplosīt. Šoreiz vanadzene pārskatās. Kaut piekūsis un noasiņojis, Nopūtiņš vēl jūtas pietiekoši spēcīgs. Viņš rausta vanadzēni ar visu dūšu, nežēlodams ne savu muguru, ne viņas spalvainās kājas.

„Neplēs vidū pušu!“ plēsoņa spiedz.

„Laid vaļā!“ zaķis izmisis sten.

Īsu brīdi abi cīnījušies, vanadzene pamana, ka viņas nagos palikušas tikai asiņainas spalvas. Šajā brīdī viņa pati nespēkā atlaižas no koka un kā skrošu ķerta nokrīt mīkstajās sūnās.

Ū, kā dedzina un sāp visi locekļi! Šķiet, kāju muskuļi pārrauti, guza izārdīta, pat spārni pinas kā sadriskātas lupatas. — Nikulis zaķis! — viņa spārdīdamās domā. — Kas tādām par spēku! Rauj sevi pušu un saplosa otru, bet vaļā viņam jātiek! Muļķa piere, vai tu vairs dzīvosi? Nokritīsi kaut kur biezoknī, un kas tevi vairs sameklēs? ...

Labu brīdi mētādamās sūnās, vanadzene sāk atgūt spēkus. Gausi, nevienmērīgi viņa plivina spārnus, pērdamās uz priekšu kā sadauzītā vista. Ar lielām pūlēm tikusi klajumā, viņa gausi paceļas spārnos, un pārskaitusies, sāpēs mocīdamās, atgriežas savā vientuļajā ligzdā.

Turpretī Nopūtiņš, nejudzams vairs mugurā slepkavas nagus, lielās izbailēs un stulbumā nespēj savu trako skrējienu apturēt. Viņš metas pāri purvu sliksnājiem, cauri Eglu salai, visgaŗām Doles stigai, bet apjucis metas atpakaļ gar Siliņu plavmalu līdz Krusta dambim. Beidzot, noguris un noasiņojis, viņš pakrīt Misas malā Lauciņu biezajās priedītēs. Te nu viņš gul, dienām ilgi cīnīdamies ar nāvi un mokām. Paldies Dievam, plēsoņas nagi viņa dzīvību tomēr nav skāruši, šoreiz viņš vēl spēj asās sāpes pārciest.

Gausi aizvelkas tumšas dienas. Niknie vēji norimst, Dieva dārzā atkal skan dzidri salnas rīti. Zeme sāk pamazām sasalt, rudens kailsalās, un gaŗajās naktīs Mīsas attekas jau pārvelkas ar plānu ledus kārtu.

Ilgi, ilgi vanadzene nespēj droši laisties. Viņa jūtas tikpat saplosīta kā vētras izārdītais mežs. Dienām un naktīm viņa nikst līdzā ar pustukšu vēderu, un bieži vien viņai jāapmierinās ar neuzmanīgu vāveri, vai sīku lauku peli.

Siliņu vistas atkal droši izklīst ārpus pagalma, un mazais, nemierīgais zvirbulis veikli laidelējas no viena jumta uz otru. Tomēr no biezokņa viņš sargās. Visdrošāk viņš jūtas cilvēku tuvumā, visur viņš ir klāt, vienalga, vai saimniece veļu žauj, vai mežsargs zirgu jūdz, vai puīši skaidienā skalda malku.

„Ko tais', ko tais'? — Cirvim kāt', cirvim kāt'! — Vai die', vai die' — kaš tā malku cērt? Ieknābs pirkstā — čiks!“ Mazais plāpa purinās strādnieku tuvumā, pats tikko izmukdams no atlēkušas skaidas. „Cērt lēnāk, cērt!“ palēcis sāpus, zvirbulis pārmetoši čivina.

Bet puīši svaīda malku bez žēlastības.

„Vai muksi prom, diedelniek!“

„Ko teic', ko teic'? — Neaiztiec!“ un nebēdīgais mājas sētnieks uzlaižas un malkas nojumes čukura, izpurina spalvas, paknosās un, bezbēdīgi čivinādam, aizspurkšķ atkal uz labības šķūni.

Citreiz puīši nogriež lielās saulespuķu galvas un sakrauj pie šķūņa nojumē virs dēļu grēdām, lai caurvējā kalst.

„Es ar', es ar'!“ Čiepstas steidzas atkal palīgā.

Jo tuvāk nemīlīgā ziema, jo biežāk zvirbuli uzturas labības šķūnī, kur gan vēji velk visās malās, toties salmos slēpjas graudu bagātības. Te var izpērties pelavās tāpat kā vasaru smiltīs, un ēkas vidū guļ liela izkultu nezāļu kaudze. Dažreiz Čiepstam gan iznāk saraušanās ar lielīgo gaili, bet zvirbulis daudz nebēdā, viņš vienmēr īstā brīdī veikli uzlaižas uz šķūņa bendeles.

„Či—u—vit! Padari man ko!“

Gailis tādās reizēs, nikni bārdamies, izslej galvu: „Tāds, tāds, ne sējis, ne plāvis, ne

kaudzē krāvis! Tāds, tāds te nāks, te kuls! — Siev, ko tu par to saki!“

Arī vistas beidz kašāties un trokšņaini velk gailim līdzī: „Tāds te kuls, tāds te vētis! Tāds te kuls, tāds te vētis!“

Bet zvirbulis turas tenkotājiem sirdīgi pretī: „Čiuvit, es bij' klāt, kad saimnieks klēti maisus stiep'! Es, es, es!“

Kas gan drikst viņam pārvest? Kas iedrošināsies aukstajā ziemas laikā viņu izdzīt uz klaja lauka? Vai viņš visu vasaru nav rīkojies blakus saimniekam? Vai saimniecei nav palīdzējis kašāties sakņu dobēs? Kam par visu rudens svētību var pateikties? Gailim —? Čiuvit, pasvilp! Tas tik māca sievas kašāt visu laukā!

Un Čiepstas iekrīt saulespuķēs ar knābi un abām kājām, ka čaumalas vien lec. Bet, kur gadījušies, kur nē, puīši iet gaŗām ar zāģi un gaŗu koka mēru.

„Tiš, velni! Apsist visus ar rungu!“

Un zvirbulis tikko izsprūk no nāves. Viņš veikli iemūk šķūnī un bez trokšņa pazūd pazobelē. — Kas tik te notiks? — mazais sētnieks sašutis domā. Viņš taču šajā meža mājā ir varonīgi pārcietis vasaras svelmi un rudens vētras, viņš te neskaitāmas reizes atradies dzīvības briesmās — kādēļ viņam vēl draud ar koku?

Un šī aukstā, nemīlīgā ziema? Ne saukta, ne aicināta, pēkšņi uzkrīt sastingušajai zemei kā nāvējoša milža plaukšta. Pirmais sniegs gan nokūst tajā pašā dienā, bet pāri Dieva dārzam atkal veļas baīgi, zilganmelni mākoņu kalni, un naktīs zagšus šajā lejup baltus putekļu klājienus. Kaut saule dažkārt pēcpusdienās izbāž kaunīgi sārtu vaigu, tā nespēj vairs mirušo zemi atdzīvināt. Viņa pati šajās dienās šķiet aizdzīta no zilajiem Dieva ezeriem, pati kļuvusi nelaipna, bez siltuma un glāstu maiguma.

Pēc Ziemassvētkiem mirusī zeme jau dus zem biezas sniega kārtas. Ēku jumti iegrimuši dziļos, baltos kalnu pauguros, vietām tikko jauzami aizputinātie žogu gali. Lai Siliņu saimniece tiktu līdz labības šķūnim, puīši ik rītus izrok ar platām sniega lāpstām dziļu vagu. Bet bieži vien naktīs atskrien viesuļainie vēji un kaukdami, svilpdami aizber eju atkal ciet.

Ik dienas sniegputenī pazūd meža kustoņu pēdas. Tikai ziemcieši putni vēl brīvi paceļas gaisos, aplidodami mežus un birzis, pēc patikas sēzdamies katrā koka galā.

Šajās bargajās dienās Čiepsts jūtas Siliņu šķūnī gluži apmierināts. Naktīs pelavniekā gan drusku salst, bet viņš iebužinās pats savās mīkstajās dūnās, uzguļas uz mazajām kājeliem un varonīgi pārļaiž neskaitāmas ziemas naktis.

Arī Mazais Kaikars zvirbuļus vairs netraucē. Dievs zina, kādā tālā zemes malā viņš tagad plīvina savus spārnus. Tāpat Lielā Kaikariene puteņainajās dienās māju tuvumā nav manīta. Vienīgi rūsganais pelu Junkurs, uzslējis atkal rūsgano asti kā resnu stību, reizēm slinki atbrien pa dziļo sniegu līdz labības šķūnim. Saudzēdams vārīgās ķepas, viņš uzmanīgi cilā kājas un tup ēkas pustumsā stundām ilgi. Dažreiz viņš gan aizstiepj kādu peli, bet citādi zvirbuļu bars viņam piečivina tikai vārīgās ausis: „Čiuvit, brien mājās, brien!“

Bet kādreiz notiek gluži neticamas lietas. Tas iesākās ar vienkāršu auzu tarbu, ko Siliņu puiši pametuši šķūnī. Čiepsts, to pamatinījis, vispirms aplēkā maisu no visām pusēm un atrod, ka tam gals vaļā un graudi izbiruši visapkārt. Viņš nekavējoties saaicina radus mieloties. Ko viņš citu būtu darījis? Gaidījis, kamēr auzu tarbu atrod plātīgais gailis? Tas sasauktu savu rijīgo saimi un izplūkātu pat biezo pakulu audumu.

Bet Siliņu puiši arvien bijuši nelieči, par to Čiepsts vēl lieku reizi pārliecinās. Šajā svētīgajā stundā, kad vecais zvirbulis skubina radus pasteigties ar auzu lobīšanu, pēkšņi atveras šķūņa durvis, un zvirbuļu barā spākdama iekrīt cieta pātagas aukla.

„Tiš, velni! Paši maisā sadzenami!“

Paldies Dievam, arī šoreiz viņiem laimējās no pēriena izmukt, bet kas būtu noticis, ja viņi laikā nebūtu spējuši uzsprukt uz ēkas bendeļem? Un par ko? Tādēļ, ka šis slaists pats izbēris auzas!

Puisis paņem tarbu un aiziet, nikni aizcīrsdams durvis. Lieķas, nu būs miers. Bet kur nu! Karš tikai sākas.

Kādu nakti Čiepsts atjedzas, ka tiek izrauts no pelavnieka pažobeles un iegrušts ša-

jā pašā nelaimīgajā auzu tarbā. Nakts ir tumša, bet nejdzīgā, zirgu sviedru piesātinātā ala šķiet kā pats elles dibens. Turklāt, viņš nespārdās tumsā viens, tonakt tiek sagūstīta gandrīz visa viņa radu saime.

„Tā, putniņi!“ viņi dzird pazīstamu balsi. „Nu tik aizsiesim galu ciet...“

Ū! Šoreiz laikam būs beigas! Nelīdz ne pāršanās pa tumšo maisu, ne žēlabaina čiepstēšana: zvirbuļi skaidri mana, ka viņus iznes no šķūņa. Ko gan bende ar viņiem iesāks? Varbūt apstītis pie ēkas stūra, vai atdos slinkajam runcim? Varbūt aizvedīs pa to pašu ceļu, kur aizlīgoja vanags, nosviedīs viņus pusdzīvus pie izsalkušā laupītāja nagiem?

„Saimniec, saimniec, nāc, nāc!“

Velti. Kas gan biežajā maisā izmisušos čiepstienus dzirdēs? Nelaimīgie putni tikai jūt, ka tiek šūpoti un svaidīti no vienas rokas otrā, un pats bende smeļ tik ļauni, it kā būtu sagūstījis visu mūžu meklētus ienaidniekus.

Pēc īsa brīža Čiepsts mana, ka maiss tiek uzkārtis uz kādas naglas.

„Pagaidīsim gaismu!“ slepkava aiziedams saka. Viņa gausie soli vēl tālu gurst palseņajā sniegā.

Kādas baigas stundas! Maiss nemitīgi šūpojas asajos ziemeļa vējos, gūstekņi krit viens otram virsū, galvas reibst, visapkārt valda melna, netīra tumsa.

Čiepsts pārskaities sāk neganti lamāties: „Nosist! Nosist!“

Nav vēl uzaususi gaisma, kad putnu čivināšanu izdzird pelu Junkurs. Citādi miegainais sliņķis šorit jau mazā gaismiņā izlien no kūts, paslaista sirmās ūsas un, viltīgi mīkstajās ķepās noslēpis nagus, tipina pa kājceļu šurp. Čiepsts izbailēs mana, ka viņš notupstas zem auzu tarbas un trin pret ēkas sienu likos ieročus.

„Saimniec, saimniec!“

Kur gan šī sieva kavējas? Kādēļ viņa neskrīn ar nazi? Pavasarī cietsirdīgā strazda dēļ viņa steigšus apgrieza kaķim nagus, bet tagad viņa gul aiz tumšajiem ļoģiem kā nāves miegā!

Kamēr Čiepsts izmisis lēkājot meklē izeju, maiss saņem strauju sitienu, nokrīt sniegā un vecais gardēdis ar tiģeņa lēcienu uzklūp tam virsū.

var lasīt, skat' kā es, es, es!" viņš pats steigšus mētājas no viena šķūņa kakta otrā, izriņķo pajumti un, spārnus plivinādams, nometas atkal viesu pulkā. „Salst, salst, salst! Nekur glābties, ne gaisā, ne zemē! Būs karst', karst' vasara! Čiuvit!”

Irbes vēl arvien izturas klusi un kautri. Neuzkrītoši kā zagšus tās pielasa tukšās guzas un nemanītas atkal pazūd pa šķūņa durvju spraugu. Vecais zvirbulis plāpādams nemaz nejūt, ka retās viešņas jau aizgājušas.

Bet otrā dienā tās ierodas atkal. Šoreiz viņas tuvojas labības šķūnim jau drošāk, jo sals un bads dzen nelaimīgos putnus cilvēku tuvumā.

Mūžam kustīgais sētnieks atkal izlec viešņām pretī.

„Droš', droš', droš'! Kaķis mājās podus laiza, puīši mežā malku cērt! Es te esmu saimnieks, es, es, es!”

Izsalkušās irbes arī šodien pielasa guzas, un vakarā atkal pazūd sniegainajos laukos tikpat klusi kā šurpu nākušas. Kur gan tās pārļaiž baismīgās sala naktis?

Kādu rītu ziņkārīgais zvirbulis pamana netālu no šķūņa rudzu laukā izraktas sniega alas. Rudenī tur zaļoja kupls zelmenis, bet tagad bailīgie putni ierākušies līdz saluļājai zemei, kur mīkstie asni noder uz turam, un dziļās sniega alas tos aizsargā no bargā sala.

„Ko dar', ko dar'?” zvirbulis, lēkādams pa sniegu, nepacietīgi sauc. „Salta viet', salta viet'! Ne te salmu, ne pelavu, nāk šurp, nāk šurp!”

Paldies, bet irbes mīkstajās sniega alās jūtas gluži labi. Un zvirbulis aizskrien uz šķūni sapācis.

Bet kādu pievakari, kad putni atkal dziļi ierākušies zem mīkstā sniega, no austrumu pusēs sāk celties vējš. Straujš sniegpuutenis joņo pār baltajiem klajumiem, aizslaucīdams gravas un takas kā nikna ragana, jādama uz kuplas slotas. Tā aizvelk meža kustoņu pēdas un klajumā aizbež izraktās irbju alas. Un citu rītu, kad sniegpuutenis norimst, Siliņu puīši ņem atkal platās sniega lāpstas un atrok visus takus uz kūti, uz aku,

uz malkas nojumi, un arī tālo gabalu līdz labības šķūnim.

Tikai uz rudzu lauku viņi nebrien...

Laiks mazliet pielaižas, saputinātais sniegs sāk gurstēt. Bet vakarā debesis ātri noskaidrojas, niknais sala vecis spēr atkal ar ledus cirvi pa visiem ēku pakšņiem. Sniegs strauji sasalst, mīkstās kupenas pārvelkas ar biezu ledus kārtu. Un otrā rītā, kad sarkanā saule, vēl paceldamās virs koku galiem, izsēj pār līdzeni novilktajiem laukiem zelta riekšavas, baltais klajums mirdz un vizuļo, it kā vienā naktī būtu nobirušas visas debesu zvaigznes.

Kad vīri iet uz mežu ar cirvjiem, tie droši slidinās pāri dziļajām kupenām un dodas taisni pār laukiem un plāvām.

Mežsargs ar abiem puīšiem pārkāpj arī pār irbju alām, nezinādami, ka zem cietā ledus vāka vēl pukst dažas vārgas dzīvības.

Tikai zvirbulis, izlidojis kārtējo rīta loku, steidzas meža vīru pēdās, tupstas un ceļas gan priekšā, gan aiz muguras.

„Saimniek, saimniek! Roc, roc, roc!”

Bet vīri aiziet, vienaldīgi plāpādami par laiku un meža darbiem, it kā mazā Dieva dārza sētnieka izmisušos kliedzienus nedzirdētu.

„Roc, roc, roc!”

Saltais sniega kaps vairs neatveras līdz pavasarim...

6.

Bet stiprākie sagaida pavasari.

Saulainajās marta dienās, kad sāk teētēt ēku jumti, Čiepstis uzlec uz kailā čukura un priecīgi sauc: „Kūst, kūst, kūst!”

Trokšņainā zvirbuļu saime izspukšķ no krēslainās telpas un, jautri čivinot, steidzas saulei pretī.

Ganībās jau mostas bērzi. Samtaini brūnām zaru slotām tie māj sveicienus siltajiem pavasara vējiem. Pats vecais rubeņu gailis, iesēdies nosirmojuša purainā galotnē, nepacietīgi gaida atkusni, kad ganībās atsegsies ciņi.

Pēc nedēļas jau atbrīvojas meža piesaules, un vēju noslaucītie lauku paugūri izbāž no netīrā sniega pelēko smilšu pakalnus. Tikai

meža biezokņos vēl ilgi stingst ziemas vēsums.

Brīnišķīgi uzaust rīti, kad meža ceļos zem zirgu pakaviem vēl dun izkurtējis ledus. No atbrīvotās zemes ceļas sniega ūdeņu migla. Mežs kūp un garo, it kā neredzamais Dieva dārznieks pirms lapu plaukšanas iesmidzinātu kokos smaržīgas tāles.

Kad zeme jau kaila, cīrulis atkal pirmais uzsāk dzīvo pavasara melodiju. Tikko atgriezies no dienvidiem, viņš visu dienu, spārnus plivinot, mētājas dzidrajās debesīs un lirina bez mitas. Arī strazds šogad ieņem savu māju bez ciņas, jo vecais zvirbulis pāris jau iekārtojies pērnajā ligzdā.

Visas meža malas skan putnu dziesmās, visur svilp, vītero un čiepst. Agrās rīta stundās priecīgās dziesmas pavada dobajā rubeņu gaiļu murmināšana. Paši aizslēpušies aiz pelēkajiem gaiņu ciņiem, tie nepārtraukti ducina zemi, it kā tur guldzētu un mutuļotu vēl steidzīgie pavasara palī. Brīžiem rīta sauleš gaismā pamirdz stalto putnu izriestās astes kā karaliski, dārgakmeņiem piebārstīti vēdekļi.

Vakaros rubeņu gaiļi norimst, bet gaisā vēl murmina un kvarkšķ neskaitāmi saucieni. Alkaini, strauji atdzīvojas sniega un sala nomocītais Dieva dārzs.

Pat vecais mežsargs krēslas stundās nespēj nosēdēt istabā. Viņš aiziet uz ganībām un, atliecīs kailo galvu, ilgi vēro krēslainās debesis. Jau neskaitāmus gadus viņš šajās dziesmās klausījies, bet arvien tās skan it kā pirmo reizi. Un vienmēr tās atbalsojas paša sirdī kā mūžam jauni zvani, atsaukdami seno dienu pārdzīvojumus.

Bet vecais Siliņu mežsargs ir daudz piedzīvojis vīrs. Viņš zina: bēdai savs un priekam savs laiks. Pirmā vizbulīte un cīruļu dziesma pieder pavasarim, zilās rudzu puķes vasarai, bet dzērvju ardiēvu klaīgas dzeltenajām rudens dienām. Lūk, sen gadus viņš pazina Meža Andrievu, priecājās līdzī viņa varoņdarbiem, saprata viņa nespēku, un mūža galā tam nosprieda godīgu nāvi. Taču jaunā paaudze nāk viņa vietā, gluži kā egļu zaros, čiekuru virtenes, kad vecie, izspurušie sēklinieki nokrīt pie koku saknēm

un apaug ar sūnu, bet skujas žūžo jaunos, zaļgandzeltenos bērņus.

Tādēļ neapklust debesis, ne aizkalst zeme, viss aug un gatavojas, lai mūžam zaļotu kuplais Dieva dārzs.

Kādā aprīļa pēcpusdienā, kad rubeņu mātes jau tup uz olām, mežsargs paņē cīrvi un iet taisni gar pirti uz gaiņu pusi. Brīdī viņš apstājas pie vecā alkšņa, it kā pētīdams, vai kokam vēl plauks šopavasara lapas, vai niknā ziema nav atlobījusi mizu.

Šajā brīdī arī vecais zvirbulis izspurkšķ no dobuma. Ko viņš grib darīt? Vai tik viņš nedomā izpostīt viņa māju?

„Ko darīsi ar cīri, ar cīri? Nost, nost! Cērt cītur, cērt!“

Nē, mežsargs nedomā alksni aiztikt. Viņš iet tālāk gar pļavmalu, tad pāri laukiem taisni uz ciņainajām ganībām.

Zvirbulis, brīdī palēkājies pa pirts jumtu, skrien saimniekam pakal.

„Ko darīsi, ko darīsi ar cīri?“

Mežsargs neliekas gar ziņkārīgo pļāpu zīnī. Viņš iet tālāk savās gaitās pāri meža urgas tiltiņam, zem kuŗa gudrā cielava arī šogad iekārtojusi ligzdu.

„Vai malku cirtīsi, vai kaimiņos cīri trīsi?“

Pēkšņi Čiepst attopas, ka viņš aizskrējis līdz pērnajam āboliņa laukam. Kas zina, vai Mazais Kaikars jau netup priežu audzē, vai neglūn atkal ar laupītāja acīm! Un zvirbulis, žēlabaini čivinādam, uzmetas uz zeģeņu gala, skaudībā noskatās, ka saimnieks aiziet uz ganībām. Nē, tālāk no mājām viņš nedrīkst skriet! Bet arī no šejienes var redzēt, ko mežsargs dara. Viņš noskatās ganībās dažas zemas, platzarainas piedītes un bez žēlastības atvēz cīrvi. Sagādājis krietnu kaudzi skuju, viņš tās stiep uz pauguraino uzkalniņu un sprauž vienu pie otras, veidodams apaļu māju.

Vai viņš būtu apreibis no pavasara prieka gluži kā bērņs? Vai viņš grib rotaļāties tāpat kā gani Mīsas pļavās?

„Citrīt, citrīt ņem mani līdz!“ arī veco zvirbuli mētā pēkšņi atgriezies jaunības prieks, ne brīdī viņš nespēj mierīgi notupēt, saule viņu rauj augšup, pavasara vēji sviež

lejup. Viņš riņķo kā prātā sajucis, aizmirdams savus ienaidniekus.

Pēkšņi no tumšās meža sienas atdalās pelēks vīstoklis un kā vētras nests drāžas šurp. Labi, ka Čiepstis vēl laikā apķeras, viņš iekrīt kā akmens zeģeņu gubā un noslēpjas pērnajā zālē. Vanags, ieskrējies, tikko pats nenodužas uz asajām koka tapām un, spārnus plivinot, nozūd atkal uz meža pusi.

Jā, arī Mazais Kaikars jau atgriezies un glūn no savas slēptuves ar parasto viltību. Tāpat Lielā Kaikariene vēl dažkārt kliedz egļu biežoknī, un zilajās debesīs atkal riņķo peļu Klijiāns. — Dievs sargi, sāksies jaunas briesmas un posts — Čiepstis domā, sirdij strauji pukstot.

Tikai kad mežsargs nāk atpakaļ, viņš iedrošinās savu slēptuvi atstāt. Turēdamies saimniekam blakus, viņš pamazām atgūst drosmi, un, ticis pie pirts, sāk atkal lielīties: „Mana siev' olas dēj, olas dēj! Vakar bij četras, šodien jau piec', piec', piec'!“

Bet mežsargam vienalga, cik zvirbuliēne alkšņa dobumā izdējusi olu. Viņam rūp padarītais darbs, viņš vēl atgriežas un skatās uz ganību pusi, kur rietošā saule apjož ap zaļo skuju būdu dzintarainu loku.

To pašu vakaru arī vecais rubeņu gailis atlaižas uz ganībām, nometas netālu no skuju būdas un sirdīgi iešņācas. — Vai viņš redz, ka te radusies jauna māja? Ak nē! Tādas zemzarainas priedišu čupas te aug visapkārt. Viņam prātā citas domas, daudz svarīgāki notikumi. Viņš pārbauda cīņu vietas, jo citu ritu pirms saules te nolemta niknā kauja. Melnais putns uzmetas uz viena cīņa, aizslēpjas aiz otra, izmēģina visus aizsprostus un cietokšņus, un tikai labā krēslā aizlaižas atpakaļ uz bērzu audzi pārļaišt īsās tumsas stundas.

Miglainā pavasara nakts pārslīd pār zemi kā mīksta vilnas sega. Vēl debesīs kvarkšķ un murmina purva putni, un jaunie bērzu pumpuri tvīkst kā izsutināti pirts garā. Nebeidzamais dzīvības spēks plūst glūži kā palu ūdeņi atkusušajos purva strautos.

Tikko gaismaņa svīst, divi tumši stāvi aizslīd gar Siliņu pirti, noslēpumaini un klusi sačukstēdamies.

Bet daba neklusē. Jaunais rīts mostas ar aizturētu spēku.

Agri pirms saules lēkta ganībās atkal atgriežas vecais rubeņu gailis. Nosēdies vakar izraudzītajā vietā, viņš nošņācas, izstiepj kaklu un nolaiž vienu spārnu gar sāniem kā vairogu.

„Rruttutū, ratu lumba, panāc šu' arumos!“ viņš vairākas reizes sirdīgi nodudina. Pēc īsa brītiņa cīņainajā paugurā nolaižas otrs sāncensis.

„Rruttutū, bendesmais, tu jau drebi drēbēdams!“

Tūlīt atskrien arī trešais. Tas īsi, pašapzinīgi iekrekstas glūži kā iztraucēts mājas gailis: „Kur ir tas kara gribētājs?“

Arī rubeņu mātes dažkārt pamet olas un atlaižas uz ganībām, lai sakurinātu vīriem greizsirdības uguni vēl kvēlāku.

Tad vecais gailis sabož kaklu, nolaiž spārnus un cēli izrieš plato asti, tā ka rita gaismā tālu spīd baltās, apakšējās spalvas. Arī sarkanās uzacis pietūkst aiz dūsmām un naida.

„Rruttutū, brammanīt, tavas brilles robu robiem izrobošu!“

„Ko tu tur burbuļo, drabiņu barvedi! Ja bārda nedreb, brien uz barikādēm!“

Vecais gailis vēlreiz nošņācas un metas sāncensim virsū. Abi naidnieki lēkā viens pret otru, sirdīgi cērt plīkus, ka spārni vien plaikšķ.

Pa to laiku ganībās salasās arvien vairāk kaujas dalībnieku, tie mudina citus un draud viens otram, ka visa mežmala rūc.

„Ber, ber tam brammanim! Rruttutū, rruttutū!“

Pa to laiku saule jau uzkāpusi austrumu krastā, žigli pārsviež pār kaujas lauku spožu zelta riekšavu. Rubeņu gaiļi mazliet satrūkstas, pieplok zemei, it kā viņiem būtu apžilbušas acis. Bet tikai īsu brīdi. Tad viņi turpina pārtraukto riestu ar divkāršu spēku. No plavas līdz mežmalai Siliņu ganības mutuļo un burbuļo, it kā tiešām tur dārētu pāri smagākie kaujas rati.

Karstie cīnītāji pat nedzird, ka blakus atskan īss, spalgs šāvieni. Jaunais gailis, redzēdams, ka sāncensis saļimst pie cīņa, lie-

kas tam virsū ar tādu niknumu, ka spalvas vien pajūk.

„Rruttutū, rruttutū, rruttutū!“

Tikai atskanot otram šāvienam, pārējie rubeņu gaiļi atjēdzas, kas noticis. Pametuši abus nošautos kaušļus ciņas vietā, tie ātri paceļas spārnos un, izstiepuši kaklus, strauji pazūd bērzu biežoknī.

No skuju būdas izlien vecais mežsargs ar to pašu pilsētņieku, kas pagājušā rudenī aizveda Lielo Kaikaru, un aiziet lēkādami pār ganību ciņiem.

Pēc īsa klusuma brīža jaunajā bērzu audzē rubeņu riests turpinās, it kā nekas launs nebūtu noticis. Protams, vai citiem bēda, ka divi sāncenši apklusuši uz mūžīgiem laikiem? Un jo tālāk aiziet mediniekī, jo skaidrāk dzirdama niknā rubeņu bāršanās.

„Rruttutū, ratu rumba, panāc šu' arumos!“

„Rruttutū, bendesmais, pats jau drebi drebēdams!“

Jō augstāk kāpj saule, jo skaļāk Dieva dārzā skan balsis. Gaisā kvarkšķ un murminā purva putni, kokos svilpj un vītero mīzī dziedātāji, bet zemes tālumos noslēpumaini rubina dobjie apakšotņi. Taču visām sīkajām likstām, līdz ar dzīvības devēju sauli, paceļas pāri radošais prieks.

Pat kašķīgais baložu pāris šorit saticībā uzmeklē savu pērno ligzdu, lai kopīgi apspriestos, kas tur darāms. Dīemžēl ziemas salā un vējos perēklis gluži izjucas.

„Pērņ zarus lasīju un kopā liku, pērņ zarus lasīju un kopā liku — atkal puš!“ vecais balodis nopūšas.

„Pus pamatu vairs, pus duru! Pus pamatu vairs, pus duru! Tāds posts!“ sieva piekrīt, un sāk meklēt sīkstus egļu zariņus caurumu aizlāpīšanai.

Kad vecais Dūda krietnu brīdī gozējies piesaulē, balodiene rūc nepacietīgāk: „Vai tu nāksi palīgā, vai nē, vai tu nāksi palīgā vai nē — tu?“

„Pirms pūtišos, tad iešu, pirms pūtišos, tad iešu! Nāc šurp!“ balodis strupi aicina.

Kad sieva vēl kavējas, viņa balss kļūst maigāka: „Cik te ir mīlīgi un skaisti, cik te ir mīlīgi un skaisti — te!“

Beidzot arī Dūdiene pamet žagarus un

atlaižas vīram blakus siltajā piesaulē. Šajā gaišajā ritā dzimtenes mežā viņi jūtas atkal tikpat jauni un laimīgi kā pērņ un aizpērņ.

Bet pēc britiņa, kad Dūdiene aicina atkal vīru ligzdu vīt, viņš sāk savus pārmetumus no gala: „Tu esi slinka un neviža, tu esi slinka un neviža — tu!“

„Un tu —?“ balodiene tikai īsi nopūšas, virzīdamās no veča tālāk.

Balodis, vēl vairāk noskaities, pielec sievai klāt. „Grū-grū! Ne tu mājas aptīri, ne vīru, ne tu mājas aptīri, ne vīru — tu!“

Balodiene, bēgdama arvien tālāk cirmā, sašutusi rūc preti: „Vai tu nāksi pie prāta, vai nē, vai tu nāksi pie prāta, vai nē? Dumjš!“

„Grū-grū! Tu manu mūžu apēd, tu manu mūžu apēd — tu!“ un maigais balodis nikni sakampj sievu aiz spārna.

„Ak mūžs!“ balodiene gan turas pretī, bet vīrs, kaut mazāks augumā, rauj sievu pāri ciņiem un koku saknēm, dauza ar spārniem, knābj, sit, galva vai guza.

„Tu esi slinka un neviža, tu esi slinka un neviža — tu!“

Balodiene, pie veča varmācībām pieradusi, pacietīgi iztur sitienus. Ko gan citu lai viņa darītu? Tādi viņi visi, šie šķietami maigie, lēnprātīgie vīri. Paši slinki un neprāšas, bet kauties un pārmest prot, rīts vai vakars. Jāpierod. Taču reizēm arī Dūda ir maigs un mīlīgs putns. Tādēļ balodienei atliek tikai lēnprātīgi nopūsties: „Grūts mūžs!“

Arī šoreiz veča dusmas ātri pāriet. Pēc brīža viņš atkal tup pērņās ligzdas tuvumā un maigi dūdo, guzu šūpodams: „Pats tevi mīlu, pats peru, pats tevi mīlu, pats peru — bet tu —?“

Balodiene jau gluži glaimota kārtā izburzītos spārnos. Nē, nekas liels viņai nav nodarīts! Viņš taču neķīlidojas aiz naida, tāda viņa paraža. Citādi viņš tiešām ir skaists putns zilgani pelēkos goda svārkos, ar purpurā zaigojošu kakla rotu. Turklāt sabiedrībā viņš izturas cienīgi, pašapzinīgi, nē, tādu vīru var tikai mīlēt...

Tādēļ Dūdu pāris uzticami turas kopā, kaut reizēm abi ķīlidojas un puš. Arī ligzdu viņi salabo kā prot, viņi atkal perē bērņus

nāk arī mežsargs, ielien dūmos, tad noreibis izstreipulo atkal Jaukā un sevi spriež: „Vēl vajadzēs zaļas alkšņa malkas —“ Aizdomīgi noskatījies uz veco, greizo koku, viņš aiziet mājās.

Zvirbulis, nekā ļauna nejaudzams, čivina bez mitas: „Prieks, prieks, prieks!“

Tomēr saimnieka pēdās drīz vien atgriežas puīši ar zāģi un cirvi. Viņi atslej rikus pret veco alksni, un aizdomīgi apskata koku no visām pusēm.

„Vai tik vecajam zvirbulim te nav ligzda?“ viens saka.

Čiepstam pārtrūkst prieka sauciens. Viņš nolēc dažus zarus zemāk un, kaklu staipīdams, vēro, kas notiks. Vai die', vai die'! Viņi tak atvēž cirvi! Viņi triec asmēni alkšņa kājā! Puiši grib nogāzt veco koku, izpostīt viņa ligzdu.

„Siev, siev, klieudz, klieudz!“ zvirbulis uztraukumā riņķo ap alksni.

Čiepstiene, izdzirdusi cirvja klaudzienus un juzdama mājās sienu drebešanu, pamet olas un žigli izskrien dienas gaismā.

„Kas notiek, kas notiek?“

„Viņi cērt, cērt, cērt!“

„Ar cīri, ar cīri, cīri!“

„Vai prāts, vai prāts, prāts?“

„Mūc, mūc, mūc!“

Abi nelaimīgie putni klieudz cik spēka, bet puīši dara, kā saimnieks tiem licis. Koku labi aizcirtuši, viņi ņem zāģi un nesteigdamies notūpstas tam blakus. Asie zobi šņākdami grimst sarkanajā miesā; ar katru cirtienu izraudami slapjas skaidas. Beidzot vecais alksnis sāpēs iekrakšķas, sagriļojas un vaidēdams nogāžas uz mitrās zemes, bezpalīdzīgi nošūpodams pumpurainos zarus. Zem smagā svara atlūst likais žuburs, ar skaļu troksni pāršķēļas tumšais koka dobums, izbērdams zemē piecas, pelēkraibas oliņas.

„Vai die', vai die', vai die'!“ zvirbuliēne izmisusi spiedz.

„Saimniec, saimniec!“ Čiepst kliegdams skraida ap posta vietu, bet neviens neskrien viņus glābt. Puiši tikai cērt un cērt, kā atriebdamies par izkultajām saulespuķu sēklām.

„Kāds nu vairs prieks, kāds prieks?“

„Posts, posts, posts!“

Abi izdzītie putni uzmetas uz apkvēpušā pirts jumta un, kaklus staipīdami, noskatās, ka vīri bez žēlastības sazāģē patvēruma devēju, veco alksni.

„Ak siev, siev, siev!“

„Vecīt, vecīt, vecīt!“

Kad atkal krēsla biežē un migla saaužas ar dūmu svitrām kā baltas nītis ar zilganiem iekšaudiem, zvirbulu pāris aizlaižas uz labības šķūni, lai pārļautu bēdīgo nakti. Ielīduši tukšās ēkas pažobelē, viņi vēl ilgi un žēli čiepst.

Bet otrā rītā, kad saule atkal izdzēš tumšu un pāri Dieva dārzam līst balta, spoža gaisma, vecais Čiepst pamazām atgūst dzīves prieku.

„Siev, siev, beidz kliegt! Meklēs citu viet'! Dēs vēl, perēs vēl — aiziet!“

Bet kur? Vai tepat šķūņa paspārnē? — Lūk, peļu Junkurs jau zveirē augšup! Cik reižu viņš te ņav ar asajiem nagiem rāpies? — Vai slepeni ievilkties akmeņu gubā? Nē, tā pārāk tuvu zemei, mitra, nemīlīga vieta. — Varbūt zeģeņu žuburā tepat šķūņa galā? Nebūtu ļauni; bet kamēr izdēs jaunas olas un izperēs mazuļus, tikmēr āboliņš jau būs ziedos un puīši vedīs kokus uz lauka. Nekur, ņekur mežsarga mājā nabaga sētņiekam nav vietas. Ne saimnieks viņu vairs aizstāv, ne saimniece, arī Mazais Kaikars jau sakliedzas meža malā ar jauno vistu vanagu.

„Mūc, mūc uz veco viet'!“ zvirbuliēne izmisusi lūdzas.

Šoreiz Čiepst neklieudz sievai pretī. Viņš klusēdams vēl apskrien visus jumtus, ēku pakšķus, izlodā vēl gubeni, kūts augšu, malkas nojumi un atskrien atpakaļ gluži sapīcis.

„Siev, siev, prom, prom!“

Abi izdzītie putni paceļas spārnos, aplido vēl šķūni, pirti, veco ligzdas vietu, un šūpodamies paceļas arvien augstāk pret rītiem, kur pāri mežiem šosejas malā viņus gaida ierastā Balkas krogus stedele.

„Ardiev', ardiev', ardiev'!“

PARĪZES IMPRESIJAS.

Svens Hedins devās uz Tibetu. Viņš saorganizēja kapitālu, apgādājās ar kartēm, zinātnes un drošības ieročiem, uzticamiem un gudriem pavadoniem, izvēlējās maršrutu un devās ceļā.

Tas bija pirms daudziem gadiem.

Daudzus gadus vēlāk, nebūdamas ne zinātnieks, ne dēkainis, vienīgi ziņkāršs un nemierīgs cilvēks, es devos uz Franciju. Es saorganizēju kapitālu, nopirku bedkeru, iegādājos nesesešu ar bārdas skujamiem piederumiem un drēbju sukām, un savu ceļu biedri — mātes dāvināto *Jauno derību* noguldīju koferī starp svaigiem krekliem un kratatēm. Un devos ceļā.

Negribēdams, būt augstprātīgs, es tomēr jutos kā Svens Hedins. Himalaju virsotnes viņam bij tikpat svešas kā man Eifela tornis. Viņš gribēja zināt, lai zinātu. Man gribējās redzēt, lai priecātos.

Cita attaisnojuma es neatradu. Bet tā pilnīgi pietika. Kaut kā sevi jāmierina arī tiem, kas nedomā kalpot cilvēcei. Un gluži apmierināts un pat it kā kādu misiju pildīdams, es ievilkos vagona stūrī un bez iebildumiem pacietu mokas, ko sagādā simti un atkal simti nekustīgi nosēdētu kilometru. Jo viņš, Svens Hedins, taču arī maksāja par saviem ieguvumiem — ar slāpēm, nogurumu un salu.

*

„Jūs gan esat ļoti noguris, mans kungs?“

„Ļoti.“

„Vai vēlaties kaut ko iekost, pirms dodaties pie miera, mans kungs?“

„Lūdzu, esiet tik laipni.“

„Šai vēlajā stundā varu jums piedāvāt vienīgi sieru, maizi un alu. Man tiešām žēl, mans kungs.“

„Alu?“

„Jā, alu. Virtuve un pagrabs slēgti, mans kungs.“

Patiesi, visu to pašu var dabūt Ainažos un Diseldorfā, Breslavā un Daugavpilī, starp šīm pilsētām šai ziņā nav lielas starpības. Bet alus un siers garšo pavisam ci-

tādi, ja to pasniedz pusnaktī un ja par to samaksā ar garu ceļu un lielu ilgošanos. Kaut kā taču jāapšlāpē vieglā vilšanās. Un tomēr — vai tādēļ es atrados šeit? Es vispār vēl nemaz nezināju, kas tas „šeit“ īsti ir. Un ja man kāds apgalvotu, ka esmu Tibetas galvaspilsētā, varbūt es pat noticētu. Jo vēl līdz šai dienai nezinu, kā tur izskatās, un neesmu lasījis nevienu Svēna Hedina grāmatu. Un nekad neesmu bijis tālāk par Karlsrūi, aiz kuņas sākas franču josla.

Mēs uzkāpām pa sarkanu, nonēsātu paklāju kaut kur augšā — droši vien līdz pašai lētajai pajumtei, un te viņš mani pameta — sirmais, kalsenais elzasiētis, kas tik tekoši runāja abās naidīgajās valodās, kuņās „monsieur“ un „Herr“ skan tik dažādi. „Tā, nu jūs esat Francijā, mans kungs,“ viņš sacīja smaidīdams un noslēpa dzeramānu livrejas kabatā.

Francijā? Francija — tā ir Parīze, kas gan to nezina?

Es palūkojos apkārt. Tā bij vienkārša istaba ar nekrāsotu dēļu grīdu kā *Pie melno aunu* Sabilē, ar sieru, alu un baltmaizi un Ludviķa XIV pulksteni zem stikla cepures, it kā tas būtu jāsarga no mušām. Milzīgs spogulis zeltītā rāmī slējās no grīdas līdz griestiem, un marmora galdiņš pie tā bija iekļāvis un vēss kā pati vēsture, kuņā vairs nav nekā dzīva. Es nejutu nekāda saviļņojuma. Šī apkārtnes lietišķība mani dīvaini pārsteidza. Vai es tiešām biju šeit? Bet aiz loga bija nakts, tumši jumti un melna debess — es nevarēju pārliecināties. Man atlika samierināties un riskēt ar to, ka rīt no rīta būšu vilies, pamodīšos no kaut kā, kas nav bijis pat sapnis.

Līdz iemigšanai es raudzījos sarežģītajā pulkstenī ar dobo ciparnīcu, un domāju par tiem cilvēkiem un skaņiem, kas pie viņa saistījušies — uz mirkli, uz stundu, varbūt pat uz kādu mūžu, kas pagaisis nezināms un bez pēdām. Es raudzījos arī spogulī un domāju par to, kā tas var būt, kā neredzu sev blakus nevienu parūku, ne lorņeti, ne-

vienu smaidu, ne domās saspringtu pieri — vai tā aiziet laiks, ka neko nepatur? Tad nepaliks nekas arī no manis — ne šai spogulī, ne citur kur? Tātad lietas un pilsētas un zemes dzīvo, bet cilvēki nāk un iet tāpat kā laiks?

Kādēļ tādas domas Parīzē? Līdz rītam es šaubījos, vai esmu te — pat miegā, pat zemapziņas neskaidrajās kustībās. Kā darīja Svens Hedins, Himalaja pakāji sasniedzis? Izvilka karti? Taisīja aprēķinus?

*

Es darīju citādi. Pamodos nākošā rītā, pilns miega, savas pagājušās dzīves un nepazinātu atmiņu, kas taču aiz inerces vien mita visās nervu šķiedrās, smadzeņu šūnās un muskuļu audos. Es atvēru acis un pēkšņi rēdzēju Eifeļa torni — tik pēkšņi un tieši pa jūmtistabas logu mani skatoties, it kā tas būtu Dieva pirksts, kas modinātu — celies! Ej un skaties!

Ja jau svešā istabā mozdāties, tu, cilvēks, miega skurbulī dažreiz sajauc telpu ar savējo, nepareizi apjēdz attālumus un gribi izcelt kājas no gultas uz to pusi, kur to nemaz nevar, tāpēc ka priekšā ir siena — tad kas gan lai notiek ar tevi, kad mosties svešā pilsētā, jā — svešā zemē?

Debess bij vieglas dūmakas pilna, tanī peldēja maiga un aizplivurota saule, Eifelis slējās melni zilgans un vērās pāri pelēkajiem un sarkanajiem jumtiem kā sargs un saucējs. Bija pavasaris un agrs rīts.

Un raugi — es nesamuļsu. Es zināju, kas tas ir un kur esmu. Ilgu siku tirpu vilņošanās šūpoja mani no galvas līdz kājām, prieks un milzīgs savilņojums reizē — es pamodos Parīzē, uz mata tā, kā tas notiek vispārdrōšākajos sapņos. Mēs bijām galā! Svens Hedins uzkāpa Everestā. Es devos lejup. Man gribējās redzēt, kas atrodas „sous les toits de Paris“.

*

No Konkordijas laukuma līdz Triumfa arkai viss žilba vienā saulē, arī aiz manis, arī aiz arkas — tālāk vairs nespēju redzēt. Teikt? Neteikt? — man asaroja acis. Šā viena brīža biju ilgojies kā nekā cita mūžā. Es iekodu sev rokā. Viss kārtībā — tā sāpēja. Es nebiju ne traks, ne hallucināciju

varā. Bet laimīgs. Es noņēmu cepuri un ļāvu pieri vējam — vējam, kas nāca no Kliši puses un aizskrēja pār Sēnu uz Invalidu domu.

Man ienāca prātā tie, kas iegriež savus iniciālus Gūtmaņa alā. Nenosodiet viņus! Es vēlējos atstāt mazu bedrīti Konkordijas laukuma asfaltā — par zīmi, ka esmu bijis te, neviens cits kā es pats ar savu augumu, domām un sajūtām. Tas likās drošāk, līdzīgi tam, kā paraksta līgumus un iemūrē laikmeta dokumentus jauncelamu tiltu pamatos: ja vienreiz uznāks šaubas, vai tikai atmiņas nav iedomu auglis, varēšu iesaukties — kā? Un mana papēža nospiedums? — asfaltā iepretim Quai d'Orsay stacijai?

Man ienāca prātā visa garā vēsturē un kas notiktu ar viņu, ja ļaudis un laikmeti nebūtu pametuši savu papēžu un roku nospiedumus? Tai vienkārši neticētu... Es rakstīju pats savu vēsturi — ar kurpes pakavu, ar vienu Parīzē izbirušu prieka asaru, ar dažām pārmaiņām smadzeņu krokās un dvēseles kustībās, kas tur katrā ziņā iestājušās pēc tam, kad gars uzņēmis tik daudz svaigu, gluži svētdienīgu iespaidu. No kurienes? Vēl ne no Luvras, ne no lielās pavasara izstādes, ne no Pleijela zāles. No ielas. No dienišķās, garāmskrejošās dzīves. Vai tas par stipru teikts? Lai! Nav labi nospraust dvēselei augstuma un zemumā robežas, kurās tā drikst kustēties.

Divi jaunieši, priekšpusdienas saules apmirdzēti, starp daudziem gājējiem un bērnu rotaļām aizmirsušies, skūpstījās Sēnas malā. Ziedēja kastaņi un platāni vizēja saviem sidraba stumbriem, lejā ūdenī, vilņu izmētāta, šūpojās maksšķernieka pacietīgā ēna, un gais ar plašām, vienmērīgām vēsmām nesa Tījerija dārzu smaržas. Kādas? Pašas maigākās un tomēr visskurbākās, kādas vien savā mūžā esmu ielēpojis. Pašas smalkākās un tomēr visstiprākās, kādas vien daba devusi. Vispirms tādēļ, ka katrai pilsētai ir sava smarža, arī tādai, kam dārzu nav nemaz — tā ir visu ceļotāju atzīta patiesība. Bet galvenais — tādēļ, ka tam, ko mili, neviens superlātīvs nav par pārspilētu.

Alhambras dārzi nekad tā nav smaržojusi.

*

Un Elizejas lauki?

Es biju tur. Nevis dzīdamies pēc tā, kas Parīzē ievērojams: bedekers gulēja kofērī zem gultas viesnīcas jumtistabā. Mani vienkārši aiznesa tur. Sauciet to par pūli, par ielas drūzmu, par dzīvās straumes sugestiju vai vienkārši par to vēlīgo varu, kas kārtō cilvēku soļus gan svešos, gan ierastos ceļos — es tiku ievests un apsēdināts ielas kafējnīcā kā daudzi citi, kā visi, kam starp pulksten divpadsmitiem un diviem dienā brīvs laiks. Saule dzirkstīdama rotaļājās glāzēs, cigarešu dūmi, viegli paklīdzdami, aizskrēja pār milzīgajiem, krāsainajiem saulesargiem un siltumnīcu palmām, nepārtrauktā strauvē garāmplūstošo ļaužu sarunās un smieklī lēzenos vilņos skalojās, cēlās, plakā un aizšalca neatšķetināmā murdoņā, un jautrs vējš, pelnus un bulvāra putekļus ar benzīna tvaikiem jaukdams, aizspurdza pa dāmu tērpiem un iečaukstējās kungu izplestajos laikrakstos un ilgi raustīja vēja rādītāja asti auto firmas jumtā — tālu pāri viņā pusē, kur trotuāra drūzmu nosedza namu vieglās, caurspidīgās pavasara pusdienas ēnas.

Un Buloņas mežs?

Es biju arī tur. Es redzēju mazus bērņus laižam kuģus zaļi ņirbošas strūklakas baseinā, un jātnieku sarkanā cepurē ar liku muguru un steku azotē, gurnos zirga soļu rakstā gorāmiēs un kaut ko uzsaucam garšpalvainam sunim spalgā un tomēr deguna balsī — jā, tas ir jāprot, arī dziedāt franči prot, un kā vēl! — un tas ir tas, kas mani visvairāk mulšina — šis „n“! Es redzēju sauli tekājam pa koku starpām zālē un vāveri, kas uzlūkoja mani spožām, modrīgām acīm, it kā sacīdama: „Tu neesi šejieniētis, draugs“.

Un Versaija?

Jā, protams, arī tur es biju. Es redzēju sirmu dāmu, kas veda pie rokas savu nevarīgo dzīves biedri, un dzirdēju, kā nočirkst grants zem viņu soļiem. Vai tas kas ievēribas cienīgs? Bet protams! Es pacēlu vienu no šiem gludajiem oļiem — tā taču pavisam cita grants kā jebkur citur pasaulē! Es gan nevaru zvērēt, ka taisni šis apaļais krama zirnīs ir tas, kas pieredzējis 17. gadu

simteni — kad Versaija kļuva par franču karaļu rezidenci. Ja nē, tad kāds no prezidentiem droši bij uzmetis tam savu aci — laika kopš 19. g. s. beigām ir bijis daudz, kad te apmetās republikāniskās valdības. Un ja arī tā nebūtu bijis, tad katrā ziņā kāds no diplomātiem 20. g. s. sākumā, kad Eiropai bija miers taisāms, paspēra to ar savas lakkurpes smaili.

Pils terases bija tukšas, lielie logi vientuļi spoguļoja debesis ar visiem mākoņiem, un gluži kā gadi un laikmeti, vienmērīgas papelu rindas aizveda kaut kur tālumā, kļūdamas arvien mazākas un beidzot pakalna galotnē varonīgi nostādāmās uz apvāršņa svītras, aiz kuņas vai nu nebija nekā, vai sākās mūžība — tik tālu es netiku aizgājis.

*

Dažreiz es nosoļoju gar Notre Dame, vienmēr gar vienu un to pašu pusi, kas izgāja uz dienvidrietumiem un bija noaugusi vitenājiem. Strupo torņa vietu pakājē rotaļājās bērņi, cepa smilšu maizi, mētājās ar gumijas bumbu un kļiedza kā visi bērņi pasaulē. Tā pierod pie vienreizīguma, pierod pie liela skaistuma, pie neikdienišķa neglītuma. Un arī Napoleons, droši vien, būtu hcis giļotinēt to sargu, kas ņēma 50 santimu par sava lielā nelaiķa zārka apskati, ja pie tā nebūtu pierasts.

Bet ko mil, tam piedod. Es izvēlējos citu laiku, kad nokļūt dievnamā, — kādas bēres, kuņas izvadīja man gluži svešu cilvēku. Es jutos kā kontrabanda šo daudzo ļaužu vidū, taču mierināju sevi, ka Dievs nešķiro ticīgos. Es redzēju velves, gar kuņām stāigāja zaļgana krēsla, un pīlarus, ap kuriem vizēja dzeltenī brūni dienas atspīdumi. Es redzēju priesteru tērpus, kas zviļoja purpurā un dega violetās liesmās no spožās gaismas, kas milzīgos staru kūļos gāzās no apgleznotajiem logiem pār baznīcēnu galvām. Un no sidraba zvaniņiem, vīraka smaržošanas, no lūgšanu gurdās murmināšanas un saules žilbinošās ņirbas cauri mūru ēnainajai atmosfārai man noreiba prāti, gribējās atslīet galvu pret tikami vēso sienu un atpūsties no kaut kā, kas vēl bija atlicis no viņpus Karlsrūei pamestās dzīves. Dienas laikā sapņodams, es redzēju putnu ceļu

viņš katedrāles jumta, kam no zemes pie-
slējās sīki puteklains staru kūlis, pacel-
damies taisni no tās vietas zem velvēm, kur
bija altāris ar Pestītāju tēlu. Bez jautāšanas
es zināju, ka tas bija ceļš, ko telpā izdo-
bušas dievlūdēju nopūtas un vēlēšanās, tik
daudzus gadu simteņus no vietas augšup
tiekdamās, un apjautu, ka šī akmens plāk-
šņu, stikla un mūra velvju norobežotā vieta
ir lūgšanu vārti, pa kuriem ik nopūta patiesi
sasniedz debesis un tiek uzklausīta.

Šis domas savaldzināja mani. Naktī, kad
putnu ceļš vislabāk redzams, es vēlreiz de-
vos turp. Bērni un bēriniēki bija prom, kate-
drāle klusēja ar visiem vītenājiem un do-
mīgi skaloja savu masīvo atspīdumu ūdenī,
kur, sikus trizulūš un spožas čaumalas mē-
tādama, dejoja un virpuļoja mēnesnīca.
Ūdens bija zils un debess augšā tumša un
dziļa, viņš Monmartra pāri jumtiem redzēja
blāzmojam nakts uguņu atspīdumu, kādi
vientuļi soļi aizskanēja gar krastu un vai
nu no pilsētas valdes nama, vai Sacré Coeur,
it kā ar katedrāli sasaukdamies, atlidoja
daži pulksteņa sitieni — dim-dam.

Parīze gulēja — pusnomodā, pūsmiegā.

*

Vienu dienu es redzēju zirnekļa pave-
dienu, garu un smalku kā sidraba matu, lēni
šūpojamies gaisā virs Gare du Nord vil-
cienu saraksta. Debess sūtīja savu rudens
zīmi. Zirnekļa stīga — tas nozīmē ceļu.
Man iesāpējās sirds.

Maijs un jūnijs, jūlijs un augusts. Pēc
tam parasti nāk septembris — tas nu bij
pienācis arī man, arī šeit.

Es dzēru vairs tikai karstu ūdeni no
viesnīcas istabas krāna un ēdu baltmaizi —
vienu metru pa dienu. Metru? Tā ir, taisni
tik garš ir kā rokas dilbš tievais maizes
klaiņš, ko var dabūt par nedaudz santīmiem.
Un dažreiz elzasietis uznesa man augšā
sieru un alu, kaut virtuve un pagrabs tagad
bija vaļā, toties mans naudas maks bija aiz-
gājis ciet. Tātad — ardievu, Parīze.

Es sakārtoju savas lietas. Blakus *Jannajai*
derībai es noguldīju koferī ģipsa madonnu,
tik lielu kā plaukstu, gluži nodzeltējušu no
ilgas stāvēšanas pie relikviju un svēto rak-

stu tirgotāja Sv. Madlēnas baznīcā. Un Bal-
zaka noveles apvalkātos sarkanos vākos, ko
nāpīruku Sēnas malā pie bukinista — pēdējā
mirkli pirms veikala slēgšanas. Kad viņš
novāca sastatnes, salika lādē un nolaida
vāku, aizslēgdams priekškarāmo atslēgu,
viss uzņēmums izskatījās ne lielāks par
kasti, kurā elektriskā tikla strādnieki glabā
savas ierīces un darba piederumus.

„Ardievu,“ viņš teica, un šis vārds vēl-
reiz sasāpināja sirdi.

„Līdz ritam,“ es atteicu, zinādams, ka, uz
stāciju ejot, man jānāk šeit garām.

Es nu varēju braukt, patiesi — kas gan
spētu mani aizturēt?

No rīta, kādu stundu pēc tam, kad mans
vilciens bija jau aizgājis, es pamodos no
trokšņa uz ielas. Galvu pa logu pabāzis, es
redzēju kā aizā dziļajā spraugā starp na-
miem divas sievas zilos un sarkanos brunčos,
kas nikni bārās un ātrām un kustīgām ro-
kām meta gaisā spraigus lokus un ķekšus.
No maiznīcas, kas gulēja dažus pakāpienus
zem ielas līmeņa, iznāca jauna meitene ar
baltu skalu grodu uz rokas, un bars izpu-
rušu bērnu peldināja zaļu kāpostu lapu no-
tekas straujajā ūdenī, kas krita un cēlās ike-
reizes, kad ielas augšgalā kāda namamāte
izgāza spaini. Un, dzelzs riteņus pa nekalto
bruģi elļišķīgi ribinādams, no šķērsielas
iegriezās sakņu tirgotājs ar rokas ratīniem,
pacēla savu melnmataino galvu ar sviedriem
pārplūdušo seju augšup, un sauca pret vēl
miega pilnajiem logiem: „Gurķi, melones,
seleriji!“ Un pretējā namā starp atvērtajām
rūtīm aiz izžautām zeķēm un krekliem pa-
rādījās sievietes galva un drusku piesma-
kusī balss nosauca lejā: „Labrīt, Žak, kā iet
ar veikalu?“

Bet pa jumtiem staigāja septembra saule,
no dūmeņiem cēlās zilas, pelēkas un dzel-
tenas dūmu strūklas stāvus gaisā un visu
kvartālu aplidoja stipra taukos ceptu si-
polu smarža, tik stipra un uzvaroša, ka man
uznāca ēstgriba. Nē, patiesi, es nezinaju ne-
vienu tādu apstākli, kas mani dzišus dzītu
prom no šīs mājīgās vietas.

Septembris pagāja, oktobris un novembris
arī. Un es arvien vēl biju te.

*

„Vienu pudeli laba vīna!“ es sacīju saimniekam, nolikdams savu patiesi pēdējo naudu uz koka galda starp gāzes radziņu, kur aizkūpina pīpjus, un drāšu pinumu, kur iemet sikās monētas.

Bija decembra sākums un aukstā pievakare ar miglu, kas krita lejup un pieteica sala nakti.

Šo vietu es redzēju pirmo reizi. Tas bija neliels krodziņš pašā ūdens malā ar skatu uz upi caur lieliem terases logiem, ar akmens grīdu un pītiem salmu paklājiem, ar dēļu grīdu un vienkāršiem ķebliem un soliem, un sarkanām apdrupušām freskām gar sienām.

Mēs bijām divi vien — saimnieks un es. Viņš — kluss, viesmīlīgs un laipns; un reizē noslēpumains, atturīgs un cēls. Es — nosalis un gurd; un reizē izsalcis pēc pajumtes un miera. Pēc miera — kā cilvēks, kas daudzus mēnešus ir ceļā starp mājām, no kuŗām neviena nav īstā. Es ierāvos dziļāk savā plānajā vasaras mētelī, izdzēru dažus malkus, redzēju, kā trotuārs aiz loga un jūmti, koku zari un tilta margas pamazām kļuva balti no sarmas. Man šķita, ka dzirdu čaukstam kā putekļus smalkos kristallus, kas līdzīgi mīkstai, īsai vilnai lipa ap melnas laivas priekšgalu ūdenī.

„Vai jums ir vēsi, mans kungs?“ saimnieks pavērās manī, bet nesacīja nekā — noliecās un iekūra uguni kamīnā. Liesmas spēji uzspurdza ap sausajam pagalem un iemeta rūsu griestos, kas tur ieplētās kā sarkans mētelis, pēkšņi apsegdams kaktos un pagaldē tumsu, kas visu laiku bij lodājusī pa grīdu.

Es dzēru vēl un man kļuva silti.

„Vai jums ir garlaicīgi, mans kungs?“ saimnieks veltīja man pētīgu skatu. Viņam bija tādas acis kā tai vāverei, kas mani uzrunāja Bulona mežā. „Jā, esmu svešnieks,“ es pamāju plakstiem. Un viņš, klusi kā liels runcis, ūsas braucīdams, piegāja pie loga un pašķīra abām rokām priekškarus vēl plašāk.

Aina, ko redzēju, izdzēsa mani pašu, atņēma garam nogurušo miesu un atstāja koka solā tikai acis, ar ko skatīt, un kaut kur kādu nervu, ar ko just. Es kļuva gaisīgs kā pati mēnesnīca, kas balti zilgana un caur-

spīdīgi zaļgana ieplētās augstās ziemas debesīs, no kuŗām migla bij nonākusi lejā un aplājusi pilsētu ar sīki mirdzošiem sarmas vizuļiem. Pati lielā un pilnā mēness ripa, no otras puses nākdama, slēpās kaut kur virs jumta un lēja savu vārīgo gaismu neredzama un tik augsta, it kā spīdētu nevis šīs pilsētas debesīs, bet tālā viņsaulē, līdz kuŗai vairs nesniedz ne cilvēka skats, ne lokomotīves svilpiens Gare du Nord, ne baznīcas zvana lallinošā balss. Un vai nebij arī snidzis? Vai Sēna nebij pārvilkusies ar trauslu, spīguļojošu ledus kārtu? — Blakus uguns sārtajiem plankumiem griestos duseja arī kāds mierīgs atspīdums, kādu atceļojos no citiem laikiem citā pilsētā, kad pār to bija nobirušas pirmā sniega pārslas.

„Vai jums ir vientulīgi, mans kungs?“ saimnieks pavērās manī. Es nepaguvu atbildēt. Uz klona grīdas atgaismoja loga rāmja daudzie krusti, tādi, kādus saviem namiem liek ziemeļnieki, un pēkšņi man likās, ka redzu no tiem izkāpjām Akseļa Muntas augumu — kā toreiz, kad viņš ceļoja uz San Mikelu.

Es piepildīju glāzi.

Kamīna liesma šai brīdī, pagalei drūpot, uzšāvās augstāk, un es redzēju, ka esmu maldījies — tas varēja būt vienīgi pats Klods Debisī, kas kustējās starp mēnesnīcas un kamīna uguns blāzmām caurspīdīgs kā manas cigaretēs dūmi, viņš pieplaka terases stiklam un ļāva savai kuplajai bārdai un biežajiem matiem drīz saplūst ar tumšo debesi ārpusē, no kurienes, droši vien, bija atnācis, nepamezdams pēdas sniegā. Varbūt viņš vienīgi pamāja ar galvu Alfonsam Dodē, kas tikko iznāca no loga priekškaru ēnām un uzsmaidīja Mopasanam, kas, podagras mocītās kājas pret uguni izstiepis, ļāva kamīna ēnu spēlei iezīmēt savus taisnos plecus akmens plākšņu grīdā. Un Gogēns, atspīdēdams trauku šķirsta stikla durvis, viegli piesita ar nagu absinta glāzei, durvju kolonnas bareljefā atvīdēja Esmeraldas smaidis un klusi guldzēdami aizskanēja Bovarī kundzes smiekli, kad saimnieks izlēja pēdējo vīnu.

„Tas ir viss,“ viņš pēkšņi sacīja man pie pašas auss.

„Kas tas bij?“ es it kā mozdamiem strauji ieplētu acis.

„Burgundietis,“ viņš atteica noliekdamies, „vecs, krietns burgundietis, monsieur.“

Telpa bija tukša. Viņš aizvilka priekškaru logam, izdzēsa ar iesmu uguni kamīnā un nopūta gāzes radziņa zilo liesmu. Un nu mēs stāvējām uz ielas, un es redzēju, kā viņš aizslēdza durvis, ilgi žvadinādams atslēgu, it kā tās būtu durvis uz pašu Francijas sirdi.

„Jūs esat būrvis, monsieur.“

„Es jums pateicos... Ar labu nakti, monsieur.“

*

Biļete, ko drošības pēc bija nopircis jau pirms dažām dienām, arvien vēl bija man

kabatā. Nu reiz tā bija jāizlieto, šī bij pēdējā reize pēc tām daudzajām citām, kurās bija lāvis ceļa kartēm novecot.

Vilciens ātri skrēja uz ziemeļrietumiem. „Liec mani mierā, Sven,“ es iedrošinājos sacīt kādam, kas pārmetoši uzlūkoja mani no vagona kakta, — ja būtu vismaz skandinavs. Visi pētījumi, novērojumi, uzmērijumi un pieredzējumi slēpās vienīgi manā galvā un sirdī, uz ko zinātne nevarot pašauties.

„Bet es neesmu zinātnieks,“ es vēl mēģināju taisnoties un domāju par saviem cimdiem, kas bija izslīdējuši no kabatas un, droši vien, tagad gulēja kaut kur uz asfalta tālu aiz manas muguras.

Ja tos nomet tīši — tas ir izaicinājums. Ja aizmirst — tas nozīmē atgriešanos.

Zinaīda Lazda

Miglāji neizklist tālēs,
Udeņi stinguši klus;
Sarkanās lapās un zālēs
Rudens noslēpies dus.

Trūdus nopūšas kapi,
Tumsā apstājas riets.
Tu, kas zaļodams tapi,
Kvēlodams nebijis tiec.

Fricis Dziesma

Balts tornis atvīz debesīs,
nāk pretī dzidra zvanišana,
un salda jausma sirdī trīs:
Tās esi tu! tev šodien zvana!

Stāv ļaudis, galvas atsedzot.
Tu paveries ar vaigiem sārtiem
un ieeji kā sapņojot
pa dievanamā meiju vārtiem.

Viz krēslā Krustā sistā tēls
tik laipni, it kā prieku justu,
ka atkal nes kāds draudzes dēls
Tam pretī grāmatu ar krustu.

RUDENĪ

Vai vēl redzēšu tevi
Cīruļu puteņos, lauks?
Vai es pazišu sevi,
Ja mani vārdā reiz sauks?

Sarkanās lapās un zālēs
Apstājas pēdējais zaigs;
Veras tumsušās tālēs
Asarām noritis vaigs.

IEIEŠANA

Dreb gavilējot ērģeles
un paceļ spārnos draudzes lūgsnu.
„Ko pašāvības brīnums nes,
tas pāriet katru dzīves dūgsnu!

Ir dzīve tikai uzdevums,
grūts kalnā kāpums jaunām slāpēm.
Tas jāpieņem ikvienam mums
ar viņām pretrunām un sāpēm.

Daudz atmetis, daudz ceļā slīgs,
būs daudziem vēlāk viss vienalga.
Tam, kas līdz galam uzticīgš,
klūs nemirstības vainags alga!“

ANDRĒNU TĒVA SVĒTKU VAKARS

Ziemassvētku stāsts

Mazā Daina sēd šaurā, nekrāsotā koka gultas lāvā, kuņai pāri tāda pati otra lāva. Karstām acīm viņa skatās šajos deļu režģos, kas krustojas pa visu istabu tik uzmācīgi, ka visur skats tajos atdužas. Pretī atkal tādas divstāvainas gultas, pārklātas pelēkām segām. Šo gultu galos vēl tādas pāt pelēkas pie pelēkas papes nodalījuma, kas veido tādu kā pussienu. Aiz tās atkal un atkal ceļas šīs divstāvainās, šaurās guļu vietas. Naktī tās čīkst līdzī katrai nopūtai, kas miegā laužas no neziņas nomākto cilvēku krūtīm. Tik saderīgas šīs gultas ar viņu gulētājiem. Tās liekas kā šūpuļi pamestajiem bērnu bērniem — šiem lielajiem un mazajiem bērniem, kurus mētā no vienas vietas otrā. Gultu starpā šaura sprauga, kur tikko viens otram var gaņām paiet. Grīda, sprauga starp gultām, noberzta balta, un puskrēslā tā viegli spīd kā aizsulis grāvis. Tā galā pie loga nekrāsotiem dēļiem sasists galds. Pagultēs pabāzti koferi un kārbas, kur salikts viss, kas šo telpu iemītniekiem vēl pataupījies, steigā paķēries līdzī — kāds drēbju gabals, tuva grāmata, kāds nederīgs, bet miļš nieks. Zem galda silei līdzīgā plauktā salikti katliņi un krūzītes ar ēdamo. Te šo ļaužu klēts, virtuve, pagrabs un pieliekamais.

Daina apaukstējusies — karst visa un reizēm salst, šņaukājas un klepo, tādēļ māte liek viņai palikt gultā.

— „Tā iet, ka pa gaitenim vien dzīvo. Tur jau rauj vējš no viena gala līdz otram — brīnums būtu, ja tāds cālis kā tu neapsaldētos.“

Daina vēl dzird mātes vārdus, kamēr tās soļi iejūk gaitenā daudz, nemitīgo soļu dunēšanā. Laudis steidzas pēc pārtikas devām, lielajā kāpnu telpā, kur, rindā sastājušies, gaida savu kārtu. Tādēļ istabā pēkšņi tik kluss. Dzird tikai, ka viņā kaktā Andrēnu tēvs nemierīgi svaidās savā lāvā. Tepat aiz papes Rītiņu mātes adīklis knikšķ vienmērīgi kā pulkstenis. Laiku pa laikam knikšķēšanai pāri izlaužas kāda nopūta.

Nabaga Rītiņu māte! Daina zina, kādēļ šīs nopūtas. Dēls nepārnāk. Atnāk Agulienes dēls, atnāk Vītola kundzes vīrs, dabū zināt Kaņēpene, kādā gūstā dēls vēl kavējas. Bet Rītiņu mātei nekādu ziņu, it nekādu! Bēgdama paķērusi līdzī dažas vērptās dzijas celas, ko tā glabājusi dēlam zeķēm. Daina reizēm palīdz tīt, kamēr pati Rītiņu māte tās tur saudzīgi, viegli, un rokas cilājas kā dīvainas tītavas, ļaudamas pavedienam tēcēt. Dēlam zeķes! Dainas mazā sirds arvien saraujas, kad par to iedomājas. Viņa zina patiesību — briesmīgo patiesību. Reiz Agulienes dēls Antons viņas mātei stāstīja, ka Rītiņu mātes dēls esot kritis. Vajadzētu to viņai pateikt — vajadzētu. Bet māte Dainai stingri piekodināja neteikt — nekādā ziņā neteikt, jo to Rītiņu māte neizturētu. Viņa nomirtu uz vietas — tā bija māte vēl pieteikusi. Kopš tās dienas meitene glabā šo smāgo noslēpumu kā baigu indes trauku, no kuņa nedrīkst ne lāsīte nopīlēt. Kopš tās dienas meitenei Rītiņu māte šķiet tik saudzējama — gribas arvien tai palīdzēt, kādu prieku sagādāt. Vasarā Daina dažreiz atnesa mārpuķītes, ko salasīja pie nometnes dzeloņaino stieplu žoga, kādu vieglu magones ziedu ielika viņas klēpī. Skatoties ziedos, Rītiņu mātes acis apvilga, un lūpas nedroši iedrebējās — „Kas tiem, meit, tur kaļa laukā ziedus nes?“ Un lakata stūri saķērusi, ātri aizgriezās. Meitene baidījās puķes vairs nest. Vai Rītiņu māte jau zināja, ka viņas dēls palicis kaļa laukā, vai tikai nojauta? Varbūt viņa runāja par citiem — tur palikušajiem, un visu to bija žēl, tik žēl, ka pat puķes redzot jāraud? Daina domāja, domāja, bet nekā nevarēja izdomāt.

Jautāt par to nevienam nevarēja, pat mātei nē — viņa bija aizliegusi meitenei par to runāt. Bet taisni tādēļ vēl vairāk par to jādomā. Varbūt visi nometnē jau zina, ka Rītiņu Uldis kritis, tikai pati māte nezina? Un meitene klusi raudāja, aizmirdama, ka arī pati par savu tētiņu nekā ne-

zina, Varbūt arī viņš ir kritis un arī viņai un mātei nesaka, lai viņas nenomirtu?

Tā meitene kļūst arvien klusāka — neskraida, nerotaļājas ar citiem bērniem, nesmejas un nedraiskojas kā agrāk. Māte bažīgi noskatās: „Tāda bāla un gurdna kļūsti man — sāp kas, vai?“ Bet Daina purināja galvu. Tik tagad uz pašiem svētkiem saslīmusi. — „Tas pāries pats no sevis“ — ārsts teica.

Daina grib piecelties — locekļi tā kā notirpuši, pāris dienas pa gultu vien tuntuļojoties, bet gālva atsītas pret virsējās lāvas dēļiem tik stipri, ka acis aizmiglojas.

„Nu, nu, meit, prātīgi — te jau griesti zemi“, aiz papes ierunājas Rītiņu māte.

— „Aizmirsu. Vienmēr aizmirstas“, meitene nokauņējusies saka un saritinājas vecmāmiņas līdz iedotajā lielajā lakatā.

„Aizmirstas jau, aizmirstas. Man jau tāpat — lielam cilvēkam — cik reižu pūns pierē gadījies no tās asās malas. Nevar un nevar pierast pie tiem aizgaldiem un stiliņiem. Kad tā domā — mūsu mājās govīm kūti bija brīvāka guļamā vieta kā te cilvēkiem. Katram lopiņam bija sava godīga vietīņa. Te — cilvēki kā preces plauktos. Nāk citu zemju kungi, aptausta tevi kā pastalas ādu un tā pēc biežuma un stipruma paņem.“ Brīdi klusējusi, kā atbalsi klausīdamās, Rītiņu māte nopūšas: „Vai, vai, meitiņ, kas to domāja pieredzēt? Kas to domāja! Visas gotiņas izklīda. Viss mūža dārtījums. Te nu kverni kā izkūrtējies prauls. Nekur nederīgs. Nevienam nederīgs. Pašu mājās bija ko kustēties līdz pēdējai studīņai. Nevienam par nastu. Nevienam par skabargu.“

Viņā istabas stūrī ieklepojas Andrēnu tēvs, un balss tam izlaužas smaga kā dūre: „Vergu tirgotāji — tādi viņi visi! Zvēru tikums un likums — kas lielāks un stiprāks — aprīj mazāko. Visu mūžu ticēju Dievam. Vairs nē.“

Viņa balss apraujas. Dzird, ka lāva nočīkst — vecais vīrs izraušas un, spieķi piesīdams, soļo pa šauro spraugu šurpu, turpu. Te atgrūžas durvis un istabā nāk sievietes, katliņiem un burkāms rokās, uz maizes kukuļiem salikušas azaida tiesu.

„Ziemassvētku daļa arī. Nav pavisam mūs aizmirsuši“, silti ierunājas Dainas māte, ielikdama meitenei klēpī šokolādi.

— „Ziemassvētku daļa? — Nabagu daļa!“ rūgti notēš Andrēnu tēvs, apsēzdamies atkal uz savas lāvas malas tā, ka dzird to nočīkstum cauri sievu valodām, kas krustojas pāri visai istabai.

„Labi gan! Labi gan“, izlīdzinādama noteic Alkšņa kundze, „vismaz bada nav, kaut arī žēlastības dāvana. Dzīvībai gana.“

— „Dzīvībai gana. Jā, dzīvībai gana. Bet sirdij? Uz sirds katrs kumoss kā velēna.“

„Jāmācās zēmoties, Andrēnu tēv. Lepni bijām savā zemē, nu jāmācās noliekties.“

— „Noliekties? Es nelieķšos!“, izsaucas Andrēnu tēvs. — „Dieva priekšā liecos visu mūžu, savus laukus ardams un sēdams. Cepuri noņēmis, izgāju druvā, cepuri noņēmis, pārnācu — Dievam par godu. Un tagad — mūža galā man jāpamet sava zeme, jāpamet viss. Viss!“ Andrēnu tēva balss aizraujas — viņš sitas pa spraugu starp gultām kā liels, sagūstīts putns sprostā. „Es neliecos tagad! Nē! Tā nav Dieva griba. Tā ir nelabā griba, ka mēs te esam visiem kā dadzis acīs. Kā izsmieklis! Kā traips!“ Un dūre nodārd pret gultas galu — vēl un vēl.

„Andrēnu tēv, Andrēnu tēv! Vai prātu zaudējat?“ izsaucas Alkšņa kundze, pie tā pieskrējusi.

— „Tie ir prātu zaudējuši — tie tur, kas spriež par pasauli un met to gabalu pa gabalam nelabā rīklē. Kur ir mana zeme? Kur ir? Man nevajag ubagu dāvanu. Man vajag manas zemes — manas zemes! Tad ticēšu atkal Dievam, tad!“ Dobji nodārd balss, un acis Andrēnu tēvam tumši gail, kamēr sirmā bārda dreb. Sievu valodas aizspurdz un aplūst kā sīku putnu bars, vanagam zemu nolaižoties. Dainas māte slauka priekšauta stūri acis, aizgriezies pret durvīm, un brīdi dzird tik Rītiņu mātes adīkļa adatu tikšķēšanu, neparasti steidzīgu smagajā klusumā.

„Šovakar dievvārdi bēniņu telpā“, pavisam nedroši ierunājas Kadiķa kundze, „istabās neesot brīv eglīti dedzināt. Direktrise noliegusi. Varot aizdegties — tik cieši kopā

saspiesti. Arī vakarā bēniņos eglē būšot tikai dažas elektrības spuldzes. Sveces — nedrīkstot.“ Bet viņas vārds sasalst gaisā, kā neviena nedzirdēti. Klūsēdami ļaudis nobeidz vakara azaidu. Atsitas durvis, un istabā iemetas Kadiķa kundzes pusaudze Ruta.

„Mamucīt, gatavojies! Drīz taču būs svētku vakars. Dziedās nometnes dziedātāji. Deklamēs. Man jau deg uz mēles tā dziesma, kas man jārunā. Jāģērbjas. Jāsākārtojas. Cilvēki jau sāk lasīties kopā, lai tiktu pirmajos solos“, Ruta runā tik aizrautīgi, ka liekas — priecīgs strazds ar pavasara vēsti spārnos atskrējis ziemas salā.

— „Nav nekāda prieka — kā lai dzied, kā lai klausās“, ierunājas Kadiķa kundze, no kāda saiņa drānas cilādama, „bet aiziet jau var.“ Sievas gausi, kā negribēdamas viena pēc otras atstāj istabu. Arī Rītiņu māte, apsejusi baltu lakatiņu, pienāk pie Dainas gultas: „Nu, un tev jāpaliek tepat, vai?“

— „Jāpaliek, jāpaliek“, atņem Dainas māte, „ko nu pa tiem gaitenīem caurvējā ar karstumu. Ieguls vēl tā, ka nevarēs uzcelties.“

„Jā, un ko tur ar meitēns lai sadara, ja pat istas eglītes nav. Vecs cilvēks, sak', vēl paklausās Dieva vārdu — varbūt kāds mierinājums tiek —“ Un Rītiņu māte griežas, lai ietu, bet, viņai durvis veļot, kā smakdama nodun Andrēnu tēva balss: „Neticu.“

Dainas māte ciešāk sasedz meiteni un izslīd pa durvīm pavisam kautrīgi, kā ietu lūgties kādu, kas nemaz neklausās, kas skatās pasaules postā kā Nerons Romas degšanā.

Klusums sakrēslo biezs, ka grūti elpot. „Neticu“ — šis izmisīgais sauciens vēl cilājas gaisā, apmetas uz gultu kailajiem stabiņiem, nāk tuvāk, kamēr uzmetas tieši meitenes krūtīm un tur iecērtas ar tadu asumu, ka Daina piespiežas salmu maisam, glābiņu meklēdama. Meitene tumsī nojauž, kāds posts slēpjas aiz šī isā, skarbā vārda. Tas ploša Andrēnu tēva krūtīs un, laikam, pirmo reizi mūžā šis virs iedrošinājies apšaubīt Dieva visvarenību. Istabas pamestajā klusumā Daina dzird, ka Andrēnu tēva krūtīs

sēc — liekas, tām vienmēr trūkst gaisa. Viņš ceļas un guļas, kā cīnīdamies ar kādu rēgu.

No augšas atskan „Klusa nakts, svēta nakts...“ jo sapulcēšanās telpa bēniņos atrodas tieši virs šīs istabas. Dziesma plūst tik grūtsirdīgi svinīgi, it kā mūra sienas vaidētu, bet tad — cauri šai skumjajai melodijai atskan kāds gaišs tonis — kā apslēptas gaviles. Tur kāds spēlē vijoli, un tā skan tādā neizprotamā priekā, kā istu prieka vēsti sludinātu. Meitenei šķiet — kāda gaisma ieplūst tumsā, un pēkšņi atplaukst kāds tāls Ziemassvētku vakars — dzimtenē. Toreiz jau no paša rīta visi pusteciņus, smaidīdami vien gāja. Istabas aģri izmazgātas un izliktas egļu skuļām. Arī aiz griestu vērbaļķiem aizsprauti egļu zari, un tie kā zaļas plaukostas svētījot plētās pār galvām. Visa māja pilna skuju sveķainās dvasas, kuņai drīzi vien klāt jāucās tikko no krāsns izvilktais baltmaizes smarža. Vēl visādi cepumi un gardumi galdā un pieliekamā garoja un pildīja gaisu ar svētku smaržu. Tad durvis plati atvērās, un tēvs ienesa lielu eglī. Tāda skaidra vēsma plūda no egles zariem, un brūnie ciekuri egles galotnē it kā zvanīja: „Priecīgus Ziemassvētkus!“ Vai tad egle nav paši Ziemassvētki? Tēvs nolika eglī lielās istabas vidū, un tās zari izplētās uz visām pusēm, klusi vēstīdami: „Miers virs zemes.“ Un tad šī egle spulgoja brīnumainā gaismā, kā ziedētu paradīzes ziediem. Visos logos laistījās pretī tādas pat egles, un Dainai šķita, ka ap visu māju spulgo egles, ka tās spulgo pa visiem laukiem no vienas debess malas līdz otrai. Viņa skatījās tēvā, mātē, visos ļaudīs, un to sejas likās tik neparasti skaistas, apskaidrotas gaismas pilnas, kamēr „Klusa nakts, svēta nakts“ cēlās un plētās, piepildīdama visu pasauli.

Dziesma augšā aplūst, un kāda brīnuma egle pēkšņi apdziest. Izdziest visas pasaules gaišums. Daina, kā no sapņa pamodusies, mana atkal šauru gultu, un tās otrais stāvs pāri liekas kā karātavas. Visa istaba pilna tādu baigu karātavu. Maitene dreb pati no savām domām — to pārņem tādas bailes, it kā viņa un visi citi te būtu

uz nāvi notiesāti. Viņa ir dzirdējusi runājam par tādām koncentrācijas nometnēm, ka tur cilvēki mocīti un beigās nobeigti. Dainai kļūst tik salti, ka zobi reizēm saklaudz. Tētis — kur tētis tagad? Nē, to nezina arī māte. Nezina — neviens. Vai tiešām neviens? Varbūt tomēr kāds zina — kāds kaut kur? Ka tēvs varētu būt kritis — meitene nedomā. Ne tādas domas ēnai viņa neļauj tuvoties. Ar katru sajūtu viņš jātur dzīvs sirdī, ar elpu tas jāsarga, ar klusu, klusu lūgšanu. Ar lielu ticību Dievam — māte teica. Bet — Rītiņu Uldis kritis, kaut Daina skaidri jūt, cik stingri māte to tur sirdī. Arī Andrēnu tēva dēls esot salimis kaujas laukā, tikai viņš nekad par to nerunā. Varbūt, ka viņš tādai ziņai netic? Bet — varbūt, ka tāpēc viņš netic vairs Dievam? Viņa acis skatās laudīs, ka tiem cauri redzētu, bet dziļās rievās ap muti rūgti klusē.

„Andrēnu tēv!“ Daina pēkšņi grib dzirdēt viņa balsi, šo balsi, kas, izmisīgi saucot — neticu — liekas tik ticības pilna, ka par visiem dievlūdžējiem kopā nebūtu tik daudz ticības, kā šai skarbjā — neticu!

„Andrēnu tēv!“ Daina sauc vēl, bet atbildes nav. Viņa izraušas no gultas, sagrābsta čības un, lielo lakatu apņēmusi, taustās pustumsā pie Andrēnu tēva gultas. Tā ir tukša. Viņš aizgājis pavisam nemanīti. Daina brīdi apstājas nesapratnē, un bailes aug augdamas. Tagad viņa zin — nav neviena vairs istabā, tikai viņa zem šīm karātavām, kas pustumsā tik spokaini paceļas pret balti kaļķotās sienas atgaismu. Acis aizvilgst, un liekas, šīs karātavas, lēni grīļodamās, ceļas arvien augstāk. Te — augšā atkal dzied — „Jūs bērniņi, nāciet!“ Tur aicina taisni viņu, un kā vilktin vilkta meitene atstāj telpu.

Patī nemana, kā nonākusi bēniņu telpā, bet tur viņa stāv pie durvīm, skaudrā spuldzes gaismā apzīlbušām acīm. Gaišās pīnes parisušas pāri pelēkai villainei, bet skats drudzaini spožs šaudās pār ļaužu galvām, kā kaut ko meklējot. Dziesma plūst tālāk, smagnēji plakdama pie zemajiem griestiem, bet vijole atkal gavilē. Meitene pamana — pāri sēdošo ļaužu galvām, viņā malā tum-

šajai eglei blakus stāv kāds jauneklis pavisam neredzēts nometnē, un viņa rokā vijole, pār kuŗu lociņš cilājas un lido, bet gaviļu pilnā melodija tā kā drošina, kā aicina: „Tur gul’ Viņš, ak bērni, uz salmiem un sien’.“ — Meitene atkal dzird vārdus un liekas, redz siliti kūti, redz tajā mazu nevarīgu bērniņu, kas kļūst tik liels, ka no Viņa krusta nāk gaisma visai pasaulei. Vai arī no mūsu karātavām nebūtu jāaust kādai gaismai? Nē, nē — ne no tām, kas viņai šovakar tādas likās, bet no kādām citām — lielām, baigām, kas ceļas pāri — neredzamas ceļas pāri Andrēnu tēvam, Rītiņu mātei, visiem, visiem, kas šeit kļīst kā cilvēku ēnas. Jā — „cilvēku ēnas“, „bijušie cilvēki“. Tā brīžiem rūgti smejas Andrēnu tēvs. Un ja nu šie visi būtu — nākamie cilvēki? Meitene, vijolē klausoties, priecīgi domā. No blakus stenderes pēkšņi atdalās kāds tumšs stāvs un grīļojas uz priekšu. Tik tagad Daina pamana, ka tepat stāvējis Andrēnu tēvs, ka tas ir viņš, kas pa spraugu starp soliēm metas tālāk. Dziesma un vijole apklust. Divi vīri apkampjas, un skaudrajā klusumā kā aizplīsis zvans nodun: „Mans dēls!“ Un kā liksma atbalss: „Tēvs!“ Brīdi laudīs sakustas — tāda prieka un izbrīnas šalkoņa pārplūst telpai. Andrēnu tēva balss dreb apvaldītās asarās. — „Dzirdēju lejā. Tūlīt pazinu — tā vijole skan tikai mana dēla rokā.“ Brīdi apklusis, skatās laudīs it kā jaunām acīm, tad, ievilcis dziļi elpu, saka: „Dziedāsim tagad — Teici to Kungu, to godības Kēniņu svētu!“ Un vecais vīrs, rokas salicis, galvu augšup pacēlis, kā stāvētu Visuvarenā priekšā, pats sāk dziedāt pilnu krūti un nemana, ka lāses slīd sirmajā bārdā. Vijole gavilē blakus, un visi laudīs, kājās piecēlušies, dzied ar ticības pilnu spēku. Griesti it kā pagaist, un egles spulgo no vienas debess malas līdz otrai. Ir atdota ticība brīnumam, ticība — brīnumu brīnumam. Dziesma izskan, bet Andrēnu tēvs vēl stāv augšup paceltu galvu. Tad tā noliecas un klusumā dobji dun: „Mūsu tēvs debesis.“ Nodun „Āmen“ kā stūrā akmens jaunam dievnamam. Laudīs sakustas, tie vilnī ap Andrēnu tēvu un viņa dēlu, stiepdami rokas un acis slaucīdami. Visi savādi

priecīgā satraukumā, kā saņēmuši lielu prieka vēsti.

Daina nemanot bija nonākusi pie Andrēnu tēva. Arī māte un Rītiņu māte stiepj savas rokas. Andrēnu tēva balss aizdrebas no jauna: „Ja nu jūs visi ar mani priecājaties, tad dalaities arī ar mani manā pateicības kumosā!“ Un Andrēnu tēvs, laudis pašķirdams, aizmetas uz durvīm neparasti vingrs, pat spieķa nav vairs rokā, uz kuŗa arvien atspiedās. Drīz viņš ir atpakaļ, apstājas atkal dēlam blakus un pacel rokas augšup. Tajās ir maizes klaiņi, ko stingri ietver viņa pirksti, kā brūngani raupainas, sīkstas koka saknes, kas nelaiž valā zemes gabalu, no kuŗa izaugušas.

— „Savā postā biju kļuvis neticīgs — noliedzu savu Pestītāju, tāpat kā Pēteris. Dieva dāvanu saucu par ubagu dāvanu. Vai tam, kas spēj tikai tad ticēt, kad Dievs savu brīnumu rāda! Greiza ir tāda sirds. Tāda bija kļuvusi arī mana. Bet Viņš ir apžēlojies. Nu jūtu — pat postā stāv Viņš klāt, pat pārbaudot želo. Tikai tagad at-aust gaisma: šī ir Dieva maize, ko ēdam — ne sējuši, ne plāvuši. Dieva maize. Un es jūs lūdzu — dalaities ar mani šai maizē — par zīmi, ka stāvam pie Dieva galda.“ Viņš, kukuli piespiedis krūtīm, izvelk kabatās nazi un griež pa plānai šķēlītei, lai visiem tiktu. Kā apstarots smaida viņa vaigs, kad viņš dala maizi pastieptām rokām, reizē teicot katram kādu vēlējumu. Rītiņu mātei — arī dēlu sagaidīt! Dainas mātei — sagaidīt vīru, Dainai — tētiņu sagaidīt! Tur ir vairākas mātes un tēvi, kuŗu dēli krituši. Vairākas sievas, kuŗas saņēmušas baigo vēsti. Viņu satumsušās acīs atspīd gaišums — ja nu tomēr kāda pārskatīšanās bijusi, ja vēl tomēr kāds brīnums notiek, un pēkšņi — viņš atnāk? Tiem Andrēnu tēvs saka: „Tava ticība tev palīdzēs.“ Mazajiem cilvēkiem, kas samulsuši mātēm jautā — kāpēc tētis nepārnāk. Andrēnu tēvs aizvilgušām acīm glāsta galvas, bet lūpas dreb un vārdi nerodas. Pēkšņi Andrēnu tēvs jūt tādu kā kaunu, ka taisni viņu Dievs izredzējis — taisni viņam svētku vakarā atsūtījis dēlu. Cik daudzkārt vajadzēja šiem

mazajiem tēva! Un Andrēnu tēva vaigs apēnojas — it kā mākonis aizietu saulei priekšā. Tagad viņš atšķīras no to pulka, kam visdziļākās brūces plēstas — vairs viņš asiņodams nenesis krustu par dzimteni, viņš būs tads, kā tie, kas laimīgi ar tuvajiem kopā, un tādēļ šīs svešuma dienas vada ar vieglāku elpu. Tagad pat, kas ir ar viņu sanākuši? — Tie, kuŗi no kāda mīla cilvēka šķirti, kas kādu zaudējuši — sāpju noliektie, izmisuma vajātie. Laimīgie stāv tālāk — liekas pat, tā kā smīn. Tikai tagad Andrēnu tēvs to pamana. Tur Valta kundze, kuŗai visi tuvinieki šeit. Tie citi aizstāv, pat negodīgu rīcību aizslēpj, un viņiem vienmēr paliek taisnība. Tiem savas nelielas, mājīgas istabas, kā klusas salas kazarmju lielajās telpās. Kā vīpsnā šī Valta kundze par tiem, kas nezinā par mīlajiem sabruk. „Tai sāpot? — Atlaiņiet adšaubīt!“ — Šie viņas vārdi vēl plaiksnās Andrēnu tēva apziņā, kad viņa acis sastopas ar Valta kundzes smīnīgo skatu. Un pēkšņi Andrēnu tēvs jūt, cik plaisaina šī trimdinieku sabiedrība, kādas dziļas aizas šķir laudis zem viena jumta. Bet tie, kas staigā ar brūci sirdī, tie vēl lai priecājas ar viņu — tagad arī — laimīgo! Andrēnu tēva vaigā kāpj kauna sārtums, bet — maize ir izdalīta — viņa rokas tukšas. Satumsušām acīm viņš skatās laudīs, kas klusēdami vēl arvien stāv kā pie Dieva galda. Vai viņi gaida vēl kādu vārdu? Nē — Andrēnu tēvs vairs nerunās! Kaklā žņaudzas kā Jūdasa kumoss. Vai tā Dievs soda par vina izmisuma neticību, kad tikko likās — Viņš viņu apžēlojis un izredzējis?

Dziļajā klusumā ieskanas vijole — „Dievs, svētī Latviju!“ Balsis ceļās līdz, svinīgi vilnodamās. Liekas — visas aizas aizveras, visas plaisas apsniēg ar mikstu, mirdzošu sniegu — ar sniegu no dzimtenes debesīm. Andrēnu tēvs kā saņņī, kā parādībā skatās dēlā. Redz — vijoles lociņš cilājas kā smails spārns pār dziesmas vilņiem, kas svinīgi plūst — uz Latviju — Latviju. Vilņi pludo pret Daugavas krastu, un torņi atspīd dzelmē. Tornos dun zvani, bet vijole skan arvien klusāk, arvien — tālāk...

Andrēnu tēva acis izplešas platas un spo-

žas, rokas paceļas kā svētījot. Daina nesaprašanā raugās, ka vairāki vīri satver un gulda Andrēnu tēvu uz soļa, dzird, ka Andrēnu tēva dēls sauc: „Tēvs! Tēvs!“ Bet tēvs neatbild. Kāda delna pārslid Andrēnu tēva acīm, un tās vairs neatveras.

Pēteris Ērmanis

ATMIŅAS PAR JĒKABU JANŠEVSKI

Ar citiem jau agri bērībā ievērotiem rakstnieku vārdiem ievēroju arī diezgan bieži daudzinaamo Janševska vārdu. 1894. gada *Austrumā* Janševskim bija tāds bēdīgs dzejolis par Jēkabu, kas iecerējis Jūliti un taisās viņu precēt, bet notiek nelaime, Jēkabs top kroplis, kustas ar krukņu palīdzību, un nu Jūlite par Jēkabu negrib vairs neko zināt. 1899. gada *Baltijas Vēstnesī* nāca Janševska stāsts *Bārenīte*, kas sevišķi patika manai mātei. Stāsts bija par jauku ganu meiteni, ko audžu māte saimniece diezin kā neieredz; mājās strādā brašs un krietns puisis, kam saimniece labprāt ieprecinātu kādu no savām abām jau noziedējušām meitām; bet puisis ieskata piemīlīgo bārenīti, un, kad viņa izgājusi iesvētījamā mācībā, apprec meiteni; saimnieces nīknums un izlaistā ļaunā slava neko nav līdzējusi. Tā kā mums vecās avīzes glabājās klētī lādē, valdziņu apsietas, tad laiku laikiem šie krājumi tika nesti uz istabu un stāsti pārlasīti par jaunu. Īpaši tā lasāma no latviešu stāstiem bija *Bārenīte*. Jaunekļa gados to pārlasot, man likās, ka Janševska stāsta varone dažā ziņā Raiņa Baibiņas (*Pūt, vējīni*) priekštece; arī Janševska Bārenītei (J. stāstu Rainis, toreiz būdams Slobodskas trimdā, diezin vai bija lasījis) Baiba vārds. Vēl vēlākos gados, kad šis mīlais stāsts bija iznācis grāmatā Gulbja Universālā bibliotēkā, man bija laime saņemt grāmatiņu ar autora ierakstu.

Baltijas Vēstnesim sestdienās nāca līdz literārais pielikums — 4 lappuses drusku mazākā formatā kā galvenā lapa; tā iz-

„Saliec, bērns, rociņas —“ Rītiņu māte, noliekusies pie Dainas, slauka acis.

— „Rītiņu māt, kāpēc Andrēnu tēvs nerunā? Kāpēc — kāpēc viņš gul?“

— „Esi klusa bērns! — Andrēnu tēvs aiziet pie Godības Kēniņa.“

skatījās it kā atsevišķa avīzīte. 1900. gadā tā pavēlu rudenī divos šais pielikumos lasījām Janševska stāstiņu *Kaut es nebūtu godīgs*. Māte, cik atceros, lasīja arī saimes laudim. Tas bija par vecu muižas lauksargu, kas, muižas mantu pa naktīm sargādam, pieķēris pats savu dēlu zādzībā, un nu šaubās: uzrādīt zagli vai noklusēt? Tādās šaubu ceļā jūtis, tadā ciņā autors savu varoni arī atstāj, nepastāstījis, ko vecais lauksargs galu galā izlems. Tēvs, atceros, klausīdamies vēl nosacīja: „Jā, grūti, grūti tik godīgam cilvēkam.“ —

1901. gada *Baltijas Vēstneša* vietā tēvs izrakstīja tolaik lauku lasītājos ļoti iecienīto nedēļas laikrakstu *Balss* — tās pašas Dīriķa firmas izdevumu. Arī *Balsij* ik numuram klāt stāstu pielikums, un tāds pabiezs. Un tūliņ gada pirmajos pielikumos Janševska stāsts *Vecais Pilenieks*. (Es jau tad vēl nezināju, ka stāsts jau reiz iespiests: 1899. gada *Māju kalendārā*.) *Veco Pilenieku* māte arī lasīja mājas laudim. Pileniekam, vecam atraitnim, divi dēli: Janis un Jānis. Jānim, jaunākajam, pēc dažām dienām būs kāzas ar kaimiņa Liča meitu. Gluži nejauši Janis nāvīgi sašauj Jāni un izmīsumā nošaujas pats. Pilenieks zaudējis abus dēlus, bet tomēr nesalūst un tik pilns dzīvības un spēka, ka pēc laika apprec to pašu Liča Marlīzi un piedzīvo ar viņu bērnus — puikas vien, puikas. Bet stāsta beigās Marlīze atkal cerībās un kāda bērnu lietās gudra sieviņa pareģo: nu būs meitene! — Beigās gan mana māte par tiem Pilenieka daudzajiem bērniem pagrozīja galvu, bet stāsts

bija no tādiem, kas nav aizmirstami, šad tad vēlāk atcerami, pārrunājami.

Īsi priekš 1902. gada Ziemassvētkiem tēvs kādu vakaru no pagastmājas vai no Smiltenes atnesa jaunu laikrakstu *Apskats* — parauga numuru, kas iznācis 1902. gada 8. decembrī. Bija tāds ne īsti avīze, ne mēnešraksts (iznāksot reizi nedēļā), tāds kā agrākos laikos *Pagalms* vai *Rota*, kuŗu daži numuri paglabājušies klētī lādes dibenā. Tas bija tas jaunais „Apskats“, par ko Blaumanis smējās: Juris Rozēns to rediģējot no Āzijas pa gaŗu drāti. (*Apskata* redaktors mācītājs Rozēns tai laikā dzīvoja Tiflisā.) Bet jaunajā *Apskatā* bija Janševska stāstiņš *Sidraba birze*, ko es gan tanī vecumā sapratu tikai daļēji, dažus gadus vēlāk jau pavisam. Jaunai meitenei Maidzei, kas kalpo muižā pie kungiem, atnākusi ciemā vecāmāte. Kaut kur tālu škan dziesma par sidraba birzi, meitene jautā vecītei, kas tā par birzi. Vecīte skaidro, tā esot muižas dzīve. Ja viņa, vecmāmiņa, jaunībā kungiem kalpodama, būtu zariņu nolauzusi, tad staigātu sidrabota, t. i., ja būtu ielaidusies ar kungu, tad kungs būtu ieprecinājis kādās mājās par saimnieci, kā tas noticis ar dažām citām muižas meitām, kas kļuvušas saimnieces. Bet viņa paglabusi un paglabājusī savu godu un piekodina Maidzei dzīvot tāpat. Tomēr: manāms, ka Maidzei jau iepaticies lielkunga zenķis, izlaidīgs pusaudzis, kas pienācis abām runātājām un paķerstījies ar Maidzi. — Arī otrs Janševska darbs tanī *Apskatā* bija par muižu: balāde *Zirggana dēls*. Komtesei, lielkunga vienīgajam bērnam, šovakar greznas un trokšņainas kāzas, bet zirggana dēls vientulībā tādēļ cieš izmisuma mokas. Mana māte nobrīnījās: „Kur tad šis, puisītis, ar metis acis tik augstu.“ Pēc daudziem gadiem 1940. gadā, Janševska piezīmes cilādams, atradu *Zirggana dēla* 1. daļu, kas gan dzejota 7 gadi pēc otrās (datēta ar 1909. gadu). Tur stāstīts, ka komtese šad tad atzagusies ganībās pie zirggana dēla, arī naktis, un ka viņi skūpstījušies. Tātad zirgu puisim bija skaidrs iemesls un tiesības būt izmisušam tanī kāzu dienā.

Kļuva pazīstami citi Janševska dzejoli.

Mūsu pašu tuvākajam bagātam kaimiņam nekādu grāmatu nebija, bet Zvārguļu Edvarda antoloģija *Dzejas pūrs* tomēr labākajā istabā glabājās. Reiz ar mātes māsu otmajā ciemā aizgājušiem, mums mājas gaitniece (saimniece jau mirusi), intelligentā Cēbera Mariņa lasīja no *Dzejas pūra* Janševska dzejoli *Zagle*. Tas ir tiesneša un 70 gadīgas vecenītes dialogs; vecenīte apsūdzēta par maizes zagšanu, par tādu gadījumu Janševskis lasījis vienā laikrakstā un tūliņ rakstījis dzejoli, kas tik labi iekļāvās 90 gadu sociālajā dzejā; ne velti *Zagles* pirmiespiedums *Dienas Lapā* 1894. gadā. Tiesnesis tincina vecenīti:

*Nu, vecene, saki, kur tevīm ir prāts:
Vēl vecuma galā tu nedarbus sāc!*

Vecīte atbild:

*Ēst grib katra dzīva miesa,
Tāda iraid Dieva tiesa.*

Vēl it kā dzirdu Cēberu Mariņas aizkustināto balsi, kad viņa tālāk lasīja vecenītes bēdīgo dzīves pausmi:

*Meitu kundziņš smieklā lika,
Arprātīga viņa tika,
Pakārās pie egles zara;
Saki, tētiņ, ko lai dara?*

Vēl kā ausis atdzīvotos citas toreiz jaunās sievietes balss, tā bija Rīgas jaunkundzes balss, ar tādu kā viegliņu šļupstēšanu. Tēva radam Tiepeles skolotājam bija miris tēvs, mēs visi atbraukuši bērēs un bērū dienas vakarā šī Rīgas viešņa, uzskatījusi uz galda Derīgu Grāmatu Nodaļas 1903. gada kalendāru, sāka šķīrstīt un balsī lasīt Janševska diezgan gaŗā dzejoļa vārsmas:

*Kad pirmā sarma matos krīt,
Lauj tevi skūpstīt, spulgacīt — u. t. t.*

Tas bija savā laikā diezgan daudzīnāts dzejolis.

Apskatam Janševskis bija literārās nodaļas vadītājs, jo pats Rozēns, kā teikts, dzīvoja Kaukazā. Rozēns izdeva arī jau-

natnes mēnešrakstu *Jaunības Draugs*, ko mātesmāsa man abonēja. Katrai *Jaunības Drauga* burtnīcai otrā vāka mugurpusē bija tekošā mēnesī iznākušo *Apskata* numuru satura rādītājs. Kas nu man deva *Apskatu* pašu, bija jāpamierinās tikai ar šiem rādītājiem, no kuriem izzināju, ka Janševskim *Apskatā* garš stāsts *Ciemupīte*, jeb: *Pēc dabas likuma un kristīga tikuma*. Bet dažos *Rīgas Avīzes* numuros vasaras vidū bija sludinājums, kur ziņots, kādi stāsti un citi raksti būšot *Apskatā*. Solīti citu starpā arī treji Janševska darbi: romāns *Sieviete*, stāsts *Leitene*, novele *Atraitne*. Nevieni no šiem gabaliem neparādījās ne *Apskatā*, ne citur.

Sākot ar 1904. gadu Janševska vārds žurnālu un laikrakstu literārajās nodaļās vairs nebija atrodams, arī no *Apskata* rakstnieks bija aizgājis. 1905. gadā māte man šad un tad pirka pa sējumiem agrākos gados iznākušo Teodora Zeiferta rediģēto literāro almanachu *Jaunā Raža*. Īpaši *Ražas* pirmajos četros sējumos kritikas nodaļā bija Janševskis daudzkārt pieminēts, jā, cildināts. Viņu cildināja gan Ludis Bērziņš (III sējumā bija L. B. referāts par laikrakstu belletristiku 1898. gadā), gan Vizulis (E. Pīpiņš), jaunāko stāstu rakstniecību vispār pārrunādams (II un IV sējumā). IV sējumā bija priekšā uz sevišķas lapas Janševska ģimete: glauns kungs ar ūsu, acenēm un lepnu kažoku. „Ak, tāds tas Janševskis, kas to *Bārenīti* rakstījis?“ Māte uzmanīgi noskatīja šo ģimetni. (Līgotņu Jēkabs atmiņās par Janševski pastāsta, ka tā laika „progresīvie“ dzejnieki ņēmuši jaunā Janševskim tik buržujisku fotografēšanos tādā smalkā un dārgā kažokā; jā, 90. gadu stilā jau nu tas nebija...) Tad šai sējumā bija Teodora Zeiferta rakstiņš par Janševski — tāda sirsnīga skicīte; Janševskis milot visu priecīgo un veselīgo, piem., viņa vecais Pilenieks pārcietis likteņa sitienus; mīlākais dzejolis pasaules dzejā Janševskim esot *Gētes Mailied* (Wie herrlich leuchtet Mir die Natur). To Janševskis atdzejojis latviski un šis atdzejojums *Jaunā Ražā* arī ievietots; Janševskim par godu Zeiferts šai reizē bija atkāpies no principa, sniegt *Ražā* tikai oriģināldarbus. Bet turpat ievietotais Janševska

stāstiņš *Bez padoma* nemaz nebija priecīgs — pavisam, pavisam drūms: tēlotas kuģa ļaužu izjūtas tuvās grimšanas, bojā ejas gaidās. (Āronu Matīss, *Austrumā* recenzēdams *Jauno Ražu*, pat atrada, ka Janševskis nāves šausmas patiesāk tēlojis nekā Blaumanis *Nāves ēnā*, kur dažās sarunas — tā Āronam licies — atgādinot tīri vai jautru brīžu valodas!) Tā ap 1902.—03. gadu Zeiferts Rīgā lasīja veselu virkni referātu par latviešu rakstniecību 90. gados un šie referāti *Rīgas Avīzē* bija plaši atstāstīti. Par Janševska stāstiem Zeiferts bija izteicies apm. tā: dažos stāstos Janševskim esot raksturīgs fatālisms, kas varbūt neapmierināšot dažu domātāju, bet dzīves miklu godbijīgam minētājam snieģšot baudījumu — Jā, tā jau nu bija. Balādē *Jēkabs* staltais un stiprais puisis nejauši un pēkšņi kļūst kropls. Vecā Pilenieka vecākais dēls netīši nošauj brāli. Poēmā *Jūrnieks* centīgs jauneklis, kapteinis kļuvis, pie vecākiem un līgavas braukdams, netālu no dzimtenes krastiem nejauši krīt kuģa telpā, sasitas, mirst. Vēlākos gados lasīju Janševska stāstu *Pusstops sivā* (publicēts 1900.), kur sievas vīram nopirktais degvīna pusstops, dažādu ceļā pārmainīšanos un citu nejaušību virkne īsā laikā noved vīru noziegumā un ģimenes laimes izpostīšanā. Tātad Janševskim raksturīgs nevien veselīgais dzīves prieks, bet arī baigais fatālisms.

Tas veselīgais un dzīves priecīgais Janševskim jau viņa darības pirmajā laikmetā īpaši izpaudās erētiskā. Toreiz, savos agrajos zēna gados es, varbūt, vēl nezināju šī vārda, bet apjaudu, ka Janševska dzejā ir kas tāds spilgti stiprs, varbūt pat nekautrīgs un vaļīgs, kā nav citiem mūsu tā laika slaveņiem dzejniekiem; kas tāds, kas tumši un viegli kairināja, bet vairāk gan atbaidīja. *Austrumā* 1896. bija Janševska dzejojums pār visu lappusi — divas slejas sīkiem burtiem ar virsrakstu *Austrumā* (t. i. austrumos). Tur „jaunais valdnieks“ noskatās, kā jauna, lunkana, skaista sieva mazgājas, iekāro šo sievieti, satiekas ar viņu, viņina pie sevis, un viņa labprāt tam seko viņa pili vai telti: „Tad tie abi ieiet iekšā, Zīda priekšgars aizkrīt priekšā.“ Letas *Illustrētā*

Zurnālā 1925. dzejojums tika iespiests ar īsto virsrakstu: *Dāvids un Batzeba*. (1896. gadā nevarēja atklāt, ka dzejoļa varoņi ņemti no bībeles, jo tad cenzūra dzejoli nebūtu ļāvusi iespiest.) Zīmīgi, ka Janševski šai bībeles stāstījumā interesējās vienīgi erētiskais iekāres moments, ne viss turpmākais: kā Dāvids noziedzas, aizsūtīdams Batzebas vīru kaŗā, kur tam jākrīt, kā Dievs ar pravieša Nātana muti izteic Dāvidam pārmetumu par šo noziegumu, kā Dāvids sabrūk nožēlošanā u. t. t. Ne velti Janševskim *Jaunā Raŗā* bija raksturīga cētrrinda:

*Mīlestība, nevainība
Mūŗam nevaŗid vienojamas:
Vai gan liliŗa ar rozi
Vienā stiebrā domājamas?*

Šo Janševska raksturību bija ievērojis arī daŗš viņa tā laika kollēga. Rāmais pasmīnētājs Pērsietis, rakstīdams *Austrumā* 1896. par kalendāriem, konstatēja (sakarā ar stāstiņu *Andŗa josta*), ka Janševskis labprāt milot rādīt kailas sievietes, bet vai nu katram tikot viņās skatīties? Andrievs Niedra *Austrumā*, par *Jauno Raŗu* spriedzams, savā parastajā asprātībā piezīmēja, ka Janševski, laikam, Dievs radījis bez nerviem; šāds spirtgums esot patīkams. Vidzemniekiem tāds rakstnieks prōzists tai laikā bija sulīgi omulīgais un dzīvi smejoŗais Zeiboltu Jēkabs — un tomēr ne gluŗi tāds. Kad vēlākos gados pazinū Virzas dzeju, man likās, ka Janševskis bijis Virzas priekštecis. Tikai Virza *Bīķerī* erētiku reizēm izjūt kā tumŗu lāstu, Janševskis turpretim allaŗ bijis tur, kur Virza nokļuvis *Dieviŗķīgajās rotaļās*.

1905. gada rudenī mūsmājās no kaimiņu pagasta atveda Janševska jau 1901. g. sastādīto antoloŗiju *Latvieŗu Dzeŗas Pagalsms*. Tur nu bija atkal raksturīgs paŗa Janševska dzejolis *Melŗat, peŗat*, kur droŗā un dedzīgā meiŗa pateic:

*Melŗat, peŗat, kā vien tīkat — jūsu vaŗa,
Man tur nava it nekāda daŗa.
Mana mīlestība godīga un īsta,
Tādēŗ apziņa man mierīga un ķķīsta.*

Arī te izcelts tīrās erētikas spēks. Vai gan gaidīs, kamēr miesa top tārpiem par ļaupījumu? Nē, dzejoļa varone atzīst, ka mīlestība pilnam jāizbauda jaunībā. Savādi: ja 90. gados vecstrāvnīeki pārmeta jaunstrāvnīekiem tieksmi pēc miesas emancipācijas, tad gan retais vien saskatīja, ka visspeŗīgāk ū tieksme izpaudusies Janševska dzeŗā, kurpretim „oficiālie“ jaunstrāvnīeki nebija nekādi erētīķi, pat temperamentīgajai Aspazijai visur „gars ar garu jūtās satiekas“. (Janševskim jau gan arī bija zināma pieskarŗānās jaunajai stāvai, bet to nepamanīja.)

Janševska antoloŗijā latvieŗu dzeju pārstāvēja tikai 36 dzejnieki viņu dzimŗanas gadu kārtībā, sākot ar Juri Neikenu (Neikenu Janševskis vispār augsti vērtēja un savā *Bārenītē* mācītājam liek iedāvināt ķaklajai Baibiņai Neikena stāstus), beidzot ar Ati Ŷeniņu. Raksturīgi, ka tik rūpīgā tā laika dzejnieku izlasē Janševskis atradis par iespējamu ievietot Apsīŗu Jēkaba, Stepermaņu Krustiņa, Toma Pauliņa, Jēkaba Ezera dzejoluŗus. Katram dzejniekam bija pielīkts raksturojums, un par Apsīŗu Jēkabu Janševskis piezīmēja, ka „viņa nedaudzie dzejoliŗi ir gan sīķi, bet diŗendailī.“ (Šādu superlatīvu spriedumā par Aps. J. liriku Janševskim pārmeta Vizulis *Latvieŗu Aviŗēs*.) Arī Stepermaņa liriku Janševskis vērtēja augsti, kādā recenzijā *Apskatā* pielīdzīnādamš ū autoru daŗam ievērojamam vācu lirīķim. Un Toms Pauliņš? Visa mūŗu ģimene toreiz pīecājās, ka ūis klusais un mazievērotais 80./90. gadu lirīķis un skolotājs Ikŗķilē te ievērots, jo Pauliņš bija manas jaunākās tēva māsas svainis. Bet Jēkabs Ezers, kam 90. gados ūur tur iespiesti daŗi panti tā laika garā, jādomā, bijis Janševskim tuvs personīgs draugs, jo bija skolotājs Liepājā. Un Liepājā 90. gados visu gadu desmitu nodzīvoja arī Janševskis, tikai gadusīmteņu maiņā pārceldamies Rīgā. Dīvaini, ka daŗus Ezera stāstus (noteikti vērtīgākus kā viņa dzejoli) Janševskis ievītojis 1901. gada *Baltijas Vēstnesī* ar savu parakstu. Citur tie iespiesti ar īsto Ezera vārdu, kāds (*Zaldāts*) iznācis arī atseviŗķā grāmatiņā. Jēkabs Ezers pirmajā bēģļu laikā dzīvoja Krievijā, atgriezŗš, kļuva Liepājas

ģimnazijas direktors, mira, ja nemaldos, 1924. g. Viņa jaunākos dzejoļus Janševskis ievietojis *Dzejas Pagalma* jaunākajā izdevumā.

Tāpat tuva pazišanās, varbūt draudzība, Janševskim bija ar otru ļoti ievērojamu sava laika liepājnieku — nesen Stokholmā mirušo juristu Jāni Kreicbergu, politikas un kultūras darbinieku, vīru, par ko būtu rakstāms īpašs apcerējums, jo latvieši viņu tomēr pietiekami nepazīst. Kreicbergs bija viens no labākajiem pasaules literatūras pazinējiem tai laikā, jau 90. gados K. Hamsuna cienītājs, pirmais latviešiem plašāk rakstījis par Hamsunu, Valtu Vitmenu u.t.t. Kreicbergs divus gadus Liepājā izlaida literāru kalendāru *Tautu Pagalms*, kur līdzstrādnieks bija arī Janševskis un kur bija pārskati par visdažādāko tautu literatūru. Kreicbergs, šķiet, bija literārais redaktors arī tā laika Liepājas latv. grāmatu izdevēju biedrības izdevumiem. Viens no šiem izdevumiem bija Gija de Mopasana stāstiņu krājums Janševska tulkojumā (1897. — tulkots, šķiet, no vācu valodas). Raksturīgi, ka erōtiķi Janševski saistījis bieži vien visai erōtiskais Mopasans, kaut liela atšķirība Janševska veselīgi priecīgajai tīksmei no Mopasana skeptiski rūgtās smejības. (Jāpiezīmē, ka tīri vai pielūdzams dzejnieks Janševskim bija Heinrichs Heine, un viņš atdzejojis gandrīz visus Heines darbus, kas saistītā valodā; grāmatā iznācis — Liepājā, 1900. — gan tikai viens krājums, ar Heines liriskajām dziesmiņām) — 1905. gadā, kad pēc 17. oktōbra latviešu laikrakstu izdošanai vērās brīvāks ceļš, Kreicbergs, kas arī pārnācis Rīgā, un Janševskis dibināja un vadīja demokrātiski liberālu dienas laikrakstu *Dzimtene*; sākumā kā redaktors parakstījās Kreicbergs, vēlāk Janševskis. Šo laikrakstu dabūju apskatīt tikai pēc daudziem gadiem lielajā Misiņa krātuvē. Literārajā pielikumā atradu Fr. Rikerta (Rückert) pazīstamo *Sonetu ar rāgiem* (Was schmiedst du, Schmied?), ko savā laikā atdzejojis Juris Alunāns, un nu, kā 1905. g. revolūcijas dienām piemērotu, par jaunu tulkojis Janševskis. Literārajā pielikumā bija arī Janševska stāstiņš *Maija ritā* (vēlāk pārdēvēts:

Vecais Goba). Tas ir drūms, spēcīgi ass gabaliņš, te parādās sociālo netaisnību dzejnieks Janševskis tāds, kāds viņš *Zaglē*. Vecs latvju skolotājs, pārkrievošanai sākoties, nav spējis iemācīties krieviski un tādēļ vienkārši un rupji tiek atlaists no amata, izdzīts no skolas un savas mazās iedzīvītes. Nu Goba ar savu dzīves biedreni — divi veci cilvēki pilnīgā nabadzībā ceļmalā kā ubagi. Un vecais audzinātājs domā rūgtākās domas: kaŗa vadoņus, kas mācījuši nokaut un izpostīt, algo ar goda zīmēm un naudu, bet skolotāju, kas visu mūžu bērnus audzinājis un skolojis uz labu, izmet tā, kā pat vecu suni neizmet. Novēlējis šādi netaisnai iekārtai iznīkt un izputēt, vecais Goba maija rītā dodas labprātīgā nāvē. Ar šo skarbos toņos veidoto stāstiņu Janševskis savas novelista gaitas izbeidza uz visiem laikiem.

Sākās Janševska klusēšana daļliteratūrā, pilnīga ieiešana žurnālista darbā. *Dzimtenei* nebija ilgs mūžs, jau 1906. gada sākumā tās vietā stājās cits liels dienas laikraksts *Latvija*, ar Rūdolfu Blaumani kā atbildīgo redaktoru. Laikraksta redakcijā nu bija divi pazīstami rakstnieki: Blaumanis un Janševskis. Bet, kamēr Blaumaņa daļdarbi vēl parādījās, gan viņa avīzē, gan citur, Janševskis belletristikā gandrīz nebija manāms, uzrakstīja tikai retu recenziju par kādu grāmatu vai teātra izrādi. 1909. gadā viņš no *Latvijas*, kur redakcijā saradušies daudzi jauni spēki, aizgāja un iestājās *Rīgas Avīzes* redakcijā. Tas bija Fr. Veinberga vadītais konservatīvo latviešu orgāns, avīzei bija slihta slava, pazīstami rakstnieki tur nepiedalījās, nerakstīja. J. Jaunsudrabiņš, kam 1909. gadā *Latvijas* humora nodaļā *Skaidienā* bija jocīgi apdziedāti visi rakstnieki alfabēta secībā, ironiski jautāja Janševskim, parodēdams tiesnesi pašā Janševska *Zaglē*:

Nu saki, vecais, kur tev ir prāts?
Jau ar *Rīgas Avīzi* rados tu nac!

Un lika atbildēt Janševskim vecītes zagles vārdiem: „Ēst grib katra dzīva miesa...“
Lai nu šā vai tā — Janševskis palika *Rīgas Avīzes* redakcijā līdz šī laikraksta galam

1915. gadā. 1923. gada sākumā, kad Nacionālā teātri Hauptmaņa *Rozes Berndas* lomā viesojās Anniņa Simsons, uz izrādi bija atnācis arī Fr. Veinbergs, gluži vecs un balts. Starpbrīdī Antons Austrīņš man rādīja „Re, kur Janševskis aizgājis runāties pie sava vecā šefa. Viņš jau liels Veinberga cienītājs“. Tiešām, Janševskis, godbijīgi noliecies, ilgi runājās ar Veinbergu. — Jā, visus šos gadus no 1909.—19., šķīta, ka Jēkabs Janševskis vairs neatgriezīsies latviešu rakstniecībā, un es lauku jauneklā vientuļībā reizēm iedomāju: sak, tā daudzi rakstnieki, vēl dzīvi būdami, „zudīs no ļaužu piemiņas“, arī Janševskis. Kas par viņu vairs ko tuvāku zina? Būtu jēl viņa darbi grāmatās iznākuši; vismaz literātūrā tik vērtīgās 90. gadu noveles un stāsti! Un jaunu neko nedod, tikai *Druvas* pašā pirmajā burtnīcā (1912. nr. 1.) bija neliels dzejoļu cikls *Dabas un sajūtu ainās*, kur īpaši *Rudens tīreli* bija iztēlē plastisks un formā gatavs.

1919. gadā, Misiņa pajumtē nokļuvušam, milzīgās krātuves laikrakstu un kalendāru kaudzes šķirstot, man bija izdevība lasīt līdz tam vēl nepazīstamos Janševska stāstus. Izšķirstīju *Latviešu Avīžu* pielikumu *Vaļas brīžiem* — ik pa trīs mēnešiem avīzei līdzdodamu belletristisku rakstu krājumu 90. gados — un tur lasīju Janševska garāku stāstu *Varkaļu pagasta skolotājs* (1898.), kuŗa varonis Ciesa garīgi ierobežots vientiesīti, bet ap viņu citi raksturīgi Lejas Kurzemes tipi. Bet stāstā bija izlaista vesela liela nodaļa, atzīmēta tikai divām domu svītru rindām. Cenzūra nav lāvusi iespīest? Bet šī nodaļa tomēr *Māju kalendārā* bija cenzūras atļauta un iespīesta — īpatnējs, fantastisks intermeco — Varkaļu pagasta skolotāja vasaras nakts sapnis. Šķirstīju *Balss* 1900. gada literāro pielikumu un lasīju tur teicami uzrakstīto Janševska stāstu *Vecais Siksnā*; tēlots vecu laikū skolotājs Siksnā, padevīgs cilvēciņš, kam neienaktu tādas domas galvā kā amata brālim Gobam; vecu laikū skolmeistara stāvoklis tik beztiesisks, ka jāzemojas pat uzpūtīgā muižas sulaiņa kā nez' kāda augstmaņa priekšā. Un *Dzirkesteles kalendārā* 1897. gadam lasīju pirmo Janševska stāstiņu *Andža josta*.

O, tas jau bija apdarē gatavs prōzas darbs ar erōtikas humoru kā dažai renesanses novelei. Pamāte, vecīga vīra otrā sieva, ar savu truli flegmātisko jau pieaugušo pameitu, strautmalā skalodamās, velēdamās čalo un plāpā vienā laidā, aplinkus jūsmodama arī par puisī Andžu, kam skaista, zilēm izšūta josta, visā pagastā pazīstama. Naktī pameita dzird Andža pieguļnieka tauri tuvu, tuvu, jūt, ka gulēšana pie pamātes sāniem neērta, bet aizmieģ. No rīta pamāte pameitai stāsta: viņas vīrs, kas pagasta otrā pusē strādā kādu peļņas darbu, atnācis pie šās naktī ciemā. Un atkal pamāte turpat gultā tarkšķ un plāpā, līdz abas ceļ augšā kaimiņu sieva, kādā darīšanā atnākusi. Bet ceļoties pamātei no gultas izvelas Andža aizmirstā josta, atklājot, kas bijis īstais nakts viesis. Beidzamo teikumu, par Andža jostas izvelšanos no gultas, kalendārā svītrojis cenzors, tāpat *Baltijas Vēstnesī* 1901., kur stāstiņam virsraksts *Pamāte*. Ja nav šī beigu teikuma, stāstiņš paliek aprauts, tā sakot. bez sāls, bez jēdzīga nobeiguma. Beidzot *Illustrētā Žurnālā* 1925. stāstiņš parādījies pilnībā, ar virsrakstu *Zīļu josta*. Bet par *Dzirkesteles kalendāru*, ko kāds J. Rauchmanis izdeva tikai vienu gadu, Janševskis man stāstīja: tas Rauchmanis bijis provokātors, kas kalendāra pielikumā pulcinājis jaunstrāvnīcīskos rakstniekus, lai viņus izspīegotu. Un tiešām kalendārā darbojušies tā laika progresīvie rakstnieki: Rainis, Aspazija, Zvārguļi Edvards, Sudrabu Edžus, Janševskis, Zvanpūtis.

Misiņš mani iepriecināja, paziņodams, ka Janševskis nebūt neesot pārstājis rakstīt. Viņš esot atgriezies no Krievijas bēģļu gaitām un visu vācu okupācijas gadu turpinājis jau agrāk sāktu lielu romānu, kam virsraksts laikam būšot *Sajukušie pavedieni*. (Tā saucās *Dzimtenē* tikai kāda dala.) Varbūt Janševskis tur iepīšot arī dažu no vecajiem 90. gadu stāstiem. Būšot ļoti liels romāns, diezīn kad autors to nobeģšot.

Tā pašā 1919. gada vasarā bija izdevība redzēt Janševski personīgi. Kā mobilizētu kareīvi mani sūtīja no Smīltenes uz mūsu aprīņķa pilsētu Valku. Bet Valkā iznāca

demokratisks un ļoti patriotisks laikraksts *Tautas Balss*, kur daudz rakstīja Ed. Virza un par redaktoru parakstījās gan O. Nonācis, gan Ed. Lieknis (tas bija Virza, to es zināju), gan Janovskis. Atceros bērnībā lasījis, ka Janševska vārds īsti un pareizi esot Janovskis. Ja nu būtu tas pazsts... Biju Virzam sūtījis dažus dzejoļus, kas ātri vien *Tautas Balsī* iespiesti. Iegāju pēc honorāra. Redakcijas telpas pavisam primitīvi iekārtotas, mazā istabiņā aiz galda sēdēja padzīvojis kungs ar acenēm un ūsu, tāds pats kā Janševskis *Jaunās Ražas* kažokainajā fotobildē. Bija laipns, piekodināja katrā ziņā sūtīt jaunus dzejoļus, Virza jau esot no Valkas aizbraucis. Bet es tomēr nevarēju saņemties, nemācēju atrast vārdus pavaicāt, vai šis kungs ir rakstnieks Janševskis. Tas pats vien jau nu bija...

Arī Janševskis drīz pārcēlās Rīgā un līdz mūža beigām nostrādāja oficiālo rīkojumu laikrakstā *Valdības Vēstneša* redakcijā. Bet 1921. gada pavasarī konservatīvajā Liepājas laikrakstā *Liepājas Avīžē* sāka iespiest vecā liepājnieka Janševska „romānu dzīves ainās“ *Dzimtene*, ar īsu satura konspektu katras nodaļas priekšgalā, kas atgādina Fr. Reuteru vai Dikensu. Sākumā šī diždarba parādīšanos gan maz kāds ievēroja. Savā ziņā kā priekšdarbs jau Janševskim bija *Apskatā* 1903. jau minētais garais stāsts (tāds pusromāns) *Ciemupīte*. Bet tas gan bija iznācis tāds pabāls, bez tā spilgtuma un dzīvības, kāda Janševska 90. gadu stāstiem un novelēm. *Ciemupīte* bija vienmuļīgs, bet uzbūvē un saturā viengabalains darbs, kur figūrē maz cilvēku, turpretī *Dzimtenē* darbība tik raiba, sarežģīta un izzarota, cilvēku skaits milzīgi liels, tā kā sākumā nevarēja apjaust, kurp viss virzās, kurp autors mūs ved. Autora domas jau nu bija, ka istām romānam jābūt raibam. 1908. gadā Ventspilī iznāca kāda Leona Veseļa (cik zinu, īstā vārdā L. Goldmanis, tas pats, kas 90. gados Liepājā izlaida anonīmu brošūru par Aspaziju, dzejnieci visai zemu vērtēdams) dēku stāsts *Starp Sibīriju un Indiju* jeb *Tuksneša varoņi*. Janševskis par to *Latvijā* rakstīja recenziju, kurā izteica savus uzskatus par romānu; romānam jā-

būt ar interesantu saturu, raibi drāmatiskiem notikumiem bagātam; latviešiem tā prātis rakstīt vienīgi Deglavs; Leona Veseļa grāmatas plūss, ka tā pievileīgi uzrakstīta, tur ir ko lasīt. (Zīmīgi, ka Janševskis Niedru nepieminēja, varbūt tādēļ, ka Niedram nevien fābula, bet arī problēmas, prātojumi, atziņas.)

1922. gada augusta pēdējās dienās kādā Rīgas grāmatnīcā uzskatīju un nopirku krietni biezu grāmatu, ļoti vienkāršos, pelēki zilos vākos — tādos, kādi 90. gados bija Liepājas K. Ukstiņa izdevumiem. Arī papīrs vienkāršs, iespiedums pārāk sīks, gotu burti, vecā rakstība — *Liepājas Avīzes* novilkums. Bija iznācis Janševska *Dzimtenes* I daļas 1. sējums. Kāri lasīju, daudz kas patika, īpatnēji saistīja. Stāstīju Misiņam, ka nu *Dzimtene* jau grāmatā. Viņš teica, to jau varot lasīt, tā viņam labāk patikot nekā tie puiku darbi (par puikām viņš nicīgi sauca jaunlaiku rakstniekus); bet pļāpājot un stiepjot gan Janševskis par daudz. Necilo izdevumu tā laika kritika sevišķi neievēroja, vienīgi Līgotņu Jēkabs jūsmīgi apsveica pirmais. 1923. gada rudenī tāpat paša autora izdevumā sekoja I daļas 2. sējums, bet 1924. g. sākumā II daļas 1. sējums. Bet nu jau *Dzimtene* bija kļuvusi tik populāra, ka I daļa galīgi izpirkta, kaut romāns vēl tuvu nebija pie beigām.

Kritikas atsauksmes visai dažādas, pat galīgi pretējas. Vienā pusē cildinājumi. Dēdzīgos vārdos Janševska apbrīnošanu pauda Edvards Virza, rakstīdams starp citu, ka Janševska romāns modernajā rakstniecībā atgādinot no Ķursas mežiem Rīgā Esplanādē ieskrējuša brieža brēcieni. Citā sakarā Virza, rakstīdams par aizmirsto un pēkšņi slavā nākušo Janševski, atgādināja evaņģēlija izteicienu par atmesto akmeni, kas kļūst par pamatakmēni. Tāpat ļoti atzinīgi par *Dzimteni* izteicās literātūras pētnieks Alfrēds Goba, labs Janševska sapratējs vispār (sniedzis labu apceri arī par Janševska līriku, *Il. Zurnālā* 1925.), kas vēlāk iegrīma, tā sakot, līdz ausīm dievtuņu kustībā un literāro darbību atstāja. *Dzimteni* apsveica un cildināja vēl J. Veselis, kam Janševskis tuvs ar „sākotnīgo“ vitalismu un erētiku,

O. Liepiņš, J. A. Ozoliņš — Burtnieks, vēlāk boļševiku laikā pazudušais Edgars Šillers u. c. *Dzimteni*, tāpat kā citkārt *Mēriņieku laikus*, cildināja vācieši — jāmin O. Grossberga apbrīnošanas pilnais raksts *Rigasche Rundschau*’ā *Ein Heimatdichter*. Raksta beigās autors piezīmēja, ka šī romāna tulkošana vācu valodā esot tikai laika jautājums. Cik atceros, Grossbergs vai cits tulkojumu arī sāka, bet romāns vācu grāmatu tirgū neparādījās, nebija *Dzimtenei* tās veiksmes kāda *Straumēniem* un Tamšares romānam.

— Skanēja arī citādas balsis. Daži (E. Sūna u. c.) rakstīja ļoti rezervētas un vēsas atsauksmes, it kā saviebušies. Bet ja Virza, Līgotnis, Goba, Veselis bija snieguši cildināšanas virsotnes, tad A. Upītis nogrūda Janševska darbu dubļos, galīgi nonievādams, nozākādams. Diezīn vai par kādu citu latviešu rakstniecības darbu (izņemot Saulieša *Pasaku*) Upītis tādā uzbudinājumā lamājies un skaitīs. Viņš pārmeta cita starpā Janševskim, ka tas kādu *Dzimtenē* iespraustu humoristisku stāstiņu (par skolu inspektoru, kas klasē aizmieg) paņēmis no vecas vācu humoreskas, kas bijusi kādā kalendārā. No kurienes U. dabūja zināt par tādu vecu kalendāru? Te nu drusciņ jārūnā par Janševska biedru *Valdības Vēstnesī*, rūpīgo žurnālistu un latvju rakstniecības un kultūrvēstures pētnieku Āronu Matīšu. (Virza rakstīja, ka *Valdības Vēstnesī* redakcija esot pati klusākā, mierīgākā Rīgā, jo tur esot tikai divi redaktori — Janševskis un Ārons). Redakcijā maz bija ko darīt, un Janševskis turpat redakcijas telpās pilnā omulībā rakstīja savu *Dzimteni* un redakcijā bija atnesis arī minēto vācu kalendāru un šī kalendāra humoreskas saturu tiešām izmantojis gandrīz pilnīgi, vācu inspektora vietā likdams krievu ierēdni skolu pārkrievošanas sākumā. Ārons to novērojis un pastāstījis vecajam paziņam Upītim; Ārons ne sevišķi ieredzējis savu 7 gadus jaunāko kolleģu. Man savukārt to stāstīja Misiņš, pieminādams: „Tāda jau nu skaudīga tā cilvēka daba ir“. Atceros — ļoti sašutis par Upīša uzbrukumiem bija Antons Austriņš; agrāko gadu simteņu pasaules literatūrā aizņēmumi

pavisam parasta lieta, piem., Šekspīrs pārstrādājis citu autoru lugas un Bokačo sava *Dekameronā* novelēm ņēmis vielu no „vecām lupatām“; Janševskim esot tipu bagātība, milzīga vecu un apvidus vārdu bagātība. Šī vārdu bagātība, protams, varēja imponēt Austriņam. Filoloģes, Janševska romānu pētnieces, gan vēlāk atrada, ka Janševska vecvārdu leksika nebūt nav ņemta tikai no rakstnieka dzimtās puses, bet sameklēta, saklausīta šur tur. Tāpat Janševskis arī abos nākamos romānos iepina dažādas anekdotiskus notikumus un nostāstus, gan noklausītos, gan citu autoru darbos izlasītus. Bet ne jau ikreiz tas romānam nāca par labu.

Kad nu *Dzimtene* bija kļuvusi tik populāra, autors pats romānu tālāk neizdeva, bet pārdeva izdošanas tiesības Letās apgādam. Romānu sāka iespiest par jaunu, šoreiz Ed. Brencēna, *Mēriņieku laiku* ilustratora, ilustrētu; *Dzimtenes* tāpat ļoti raksturīgās ilustrācijas gan nav kļuvušas tik populāras kā *Mēriņieku laiku*. Līdz 1925. gada beigām romāns iznāca VI ļoti biezos sējumos (V/VI gan dubultsējums), gan tāpat gotu burtiem vecajā rakstībā. *Dzimtenei* autors uzrakstīja vēl papildromānu *Bandavā*, kas nobeidzas ar abu simpātisko jauniešu Jēkaba un Marutas laimīgo laulības piepildījumu: atnācis dēls. *Bandavā* iznāca divos masīvos sējumos Valtera — Rapas apgādā, 1928. Minētā gadā tāpat Janševskis nobeidza *Dzimteni* galīgi — tieši priekš 20 gadiem. Apjomā tas ir lielākais epikas darbs latviešu rakstniecībā.

Janševska diždarba saturs komplicēts, grūti atstāstāms. Cilvēki tur tiešām griežas „kā sēnālas sietā“, kā saka autors. Tur ir raksturīgi muižnieki, saimnieki, kalpi, ubagi, latvieši, leiši, vācieši, žīdi, tikai ar latviešu inteliģenci, studentiem, skolotājiem, ģimnazistēm autoram ne ikreiz palaimējas. Bet vispār — bagātība milzīga! Ko vērts viens pats Biezuma Bozums, speka vīrs, ar savu saucamo „brālīti balto“, tad Knēveļa Didžis, barons Šalks, Ķirmgrauziene ar savas rudens laika sirds atmodas drāmu (viņa iemil skolotāju, ko nevar dabūt, bet, no vīra aizgājusi, dzīvo ar diviem citiem, ku-

rus nemil!), mutīgās sievas Pēteriene un Tēvīne etc. Visu apstaro autora labsirdīgais, reizēm fauniski jutekliskais smaids. Viegli pasmaidot, autors pieiet pat visai nopietnām lietām, piem., muižas kalpu alkām pēc sava zemes stūrīša. Vēlēdamies romānu iztaisīt interesantu un raibu, autors pieļāvis dažas brīnumu lietas, piem., Ādama un paušīgās Emmas mīlestības konfliktā; izrādās, ka jūrnieks Ādams ir tas pats Cīruļienes skolotājs un koņa vadonis Aumalis, bet Emma un ģimnaziste Daila ir viena persona; vienā laikā visi šie notikumi norisināties nevar, bet autors tos līdztekus atstāta; te nu tiešām derīgs būtu virsraksts *Sajukuši pavedieni!* Nav ticama, nav arī motīveta inteligentās Emmas resp. Dailas apņemšanās iet pie tāda vīriņa, kāds Čāpiņu Jānis. Tomēr romānā tik daudz apbrīnojamo tipu un raksturu, notēlojusies visa Lejas Kurzemes īpatnējā dzīve 80. gadu otrā pusē, jā, tieši 80. gados, ne 70; kāds *Dzimteni* cildinātājs recenzents bija ieminējies par 70. gadiem un tad nu Upītis ņēmās strostēt Janševski par anachronismiem, kādu *Dzimtenē* taču nav daudz. Ir arī skaisti meža un druvas tēlojumi. Autora labsirdīgā juteklība nostāda viņu it kā ārpus parastās morāles laba un ļauna, autors saprot savu mīlo un jauko varoņu Jēkaba un Marutas istajā mīlestībā dažādas „blakus mīlestības“ un sāņu lēcienus, par kuņiem pavīpsnāja Anna Brigadere. Visu romānu apņēmis autora mūžīgās jaunības un vitalitātes gars. Zīmīgi, ka tie nedaudzie cilvēki, kas romānā mirst, ir jauni, bet vecie dzīvo un liksmojas: kāzās dejo Marutas vecmāmiņa, dejā griežas pat vecais žids.

Tomēr — lai nu nedusmo man Janševska romānu aklie cienītāji, — es nevaru atteikties no pārlicības, ka mākslinieciski gatavākos, galīgi noapaļotos darbus, arī psiholoģiski dziļākos, Janševskis devis dažos savos īsajos 90. gadu stāstos. Šaurākā apjomā te sasniegta lielāka pilnība. Protams, šīs savas domas nevienam neuztiepju. *Dzimtene* un *Bandava* ar visām nepilnībām allaž paturēs savu vietu latviešu daiļprōzas pamatdarbu vidū.

Dzimtenē un *Bandavā* gan nebija iepīti

Janševska agrākie stāsti, atskaitot vienu — *Kā bagātā Čāpiņa dēls precējās*, kas iespiests jau *Latviešu Avižu* pielikumā 1897. (Kāds šis stāstiņa fragments lasāms arī T. Zeiferta *Latv. rakstniecības chrestomātijā* III, 2.). Gan *Dzimtenē*, garām ejot, pieminēti daži agrāko stāstu cilvēki: skolotājs Ciesa, Audarene (bārenītes nīknā audzumāte), Pileniece (Liča Marlize, ko apprecēja vecais Pilenieks), Maruta lasa laikrakstā par nelaimīgo kuģi Ceļadoma, par ko stāstīts novelē *Bez padoma*. Savukārt stāstā *Vecais Siksnā* jau minēts *Dzimtenes* stiprinieks un brammanis Knēveļa Didžis. *Dzimtenes* lielā slava palīdzēja izcelt arī agrākos darbus, un arī tie nu — tepat pēc 30 gadiem — sāka iznākt grāmatās, gan ne visi. Iznāca stāstu un tēlojumu grāmata *Četri* (1923.), t. i. četri vecie: Pilenieks, lauksargs un abi skolotāji: Siksnā un Goba. Gulbja Universālā bibliotēkā, kā minēts, iznāca (1924.) *Bārenīte* un (1925.) stāstiņu cikls par jūrnieku nelaimēm *Tie, kas uz ūdens*. Iznāca vēl dažā grāmata, arī mīlestības stāsts dzejā *Maiga* (1923.), kur zināmā secībā savirknēti dzejoļi par kādas mīlestības uzplaukumu, kvēlo laimi, pēkšņo atsalšanu un šķiršanos. Daļa šo dzejoļu publicēta jau 90. gadu periodikā, tikai beidzami, par atkalredzēšanos, sastapšanos pēc gadiem, dzejoti jaunākā laikā. Virza cildināja arī šo grāmatu, izteikdamies apmēram: šī grāmata esot atbalss no tiem laikiem, kad latvieši vēl pratuši īsti dzīvot un mīlēt. Janševskis kārtoja otram izdevumam arī antoloģiju *Latviešu Dzejas Pagalmis*. Pirmo izdeva Cēsu apgādnieks J. Ozols, arī otrs iznāca Cēsīs O. Jēpes apgādā, 1924. gada beigās. Jaunizdevums sākās tāpat ar Neikenu, nobeidzot tagad šo rindu ar J. Ziemeļnieku. Jaunizdevumā palika visi iepriekšējā uzņemtie dzejnieki, dažiem sastādītāja miluļiem (Fr. Plostniekam un minētajam Ezeram) ievietoti jauni, nepazīstami dzejoļi. Bet pašu jaunlaiku liriku Janševskis vairs nepazīna pietiekami un izlaists bija dažs, kam vajadzēja būt (Fallijs, Ezeriņš u. c.). Par dzejniekiem Janševskim bija pašam savi spriedumi, piem., viņš man sacīja: „Es nemaz nezināju, ka Antons Birkerts tik labs lirīķis“. Jā, sakarā ar antolo-

ģijas jaunizdevumu man iznāca mazliet tuvāk pazīties ar Janševski. Manus dzejoļus meklēdams, viņš bija iepazinies ar manu grāmatu *Laiki un ceļi*, un tā viņam iepatīkās. Smiedamies un priecādamies viņš slavēja manus rakstnieku portretējumus, īpaši Neikena, Jekabsona, Virza. *Laiki un ceļi* viņam guļot uz galda kā kāda lūgšanas grāmata. No citiem dzejoļiem viņam šai grāmatā tāpat kā Antonam Austrīnam īpaši patika mazā dziesmiņa *Mātei ziemas vakarā*. To un vēl dažus mazākus dzejolišus ievietoja antoloģijā, bet rakstnieku apdziedājumiem neatlika telpu. *Dzimtenes* ilustrētā izdevuma sējumus man Janševskis dāvināja ar tādiem veltījuma ierakstiem, ka es varēju tiešām justies glaimots. Kad tikāmie, allaž bija laipns un omulīgi draudzīgs. Arī citi slavējuši Janševska labsirdību un laipno prātu, piem., mans draugs K. Egle, kas dziedējās Biķernieku tbc. sanātorijā. Janševskis, nebūdams pārāk tuvs paziņa, tomēr braucis ciemā, atvedis medu u. t. t.

Dzimtenes spožie panākumi ierosināja Janševski rakstīt jaunus romānus. Viņš rakstījis ātri, tūlīt tīrā, gan *Vald. Vēstneša* redakcijā, kur viņu novēroja Ārons, gan savā Pārdaugavas mājoklī; allaž un visur nesis līdz portfeli, kas piepampis ar pašlaik rakstāmā romāna manuskriptu; portfelis nesams līdz, baidoties, ka nepazūd — tad būtu milzu darbs, sākt visu rakstīšanu no jauna. 1929. gada pavasarī iznāca romāna *Mežvidus ļaudis* I sējums, bet uz Ziemsvētkiem — otrs. Tas bija romāns no Kursas pagātnes, kad pēc mēra un kara gadiem divi cilvēki sāk celt atkal dzīvi: darbīgais spēka vīrs Ziemelis un viņa brīnumdūšīgā meitene Irbe (Vēlāk romāna iztirzātāji nav varējuši noskaidrot, kādu gadusimteni autors īsti gribējis tēlot — ja viņš vispār domājis par noteiktu laikmetu). Romāns, īpaši pirmajā daļā, uzbūvē viengabalīgs, tai ziņā mākslas vērtībā pārspēdams *Dzimteni*. Autora humora labsirdība arī šeit apspīd cilvēkus un notikumus un nav neviena asiņaina skata. Šeit sastopams raksturīgs Janševska „triks“: pirmā daļa beidzas pašā interesantākā vietā, kur Ziemelis un Irbe pazūd viens otram; otrā daļā autors sāk

stāstīt par gluži citiem cilvēkiem, līdz tikai beigās liek satīkties pazudušajiem pēc gadu gadiem. Romāns (Valtera-Rapaš apgādā) iznāca kopā ar Kārļa Zariņa romānu *Dārza māja*, un Virza rakstīja, ka abi šie romāni esot meistardarbi katrs savā veidā. (Zariņam nez' vai tas patīkās, jo viņš Janševski augsti nevērtēja.)

Bet 1930. gada Ziemassvētkos Janševskis sniedza atkal jaunu balvu: romāna *Līgava* I sējumu; bet katra romāna katrs sējums viņam tepat *Mērnietu laiku* biežumā. *Līgavai* viela bija no kļaušu laikiem. Netrūka interesantu tipu un humora, bet mākslinieciskā apdarē, tik ātri darbu steidzot, bija savi trūkumi, tāpat jūtama dziļāka psiholoģiskā vērēna pietrūkšana. Visos romānos Janševski saistījis viss archaiski etnografiskais, viss vitāli erētiskais, viss dēkainais. *Līgavā* autors atkārtojis *Mežvidus ļaužu „triku“*: pirmās daļas beigās līgava Cieba Matīsam pazūd bez pēdām. *Līgavas* otrā daļā, kas 1931. gadā nāca *Atpūtā* ar virsrakstu *Lielkunga mīļākā*, autors stāsta par citiem cilvēkiem: par vecīgu baronu Tēzenu un viņa mīļāko — latviešu meiču Ievu, kuŗa prot un var pilnīgi ietekmēt savu draugu lielkungu un tādēļ spēj darīt labu zemniekiem, kur vien iznāk. Beigās atklājas, ka Ieva ir tā pati zudusi Cieba: bērņībā viņu iesaukuši par Ciebelli; te atkārtots *Dzimtenes* „triks“ ar Emmu — Dailu, bet atkārtojoties šie „triki“ zaudē pirmreizību, kļūst lēti. Savādi, ka Ed. Virza, līdz tam viens no Janševska karstiem slavētājiem, šoreiz *Līgavas* pirmo daļu pavisam „nolika“, citu starpā pārmezdam, ka visā šai romāna sējumā piedzimstot tikai viens bērņs, un tas pats ne latvietei, bet kādai lielkundzei... Par otro sējumu viņš nerakstīja. Grāmatā šis sējums iznāca jau pēc Janševska nāves.

Jā, Janševskis, nejaudzams, ka viņa dienas jau skaitītas, bija sācis atkal jaunu romānu no hercogu laikiem *Laimis bērņs* (*Atpūtā* 1931. gada beigās). Pēdējo reizi, liekas, Janševski satīku 1931. gada vasarā, kad apmeklēju viņu *Valdības Vēstneša* redakcijā Rīgas pili. Ārons atvaļinājumā, Janševskis viens pats. Parastā laipnība,

draudzīgie smieklī. Gribēju apjautāties, vai 1908. gada laikrakstā *Latvija* mirušo svētku numurā anonīmi iespiests dzejolis *Veļu svētkos* ir Janševska dzejots. Izteiksme un ritms, liekas, norādītu uz to. Jā, tas dzejolis esot viņa; tur viņš pieminējis arī kādu draugu, kas nošāvis. Tad — īsi pirms Ziemassvētkiem laikrakstā lasīju: Janševskis nopietni saslimis, nenākot vairs pie samāņas. Žirgts un vesels pārnācis no Nacionālās Operas, no operetes *Dons Cēzars* pirmizrādes. Priecājies, ka tā jauka operete, to kundzei arī vajagot redzēt. Bet apguļoties viņam uznākusi drausmīga lēkme, sācies (ja pareizi atceros) smadzeņu karsonis. Un Ziemassvētkos atnestajā avīzē jau es laukos lasīju Jēkaba Janševska nāves vēsti. Romāns *Laimes bērns Atpūtā* nepārtraukti turpinājās un kāds mans draugs smējās: to rakstot Janševska gars. Patiesībā romānu rakstīja nelaiķa dēls Kārlis, pūlēdamies izteikties tēva stilā un vērpt notikumus, kā tēvs vērptu, K. Janševskis vēl uzrakstīja „tēva garā” vismaz vienu romānu *Atpūtai — Hercogs un Kursas meitene*. (Neatceros, vai bija vēl kāds.) Bet jaunais autors bija kritis par upuri neatvairāmai kaitei: viņš bija narkotikā un krita savā nelaimē arvien dziļāk.

Janševska romāni guva dzīvāko atbalsi, drīz tie bija izpirkti, īpaši *Dzimtene*. No viņa romāniem *Dzimtene* tomēr bija un palika pats populārākais. Simti un tūkstoši to lasījuši un lasījuši. Inteliģenta žēlsirdīgā māsa maņ reiz teica: lasot *Dzimteni* piekto reizi. Es piebildu, ka Zenta Mauriņa sacīja: Janševska romānus nevar daudz lasīt, tāpat kā daudz nevar ciest treknu spēki. Bet Janševska cienītāja smējās: „O, es labprāt ēdu spēki”. Nāk atmiņā, arī mana tagad miruši meita 12 gadu vecumā ar lielāko interesi izlasīja visus astoņus *Dzimtenes* sējumus (ieskaitot *Bandavu*) un bija lepna uz to. Un ne tikai latvieši lasīja *Dzimteni*. Tāpat kā savā laikā kāds vācu mācītājs, uz Vāciju dzīvot pārceldamies, kā vienīgo grāmatu no Baltijas ņēmis līdz *Mērnīeku laikus*, tā dažs 1939. gada repatriants ņēmis līdz Janševska *Dzimteni*. Tātad: vajadzēja jauna *Dzimtenes* izdevuma. Tādu gādāja kāds Viņķelis (?), izlaizdams *Dzimteni* un *Bandavu* 1933.—34.

gadā četrpadsmit sējumos, it kā sākams ar to Janševska kopotus rakstus. Izdevums bijis diezgan apšaubāmas kvalitātes, gan ilustrēts, tai pašā vecā rakstībā gotu burtiem. (Vispār — līdz šim neviens Janševska romāns nav pilnīgi iespiests latīņu burtiem.) Ka Viņķeļa Janševska „kopotu rakstu” izdevumam trūka jēlkādas sistēmas, to rādīja tas, ka *Dzimtenei* sekoja *Laimes bērns*, kam taču tikai pirmās nodaļas Jēkaba Janševska rakstītas. Pēc *Laimes bērna* šis „kopotu rakstu” izdevums apstājās.

1939. gadā Janševska kopotu rakstu izdošanas tiesības ieguva Grāmatu Drauga (H. Rudziša) apgāds. Misiņš bija mani ieteicis Rudzītim par redaktoru, un Rudzītis bija pievienojies domām, ka kopoti raksti jāskā ar Janševska 90. gadu darbiem, vispirms prōzā, tad dzejā. Nu bija liela pārrakstīšana un man nāca talkā K. Egles rūpīgā un palīdzīgā kundze ar savu rakstāmmašīnu. Janševska kopotu rakstu pirmie divi sējumi Grāmatu Drauga apgādā, manā sakārtojumā, iznāca 1940. gadā, viens uz Lieldienām, otrs vasarā, pašā Latvijas valsts un krievu okupācijas varas mījā. Trešais sējums bija pilnīgi sakārtots, bet jaunā vara neļāva to iespiest. Un Rudziša apgāds tika nacionalizēts. Biju laimīgs, ka izdevies paglābt jēl visus Janševska agrākos stāstus, tāpat dažas poēmas no pazušanas un aizmiršanas vecu laikrakstu slējās, to starpā garākos stāstus *Varkaļu pagasta skolotājs* (arī no vidus izrauto intermeco ieliktu īstajā vietā) un *Ciemupīte*. Galā ik sējumam pievienoju diezgan sīkas bibliogrāfiskas piezīmes. Bet laika burzmā šie divi sējumi palika gluži neievēroti, īpaši otrs. Trešajā sējumā ietilptu visi Janševska liriskie un līroepiskie darbi, sākot ar 1890. gadā izlaisto dzejoļu krājumu *Pagātnes pauzmas un tagadnes jausmas*. Tur būtu daudzi gluži nepazīstami darbi, piem., kāds stipri naturālos toņos tvurts dzejojums par četriem nekrietnas dabas brāļiem (katram kāda netikuma zīme) un viņu likteni. Šo dzejojumu, ko autors kādreiz gribējis izlaist brošūrā, cara laika iepriekšējā cenzūra svītrojusi, svītrojusi, līdz sasvītrojusi un aizliegusi galīgi (Tulkojumiem ar Heines

dzejoļu lielo klāstu gan vairs neiznāca telpas).

Kāds no Janševska romāniem, ko viņš būtu rakstījis, ja nāve nebūtu visus darbus pārtraukusi, sauktos *Manas dzīves romāns*. Tā būtu autobiografija liela romāna veidā, plaši un sīki rakstīta. Rakstnieks to netika pat iesācis, bet viņa laipnā kundze man labprāt stāstīja par savu un sava vira dzīvi, par viņu mīlestības un apprecēšanās romānu. Turīgu vecāku meita, Liepājas meitene Ieva Tikmane, ko savā laikā vecāki ieslodzījuši un nelaiduši laukā līdz kāzu dienai ar viņiem pieņemamu bagātu vīru, izlēkusi pa logu un kāzu priekšvakarā aizbēgusi pie sava iemīļotā — skolotāja un rakstnieka Jekaba Janovska. Jaunie kādu laiku patvērušies Olaines skolā pie Janševska drauga Teodora Zeiferta. Beidzot jaunās sievas vecāki tad arī samierinājušies ar notikumu. — Šis un citas ziņas būtu nākušas Janševska biografijā, ko apņēmies uzrakstīt, bet materiāli krājās, un biogrāfiju nevarēja pievienot ne pirmajam, ne otrajam sējumam. Beidzot tomēr uzrakstīju, un šī pirmā plašākā Janševska biografija būtu ievietota trešā sējuma ievadā. Bet, kā jau teicu, okupanti šo sējumu nelāva iespiest. Nezinu, kur palika sējuma manuskripts.

Kundze man laipni uzticēja visus vīra manuskriptus, uzrādīdama arī kādai skolotājai veltītu dzejoļu ciklu, spilgti erētiskā rotaļībā noskaņotu; likās: lasītu kāda rokoko dzejnieka pantus. Dažus no tiem varēja ievietot trešajā sējumā. Tāpat vēl ap 1920. gadu Janševskim bija dzejoļu cikliņš par kādu jaunu meiču, pilns gaiši smejošas tviksmes. Jā, Janševskis bija epikūrietis, kas atzina, ka jāskūpst arī, „kad pirmā sarma matos krīt“. Arī šo dzejoļu manuskriptu liktenis man nav zināms. Ar ceturto sējumu sāktos *Dzimtene*, un te man pietieicās

divas ievadnieces, filoloģes R. T. un A. T., kuņām abām bija kandidāta darbi augstskolā par Janševska romāniem. Ar R. T., kuņas pētījums bija visai nopietns un rūpīgs, jau iepriekš bija norunāts, ka viņas darbs tiks ievietots. Bet arī vēlāk pieteikusies A. T., kuņas citāda rakstura pētījums arī bija pamatīgs, ļoti vēlējas, lai viņas darbu iespiež Janševska rakstu ievadā, attīstidama lielu enerģiju, pierunādama gan mani, gan H. Rudzīti, kad mēs šaubījāmies, vai ievadu nebūs par daudz. Es pus pa jokam viņu „zvērināju“: vai viņa paliks literāturai uzticīga, vai neapmierināsies ar kandidāta darba iespiešanu, kā dažas citas? (Par R. T. biju pārliecināts: tā kļūs literāte.) Nu — mums visiem okupanti izjauca. Tagad abas šīs toreizējās jaukā meičas mīt trimdā, abas ir mātes, bet rakstniecībai vairāk pievērsusies, kritiķes talantu noteikti rādīdama, A. T. kurpretī R. T., vismaz pagaidām, liekas aprimusi.

1941. gada sākumā saslima un drīz nomira Ieva Janševska kundze. To man ziņoja draugs K. Egle. Kad uz ielas sastapu minēto A. T., Janševsku ģimenes tuvu paziņu, rakstnieka dzimtās puses cilvēku, viņa par nāvi vēl nekā nezināja. Kad pastāstīju, viņai asaras saskrēja acīs, viņa tūlīņ devās uz Janševska mājokli. Pēc kāda laika A. T. man savukārt ziņoja: Kārlis Janševskis galīgi savas kaites varā atrasts nesamaņā uz ielas un slimnīcā miris. Rakstnieka meita Mirdza jau sen kopš dzīvo Amerikas Savienotās Valstīs, precējusies ar amerikānieti. Viņas (viņas vīra) uzvārdu neatceros.

Tā laiku gājumā grozās un mainās lietas, iznīkst, izjūk dzīves. Bet tautā paliek un dzīvo *Dzimtenes* radītāja gaišā piemiņa.

14. 10. 48.

ALEKSANDRS GRĪNS

1. *Sākums.* Augšzemē daba diezgan pelēga, bet cilvēkiem spīvs, dīvains gars. Novads pilns mežu un purvāju, dūmainu, aizaugušu ezeriņu, kur pavasaros klieudz dzērves un sudrabainiem spārniem pa ūdeni kuļas zosis. Sūnekļi, smalces, gāršas zem zemajām debesīm izveido gleznaini raibas vai arī viņpasaulīgi fantastiskas un noslēpumu pilnas ainavas, kas dabas draugus paņem savā varā. Te var iegrimt aizlaicīgā mierā un apcerē, varbūt pat garā nokļūt Senlatvijā, kad mežs sedza visu zemi ar pirmatnēju biežokni un tajā kā ielāpi rēgojās reti un nelieli laucīni, pievilkdami gardēžus lāčus. Uzņēmīgi un kareivīgi ļaudis — sēļi — arī toreiz mājāja te, iedami sirās pāri pār Daugavu letgaļu tiesā. Te no seniem, dziļiem avotiem izvird latviešu gara noslēpums, krāsu un gaitu simbolika, rakstu zintis, kas pārsviedās visā Senlatvijā. Te mirdz baltās sagšas ar saulītēm, Māras zīmēm, skujiņām malā, Augšzemniekos ir dzīva, darbīga latvietība. Tomēr katram nebija lemts to atrast, saskatīt Jēkabpils apriņķa Biržu pagasta vidēja saimnieka mājā pagājušā gadu simteņa beigās. Vajadzēja dzejiskas dabas, lai izjustu saistību ar senčiem, lai mēģinātu jaunos veidos iedzīvināt latvisko.

1895. gadā dzimušā Ziedu māju saimnieka dēla Jēkaba Grīna intereses jau agri tika novirzītas uz rakstniecību un sabiedrisko dzīvi. Viņa par pieciem gadiem vecākais brālītis Jānis bija šai ziņā labs mentors. Abiem zēniem bija vieglas galvas, abi sapņoja par augstām lietām. Kad Jēkabam bija desmit gadu, Jānis jau jūsmoja par 1905. gada revolūciju, skaitīja revolūcionāru dziesmas. Jēkabs bija klusāks, biežāk skatījās caur pieri, kaut gan arī Jānim jūsmā vienojās ar atvēsinošu skepsi. Kamēr Jānim vēl sirds sējās pie puiku darbiem, abi bija rotaļu un arī dažādu palaidnību biedri. Viņi nebija istabā sēdētāji, bet skraidīja pa lauku, rāpoja pa ēku pažobelēm, klīda pa mežu, gāja uz ezeru peldēties un labprāt makšķerēja. Visi zēni izdzīvo cilvēces ka-

reivīgo attīstības posmu. Laikam Grīni būs kāvušies savā starpā koka zobeniem, kā aprakstīts Jāņa Grīna stāstā *Paņenka Jadzja*. Piecu gadu vecumā starpība diviem zēniem tomēr ir liela. Kad Jēkabam ir 12 gadi, Jānis jau nolīcis skolotāja eksāmenu. Nu viņš pazūd no mājām, bet Jēkabam vēl jāizdzīvo skolas gadi. Tāpat kā Jānis viņš sākumā iet Biržu pagasta skolā, kur bērnu spiež mācīties krieviski un godāt krievu ķeizara bildi. Tad viņš mācās Jēkabpils pilsetas skolā un liek gatavības pārbaudījumus kādā Rīgas vidusskolā. Jēkabs Grīns izmācās krieviski, vāciski, arī franciski. Bet pa tam jau iesācies karš, Jēkabam visu laiku bijis uz kara lietām vairāk patikas kā Jānim. Tā kā viņam tikai deviņpadsmit gadu, tad drošas izredzēs, ka nāksies karā piedalīties. Viņš atliek domu par studēšanu, iestājas kara skolā un, kā jau kara laikā, ātri to nobeidz. Tāpat drīz nokļūst kara spēka daļā. Viņš staigā spožā formā iznesīgs un stalts, tikai komandēt neattīstītos krievu viņam lāgā nepatik. Un viņš ir priecīgs, kad dzird, ka nodibinājušies latviešu strēlnieku bataljoni. Iesniedz lūgumu, lai viņu pārceļ uz turieni, un tas izdodas. Drīz vien Jēkabs Grīns cīnās uz savas zemes.

Pa tam noplūdis bēglu posts, pārblāzmojusi ugunsgrēkos Kurzeme, sāpīgie cirtieni, asins upurī parāda tautai tās lielumu. Viņa saslejas naidā un varonībā. Ar visu jaunās sirds kvēli Jēkabs Grīns izjūt savu piederību pie tautas, viņš lepns uz to, ko var izdarīt latvieši, redz mūsu pārākumu pār citiem. Jauneklis, kam jau no bērnu dienām patīcis lasīt vēsturi, kas savā brīnišķīgajā atmiņā glabā Viestura un Nameja teiksmaino cīņu aprakstus, strēlniekos izaug par cietu patriotu un nesamierināmu vāciešu nīdēju. Viņš dzīvo līdz patriotiskajai kara dzejai, Skalbes un Akuratera varonībai, Virzas, lepņajam vārdu spēkam. Bet pats viņš vēl neraksta. Aleksandra Grīna nav starp tautas atzītajiem hieldzejniekiem, kas dzīvo drošākā vietā pie štāba. Viņš ir pla-

šak nezināms kaujas virsnieks. Strēlnieku cīņas nav tas, kas nīkšana krievu pulkos, mūsu varoņi, būdami samērā mazā skaitā, iet pašas ugunīs. Kādā nīknā kaujā Jēkabam Grīnam lode ķer mēli! Grīns atveseļojas, bet kopš tā laika vairs nevar skaļi runāt.

Arēji Grīns ir kluss un mierīgs, bet viss cīņu lielums, fantazijas duna, dēku kāre, asins un naida purpurotās krāsas tagad paslēpjas viņa smadzenēs, lai ar jauniem sīžetiem, jaunu izteiksmi pēc gadiem darītu bagātāku latviešu rakstniecību.

2. *Jaunā republika.* Kad 1918. gada beigās veidojās nacionālās Latvijas pirmais kaŗaspēks, Jēkabs Grīns ir jaunajai republikai uzticīgo virsnieku vidū. Viņš piedzīvo līdzī grūto atkāpšanās ceļu līdz Liepājai, Liepājas periodu, ar Ulmaņa un Baloža piekritējiem un virsniekiem, publicistiem, rakstniekiem: Plensneru, brāļiem Krodēriem, Skalbi un Akurateru nākamā gada jūnijā nonāk Rīgā. Pēc Cēsu kaujām savā galvaspilsētā sāk nokārtoties, pamazām iedzīvoties jaunās valsts valdība. Bet vēl viss ir nedrošs, nemiera pilns, Latgalē vēl valda krievi, un tepat netālu Kurzemē stāv vācieši un nemaz nedomā par projām iešanu. Vienīgi uz sabiedrotajiem kaut cik cerība.

Ļaunie paredzējumi piepildās, mākoņi sabiezē, Bermonts nāk virsū kā nelabais. Atkal saslejas latviešu tauta. Pie Daugavas ienaidnieku aptur jaunā, varonīgā Latvijas armija. Mūsu studenti un brīvprātīgie, mūsu ziemeļnieki un Baloža vīri, sevi nežēlodami, stājas pretī daudz stiprākajam apvienotajam krievu un vāciešu kaŗaspēkam. Visa tauta ir ar viņiem, un liktenīgajās brīnuma gaidu trīsās, augstākajā pašaieliedzībā latvju sievas, jaunavas nes uz Daugavmalas pozīcijām ēdienu, kopj ievainotos. Brīnumi notiek. Rīga ir brīva. Zvanu skaņas no torņiem pasludina svešnieku aiziešanu. Tos vajānot, caur visu Kurzemi līdz pat Lietuvas robežām drasē latviešu pulki. Kad Kurzeme jau atbrīvota, vēl turpinās cīņas Latgalē pret bolševikiem. Rakstnieki nāk tēvuzemei palīgā ar dzīvo vārdu. Viņi mudina izturēt, uzvarēt, raksta laikrakstos skaistus kaŗa ainu tēlojumus, kā Ed. Virza Bermonta

dienās, beidzot tiem uztic arī ziņu iepriekšēju pārbaudi avīzēm. Novilkumus laikraksti sūta uz Armijas virspavēlnieka štāba namu Valdemāra (toreiz Nikolaja) ielas stūrī, kur augšas stāvā iekārtota informācijas nodaļa. To vada pulkvedis-leitnants Aleksandrs Plensners. Viņam pakļauti rakstnieki: Krūza, Vainovskis, Laicēns, Antons Bārda no vecākajiem, Pāvils Rozītis, Jānis Grīns, Jānis Ezeriņš un Ādolfs Erss no jaunākajiem, dažs visjaunākais, kā P. Ērmanis. Tur rit dzīvi sarunas, šķīļas asprātības, skan smieklī. Visi ir rosīgi un laimīgi kā jau valsts pirmajos gados. Rakstnieki pārrunā gan aktuālās literatūras lietas, gan mūžības problēmas un apspriež pašu un cittautu autorus. Starp šiem ļaudīm kā savu tuvinieku vidū jūtas jaunais virsleitnants Jēkabs Grīns, kas ir Plensnera palīgs. Viņš staigā lepnās „gallifē“ biksēs, ir visai iznesīgs un pasvītro, ka arī civilistiem — rakstnieki jau allaž tādi pa lielākai daļai — būtu vajadzīga militāra stāja. Bet savā sirdī viņš rakstniekus cienī un arī apskauz, jo jūt, ka tas būtu īstais arods, kur parādīt savas spējas.

Tuvāk rakstniekiem Jēkabs Grīns tiek, kad 1920. gada sākumā nodibinās armijas dienas avīze *Latvijas Kareivis*, kur Grīns viens no redaktoriem. *Latvijas Kareivis* ir plašs, inteligents izdevums ar labi vadītu un bagātīgu politisko, kā arī literāro daļu. Pēdējo pārzina Viktors Eglītis, taču līdzī seko arī Jēkabs Grīns. Rakstīt viņš raksta tomēr tikai politiskus rakstus, par ārzemju notikumiem: Te izstrādājas viņa labais, skaidrais un noteiktais žurnālistiskais stils. Grīnam daudz līdzēja „enciklopēdija galvā“, viņa pamatīgās zināšanas ģeografijā un vēsturē, arī pašu jaunāko laiku. Grīnam nevajadzēja šķirstīt avīžu komplektus, viņš tāpat no galvas zināja, kas kuŗā valstī ministru prezidents, kādas partijas un kad nācis pie varas.

Kad Latvija noslēdza mieru ar Krieviju, iestājās republikas uzbūves un plaukšanas gadi. Tas ir mūsu kultūras pacēluma laikmets. Rakstnieki visi kā spārnos, rakstīšana veicas viegli, iznāk daudzas ievērojamās grāmatas: Akuratera *Dienu prieks*, Austriņa *Klusuma gavīles*, Roziša *Zobens un liliņa*,

Viktora Eglīša *Kastaļavots* u. c. Baltajā namā, pretim pastam, šalc mūzikas fontāni. Tur latviešu mākslas publiku sasauca jaunais operas ansamblis, kas ķeŗas pie *Tanbeizera, Lohengrina*... Dzied Benefelde, Ādolfs Kaktiņš, pirmo baleta uzvedumu mēģina V. Komisārs. Skatuves ložā sēd un no sajūsmas asarainām acīm klausās Vagneru omulīgais pilsētas galva rakstnieks A. Andersons-Andrass.

Jēkabu Grīnu saistīja ne tikai politika un sabiedriskā dzīve. Viņš sāka strādāt literatūras laukā un, lai atšķirtos ar iniciālu no brāļa Jāņa Grīna, parakstījās ar jau strēlnieku laikos pieņemto Aleksandra vārdu (literātu aprindās viņu joprojām saukāja par Ješku). Viņš sacerēja tikai stingro, nopietno prōzu; pirmie darbi ir vēsturiska rakstura. Grīns mīlēja stilizāciju, viņš necieta dažu mūsu rakstnieku izplūdušo, nenoīektu izteiksmi. Viņa paraugs bija mistiķis un intelektuālists Edgars Po. Jau 1921. g. iznāca Al. Grīna pirmā grāmata *Krustneša gaitas*. (Otrajā izdevumā, kas parādījās Libekā 1948., apgāds virsrakstu licis lokātīvā.)

3. *Jaunais prōzists. Krustneša gaitas*. Šā stāsta pilnīgs virsraksts ir: „Viņa gaišības grāfa Bertrana krustneša gaitas jeb patiesīgs stāsts par slaveniem un brīnišķīgiem Tionviļas valdnieka un Kāmbremonas kunga grāfa Bertrāna piedzīvojumiem Prūšos, Livonijā un citās sātana tumsībā smokošās zemēs. Dievam visuspēcīgajam par godu, Viņa svētajiem mocekļiem par slavu, eņģeļiem un visiem labiem gariem par prieku uzrakstījis svētā Franciska brālības necienīgs mūks Godfruā, Tionviļas kapelāns, anno dominice incarnationis MCCLXXXIX.“

Garajā virsrakstā kā formulā ietvertas visas Grīna vēsturisko stāstu autora talanta iezīmības. Vispirms acīs duŗas valodas stilizējums. Izteiksme atgādina viduslaiku hronikas, jo autors acīm redzot liek pieņemt lasītājam šo darbu kā franču kapelāna 1289. gadā sarakstītu. Saprotams, nav bijis viņa nolūks sniegt pilnīgu atdarinājumu, ko varētu noturēt arī par pilnīgu mistifikāciju vai viltojumu. Grīns raksta daiļliterāturu; lai būtu vērtīga un saturīga, tā nevar apmierināties ar kādas 13. gadu simteņa chro-

nikas kopiju (mēs pazīstam gan arī literatūras darbus, kas ieturēti pilnīgā imitācijā, tā kā tos var noturēt par seniem dokumentiem, piemēri: Pjera Luisa *Bilitis dziesmas*, Torntona Vaildera *Marta Idas*). Iepazīstoties tuvāk ar Grīna stilu, redzam, ka viņam nav bijis plašāka nolūka, kā vien piešķirt izteiksmei archaismu, uztriept dažas spilgtākas krāsas laikmeta raksturošanai, kā arī izdevīgāk parādīt laikmeta garīgo noskaņojumu, krusta kaŗotāju psiholoģiju, kuŗā sajaucas ticīgums, cinisms un mānticība. Jāatzīst, ka šos nolūkus autors diezgan pilnīgi sasniedzis. Taču viņš vēl strādā diezgan primitīviem līdzekļiem. Izmantodams savu plašo atmiņu, vēstures un ģeografijas zināšanas, Grīns žilbina ar faktu bagātību, retiēm īpašvārdiem un dažādu viduslaiku institūtu pieminēšanu. Bet šie paņēmieni, kas pārsteidz un pārlicina mazāk informētu lasītāju, vienmēr neapmierina patiesu vēstures pazinēju. Atzīdami autoram mākslinieciskās radīšanas brīvību, mēs tomēr gribam, lai paša izvēlēto laikmetu viņš raksturotu ar vienīgi šai laikmetā sastopamiem līdzekļiem un lai izteiktās domas, uzskati tiešām būtu laikmetā ieauguši. Grīns dažkārt rikojas tik neiegrozoti, ka vienā darbā sajauc vairāku laikmetu stilus, vēsturiskie un ģeografiskie lēcieni diezgan patvaļīgi un tāpat viņa varoņu negausīgā dēķu kāre gan var dzimt 20. gadu simteņa rakstnieka galvā, bet bieži vien sveša tiem attālajiem un dievticīgi pazemīgajiem laikmetiem. Taisni svarīgi atzīmēt, ka *Krustneša gaitās* neredzam nekā no varenās, visu veicējas reliģiozītātes, kas ievirzīja tik lielu un ilgu laikmeta parādību kā krusta kaŗus, trūkst te arī viduslaiku mistikas vispārēja raksturojuma, bet dēķas un nedarbi bieži sakrauti tiķ cieši kopā, ka atgādina sīķo feļetonu. Lai redzētu, ka šis apgalvojums nav bez pamata, derīgi zināt, ka Aleksandrs Grīns kā žurnālists tiešām rakstījis garus sīķos feļetonus arī vecu rakstu stilā. (Pseudonīms: Homo Grisenbergensis.) Tur tad, saprotams, kuriōzītātes dēļ var „sakrist kopā“ visnieedomājāmākās lietas, bet nopietnā daiļliteratūras darbā nevarētu nosaukt toreiz jau kristīto Livoniju par „sātana tum-

šibā smokošu zemi“. Ciniska un ne visai paticama ir arī pastāvīgā kapelāna dižošanās ar briesmu darbiem, kas pastrādāti seno Prūsijas, Lietuvas, Livonijas cilšu vidū kā ar „Dievam patīkamū“ rīcību. Tāpat nav saprotams, kāds būtiski svarīgs moments mudinājis Grīnu savus 13. g. s. varoņus ņemt no Francijas. Nav ziņu par to, ka Livonijas krustnešos būtu bijuši arī franči. Neiespējams tas nav, taču svešo kaņotāju mūsu senču un to kaimiņu zemēs toreiz bija samērā nedaudz, tādēļ, ja tas būtu tiesa, attiecīgi dati chronikās droši vien būtu uzglabājušies. Bez tam, stāsta iespējām varoņa-franča izvēle nekā sevišķa nedod. Vārbūt Grīnam bijis izdevīgāk sākarā ar to pieminēt krustnešu cīņas Palestīnā, patēlot Ģenti un Marsēļu, bet šim vietām nav sarku ar mūsu tēvzemes vēsturi.

Grīna vēstījumam tomēr ir arī daudz labu īpašību: kaut atsevišķi varoņi neizceļas, laikmeta bangojumu ainas tēlotas ļoti dzīvi un plastiski, pie tam, kā jau pieminēts, par daudz nežēlību, kaņa briesmu, kā arī pirmatnēji juteklisku dzimumu attiecību, varas un naudas kāres aprakstu. Grīna stils patiešām kodolīgs, grods, stāstījums suverēns un drošs, vēsturiskām arabeskām, svešvārdiem un dažādu slavenu rakstu citātiem izraibots, tā kā var redzēt, ka seno chroniku un garīgo grāmatu studijas autoram nākušas par labu.

Gan jau Aleksandra brālis Jānis bija vingrināties vēsturiskos, romantiski retrospektīvos stāstos un viņam ap to laiku iznāca krājums *Rūsa rietumos*. Brāļa Aleksandra sacerējums tomēr krasi atšķirās ar vareno temperamentu, ar šķietami plašāku vēstures pazišanu, ar „negantību“, kas tiešām pa daļai atgādināja Edgaru Po, *Krustneša gaitas* autoram sagādāja atzinību. Viens no vareņākajiem laikmeta dzejniekiem Ed. Virza *Brīvajā Zemē* veltīja rakstu Al. Grīnam, ko stādīja lasītājiem priekšā kā jaunu medicīnas studentu. Al. Grīns tiešām tolaik bija sācis studēt medicīnu, bet fakultāti daudzo pienākumu dēļ nepabeidza, tāpat kā vēlāk vēstures studijas. Virza arī pasteidzās apgalvot, ka Aleksandrs esot daudz āpdāvinātāks par savu brāli, kas gan pats atzīst, ka

viņa talanti vairāk parādījušies citās mākslai tuvās nozarēs: redaktora, kritiķa, apgāda un teātra direktora. Ar savu aso skatu, labo iejūtu un vareņajām raksturošanas spējām Virza arī diezgan labi bija izcēlis vēlākā *Dvēseļu puteņa* autora īpašības.

4. *Grūtīe gadi*. Visus divdesmitus gadus Al. Grīns nostrādā redakcijās. Tādu viņu pazīst: kļušu, padruknu vīru ar acenēm, nopietnu skatu, īsiem, tumšiem matiem. Viņa darba spējas var sacensties ar viņa zināšanām. Grīns spēj vadīt katru nodaļu, vismīlāk gan ārzemju, kur var sekot briesošiem konfliktiem un filozofēt par varas maiņām. Vērodams kaņus un miera līgumus, intrigas, valstu cīņas varas un tirgu dēļ, kā arī vispār cilvēku neierobežoto egoismu, Aleksandrs Grīns jau sen kļuvis skeptiķis. Tādēļ viņam patīk renesanses noveles. Šai laikā iznāk viņa noveļu krājumi *Pieviltā vīra atriebšanās* un *Septiņi un viens*. Tie abi iecerēti augšminētās literātūras garā, pie kam abas titulnoveles Al. Grīnam raksturīgas. Pirmā ir īsts dēķu stāsts, ko varētu būt rakstījis arī kāds no renesanses meistariem, pilns vaļīgiem laulības dzīves aprakstiem. *Septiņi un viens* vēsti par latvju studenta dēķām Terbatā 17. g. s., kas dueļējas ar 7 pretiniekiem-vāciešiem un uzveic tos, jo pārdevis dvēseli velnam. Šai sacerējumā bez raitā stāstījuma vēl saista viduslaiku daimonisma mistika, te manāmas Valerija Brisova *Ugunīgā eņģeļa* ietekmes. Nelabais Al. Grīnam rādās kā Vrubeļa *Daimons* — skaists jauneklis bālu vaigu, sārtām lūpām un bezgala sērīgu skatu. Šis lepnās, vientuļās, dumpīgās dvēseles sēras kā īpatna stīga trīs arī pārējos Al. Grīna sacerējumos. Neapmierinātas dvēseles meklējumu projekcija dēķainā senatnē ir sarežģītais, jaukais normaņu laikmeta dēķu stāsts *Succubus*.

Savus īpatnos tematus apstrādādams, Al. Grīns īsti ievingrināties izteiksmē, viņa stils ir ciets un nogludināts, un visi sacerējumi rāda ievērojama rakstnieka personības zīmogū.

Tikai vienā novadā Al. Grīns pazaudē savu skepticismu un objektīvo mieru: tās ir strēlnieku un Latvijas neatkarības cīņas. Atceros, uz kādiem Ziemassvētkiem pasūti-

nāju Al. Grīnam stāstu. Viņš man to arī atnesa uz *Latvja* redakciju, uzrakstītu sīkajā, smalkajā rakstā uz burtnīcas formāta lapām. Bija rakstīts par to, kā strēlnieki dedzina eglīti zemnīcā un iet pa vienam bojā, vācu pārspēka pārvarēti, pie kam bija labi nogleznoti vienkāršo un varonīgo strēlnieku tēli.

Tajos gados no rakstniecības vien bija grūti dzīvot, tāpēc Al. Grīns — Ješka — netika vaļā no redakcijām. *Latvijas Kareivis* drīzi sašaurinājās, Al. Grīns aizgāja par redaktoru uz *Rīgas Ziņām*, kur izdevējos bija arī Ansis Gulbis. Šis pēcpusdienas laikraksts it kā gribēja konkurēt ar *Jaun. Ziņām*, bet tās jau tolaik bija nostiprinājušās un pieveikt bija neiespējami. *Rīgas Ziņas* ilgi nepastāvēja, taču izstrādāties Al. Grīns dabūja diezgan. Kad piekusa rakstīt ar labo roku, pārsvieda spalvas kātu kreisajā un turpināja tālāk. Bieži viņam uz galda esot stāvējis revolveris, lai pilnīgi varētu iedomāties savā spītnieka un atamāna lomā. Kādreiz viņš no pārpūlēšanās paģibis. No *Rīgas Ziņām* Al. Grīns pārgāja uz namsaimnieku avīzi, bet pēc manas aiziešanas — uz *Latvi*. Kaut Al. Grīns bija vērtīgs spēks un konservatīvajam *Latvim* piemērots daudzējādā ziņā, arī ar asiem politiskiem feletoniem, kur varēja ielikt visu savu skepsi un izsmieklu pret kreisajiem, viņš šķīrās no *Latvja* ap 1930. g. pēc tam, kad brālis Jānis bija aizgājis jau 1923. g. Kad grāmatu izdevējs Helmārs Rudzītis pēc „lata grāmatām“ izdeva diezos, populāros darbus, *Pasaules vēsturei* viņš salīga par redaktoru Aleksandru Grīnu. Rakstnieks aizgāja no avīzēm un stāsta, ka viņš *Pasaules vēsturi* sarakstījis viens pats. Saprotais, tas ir kompilatīvs darbs. Pēdējās grāmatās izpaudās rūgta skepse par pilsoniskās sabiedrības pastāvēšanu, ievērojot vispārējo tikumu pagrimšanu jaunākajos laikos.

Ap 1923. gadu Al. Grīns gribēja kļūt neatkarīgs no darba devējiem un izdeva viegla žanra žurnālu *Vecpuisis*, parakstīdamies kā J. Grīns. Jānis Grīns, ja nemaldos, *Latvi* paskaidroja, ka viņam neesot nekā kopēja ar *Vecpuisi* izdevēju J. Grīnu. Uz to Al. Grīns apskaitās, sekoja no viņa puses po-

lemiska piezīme un ilgāks konflikts brāļu starpā, kas gan izbeidzās vēlākajos gados.

5. *Iešana plašumā. Kara stāsti.* Aleksandra Grīna stāstu izlase, kas iznākusi trimdā 1948. g. (J. Alkšņa izd.) un saucas *Kara stāsti* ir rakstnieka priekšromānu laikmeta stāstu sakopojums, un kara gaitas ir to saturs. Stāstu *Nameja atgriešanās* raksta it kā kāds ordeņa brālis Ulriķis par mēri Jelgavā 1296. g. tai pašā laikā, kad Zemgales valdnieka kara gaitu dalībnieki izpildījuši viņa novēlējumu un sava kritušā vadoņa kaulus pārveduši no Prūsijas dzimtenē un guldījuši netāl no senču pils. Vāciem liekas, ka no nekristītā karaļa kapa nāk viss ļaunums, un tie, spīdzinot gūstekņus, liek kapu uzrādīt, aplaka to ar svētītu ūdeni un kaulus sadedzina. Stāstā Al. Grīns nav centies imitēt chroniku stilu un minēt dažkārt liekus sikumus, bet šķietamais vēstītājs apraksta pašu galveno spēcīgos un lokanos teikumus, kam tikai zināms sarežģīts plūdums un manierīga vārdu kārtība piešķir veclaicīgu noskaņu. Nežēlības un šausmu daudzinašana, kas manāma šai stāstā, vispār raksturīga Al. Grīna talantam un ar savu baido liktenību it kā iepriekšludināja Latvijas brīvvalsts galu un rakstnieka paša drūmo aiziešanu pa mocēkļa ceļu. — Grāmatā vēl šādi stāsti: *Musketiera Bērtuļa gals*, *Lidotājs Indriķis un viņa līgava*, viela no hercoga Jekaba laikmeta, un lēģionāra stāsts *Seržants Krokli*.

Visumā par Al. Grīna stāstiem un novēlēm runājot, jāteic, ka autoram lielas dāvanas šai nozarē: spēcīgs temperaments, atskurbis un asi analizējošs skats, skaudrs un ciets stils. Vienīgi kompozīcijā tas nepaspēja viscaur nonākt pie īstas meistarības; bet drīzi rakstnieks atmeta īsās prozas žanru un pārgāja pie plašāka apjoma darbiemromāniem.

6. *Ceļš uz popularitāti. Nameja gredzens.* Trīsdesmitajos gados Aleksandrs Grīns iegūst episku plašumu un neatlaidīgā gaitā tuvojas savas slavas un varenības zenītam. Viņš atkal pietuvojas avīzniecībai — bet vairs neizvēlas kādus nedrošus, ciņaskārus organus, bet gan ar labu izjūtu uztver partiju un ļaudis, kam pieder rītdiena. Tie

ir: Zemnieku savienība un tās vadonis Kārlis Ulmanis. Rakstnieks Aleksandrs Grīns ir viens no redzamākajiem jaunās Preses biedrības dibinātājiem. Šai organizācijā saiet ļaudis, kas atšķiras no Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības un domā par stingrāku, pilsoniskāku politiku, nekā tā, ko patlaban reprezentē savā dekadences posmā iegājušais parlamentārisms. Preses biedrībā apvienojušies laikraksti: *Brīvā Zeme*, *Pēdējā Brīdī*, *Latvijas Kareivis*, *Segodņa* un *Latvis*, vecajā arodbiedrībā paliek *Jaunākās Ziņas* un *Sociāldemokrāts*. *Brīvās Zemes* redaktora J. Druvas vadībā notiek organizēšanās sapulce Elizabetes ielā 14a un vēlāk valdes sēde, un šim vīram uzticas, jo aiz viņa stāv Ulmanis. Pēdējās Saeimas laiks iet uz beigām...

Aleksandrs Grīns ar savu platu, gludo, apaļu, aceņoto seju sēd šinīs sanāksmēs svinīgs un kluss, bet viņš zina labi visu, kas notiek. Viņš jau ir atradis redakcijas locekļa vietu *Brīvajā Zemē*. Kā arvien viņa kompetentie ārpolitiskie raksti ļoti noder dienas avīzei. Kad Krievijas varas vīrs Ždanovs kādreiz uzbrūk Baltijas valstīm un sola paskatīties, kas notiekot aiz Pēterļa I izcirstā loga, Al. Grīns tam atbild asi un efektīgi.

Šai laikā Al. Grīna rakstnieka spalva pievēršas plaši veidotai nacionālai tematikai. Viņš pats ieguvis redzīgumu, romānistam nepieciešamu tieksmi uz tēlojuma detaļām, stāstījuma gausumu un pakāpenību. Reizē viņa valoda patur spēku un mākslu, aprobežoties ar pašu svarīgāko un galveno. 1931. gadā iznāk Aleksandra Grīna pirmais romāns *Nameja gredzens*, kas kā lielākā daļa Grīna darbu kavējas fantastiskā vēsturē, tomēr iecerētajā simbolā — zemgaļu karaļa Nameja gredzenā un testamentā — iepriekšsludina kādu vēlāk diezgan populāru Kārļa Ulmaņa valdīšanas zīmolu.

Nameja gredzenā Grīns vēl nav atraišījis no saviem novelista paņēmieniem: darbība allaž sasprindzināta, epizodes seko cita citai raitā rosībā, samērā īsi aprautas, it kā autors baidītos, ka lasītāju interese neatslābst. Arī stils vēl patur noveles poētisko izpušķojumu.

Tomēr *Nameja gredzena* vēstījumam ir

liela elpa un daudzas vērtīgas romāna īpašības. Joprojām autors pārsteidz ar lielo drosmi un veiklību, orientējoties vēstures notikumos un sarežģījot ar tiem savu personāžu likteņus. Liela mākslas veiklība ļauj viņam pārcelties no vienas vides otrā un iedomāties dažādos apstākļos. Diezgan oriģināla, mūsu rakstniecībā droša, kaut gan nav bez precedentiem pasaules literatūrā, arī fabula: uz prūšiem 13. g. s. emigrējušā karaļa Nameja tālš pēctecis 17. gadsimteņa valdnieku un karu režģos grib atbrīvot savu zemnieku kārtas stāvokli nopiesto tautu. Tā kā vēsturiski tas nenotika, tad varonim jāiet bojā, kāpēc tas, saprotams, apveltīts dzejnieka un fantasta īpašībām. Pārdroši, bet mazliet palēti iecerēta tā mīlestības dēka ar skaisto poļu muižnieci Marinu Mņišeķu, kas izrādās burve. Nav bez savas zināšanu atspulgas, kā arī patriotiska spēka un emocionālītātes nežēlīgās kauju ainas romāna beigās. Visumā gan liekas, ka asiņu un šausmu grāmatā būtu tā kā par daudz. Kaut arī tas bija nežēlīgs laikmets. Notikumi stāstīti ar lielu veiklību, izmanīgi kombinējot tā laika politisko apstākļu pazišanu pilnīgi izdomātu, fantastisku notikumu padarīšanai par ticamiem. Romāns nav sarakstīts reālistiskā virzienā, trūkst attiecīgo detaļu. Tomēr pārliecina rakstnieka izteiksmes meistarība. Stilam zināma tendence uz patētiku, tas koncentrēts, pa daļai vēl novelistisks, kā arī vispār romāns samērā īss. Straujās darbības dēļ piemērots iespiešanai periodikā (pirmpublicējums *Brīvajā Zemē*).

Kā plašāks latviešu pseidovēsturisks darbs pēc ilgāka starplaika romāns tika ievērots. Nosūtīju viņu starp citu atsauksmei *Kad mēness dilst* autoram Andrievam Niedram, kas tolaik mita Rietumprūsijā. Niedra atbildēja, ka darbs esot interesants, bet sīkāk par to neizteicās. Zīmīgi, ka Jānis Grīns sava brāļa darbos atrod taisni Andrieva Niedras iespaidus, un proti, romāna *Kad mēness dilst* un *Pēterļa Salnas*.

Ulmaņa laikā Grīns savu romānu dramatisēja un to līdz ar citiem viņa darbiem izrādīja Dailes teātris. Režisoram Jānim

Aleksandrs Grīns

Muncim bija izdevība košās ainās parādīt Zamoiska viesu dzīres ar Bakchusa allegoriju, sīvo kautiņu Polijas karaļa Sīgismunda Vāzas pilī.

Var uzskatīt par zīmīgu priekšizjūtu, ka Grīns šai darbā pieminējis otrā pasaules kara mums liktenīgas vietas: Neveļu, Veļikije-Lukus, arī upi, no kuŗas tas pats aizgāja mocekļa gaitās kā viņa varonis Gundars.

Nameja gredzenu Ulmaņa laikā izrādīja ar zināmu patriotisku nolūku. Prese toreiz arī valsts prezidentu Ulmani sāka pieminēt kā Nameju gredzēna mantinieku, ja nemaldos, viņam kādreiz pat pasniedza līdzīgu jauniztaisītu gredzenu; paaugstinātās tribīnes, no kuŗām tas runāja svētkos, greznoja romānā pieminētā Zemgales vana attēls.

7. *Strēlnieku epopeja Dvēseļu putenis*. Trīsdesmitajos gados Aleksandrs Grīns sarakstīja arī savu vispazīstamāko darbu — strēlnieku cīņu triloģiju *Dvēseļu putenis* (1933.—34.), kuŗai virsraksts tapināts no pazīstamās Virzas balādes par Frīdrihu Briedi. Istā liela prōzista vērienā iegājis, Grīns varbūt izjuta vēlēšanos sarakstīt ko tiešāku, mūslaicīgāku, jo pastāvīgie vēstures stilizējumi bija tam apnikuši. Vai tad varēja būt pateicīgāka viela, kā strēlnieku laiks, ko rakstnieks bija pats pārdzīvojis, šās lielās epopejas ceļu pats savām asinīm slācīdams. Uztvērumu, novērojumu bija atliku likām. Autors ķērās pie darba — un tas tiešām brieda plašumā un stiepās garumā, aizņemdams daudzus *Latvijas Kareivja* n-rus, kur tika publicēts.

Tomēr bija savādi — īsts reālists no Grīna neiznāca arī tik pazīstamu un šķietami pazīstamu vielu apstrādājot. Starpību varēja ieraudzīt jau pavērojot autora ieceri. Viņa sacerējums neizaug no kāda zināma cilvēka likteņa, no asi ieskatītas vides īpatnībām, bet no ideālistiskas schēmas. Grīns ņem par varoņiem kā ideāltēlu Vanagu ģimeni (to vārds daudzina Grīna iemīloto putnu), kuŗās locekļi visi ir priekšzīmīgi, pat tēvs bijis varens šāvējs un ilgus gadus dienējis apakšvirsnieks. Viņu piedzīvojumi saistās tālāk tikai ar kara gaitām — strēl-

nieku un Latvijas atbrīvošanas cīņām, kas noţēlojas diezgan krāsaini sacerētā epopejā. Pat pamatu saviem raibajiem rakstiem Grīns ņēmis kāda mūsu armijas pulka vēsturi. Saprotams, kara lietas viņš ļābi pazina un uz tām viņam bija patika arī militārās izglītības un prasmes dēļ. Bet atsevišķo cilvēku raksturu problēmatikā viņam neizdodas vai arī nepatik nogremdēties. Kamēr Ļevs Tolstojs *Karā un miera* šķietami vēsturiskās personās iestrādā pats sevi un savus ģimenes locekļus — Grīna personāži ir tikai konstruēti viepļi, vispārināti tipi. Viņi vai pāri plūst no varonības, patriotisma un godīguma, bet, trūkstot individuālām paticāmām īpašībām, vājībām un šaubām, izliekas arī daudz neinteresantāki kā smalkjūgie, pēc dzīviem prototipiem zīmētie Kārļa Strāla romāna *Karš* cilvēki, kuŗu gaitās arī netrūkst patiesu kara novērojumu, bet dvēseles dzīve izstrādāta ar psiholoģiskām stāvokļu pārejām un šķietami nenozīmīgām blakus lietām, kas tomēr piešķir tēlam dzīvīgumu.

Kad Aleksandrs Grīns ar savu *Dvēseļu puteni* sāka apstaigāt izdevējus — A. Gulbja apgāds atteicās viņa darbu pieņemt, jo kuŗu gan tagad, dziļā miera laikā, saistot pasaules kara apraksti? Rakstnieks nolīga ar Zemnieku Domu apgādu, kas romānu pieņēma laikam patriotiskā satura dēļ un izlaida trijos izdevumos. Pa tam bija sācies jau 15. maija periods un nacionālā atdzimšana. Bet nav šaubu, ka romāna popularitātei stipri par labu nāca Al. Grīna līdz šim iegūtā prōzaiķa rutīna, meistarība, jau aprādītās īpašības: spožais stils, veiklā, trausmīgā fābula, vienkāršotie un cēlinātie raksturi, prasme raiti un krāsaini sarežģīt situācijas un veikli atrisināt tās. Brīvvalsts pēdējā laikā iznāca *Dvēseļu puteņa* saīsināts jaunatnes uzdevums (1 sējumā), kur priekšā redzama Strunkes zīmētā aina — Prezidents Ulmaņis ierakumos Bermonta dienās Daugavmalā.

8. *Ulmaņa laiks. Tobago, Karoga meklētāji, Trīs vānagi*. Kārļa Ulmaņa autoritārajā laikmetā Aleksandra Grīna žurnālista, gan arī rakstnieka darbība piedzīvoja lielāko uzplaukumu. Viņa raksti par svarī-

giem jautājumiem parādījās oficiozā *Brīvā Zeme*. Cita pēc citas iznāca viņa grāmatas. Dailes teātri, kas skaitījās Sabiedrisko lietu ministrijas pārziņā, izrādīja viņa romānu drāmatizējumus un lugas. Viņš tika apbalvots un slavēts. Prāvie literārie ienākumi viņam ļāva nopirkt īpašumu Rīgā un mājas Valmieras apriņķī, kur uzturējās vasarā. Viņš bija tagad jau precējies, viņam bija kundze, kas palīdzēja romānu radīšanas darbā, rakstot diktātu uz mašīnas, un divas meitiņas. Viņa romānus parasti pa priekšu iespieda *Brīvajā Zemē*, tad valdošajām aprindām tuvu stāvošais apgāds Zemnieku Domas izdeva grāmatās. Mīlēdams vēsturisko, viņš izvēlas laika ziņā tādus sižetus, vismīlāk no *Brīvās hercogistes* Kurzemes pagātnes. Viens no Grīna populārākajiem romāniem ir *Tobago*, kur stāstīts par kurzemnieku izceļošanu uz hercoga Jēkaba koloniju un ciņām ar jūras laupītājiem. Romāns sniedz krāsainu priekšstatu gan par rosīgo lielā hercoga laikmetu, gan arī par tā laika pirātiem un bukanieru romantiku. Romānam dzīva saistoša fābula, kādēļ to izrādīja teātri, jo tolaik bija modē drāmatizējumi. Anonīmo pārstrādāšanas darbu bija veicis Valdis Grēviņš. Par *Tobago* tekstu operu komponēja M. Jansons un to izrādīja Nac. operā.

Šo panākumu ierosināts, Al. Grīns vēlāk jau pats ar labām sekmēm pārstrādāja skatītu savu pirmo plašāko darbu *Nameja gredzens*. Kādam svinīgam gadījumam — Kauguru dumpja atcerei Grīns sarakstīja vēsturiski-simbolisku lugu *Karoga meklētāji*, vēlāk — joku lugu *Kalēja līgava* pēc bērniībā dzirdēta nostāsta, kā Biržu kalējs dabūjis iecerēto meiču. (Avīžu redaktors būdams, Al. Grīns kādreiz rakstīja arī teātra kritikas.) Kā tirs dēku romāns bija iecerēts darbs *Trīs vanagi*, arī no hercoga Jēkaba laikmeta. Te kāds kurzemnieku Jānis dodas kā hercoga uzticības vīrs tālās gaitās uz kolonijām un piedzīvo dažādus sarežģījumus ar mežoniem un jūras laupītājiem. Romāns pa daļai atgādina *Tobago*, bet vienkāršāk būvēts. *Trīs vanagi*, iznāca 1938. g. Jau pēc krievu bazu ierīkošanas rakstniekam bijusi saruna ar savu veco kaŗa

biedru Edvīnu Medni. Pēdējais izteicis izbrīnu par tā rūpību un aizrādījis, ka varot jau strādāt arī lēnāk, lai iznāktu kas ko publicēt, piemēram, pēc pus gada. Aleksandrs Grīns nopietni paskatījies un atbildējis: „Vai tu domā, ka pēc pus gada mani vēl kāds lasīs?“

9. *Jātnieku triloģija. Zemes atjaunotāji.* Al. Grīna aizvēšana. Pēdējos Latvijas gados Aleksandrs Grīns sarakstīja romānu triloģiju *Sarkanais jātnieks, Pelēkais jātnieks, Melnais jātnieks*. Šis apokaliptiskās parādības simbolizē kaŗu, badu un mēri, un to auļošanai par tematu rakstnieks ņēmis Lielo ziemeļu kaŗu 18. g. s. sākumā, kad, kā zināms, Vidzeme tika briesmīgi izpostīta. Kaŗa asiņainība un postīšanas kāre, visādākās iespējamās dēkas un mēra ūsausmas, kas savienotas ar mānticīgu mistiku, Grīnam ir sendienām iemīļota tematika. Ziemeļu kaŗš Grīnu saistīja nevien kā vēsturnieku, kas labi pārzināja attiecīgā laikmeta apstākļus un kaŗavadoņus, bet arī tādēļ, ka tā ir lielākā vēstures katastrofa Latvijā līdz krievu jaunajam iebrukumam 1940. un 1944. gadā, un tādēļ šim kaŗam pievērsušies arī citi autori, kas mīl drūmu balādisku vielu, kā dzejnieks Kārlis Ābele. Romāna intriga risināta veikli, darbība raita, kauju apraksti kā parasti klasiski un lietpratīgi.

Al. Grīna pats beidzamais darbs divdaļu romāns *Zemes atjaunotāji* ir pilnīgs prestatsts viņa kaŗa sacerējumiem. Tur rādīti miera darbi, kādas latviešu cilts iesakņošanās tukšā zemē un mūža mežā Zemgalē hercoga laikmetā. Rāmi un episki pirmā daļa *Meža bērni* sākas ar pavasara ainu gāršā, un Al. Grīns, to aprakstīdams, tiešām pierāda dziļu un pamatīgu dabas pazīšanu un arī dzejisku elpu, kuŗā jūtama mitrā vēja šalka un sniega kušana. Rāmi un mierīgi Al. Grīns tēlo zemkopju līdumu lišanu, ciņu ar zvēriem, precību gaitas un dzimtas vairošanos, vēlāk gan netrūkst arī katastrofu, kas, protams, saistās ar politiku un kaŗu. Šeit Grīns ir gribējis vairīties no katras steigas un stilizētas vielas koncentrācijas, viņš taisni jūtami tiecies pēc episkuma. Liekas gan, ka savu īsto izteiksmi

Al. Grīnam tā arī nelaimējās sasniegt, jo viņa fraze pārāk plaši izplesta, sarežģīta un gausināta, arī daudz- un liekvārdīga. Tomēr „romānista garā elpa“ Al. Grīnam nav noliedzama un, kaut gan viņa senču tēliem varbūt trūkst tādas raksturu iezīmes, kāda ir, piem., Undsetes seno norvēģu personāžiem, tomēr viņa iecerējumiem un izpildījumam zināma monumentālitate, ko arī Emīls Melders centās ielikt savās skulptūrālajās ilustrācijās, kad 1942. gadā *Zemes atjaunotāji* iznāca grāmatā. Jānis Grīns, tolaik Valtera un Rapas grāmatu veikala vadītājs, bija vēlējis, lai ilustrators Melders vāka zīmējumā ieliek stilizētus ezerriekstus, šo reto, tikai vienā Latvijas ezerā sastopamo augu. Jo tā bija iznācis, ka savā pēdējā darbā Al. Grīns bija atgriezies savā dzimtajā pusē. Tā liktenis kādreiz lemj, kad „loks noslēdzas“. „*Zemes atjaunotāju* topografija pilnīgi paņemta no mūsu dzimtenes Biržu pagasta un mātes dzimtā pagasta Dignājas“, liecina Jānis Grīns. „Vairākos darbos figūrē Klaucānu mājas Biržu pagastā, no kūrām cēlusies „Grīnu cilts“. Mūsu tēvatēvs kā jaunākais dēls izgājis no turienes 1866. gadā uz Ziedu mājām. Bet citi Grīni Klaucānos palikuši. Pie šīm mājām (4 kilometri no Ziediem) ir ezers ar slaveņajiem ezera riekstiem.“

Aleksandrs Grīns pats gan tēva mājās neatgriezās. Kad krievi bija ierīkojuši Lat-

vijā bāzes, viņš mita Rīgā un bija iestājies atkal Latvijas armijā. Kad tie okupēja Latviju pavisam, Al. Grīnu pārskaitīja „teritoriālajā korpusā“, kā okupanti pārdēvēja Latvijas armiju.

Liekas, Aleksandram Grīnam bijušas priekšnojautas. Bieži tēlodams daimonisko savos darbos, viņš milēja iedomāties velnu kā ļaunā principu un mēdza teikt, ka „velna iemiļotākā kustība ir lejup“. Un ka mūsu dzīve un nākotne iet uz leju, par to toreiz nebija nekādu šaubu.

1941. gada pavasarī Aleksandrs Grīns bija iedalīts kādā topografiskā baterijā un ar savu daļu novietots Pededzes upes krastā. Tas bija ap to laiku, kad krievi iznīcināja latviešu virsniekus. Al. Grīna daļā pie tam bija noticis atklāts dumpis — latviešu zēni bija nonāvējuši kādu negantu krievu politroku vai tamlīdzīgu varasvīru. Tūlīt pēc tam Al. Grīnu apcietināja. Nav zināms, kas ar viņu noticis.

9. *Nobeigums*. Aleksandrs Grīns — šis daudzpusīgais, vīrišķīgais, apdāvinātais, patriotiskais rakstnieks, kas mil dēkas un piedzīvojumus, paliek ievērojams latviešu jaunākajā literatūrā. Viņu arī daudz lasa emigrācijā, no jauna izdod viņa darbus. Aleksandrs Grīns ir dzīvs mūsu vidū kā tautas iedvesmotājs un vienotājs mūsu pašu, latviešu garā.

Arturs Kaugars

PĀRNĀCĒJS

*Pa ūpavu bez ceļa paiešos
Un noaušu kājas basas.
Gana kvēpušas svešuma putekļos,
Tās aplīps ziedu un rasas.*

*Es iešu pa dzimtenes smiltājiem,
Kas asinīs izmazgāti,
Kas pāri varoņu augumiem
Kā mūžības palagi klāti.*

*Es rokām smiltīs ierakšos,
Sirds saknes, dziļi tiekdams, pukstēs,
Kur kādos mūžīgos avotos
Manas tautas dvēsele čukstēs:*

*Šai zemē paaudzū trūdi un gars,
Nāves šķirti, rit dzīvības lokā.
Tu nemirsi mirdams — tu esi zars
Gadu tūkstošos augošā kokā.*

DIEVA TEMPLIS UN TĀ CELŠANA

Vai gan šinī laikā, kad grandiozi veidojumi, ko cilvēku izdoma un roka bija cēlušies, gul drupās, varētu būt kāda nozīme, runājot par jauna „nama“, kaut arī Dieva nama celšanu? No vienas puses šķiet, ka laikmets ar pavēlētāja balsi diktētu cilvēcei lielus organizatoriskus resp. celtniecības darbus, lai atjaunotu izpostīto „zemes vaigu“. No otras puses vērojumi par cilvēces dzīves dažādo veidojumu, gan politisko, gan citu „celtņu“ izaugsmi un iznīcību pilda tūkstošus ar dziļām šaubām.

Nesen notikušajā Amsterdamas baznīcu konferencē šai jautājumā asi sadūrušies pretēji uzskati. Kamēr daļa referentu, it sevišķi angļu-sakšu baznīcu pārstāvji (Dalless) dedzīgi iestājušies par ciešu visu konfesiju apvienošanos un kristīgu principu apgarotu, konstruktīvu organizatorisku darbu, kopēju plānveidīgu aktīvitāti, citi, sevišķi t. s. „križu teoloģijas“ vadoņi (K. Bārts) pilnīgi apšaubījuši jebkādas cilvēciskas plānošanas un celtniecības darba lietderību, norādot uz to, ka tas viegli var izvērsties jauna „Bābeles torņa“ celšanā un ieteicot tai vietā pacietīgi gaidīt uz brīdi, kad Dievs pats sāks celt savu namu, pagaidām visu aktīvitāti pievēršot vienīgi „Dieva vārdam“ t. i., Kristus un Viņa evaņģēlija sludināšanai.

Tā izvirzās problēma, kurū mēģināsim nostādīt reliģiskās domāšanas un kristīgās teoloģijas gaismā.

Priekšstats par Dieva namu sastopams jau senreliģiju raibajā parādību pasaulē. Daudzi reliģiskās fainomenoloģijas elementi, kā piem. svētie avoti, strauti, svētie koki, svētie akmeņi modernajā kultūras pasaulē saglabājuši vairs tikai vēsturisku nozīmi. Priekšstats par Dieva namu turpētim, tāpat kā priekšstati par sakrālo maizi, dzīvības ūdeni, upurdevānām u. c. paturējuši savu nozīmi kā dzīvi reliģiski simboli arī mūsu dienās.

Mēs visi labi pazīstam daudz zīmīgus izteicienus par Dieva namu V. Derības rak-

stos. Mūs saista stāsts par sentēvu Jēkabu, kad viņš pēc nakts vīzijas, kurā redzējies debesis atvērtas, svētuma izjūtas pārņemts, izsauca: „Cik svēta ir šī vieta! Še tiešām Dieva nams, še ir debesu vārti“ (Gen. 28, 17). Apziņa, ka Dievam jāceļ nams, kurā Viņa svētums varētu mājot tautas vidū, izpaužas Dāvida vārdos: „Es dzīvoju ciedra namā, bet Dieva šķirsts mīt vienkāršā teltī, es gribu Dievam namu celt.“ Reliģiju vēsture apstiprina faktu, ka tautas, pāriedamas no nomadu dzīves veida uz dzīvi pastāvīgās mītnēs, jūt pienākumu celt arī saviem dieviem cienīgākus namus. Nepārtrauktie kari beidzas, tauta iekāpojusi savu zemi un nodrošinājusi sevi pret ārējiem ienaidniekiem. Šis ir tas brīdis, kad valdnieki domā par lielo svētnīcu celšanu. Tā ķēniņa Zalamana darbības centrā ir greznā tempļa celšana Jeruzalemē. Vēsturnieka stāstījumā, kas apraksta šo notikumu, jau izpaužas viedoklis, kas to atšķir no senākā primitīvākā uzskata. Tas izteikts tempļa iesvētīšanas runā: „Dievs gan nemājo rokām taisītos namos, jo pat visa zeme un debesu debesis Viņu nevar sevī ietvert.“ Bet Dieva nams vajadzīgs, lai tautai būtu vieta, kur Dievs tai ir tuvu un paklausā viņas lūgšanas (I. Ķēn. 8, 27...).

Jeruzalemes tempļi Vecās Derības tautai kļuva par Dieva klātienības simbolu un par tautas vienības izcilu faktoru. Tādos apstākļos labi saprotamas tautas kvēlās jūtas, kas veltītas Dieva namam un apvij ap to gaišu aureolu. „Man ir mīļa Tavas godības mājvieta, mans Dievs“. „Cik mīlīgas ir Tavas mājvietas, ak Kungs.“ „Mana dvēsele ļoti ilgojas pēc Taviem pagalmiem, mana sirds un miesa priecājas par dzīvo Dievu. Putns ir atradis namu un bezdelīga ligzdu, kur tā savus mazulus perē, — pie Taviem altāriem, mans Ķēniņ un mans Dievs“ (Ps. 84). Skaistā gleznā šeit izteiktas nevien dievbijīgā dievlūdēja ilgas, bet arī ģimenes dzīves svētība, kas nāk no Dieva nama. Kopā ar Dieva namu par ilgu

priekšmetu kļūst arī svētais kalns, kuŗā templis ir celts. „Kas kāps tā Kunga kalnā un kas stāvēs Viņa svētajā vietā“ etc. (Ps. 24). Par svētuma izjūtu, kas pārņem dievlūdzeju Dieva namā, liecina vārdi: „Tas Kungs ir savā svētajā vietā, ciet kļusu, visa pasaule“ (Abak. 2, 20). Vai arī: „Viena diena Tavos pagalmos ir labāka nekā tūkstošas citas“ (Ps. 84).

Ar Dieva namu saistās citi sakrāli elementi: altāris, Dieva nama pagalmi, svētā un vissvētākā vieta u. t. t. Visi šie elementi iegūst dziļdomīgas reliģiskas simbolikas nozīmi.

Svešumā aizvestai tautai Cianas kalns, kā zināms, kļūst par zaudētās dzimtenes centrālo simbolu, un ilgās pēc izpostītā dievnama un reizē ar to dzimtenes atjaunošanas kā sarkans pavediens vijas cauri trimdas laika dziesmām un praviešu vārdiem.

Mēs redzam, cik ārkārtīgi liela bija centrālās svētnīcas nozīme tautas dzīvē un kā tā viņu saturēja kopā, kad tā bija izklidusi pa svešām zemēm. Ticība, ka tauta nevar iet bojā, kamēr tās vidū stāv svētais templis, bija ārkārtīgi svarīgs faktors tautas cīņā par savu eksistenci. Vienīgi, kad šī ticība bija kļuvusi par nedzīvu dogmu, tai bija jāpiedzīvo sāpīga vilšanās.

Ideja, kas bija laidusi tautas dzīvē tik dziļas saknes, nevarēja pilnīgi iznikt, nākot arī augstākai, garīgākai Dieva atklāsmes pakāpei. Arī Jēzus dzīvē redzam, ka tradicionālie svētceļojumi uz Jeruzalemes svētnīcu ne tik vien viņa vecākiem, bet arī viņam pašam bija dārgi. Tomēr jaunā vīnu, ko nesa viņa evaņģēlijs, nevarēja ilgstoši ietilpināt vecajos traukos. Jau pirmajā darbības periodā Galilejā Jēzum jūdu sinagogas t. i. viņu lūgšanas nami, kas bija viņa sludināšanas izejpunkts, drīz kļuva par šaurām. Mēs redzam viņu pulcinām klausītāju pulkus ezera krastā, kalna nogāzēs un citās vietās zem klajām debesīm. Mēs labi saprotam, ka Jāņa evaņģēlijs uzglabājis izteicienu: „Nāks laiks, kad nedz šinī kalnā, nedz Jeruzalemē pielūgs Dievu, bet tā stunda nāks, kad īstie pielūdzejī pielūgs Tēvu garā un patiesībā“ (J. 4, 21—24). Tā redzam, ka evaņģēlija dievkalpošanas veids pama-

zām atraisās no gadu simteņu vecā pamata un ieiet jaunā stadijā, kad vārdi „Dieva nams“, „svētais kalns“, „altāris“ u. t. t. iegūst sublimāku, garīgāku nozīmi. Šo atraisānos veicināja mums ļābi pazīstami fakti. Jeruzalemes dievnams bija kļuvis par tirgus vietu, no kuŗas Jēzus izdzen pārdevējus un pircējus. Ne paša nama ideja tiek noliegta, bet tās konkrētais izpausmes veids. Salīdzini Jēzus izteicienu: „Nojauciet šo namu, un es celšu citu, kas nav rokām taisīts.“

Pirmdraudzē redzam to pašu stāvokli, kā Jēzus dzīvē. Sākumā attiecības pret tautas svētnīcu tiek turētas svētas, un tomēr ik uz soļa izjūtama to nepietiekamība. Tā apustuļi sākumā ik dienas pulcējas noteiktā stundā dievnama pagalmā, Zalamana stabu ailē. Jeruzalemes draudzes galva Jēkabs pat visu mūžu paliek pārliecināts tempļa kulta cienītājs. Pat Pāvils, atgriezdamsies no saviem misijas ceļojumiem savā tēvu pilsetā, labprāt iegriežas tautas svētnīcā, it sevišķi lielajos svētkos. Bet līdztekus arvien vairāk nobriest atziņa, ka šie ir kaut kas, kas būtībā jau pārspēts, kuŗa vietā jānāk kam citam, kas vairs nav saistīts ar noteiktu vietu un tās rituāliem. Šī atziņa nostiprinājās vēl vairāk, kad pats Pāvils par to tika apsūdzēts un tiesāts, ka esot svētnīcu apgānītājs, ievēzdam tanī nejudu Trofimu, un kad fanātiskie kristiešu pretinieki uzticīgo tempļa cienītāju Jēkabu nomētāja akmeņiem pie dievnama sliedēs. Viss tas ātriem soļiem noveda pie sakaru pārtraukšanas ar kādreiz tik slavenu templi. Visam tam zīmogu uzlika Jeruzalemes dievnama bojā eja 70. gadā.

Mēs stāvam fakta priekšā, ka bija radusies jauna reliģija, jauns Dieva pielūgšanas veids, kam nebija nedz savas centrālās svētnīcas, nedz savu altāru un upuru rituālu, pat priesteru kārtas nē. Viss tas bija kaut kas pirmreizīgs, apkārtējo tautu acīs kas neredzēts un nedzirdēts. Senā Jeruzalemes svētnīca, Israēla tautas lepnums un stiprākā kopības saite, bija pārvērsta gruvešos. Jaunā reliģija kā centrālu ideju izvirzīja Dieva pielūgšanu garā un patiesībā. Varēja likties, ka ar to Dieva nama ide-

jai kristīgajā draudzē būtu atņemts pamats. Tomēr tā nebija. Dieva nama simbols iegūst gan citu saturu, bet nebūt nekļūst nenozīmīgs. Asāk nekā jebkad iepriekš gan izceļas atziņa, ka Dievs nemājo cilvēku roku celtos tempļos (Stefana runa Ap. d. 7, 48) un ka Viņam nav nekādas vajadzības pēc dedzināmiem upuriem un dažādiem šķīstīšanas rituāliem. Ārējie rīti, pat jūdu derības zīme un ēdienu likumi nevar cilvēkus padarīt svētus un glābt no posta. Un tomēr, jeb labāk sakot taisni tāpēc ir pienācis laiks celt jaunu templi, jaunu *oikos* vai *naos Theou*, vēl lielāku, nozīmīgāku, paliekošāku.

Pāvila rakstos, pirmā Pēterā vēstulē un citur atrodam jaunu garīga dievnama ideju, saistītu ar celšanas jeb celmes darbu, kuŗa uzdevums ir veidot šo namu cēlu, lielu un stipru. Šinī celšanas darbā kā pirmos Dievs iesaistījis apustuļus un viņu līdzgaitniekus, bet no tā nav izslēgts neviens, kas kļuvis par jaunās draudzes locekli un piedzīvojis Kristus pestīšanas brīnumu. Pat Kristus ir šī nama pamats (I Kor. 3, 10). Pagātnes aklie nama cēlāji to gan ir atmetuši kā nederīgu, bet tagad tas kļuvis par stūrakmeni (Ps. 118 un tā citējumi J. Derībā). Vēlāk, kad radušies pirmie mocekļi, arī apustuļus un praviešus uzskata par akmeņiem, kas iemūrēti šī nama pamatā (Efes. vēst. 2, 20). Ikviens draudzes loceklis aicināts ar savām gara dāvanām aktīvi piedalīties celšanas darbā, veidojot nama mūrus. Gan apustulis zina, ka ne katrs darbs ir pilnvērtīgs. Daudz kas no ielikta materiāla ir pārveidojams un labojams. To darīs pats Dievs pārbaudīšanas dienā.

Mazliet savādāk tas pats simbols izlietots pirmajā Pēterā vēstulē. Kristīgie laudis visumā bija nabadzīga tauta. Tie nevarēja piegādāt daudz zelta vai sudraba jaunās celtnes vajadzībām. Bet vai tāpēc tiem ņemta iespēja dot vērtīgu materiālu? Nebūt nē. Kā tādu viņi paši sevi var iekļaut topošā celtnē kā „dzīvus akmeņus“. Un nevis celtni vien veido dzīvi cilvēki, arī svētnieku (priesteru) funkcijām viņi ir aicināti — nest garīgus upurus (I Pēt. 2, 5) vai arī no-

dot sevi pašus par dzīviem upuriem, kas Dievam labi patīk (Rom. 12, 1).

Bez šīs kolektīvās Dieva nama simbola izpratnes Jaunā Derībā atrodam, ka šī ideja tiek attiecināta uz atsevišķu cilvēku. To jau agrāk darījuši stoīki, nosaukdami cilvēku resp. viņa dvēseli par Dieva templi. Arī Pāvils saka: „Vai jūs nezināt, ka esat Dieva nams un ka Dieva gars jūsos mājā“ (I Kor. 3, 16) un „ka jūsu miesa ir Svētā Gara mājoklis“ (I Kor. 6, 19), salīdzini arī II Kor. 6, 16. Sāda atziņa labi saskan ar augsto vērtību, kas Kristus evaņģelijā piešķirta katram cilvēkam, kāpēc tas nedrīkst kā nenozīmīgs materiāls pazust nedzīvas masas bezveidībā. Tāpēc arī līdztekus celtnes simbolam Pāvils labprāt lieto gleznu par organismu un cilvēkiem kā šī organisma atsevišķiem locekļiem.

Tomēr īsti jaunais moments, ko pirmkristietība ienesa Dieva nama izpratnē, ir kopējās celšanas, grieķiski *oikodomē* jēdziens. Individuālā Sv. Gara dāvana ir gan izejas punkts, bet tā nav pašmērķis. Neviens nedrīkst tiksmīnāties ar savu gara dāvanu varenību. Tās nedrīkst izvērsties pārmērībās vai novirzīties sāncelos, kļūdamas neauglīgas, vai pat apdraudēt draudzes vienību un iekšējo saskaņu. Katrai gara izpausmei ir viena mēraukla — Kristus celtnēi jātop uzceltai stiprai un cēlai. Jaunajai hierarchijai, ja par tādu var runāt, jābūt gara hierarchijai. Blakus tiem, kas šai darbā bija pirmie, t. i. apustuļiem, viņu līdzgaitniekiem praviešiem un darba turpinātājiem evaņģelistiem tiek minēti teoloģisko atziņu (*gnosis*) nesēji, mācību pasniedzēji (*didaskaloi*), un līdztekus miesas un dvēseles dziedinātājiem tādi, kas ar saviem laicīgiem līdzekļiem palīdz draudzei saimnieciskā ziņā, blakus administratīviem darbiniekiem — sievietes un vīrieši, kas apmeklē slimos un apcietinātos. Parādās arī daži mums svešāki entuziasma izpausmes veidi (*glosolalia*), bet viss tas pielaižams vienīgi par tik, par cik tas netraucē draudzes organisma veselīgo augšanu, citiem vārdiem, par cik tas nāk par labu Kristus gara iedzīvināšanai un Viņa „miesas“ aug-

šanai — *eis oikodomèn tou somatos Christou*.

Organizatoriskie darbi gara ietekmē norit gandrīz nēmanot, kā kaut kas pats par sevi saprotams. Apustuļi ceļo no draudzes uz draudzi un raksta savas vēstules. Turīgākie draudžu locekļi, kā piem. Akvila un Priska, dod savus dzīvokļus draudžu sanāksmēm. Citi apstaigā ticības biedru dzīvokļus, apmeklē slimos un apcietinātos. Diakoni gādā par kopējiem mielastiem un svētā vakarēdiena pareizu norisi. Dāvanu vākšanai draudzes sapulce izrauga savas uzticības personas, pēc II Kor. 8. izdarot vēlēšanas ar roku pacelšanu (cheirotonija). Bet visas šīs lietas notiek bez kādas liekas reglamentēšanas, tā ka patiesi var teikt, ka visu dara gars, kas ir spēcīgs visos un visās lietās. Apustuļiem un draudzēm labi pazīstami psalma vārdi: „Ja Dievs namu neuztaisa, tad velti darbojas tie, kas pie tā strādā.“ Bet šinī gadījumā tas patiesi ir Dievs, kas visu dara.

Arī mūsu dienās pēc lielās katastrofas, kad arī Dieva altāri guļ drupās un miljoni savus ceļus locījuši Baala priekšā, vietām vērojami simptomi, ka Dievs no jauna grib celt savu namu cilvēces vidū. Pārdzīvotās briesmas un lielais sabrukums miljoniem cilvēku liek ilgoties pēc jauna kopdzīves veida, kas būtu dibināts uz Kristus evaņģēlija principiem. Kur un kad Dievs tiks iedegties par jaunu spēcīgākai liesmai, to nezinām. Bet viena lieta gan skaidra, ka tai organizācijai, kas saucas Kristus vārdā, baznīcai, jādara viss, lai viņa būtu gatava uztvert gara vēsmu un sevi nodot Dievam par Viņa darba rīku. Kā Kristus nāves un augšāmcelšanās noslēpuma glabātāja viņa, šķiet, pirmā kārtā aicināta pielikt rokas pie Dieva tempļa celšanas.

Viena no zīmēm, ka baznīca sāk apzināties šo savu lielo misiju, ir oikūmeniskā kustība. Bet kad lasām lielās Amsterdamas sanāksmes protokolus, tad acīs dužas viens apstāklis. Prominentie referenti, kas piešķārušies šim jautājumam, vienā svarīgā punktā bijuši pretējās domās. Kamēr lielākā daļa Amerikas baznīcu pārstāvju, piem. Dalless, uzsvēruši, ka pašreiz ir laiks baz-

nīcai apvienoties ciešā vienībā, radot kopēju organizāciju un būt skaidrībā par saviem tuvākiem uzdevumiem, lai draudošais austrumu ateisms un barbarisms nepārņemtu visu pasauli un neiznīcinātu kristīgo kultūru, citi referenti, to starpā lielais krīzes teoloģijas nodibinātājs K. Bārts, kā arī Nīmellers uzsvēruši, ka viss cilvēcīgais organizēšanas darbs nav it nekas Dieva neizdibināmā prāta un Viņa pestīšanas plāna priekšā. Cilvēks un viss, ko viņš dara, ir un būs tikai „mīsa“. Organizatoriskie pasākumi viegli var kļūt par Bābeles torņiem, kuŗiem atkal jāsabruk (K. Bārts). Tapēc baznīcai esot jāslūdina vienīgi Kristus un viņa krusts, bet neesot jāpaļaujas uz saviem organizatoriskiem pasākumiem. „Mums pašiem nav nekādas receptes vai plāna, ko darīt, darītājs var būt vienīgi pats Dievs“ (Nīmellers).

Pareizo šīs pretrunas atrisinājumu varam atrast jau Pāvila rakstos. Pilnīgi pārliecināts, ka īstais darītājs ir tikai Dievs, Pāvils tomēr sevi, Pēteri, Apollu u. c. apzīmē par Dieva līdzstrādniekiem un Viņa tempļa cēlājiem. I Kor. 3, 5 viņš saka: „Kas ir Pāvils, kas Apolls. Tikai kalpi, caur kuŗiem jūs kļūvat ticīgi, ik viens tā, kā tas Kungs viņam devis. Es esmu dēstijis, Apolls laistijis, bet Dievs ir audzējis.“

Ir skaidrs, kā arī Norvēģijas bīskaps Berggravs to aprāda, ka, ja aiz organizatoriskā darba nestāvēs Kristus un viņa nāves upuris, ja darbiniekus nespārnos apziņa, ka ir laiks glābt no posta tos, par kuŗiem Kristus nāvē gājis, tad arī organizatoriskais darbs neizvērtīsies vis Viņa nama celšanā, bet līdzināsies tikai vājām sastatnēm, kuŗām atkal jāsabruk. Bet kur šī atziņa ir dzīva un darbosies Kristus spēki, tur tas kļūs par Dieva svētītu darbu, par Dieva nama, Viņa draudzes celšanu, kuŗai ir dots apsolījums, ka elles vērti to neuzvarēs.

Izejot no šīs premisas, mums jāspriež, ka arī latviešu trimdas baznīcai šinī mūsu tautai tik izšķirīgā laikā ir uzlikti svarīgi pienākumi, protams, pirmā vietā garīgi, bet ciešā sakarībā ar tiem arī organizatoriski. Tautiešiem, kas izklīst pa visiem vējiem, nebūs vairs zem kājām kopēja ģeografiska pa-

mata, nedz viņus vienos kopēja valsts organizācija. Tādos apstākļos pilnīgā analogijā ar izkaisītām pirmkristiešu draudzēm varēs saslēgties vienīgi garīgā vienība. Pienāk klāt vēl apstākļi, ka valstīs, kas mūs uzņems par bēgļiem, gandrīz vienīgais veids, kā varēsim organizēties, saglabāt savu va-

lodu, būs draudze. Tāpēc mums ir jāapsver, kas būtu darāms, lai izkaisītos brāļus un māsas varētu vienot, lai no viņiem kā dzīviem akmeņiem izveidotos svēts Dieva templis, kurā viņi varētu saglabāt savas dvēseles un nest pateicības upurus, kas Viņam labi patik. (I Pēt. 2, 5.)

Prof. Dr. phil. Ludis Bērziņš

SKOLA UN SKOLAS GARS

Kalnos mīt kalna gars. Pat mazākām lietām tāds ir, kā to rāda tā dēvējamā personifikācija. Ja auzu skara, piem., sacīja, lai sējot viņu līdumā, ja rudzu druva priecājās locīt plāvējas muguru, vai arī dzirņus izmācīja nemākušu malējiņu, tad tur visur nedzīvās lietas ir apbalvotas ar dzīvu dvēseli. Tamlīdzīgi varēsim personificēt arī skolu un līdz ar to viņai būs piešķirts savs gars, sava seja. Bet līdz ar to arī izrādīsies, ka mūsu priekšstats ir starpība starp skolu un skolu, apmēram tā, kā pastāv atšķirība starp dažādu cilvēku sejām un personībām. — Runa, protams, nav par izšķirību starp dažādu tipu skolām. Ir pats par sevi saprotams, ka arodskola būs citādāka kā ģimnāzija, universitāte citādāka nekā laukskola; bet diferē arī tādas skolas, kas pēc programmas ir viena tipa mācības iestādes, kālab droši varam secināt, ka ar programmu vien vēl nav garantēts skolas gars. Arī skolu telpa un iekārta nav šinī ziņā izšķirīgas. Zināms, nozīmīgas ir arī šīs lietas, un, piem., kādu skolu iecerēdamies, mēs stādīsimies priekšā arī tās durvis, ko esam vārstījuši un tos logus, pa kuriem mums tur saule spīdējusi. Galvenā lieta tomēr būs dzīvība, kas šinīs telpās valdījusi. Un tā mums, par kādu skolu domājot, centrā ievirzās tie dzīvie spēki, kas tur paužas, skolas gars. Tas, protams, ir kolektīvas dabas. Mācības personālam te tīri dabīgi būs spēlējama pirmā vijole, bet nevar noliegt, ka sava loma ir arī skolnieku sastāvam; jo citāda nokrāsa būs klasei, vai to pilda smagnēji laucinieki vai vairāk izsmalcināti, bet glēvāki pilsētnieki, vai pārsvarā būs apdāvināta jaunatne,

jeb tāda, kas uz priekšu virzāma ar lielu piepūli. Tas viss pametīs pēdas skolas dzīvē, piešķirot viņas seja dažādus vaibstus. Domāsim, piem., par laimīgām mācības iestādēm, kurū sastāvs sanāk kopā dabīgas izlases ceļā, dažreiz pat no atstatiem apgabaliem. Nebūs šaubu, ka tādos noteikumos dzīve norit it kā saules gaismā, kamēr, skolotājiem pūloties ap neapdāvinātu sastāvu, dzīves prieku ir skolotājam, ir skolniekam sedz tumsas mākoņi. — Sōkrats kādreiz esot izteicies, ka viņš nenodarbotos ar filozofiju, ja Atēnās nebūtu jaunatnes, kas prasa pēc tādām atziņām. Līdzīgā garā arī vēlāki domātāji un dzejnieki ir apliecinājuši, ka uz produktivitāti gara dzīvē viņus ir skubinājušas pretim izstieptas rokas. Kas nu sacīts par domātājiem un dzejniekiem, tas pats zīmējas uz skolotāju un viņa darbu. Apdāvinātā un centīgā klasē skolotājam domas raisās un viņš saviem audzēkņiem sniedz vairāk, nekā klasē iedams pats to ir apzinājies un sagatavojies. — Tā skolas garu lielā mērā ietekmē audzēkņu sastāvs. Pirmajā vietā tomēr stādīsim skolotāju. Ipaši skolas vadītāju. Kas rūķis kalnu masīvā, tas ir skolotājs savā skolas telpā. Viņš dod jēgu skolas nedzīvajai iekārtai, bet viņš iedvēš arī dzīvību nedzīvajam programmas burtam. Tiešām, skola nav tikai realizēta programma. Nenoliegsim normu nozīmi un turēsim kā vadlīniju godā arī programmas prasības, lai neiekristu patvalā, bet neaizmirsīsim, ka vairāk vēl nekā noteiktie mācības kursi uzmanības centrā stāv topošais cilvēks. Augstākās un speciālās mācības iestādēs, kas piešķir diplomus ar tālu ejo-

šām tiesībām valsts dzīvē, programmatiskām prasībām būs gan pasvītota nozīme, bet arī tur programma neizcels skolas uzdevumu simtprocentīgi. Būs arī tur sava nozīme audzēkņa personībai, viņa ētosam. Un kur nu tautskolā, īpaši jaunākajās klasēs, vārīgu diļu kopšanā! Te robežas starp atsevišķiem mācību priekšmetiem ir plūstošas, un mācība viegli pāriet kopmācībā. Tādu piemēru, tiešām, netrūkst. Tā vācu pēdējais B. Otto, izdodams žurnālā *Der Hauslehrer*, tur paredzēja īpašu nodaļu vispārējai mācībai (*Gesamtunterricht*). Skolotājs un skolnieks te neatkarīgi no jebkādas programmas brīvā sarunā noskaidro lietas, kas patlaban nodarbina skolnieku prātus, bet uz kuŗām mācības stundās nav sniegta atbilde. Varētu no savas skolnieka pieredzes te pieminēt, ka sapratīgais pēdējais T. Veidemanis Džūkstes Ērgelniekos arī šad un tad tamlīdzīgi tērzēja ar saviem audzēkņiem. Un tas bija lietderīgi un arī interesanti. Ir tur tomēr sava robeža, ko nevar pārkāpt, jo, par visu ko tērzējot, rastos ne drošas zināšanas un pārskats par to, ko isti zinām, bet chaos. Par to varēja, piem., pārliecināties, kad Berlīnes Centrālais institūts audzināšanas un mācības lietās Rīgā reiz rīkoja parauga lekciju. Lekcija ietvēra tik daudz un dažādu lietu, ka viņu pamatīgāka iztīrīšana un piesavināšana nemaz nebija domājama. Jautāts, kā pēc manām domām lekcija izdevusies, varēju Berlīnes viesiem, patiesībai godu dodams, atbildēt tikai, ka pēc manām domām lekcija pamatīgi nodevusies sāņus („gründlich vorbeigelungen“). Tādai chaotiskai izplūšanai pretim noteikta programma ir apsveicams ceļa zizlis. Tikai, jo klase jaunāka, jo mazāk jāizvirza programma kā tāda. Pat vecākās klasēs programma nebūtu jāsaprot pārāk pedantiski, t. i., es nedomāju, ka nebūtu jādzenas saņiegt programmas gala mērķi, bet ka atsevišķo posmu sadalīšanā un mācības paņēmienos var būt saprātīga brīvība. Pedantisma piemērus varēja redzēt senākajā vācijas tautskolā. Nevarēju diezgan nobrīnīties, ka 1896. gadā, apmeklējams Kuršu kāpas, tur kādā tautskolā iepazīnos ar tādas dabas priekšrakstiem, kas siki normēja, kuŗā

dienā iemācāms kuŗš bībeles pantiņš. Skolas vadītājs man gan to motīvēja tā, ka pedantiskais mācības vielas sadalījums atvieglinot skolniekiem pāreju no vienas skolas otrā. Lai tas arī tā būtu, bet līdz ar to visa dzīve top sastindzināta, normātizēta, standartizēta, kas viss vājina skolniekam un skolotājam iniciatīvu un mazina darba prieku.

Viena no vissvarīgākajām prasībām skolas dzīvē ir uzmanības koncentrācija, un mēs, protams, nepieļausim, ka skolnieks izklaidīgi padodas katram nenozīmīgam ārienes iespaidam; bet arī ārējie iespaidi ļaujas izmantoties. Vācu valodu jaunākajās klasēs mācīdams, esmu, piem., ņēmis vērā, ka patlaban lielām pārsļām birst pirmais, sengaidītais sniegs. Var, protams, bērniem aizliegt sniega dēļ skatīties ārā, bet arvien vēl būs jāšaubās, vai tāpēc viņi domās nekavēsies pie interesantās parādības dabā. Kālab tad nu bērniem liegt prieku brīvi un ar neapgrūtinātu apziņu nolūkoties šai dabas procesā, vai arī no kādas ienestas sniega pikas veidot mazu vīriņu, ko tad var aprakstīt mācāmajā valodā? Tā kā te valoda saistās ar piedzīvojumu, tad atmiņā šie valodas elementi saistīsies sevišķi stipri, jo atmiņas dziļākajos pamatos guļ interese. Ja tad esam kādu minūti laika ziedojuši jaunā sniega aplūkošanai, tad kāpinātā interese ir zaudējumu atlīdzinājusi ar uzviju. — Līdzīgā kārtā domāju, ka nebij pēdējais klūda, ja, Čepelīnam pār Rīgas skolotāju institūtu lidojot, ir skolnieki, ir skolotāji, klasi pamestuši, devās pagalmā vērot nepiedzīvoto parādību. Šinī ceļā ir audzēkņi, ir skolotāji tika ar pieredzi bagātāki un ieguva arī jaunus ierosinājumus teorētiskām atziņām. Fizikas kursā mācība par lidmašīnām paredzēta tā kā tā, bet personīgais piedzīvojums interesi šim jautājumam pievērs daudz lielākā mērā. Skolnieks nav vairs skubināms, bet viņu tīri spontāni sāk nodarbināt fizikālās problēmas, kas saistās ar lidošanu, tāpat arī vēsturiskās un leģendārās ziņas par aviācijas attīstību.

Tā skolotājs ir arājs, kas cenšas panākt vislielāko ražu, bet to dara apstākļus lietā liekot un nevis rīkojoties pēc sastinguša plāna un grafikas. Tas, protams, nenotiks

patvaļīgi, bet ar to brīvību, ko cilvēka nosprausto normu robežās piešķir saprāts.

Ja nu jautājam, kāda rakstura skolotājs tamlīdzīgu uzdevumu varēs vislabāki veikt, tad jāuzsver, ka skolotājs pēc sava aicinājuma ir sabiedrisks cilvēks, cilvēks ar sociālu mentalitāti. Ar to nekas nav sacīts ne par, ne pret sociālismu kā politiskas partijas virzienu, bet gan pasvītrots, ka skolotājs būtu izvēlēties dabai un spējām neatbilstošu uzdevumu, strādādams pedagogiskā laukā, ja prāts tam nenesas just ap sevi dzīvas dvasas, un īpaši jaunatni. Kur tas tā nav, tur skolotājs iet krusta un bēdu ceļu, tikdams par mocekli pats un laupīdams savu daļu dzīves priekā arī citiem. Ir man gadījusies kopā strādāt ar kollegām, kas nepilnīgi pārvalda savu arodu — tā ir liela vaina, tā, piem., ja krievu universitātes kandidāts filoloģijā maldās krievu pareizrakstības viegli pārredzamajos ceļos; bet lieta ir vēl ļaunāka, ja cits skolotājs krievu literatūru pārzina tā, ka prieks ir dzirdēt viņa spriedumus šai laukā, tikai, klasē par šo literatūru runādams, neredz dzīvo klausītāju savā priekšā. Iznāk, it kā klases priekšā skanētu lietpratīga spikera balss, kas savu priekšmetu pārzina priekšzīmīgā kārtā, bet klausītājs ir kāda imagināra pasaule. Tātad, lai rastos sekmes, ir vajadzīgs kontakts starp devēju un ņēmēju. Kur šī kontakta nav, tur, varat būt droši, ka klausītāju solos drīz ieperināsies neuzmanība, kas garīgai augšanai ir nāves cilpa. Sakarā ar to rasies arī disciplīnas traucējumi un citas negatīvas parādības. Sabiedrībā mēs turam zem goda runāt, ja sarunas biedriem netiek klausīties. Arī klasē var izjust, vai jūsu vārdi izskan vējā, vai sasniedz mērķi, un šo mērķi vislabāk sasniegs, ja mācību sniegšanā bez objektīvajiem dotumiem ir arī personīgs moments, t. i., ja man ir vēlēšanās un dziņa kādu atziņu pateikt kaut vienam no klases dalībniekiem. Tad līdz ar vienu jūs sadzirdēs daudzi, varbūt pat visi klātesošie. Analogijai varētu derēt literatūra. Dzejnieks, savu darbu veidodams, dažkārt savām gara acīm redz vienu izredzētu lasītāju. Tas īpaši sakāms par mīlestības dzejoļiem. Bet ja dzejnieks ir šī viena lasītāja dvēselē dziļāk

ieskatījies un tai sniedzis ko vērtīgu, tad pieredze liecina, ka viņam ir atvērušās daudzu siržu durvis, tātad, ja par skolas garu gribam runāt, tad neatvairāma ir prasība, lai pastāvētu kontakts starp katedru un klases soliem. Nu nevar būt nekādu šaubu, ka šis kontakts būs jo ciešāks, ja skolotājs klasē ies ar visu pilnu, nedalītu spēku. Par seno kaņavīru apustulis ir izteicies (2. Tim. 2,4), ka tas „nepinoties“ ar citām lietām; bet ja tas attiecināms uz algotņiem, tad skolotāja uzdevums nebūs zemāk stādāms. Nepārspīļējot apustuļa vārdu nozīmi skolas dzīvē un atzīstot, ka skolotājam arī ārpus klases var būt uzdevumi un saistības, neliegsim skolotājam — kā to darīja skolotāju kongress Tērbatā — kopt bišu dravu, vai baznīcā ērģeles spēlēt; bet drīkstēsīm tomēr no skolotāja prasīt, lai skola būtu viņa dzīves un darba smaguma punkts, būtu tas stāds, ko viņš kopj ar mīlestību un kam viņš veltī visus savus spēkus. Gribētu te domāt par konkrētiem piemēriem. Cariskās Krievijas laikā, vadīdams reizē divas skolas Jēkabpilī, es varēju latviešu valodas stundās pilnīgi nodarbināt kādu mācības spēku, kas toreizējos apstākļos citur nebija labi iedomājams. Bet ja es šai darbā būtu saistījis mūsu toreizējo vienīgo literatūrvēsturnieku, ko es personīgi pazīnu un cīnīju, tad man bija šaubas, vai tādā gadījumā kabineta darbs, absorbēdams spēkus un interesi, neņemtu pārsvaru pār darbu klasē. Arī vēlākā mūžā, vērodams divus ļoti cienījamus kollegas darbojamies tai pašā arodā, guvu iespaidu, ka tas no abiem, kas šinī savā arodā bija ievērojamu grāmatu autors, klasi neietekmēja tik daudz kā otrs aroda biedrs, kas skolniekus valdzināja, savus nedalītos spēkus ieguldīdams tieši klasē.

Tā nu domāju, ka skolotājam viņa darbs ir īstā svētkalpošana, no kuņas dveš dzīvs gars. Tādā gadījumā skola ir augļu dārzs, bet skolotājs ir tas, kas šo dārzu laista. Teodors Hipelis, kas piemināms kā latviešu tautas dzejas draugs 18. gadsimtā, par skolas uzdevumiem izsakās: „Audzināt nozīmē modināt no miega, berzt ar sniegu, kur ir jādomā par nosalšanu, un atvēsināt, kur ir jādomā par degšanu.“ Varētu to arī tā sa-

cīt, ka skolotājam ir uzticētas atslēgas, ar kuŗām ir jāatdara audzēkņu mantas kambāri, daudzreiz pat tādā gadījumā, kur audzēknim pašam vai viņa apkārtnei nav ticības uz panākumiem. Ja nu ar īsta skolotāja pūliņu tur galu galā tomēr rodas panākumi, tad jau, ar bībeles vārdiem runājot, tur kopā priecājas sējejs un plāvējs. Un par šo priecāšanos ir daudz ko domāt un runāt; jo taisni tā ir krietnas skolas pazīme, ka tur ir vieta priekam. Kādreiz jau gan skola bij draudīgs ķēms, un mātes, kā to stāsta mācītājs J. Neilands savās atmiņās, bērnus skolā vadīdamas, tos iepriekš krietni iepēra, nemaz nespēdamas iedomāties, kā tas varētu būt arī citādi. Mēs ar tādiem uzskatiem nevarēsim sadraudzēties. Minētais Hipelis ieteic līdzīgi sēru drēbēm valkāt arī prieka tērpus, tas — protams, līdzības nozīmē — būtu īpaši sakāms par skolu. Prieks ir viņas īstais elements. Tas nenozīmē, ka skolai trūktu nopietnības. Bet ja skola savus uzdevumus zina audzēkņiem padarīt mīlus, ja spēku iedarbināšana nodarbināties sniedz funkcijas prieku, tad arī nopietnais darbs

ir gaiša prieka pilns, un šo prieku bauda arī pats skolotājs apziņā, ka viņš ir pelicis pagali tam svētajam ugunskuram, kuŗā veidojas jaunās dvēseles.

Bet prieks būs vēl dziļāks, ja skolai izdosies audzēkņi noenkurot pozitīvās vērtībās, augstākās normās: humānitātē, tautas un valodas mīlestībā, patriotismā, reliģijā. Ne jau visiem skolotājiem nāksies audzēkņus šais gara aplokos ievadīt kā īpašos mācības priekšmetos, bet gan katram loceklim dzīvajā skolas organismā nāksies, kaut tikai garām ejot, šīm vērtībām apliecināt savu cienību. Taisni šinī ziņā var starp skolu un skolu pastāvēt liela starpība.

Mūsu dienās latviešu skolas uzdevums ir sevišķi grūts, jo trimdas apstākļi drupina mūsu tautas spēkus. Toties jo vairāk uz skolu gulstas pienākums glābt un stiprināt to, kas nodrošina tautas nākotni un šīs nākotnes nesēju, mūsu jauno audzi. Bet lai šo mērķi sasniegtu, svarīgāks nekā katrs atsevišķs mācības priekšmets ir skolas gars, jo gars ir tas, kas dzīvu dara.

Klāra Zāle

Dus tālums, aizgrimis sniegā.
Gais krēsojas lēni un zūd.
Kā sniegā, visdziļākā sniegā
Elpu vairs tikko jūt.
Ne balsis, ne atbalsis vīd —
Tik kamanas slīd.

Viz bērzi kā atspīdums gaŗām
Un baltā dziļumā grimst.
Pat vēsma vairs nepieskaŗas;
Ne domas, ne jūtas dzimst.
Kā paceltos baltā mūžībā —
Tik viegli tā.

KAMANĀS

Pa klajumiem krēslainā putenī,
Kā dvēseļu apmiglots,
Nāk vīrs kāds zvaigzņotā apmetnī,
Vaigs — sāpju apskaidrots.
Viņš rokās man baltu rozi liek:
— „Tās gaismā — gaismā tev jāpaliek!”

Vēl gaisā tā vārdi šūpojas
Kā pārslas vizmainas, liegas;
Tam pateikties gribu, bet — pagaisis tas —
Ne pēdu, ne ēnas vairs sniegā.
Viss sniega baltums kā tumsa šķiet —
Tik svētu skaidribu roze zied.

C H R O N I K A

PROFESORA DR. THEOL. KĀRĻA KUNDZIŅA 65 MŪŽA GADI

Manās rokās ir prof. K. Kundziņa grāmatas Kristus trešais, trimdas izdevums. Esmu atšķirīšis šīs grāmatas pirmo lappusi un, jebšu man ir atļauts izteikties arī par grāmatas turpmākajām lappusēm, man šķiet, es šoreiz palikšu tikai pie pirmās.

Grāmatas pirmā lapa allaž šķiras visātrāk. Tur nav daudz ko lasīt. Tur ir autora vārds, grāmatas tituls, kāds gada skaitlis un apgāds. Tā arī šai grāmatai. Tomēr šīs grāmatas pirmo lapu aizšķirt šoreiz tik viegli nevedas. Iemesls — prof. K. Kundziņa vārds, pareizāk — viņa 65 mūža gadi (dzim. 12. 4. 1883., Smiltēnē).

Un ja par cienjamā profesora 65 mūža gadiem še atļauj os pāris vārdus teikt, tieši šo grāmatu rokās turot, tad arī tam ir savs pamats. Pēc Tērbatas universitātes teoloģijas fakultātes beigšanas 1907. gadā, visi turpmākie K. Kundziņa mūža gadi ir mūsu Kunga gadi, šī vārda istā, šaurākā nozīmē.

1. Kristus ir teicis: „Tāpēc es esmu dzimis un pasaulē nācis, lai apliecinātu patiesību. Ikviens, kas ir no patiesības, dzird manu balsi“. (Jāņa ev. 18, 37b.) Šie un līdzīgie Kristus vārdi mums jāpatur prātā, kad runājam par prof. K. Kundziņu kā zinātnieku. Patiesību meklēt un patiesību apliecināt K. Kundziņš uzskatījis arī par savas dzīves uzdevumu, pie kam, kā šķiet, prāts ne vienreiz vien būs izcīnījis savu cīņu ar sirdi. Dažādo klausītāju un lasītāju reakcija ir bijusi dažāda. Daži, starp tiem arī teologi, piemēram, nav gribējuši saprast tagad jau nosirmojušā profesora pazemīgo apstāšanos uz robežas, kur beidzas zināšana un sākas ticēšana. Ne reti dzirdējis pārmetumu: liberāls, vai pat — pārāk liberāls, bet nekad un nekur nav bijis vulgārs. Godbijīgs meklētājs un pateicīgs atradējs. Ne tikai atkārtotājs, — jaunu atziņu paudējs, kurā allaž uzmanīgi klausījušies ne tikvien simtiem teoloģijas un citu fakultāšu studenti gan Tērbatas, gan it sevišķi Latvijas universitātē (no 1916. g. docents Tērbatas —, no 1919. g. docents, no 1921. g. profesors Latvijas universitātē), bet arī teoloģijas zinātnieki ar pasaules slavu ārzemēs.

Te jāmin tādi prof. K. Kundziņa darbi, kā: 1) Topoloģiskā tradīcijas viela Jāņa evaņģēlijā, 1925., disertācija (tai pašā gadā Getingenā izdota arī vācu valodā), par kuņu Latvijas universitātes teoloģijas fak. piešķirusi Dr. theol. gradu. 2) Das Urchristentum im Licht der Evangelienforschung, 1928. (Tas patš angļu valodā — Primitive Christianity in the Light of Gospel Research, New York and London, 1930.) 3) Ursprung der johanneischen Reden Jesus, 1939. — Kā redzams, divi pēdējie darbi, jebšu latviešu valodā iecerēti, latviešu valodā (mazā lasītāju skaita dēļ) nemaz nav publicēti,

toties citu zemju zinātniekiem likuši skatus vērst uz mazo latvju zemi.

Bet Kundziņam ir arī darbi, kas domāti plašākām lasītāju aprindām. Tā Kristus (grāmata izdota 1931., 1933. un tagad 1948. g., apgāds Latvija), Ap lielo dzīves miklu (rakstu krājums, 1933., 1938.), kā arī vesela rinda zinātnisku, paidagoģisku un kultūrfilozofisku rakstu periodikā un atsevišķās brošūrās.

2. Kristus ir teicis: „Laidiet bērniņus pie manis, neliedziet tiem, jo tādiem pieder Dieva valstība“. (Mark. ev. 10, 14.) Un — „... ja kas apgrēcina kādu no šiem mazajiem... (atstājot šoreiz jautājumu, ciktāl te domāti tikai bērni vien), tam būtu labāki, ja tam dzirnu akmeni pie kakla piekārtu un to iemestu jūrā“. (Marka ev. 9, 42.) — Kā jauns, tikko augstskolu beidzis kandidāts, 1908. g. sācis reliģijas skolotāja gaitas, Kundziņš bērnu sun ja un a t n i nekad nav aizmīrsis, āllaž, blakus darbam universitātē, atlicinādams laiku arī skolai. Būdam tikpat dedzīgs, vēl šī gadsimta sākumā praktizētās, „iekalšanas“ metodes pretinieks, cik reliģiskā pārdzīvojuma primāta aizstāvis, 1927. gadā viņš publicē grāmatu Reliģijas mācība un ētika jaunatnes audzināšanā, kas kļuva par rokas grāmatu visiem Latvijas patstāvības laika skolotājiem reliģijas un ētikas mācības metodes jautājumos. No daudzajiem, tieši jaunatnei veltītajiem rakstiem, lai pieminam kaut prof. K. Kundziņa brošūriņu Ceļš uz pilnvērtīgu dzīvi, kuņu nupat, šeit trimdā, otrā pārlabotā iespaidumā izdevis māc. Ed. Putniņš.

3. Kristus ir teicis — — — nē, ko Kristus ir teicis, to saklausīt var daudzi, bet kā Viņš šīs dievišķās patiesības paudis, to sadzirdēt ir varējuši, laikam, tikai nedaudzi. Un pie šiem nedaudzajiem ir jāpieskaita arī prof. K. Kundziņš — istš dziesmi n i e k s no Dieva žēlastības. Nepieder viņš pie ražīgākajiem, bet tās dziesmas, ko viņš devis, ar mūsu Dziesmu grāmatu tā saauguša, ka izraujamas no tās tikai kopā ar visu Dziesmu grāmatas lapu. Zīmīgi, ka nevienu no Kundziņa dziesmām mūsu trimdas saisināto dziesmu grāmatu redaktori nav nedz izmetuši, nedz isinājuši. Tas liecina ne tikai, cik liela ir audzēkņu pietāte pret savu audzinātāju, bet arī, cik liela šo dziesmu vērtība. Dziesmas Cik varena ir pasaul's tēlpā un Es ticu, ka no zvaigžņu stariem gandrīz katrs trešais vai ceturtais latvietis savā skolas vai iesvētes laikā būs mācījis no galvas.

4. Kristus ir teicis: „Eita un darait par mācekļiem visas tautas... tās macīdami turēt visu, ko es jums esmu pavēlējis“. (Mat. ev. 28, 19, 20.) Tas ir apustuļa jeb, kā tagad sakām, mācītāja darbs. Kopš savas ordinācijas 1909. g. K. Kundziņš nav

rimis mātīt un sludināt, gan Rīgā vadīdams Akadēmisko draudzi, gan tagad Vācijā, kā viens no Latvijas ev. lut. baznīcas Arhibīskapa vietniekiem, vadīdams mūsu baznīcas dzīvi angļu joslā. Un tie, kas kādreiz varbūt ar bažām vienā otrā gadījumā vērojuši, vai zinātnieks profesora K. Kundziņā nenomāc ticētāju, klausoties viņa svētrunās trimdas dievnamos, ar pateicīgu sirdi būs jutuši, ka tie atspīgst viņa ticības siltumā.

Aiz katras grāmatas stāv viņas autors — nopietns vai smaidīgs, bargs vai lēnīgs. Aiz grāmatas par Kristu stāv prof. K. Kundziņš — nopietns un lēnīgs, — zinātnieks, audzinātājs, dziesminieks, priesteris (šī vārda evaņģēliskā nozīmē) un sabiedrīskais darbinieks, — īsts Kristus kalps, kas allaž nomodā par savu tautu un baznīcu.

Sirsniņš sveiciens un miļš dievpalīgs turpmāko mūža gadu darbam!

Profesoram K. Kundziņam un prāvestam E. Bergam (tagad Arhibīskapa vietnieks Anglijā) veltīts arī Reliģiski-filozofisko rakstu trimdas izdevums, kas drīzumā iznāks Edg. Ķiploka apgādā un saucies Reliģija un dzīve.

Osvalds Gulbis

RAKSTURĪGAS LĪNIJAS AIDAS NIEDRAS PERSONĪBĀ UN DZEJĀ

(Rakstnieces 25 darba gadus
atzīmējot)

Aida Niedra nāk no zemnieku sētas, un zemnieku sētas dzīvē, zemnieku lauzū liktenī sakņojusies viņas māksla.

Bet, ejot uz dzejnieka mākslu, jāiet uz viņa dzīvi, uz viņa personību, jāielūkojas viņa garīgajā sejā un jāvēro, kā tā, saskardamās ar savu laiku un laudim, veidota, veidojusies un ko pati veidojusi.

Aida Niedra ir vidzemniece, viņas dzimtene ir paugurainais, gleznais Tirzas pagasts. Cilvēki tur iegrimuši sūrā darbā „ar maz prieku“, viņa saka. Bet prieku dāvā skaidrās apkārtnes ūdeņi, meži un purvi. Sevišķi purvi viņai bērībā patīk, patīk viņu smarža un noslēpumainā, dumpīgā iedaba. „Dumpīgas lietas man patīk un patīkušas no laika gala“, stāsta Aida Niedra. Patīkuši arī ūdeņi, vēji un vētras, ne pavasara maigums un vasaras skaidrās dienas. Ziedošai vasarai varēja paiet garām, bet vēlās rudens dienās apsniekušas puķes bija miļas un zemē iesalušas lapas varēja asiņainiem nagiem izplēst no zemes.

Tāda viņa bija. Lauzū acīs divaina meitene, kuras pirmais dzīvības gads (1899.) aizvadīts tēva turētājā Tirzas Āžu kroģū. Viņas kristījamā dienā tēvs izlicis ceļā malā 2 lielas mucas viņa, teikdams: „Lai visi dzer uz manas meitas krustabām!“

Kaut Āžu kroģus rādījies labi iedzīvojama vieta, Niedru ģimenei drīz no tā jāiziet. Jānis Niedra, Aidas Niedras tēvs, bijis par neatkarīgu un patstāvīgu, nav pratis izdabāt lielkuoga godkārajam prātam, tādej izlikts no kroģus, kas atradies uz barona zemes. Spītā un naidā tēvs uzceļ tieši preti

kroģum otrā ceļa pusē sev māju: „Lai barons pārspīgst ik dienas jādams no muižas uz kroģu un redzēdams, kā Niedra dzīvo“, teicis tēvs. Šai tēva mājā, kas celta uz tēvu tēvu zemes, ar zemkopību nenodarbojas. Kaut tēvs atziņš un prātis novērtēt zemes darbu, par zemnieku viņš negribējis palikt, bet saites ar zemi viņš nepārtrauj, un meita Ida savas dienas bieži aizvada vectēva Lielbrantu sirmajās zemnieku mājās.

Jaunceltajā mājā tiek atvērta „bods“, kurā laudis labprāt iegriežas. Un kā viņi, tā barons redz, ka Niedra ne vien dzīvo, bet labi dzīvo. Tēvs no krodzinieka kļuvis par tirgotāju; viņš ir pieticīgs, bez mantrauslības tieksmēm, un tāds, kas var konkurēt bez konkurences. Kad pagasta saimnieciskajā dzīvē rodas rosība un nodibinās konsumi, tēva veikals sāk nīkuļot un panīkst.

Māte Alma palīdz tēvam veikalā un tur stingru rūpi par saimniecību, bet meita Ida aug par baltrocīti. Glītos tērpos, baltos, mežģinām rotātos priekšautos uzpostu māte viņu nepieļauj saimniecības darbam.

Tā kā mājās meitenei nav nekādu pienākumu, viņa izmanto lielo brīvību, ko māte bez ierobežojumiem dāvā, un meklē savam aktīvajam garam tversmi uz lielceļa. No rīta izģājus, meitene bieži vien tikai vēl vakarā atgriežas mājās. Pa lielceļiem vien gribējusi iet un vērot laudis, kurus nekad nav šķīrojusi bagātos un nabagos, saimniekos un kalpos: visi vienādā mērā sagūstījuši viņas ziņkāri. Lielceļš vēlāk Aidas Niedras rakstos kļūst par iemīļotu vārdu. Gandrīz vai ikkatrā viņas prōzas darbā sastapsim pieminētu „pasaules lielceļu“, kas ved pasaulē, kas ved arī mājās.

Bērnu dienās Aida Niedra vienmēr plījusies klāt pie laudim, pie kāda notikuma. Suktin sūkusi, ēstin apēdusi katru stāstītu notikumu un tenku, pati palīkdama nerunīga vērotāja. Vēlākajos gados, kad pati veidojusi savu dzīvi, šādas valodas bijušas nepatīkamas; savu laiku taupījusi darbam un nekad nav šķīedusi liekām runām.

Agri, ap piekto dzīves gadu, tēva vadīta, iemācījusies grāmatu, un agri viņai savās mājās pietrūcis lasāmā. Tad viņa dodas pa pagastu sirojumos pēc grāmatām. Ne mazums ir to zemnieku māju, kur pār nama augsto sliekšni pārkāpj maza meitene un, nevērodama laudis, meklē acīm pēc grāmatu plauktiņa istabās kaktā, lai no tā izraudzītos sev kādu kalendāru vai citu lasāmo. Pagasta laudis pazīst divaino, nerunīgo grāmatnieci un tikai nosaka: „Ā, stūpa bods Ida atnākusi!“

Nakti viņa reizēm pamostas no ragavu slieču trokšņa. Ir pārbraucis tēvs, kas, vīrus salīdzis, devies ragavās pāri Kangariem tālo ceļu uz Rīgu pēc pirkumiem. Smagās, lielās ragavas bieži naktī pietāj pie mājām ar šiem Rīgā braucējiem, un atmodinātās meitenes ausis vēl ilgi sīc slieču spalgi gurgstošā dziesma.

Viņa jau pati ar saviem sešiem gadiem meģinājusies vilkt uz papīra kaut ko līdzīgu slieču dziesmai, veidojot teikumus par vēju, par kokiem.

Rīga, kas vēlāk rakstniecei kļūst par otru Tirzu, par otrajām dzīves mājām, toreiz saistās ar tālumu

un briesmām; vēlāk, draudzes skolas gados, ar kaut ko vācisku, tā ka Rīgu vedas saukt par vācu Rīgu, un tā mekad nevilina meitenes prātus. Vilinājušas citas, svešu zemju pilsētas, par kuŗām daudz stāstījis tēvs.

Tēvs bijis savam laikam diezgan izglītots cilvēks, beidzis draudzes skolu, brīvi pratis vācu valodu, labprāt lasījis. Rīgas braucienos viņš mēdzis pārvest mājas pa grāmatai. Tās glabājušas tēva skapi, kas stāvējis aizslēgts, atslēga glabājusies tēva ziņā. Pret skapi meitene izjūrusi bijību, bet arī nenorādīja kāri dabūt šīs grāmatas savās rokās. Šī kāre kādreiz draudzes skolas gados uzvarējusi bijību un bailes, un Aīda Niedra izzagusi no skapja Tolstoja Kreicera sonāti, Heīnes dzejas un Zolā darbus. Šīs grāmatas likušas kā dārgi saldumi, „kā konfektes“.

Lai gan tēva ziņā bija viņa skapis ar drēbēm, naudu un grāmatām, lai gan viņš pats mājās paturēja savas tiesības, valdītājs un noteicējs mājās bija par tēvu 20 gadu jaunākā māte. Valdonīga, cieta, strādīga, kaislas dabas sieviete. Cēlusies no zemnieku dzimtas, viņa tomēr uzaug muižā. Kungs mātes tēvu izlicis no mājām un ielicis muižā par „kučieri“. Mātes māte Māde tikusi moderes darbā. Mātes tēvs kļuvis par dzērāju un ātri nomiris. Mātes māte palikusi atmiņā kā liela dziesmu teicēja, dziedātāja un dejotāja. Liela zinātāja par ziedu un sakņu dziedīgo spēku. Meitenei viņa šķitusi kā ziediem, lapām un sulām aplipusi. Viņas rokas vienmēr smaržojušas pēc saknēm un ziediem un Aīdas Niedras tēva mājās vienmēr nākusi apkrāvusies ar dažādu tēju maisiņiem un toreiz vēl neparastajiem žāvētajiem augļiem. Aīdas Niedras māte bijusi muižā par saimnieces palidzi, viņa bijusi maīņa un izdarīga, un 18 gadu vecumā jau apprecējusies. No muižas viņa paņēmusi līdz ārējās lepības garu un to kopusi arī savās mājās. Lepības gars liek arī izvēlēties meitai Idas un dēlam Edvīna vārdu. Lepnība ir arī par dzinuli bērnu sūtīšanai skolās. Grāmatas māte nemīlējusi, bet viņai bijis liels stāstītājas un atdarinātājas talants. Mīlējusi rakstīt bezgalīgi garas vēstules ar veikli iesķetinātiem dialogiem. Mātei bijusi plaša roka, labprāt palīdzējusi pa labi un pa kreisi, ne tā tēvs: viņš bijis izvēlīgs draudzība un palīdzībā.

Tēvs bijis citāds; vairāk sevi ieslēpies, goda vīrs, kas nedzīnes mantas, bet kārojis kādas citas, pilnīgākas dzīves. No tēva dzejniece jūtas saņēmusi īsto dzīves siltumu un mīlestību, kaut šī mīlestība bijusi cieta zemnieka mīlestība.

Māte likusies tālāka, varbūt tādēļ, ka nākusi no muižas; pret muižu un tās garu Aīda Niedra jutosī naidu jau no mazām dienām.

Tuva un mīļa dzejniecei bijusi arī tēva māte, pagastā izdaudzīnāta par īstenu burvi. Tēva māte bijusi skarba, lepna zemniece; savu dēlu gribējusi redzēt augstāku par citiem.

Par tēva tēvu tik vien palikušas atmiņas kā par garu vīru, kas pogu vietā savas drēbes aizmetis ar koka sprūdeniem. Liels viņš bijis, bet tēva māte bijusi lielā noteicēja.

Radu kamolu šķetinot, starp Niedru, Dzelzkalnu, Indrānu un Vindedžu Lāču dzimtām pavid daudz

lepni, dīvaini, dēkaini un savu nemierīgo asiņu šausī cilvēki. Viņu vidū vairāki redzami rakstnieki: Andrievs Niedra, Tīrzmāliete (dzimusi Minna Dzelzkalne), Andrievs Dzelzkalns kādreiz populārs ar savu lugu Sētā un gaitā. Šai radu kamolā kā raibs dzīpars pazib rakstnieka Andrieva Niedras māsas Annas, Aīdas Niedras krustmātes, tēls. Izskatīga, strauja, valodīga un pārgalvīga karstāde viņa ļaužu acīs bijusi kā atskabarga. Ne viens vien teicis, ka Niedru Ida „nošāvusies Niedru Annā“. Rakstniece viņu notēlojusi savā romānā Ciema spīgana, rādīdama viena posmā darbiem (Ciema spīgana, Kārdinātāja) raksturīgu sievietes tipu: kaislu karstādabi, miesas priekam neatvairāmu kārdinātāju.

Starp visiem cilvēkiem tuvākais bijis un visu mūžu palicis tēvs, citādi dzejniece jutusies viena un sev pamesta.

Vecāku vidū gadu un raksturu lielā starpība vērusi nesaskaņu un svešuma plaisu. Kaut sadurmes rūpīgi sargātas mājas sienās, tās nav gājušas secen bērnu dvēselēm, viņas dzīvojušas tām pa vidu. Un tā mājās aizvadītās dienas paveŗas kā bērības gadu tumšā lappuse.

Tad nāca laiks, kad bija skolas durvis jāsak virināt. Pagasta skolā Aīda Niedra nav gājusi, māte to turējusi par prastu, un tēvs savu meitu sagatavojis mājās. Tēvs mācījis krievu un vācu valodu, ģeografiju un vēsturi. Rēķinos iekautījis, un ar tiem neveicies visu skolas laiku.

Deviņu gadu vecumā Idū Niedru pieraksta par Tīrzas draudzes skolas audzēkni. Šī skola palikusi atmiņā ar savu ticības mācības skolotāju radu Dzelzkalnu. Ticības mācības stundas esot bijušas brīnišķīgas. Skolotājs jauki stāstījis, bet viņa bijusi vienīgā, kas skolotājā klausījusies, viņš nebijis audzinātājs, bērnus neapsaucis, un bērnu trokšņainās čālas skalojušas ap viņa mieru kā ap nekustīgu klini.

Skolā Aīda Niedra izjutusi to pašu vientulības un pamestības izjūtu. Māte, izrunādama viņai apmešanos un naktsmājas pie skolotāja, it kā atšķīrusi viņu no pārējiem bērniem. Draugus starp viņiem neatradusi; viņai atlikušas grāmatas. Skolotājam bijis daudz krievu Nīvas žurnālu un vācu „Gesellschaftsromane“. Šo grāmatu viņa izlasījusi kaudzēm, bet atmiņā no tām palikusi tikai sajuma sajūta. Draudzes skolā sākusi mēģināt pati izteikties rakstos; atceras kādu vētras notēlojumu Nekrasovā stilā.

Skolas ceļš vijas tālāk uz ģimnaziju, lai gan Tīrzas mācītājs gandrīz vai pārrunājis māti nesūtīt meitu tālāk pa skolām. Skola gan Aīdai Niedrai nav bijusi mīļa, bet no tās atrauties viņa arī nav gribējusi, un cēlies naidis pret mācītāju, kas viņu no tās gandrīz atrāvis. No sākuma gājusi Madonas, vēlāk Cēsu ģimnazijā. No skolotājiem atmiņā mācītājs Maldonis un viņa ticības mācības stundas. Tās sagādājušas prieku. Viņa varējusi burtnicu burtnīcas pierakstīt ar viņa runām; tās ierosinājušas meklēt grāmatās atbildi uz dažādiem reliģiskiem jautājumiem. Ļoti paticis viņa stāstīšanas veids. Viņā saskatījusī mākslinieku un cilvēku, kas

varētu celt uz augšu un nezin kur aiznest. Vēl atmiņas nevar aiziet garām inteligentajam vācu valodas skolotājam Māzingam, kas ievērojis viņas īpatos domrakstus. Ar domrakstiem gan Aīda Niedra izcēlusies visā skolā, bet skolotāji bijuši it kā neziņā un bailēs par viņas domām.

Par citiem skolotājiem nav nekādu atmiņu, tie saplūst kopā vienā masā. Arī par Zeifertu, kas mācījis latviešu valodu, nav nekādu atmiņu, kā vien tā, ka viņš devis domrakstus rakstīt par tematu, kādu katrs vēlas.

Par skolotāju Cēsis bijis rakstnieks un kritiķis Jānis Grīns. Grīns bijis pirmais, kas viņu ieinteresējis un ievadījis latviešu literatūrā. Viņš iedevis Niedrai izlasīt Viktora Eglīša dzejoļu krājumu Hipokrēna. Aīdai Niedrai gan šī dzeja nepatikusi.

Tad skolas gaitas apraujas. Ir 1919. gads, lielinieku laiks; Aīda Niedra ir ģimnazijas septītājā klasē. Izpildu komitejas rokās ir nākušas kādas apcietināta jaunekļa grāmatas, kurās ierakstīts Idas Niedras vārds. Izpildu komiteja sāk taujāt pēc Niedras un viņa atstājā skolu. Kādu laiku viņa ir Nūrmuižā pie sava mātes brāļa, tad atgriežas mājās.

Pagasta skrīveris ir atvedis Virzas Dievišķīgās rotaļas; tās Niedrai tiešām liekas dievišķīgas un kļūst par viņas visvairāk lasīto grāmatu.

Pēc Madonas, pēc Cēsīm, pēc izlasītām grāmatu kaudzēm viņa nevar vairs mājās šaufumā atrast savam garam tversmi, pirmo reiz sāk vilināt Rīga un rakstniecība.

Sis laiks ir nemieru un cīņu pilns. Lielinieki izlaupijuši tēva mājas, brālis Edvīns cinās Rīgā atbrīvotāju pulkos. Aīda Niedra nolemj doties uz Rīgu. Tēva pretošanās šim nodomam salauž mātes atbalsts. Cerādama, ka meita Rīgā pacelsies augstāk, viņa sagudro vēstuli, ka brālis Rīgā ievainots, un Aīda Niedra aizbrauc. „Viņa ir atnākusi savas zemes lielākajā pilsētā, lai sevi piepildītu un varbūt arī ciestu“ (Rožu pelni, 13. lpp.).

Arī te viņa ir viena. Pašas jaunais prāts ir vienīgais padomdevējs. Bet šaurām un pētīgām acīm viņa skatās nākotnes miglā, nekā glēvi nevēlēdamās, traucdamās tikai pēc darba un zinādama, ka „putns paceļas un krit, un vingrina savus spārnus“ (Rožu pelni, 13. lpp.). Šo savu dzīves posmu dzejniece notēlojusi romānā Rožu pelni (1940. g., pārstrādāts parādījās 1947. g.).

1919. gads ar savām šaubām, savām sāpēm un savu cīņas prieku sašūpo arī viņas dvēseles ūdeņus.

Šajā laikā pēc cīņas un uzvaras rakstniecībā ekspresionisti sludina cilvēku draudzības un cilvēku mīlestības mācību; tas skar arī Aīdu Niedru, bet tikai viņas psiķes virspusi. Viņa piepilda kas cits: tā ir māksla un jo sevišķi viņa pati. Viņas ieaunība, viņas spēks, viņas aktīvais gars, kas grib ielauzties dzīvē. „Es gribu iet dzīvē“; viņa arbild uz jautājumu: „Kamdēļ Jūs atstājāt māju?“ (Skat. Rožu pelni, 6. lpp.).

Pabijusi nedēļu Rīgā, viņa aiziet pie dzejnieka Viktora Eglīša, kur iepazīstas ar Virzu. Viktors Eglītis saņem drosmīgo lauku jaunavu un viņas dzejoļus ar lielu labvēlību un ievēd viņu rakst-

nieku saimē; bet Viktors Eglītis nav Niedrai tuvs, lai gan viņa apbrīno viņu kā sava laika lielu cilvēku. Tuvs kā cilvēks un mākslinieks Niedrai kļūst Virza, kas visu dzejniecies tapšanas laiku viņai stāvējis klāt. Virza saskatījis Aīdā Niedrā spēcīgu talantu, un Virzas ietekme Niedras dzejā ir nenoliedzama. Nozīmīgs kā cilvēks šai laikā Niedrai kļūst Jānis Veselis. Neaizmirstams kā interesanta personība un kā savdabīgs rakstnieks; taču dzejniece atzīstas, ka draudzība ir smagi nesama lieta, un viņa to dzīvē ne reizi vien atvairstusi. — Rīgā Niedra daudz lasa, sevišķi tver pēc franču autoriem; tie jau skolas laikā saistījuši un vienmēr patikuši. Mopasāns bija jau sastaps skolas bibliotēkā, nu nāca klāt dzīves jaunuma protokolētājs Zolā, kas ietekmēja ar saviem jutekliskajiem pārdomojumiem un kļuva miļš kā cilvēčības aizstāvis un cilvēka milētājs. Patika Heine, mulsināja un aizrāva Danuncio kaislie romāni; tiem maksāti mesli Niedras romānā Cilvēks ar zelta acīm, bet Danuncio ietekmi dzejniece atzīst par tādu, kas nesusi maz svētības. Dzejniece iemil Hamsunu, viņa īpato un smalko dabas skatīšanu un viņa cilvēkus, kas, iedami pāri dzīves liktajam robežam kļaidoniskās meklētāju gaitās, tuvi viņas pašas psiķei.

Grāmatu tiek daudz lasīts, bet Aīda Niedra vēl neprot no viņām mācīties, šī māka rodas vēlāk. Viņa cinās ar savu neziņu, cenšas to apslāpēt un vāc iespaidus savai mākslas celtni. Bet ar to nav gana, un viņas aktīvajam garam palīdz atkal „pasaules lielceļš“. Viņa dodas cilvēkos un niknā ziņkārē skatās un pēti cilvēku un viņa likteni, kas mūžīgā maiņā top un ceļas un nekad netiek auster pēc viena raksta. Un cilvēks un laiks, un apkārtne, un viņas pašas iekšējais uguns palīdz viņai celt savu mākslas celtni.

1920. gadā parādās Aīdas Niedras pirmie dzejoļi (laikrakstā Latvijas Kareivis). Viņa ienāk rakstniecībā ar drosmīgu, atklātu, dzīvības dziņu sarauktu dzeju. Viņa nedzied par cilvēka dvēseli kā Aspazija, bet par cilvēka miesu. Dvēseles vārda viņas dzeja vēl nepazīst, viņa arī nepazīst dvēseles brūču, kurās Aspazija grib dziedēt „saldā sappu pasaulē“. Aīdas Niedras dzeju var raksturot ar Rožu pelnos sastopamiem vārdiem: „Jaunā dzejniece ienāca tajā laikā, kad nule bija aizdunējusās varenās kaujās un ļaudis kāroja vienīgi izlidzinājuma, miera un brālības. Viņa nebija miera nesēja. Viņa cildināja dzīvības vētraino spēku“ (Rožu pelni, 78. lpp.).

Niedras dzeju vērtēja un pēla, daudzi to uzskatīja par skaļu, trokšņainu, bet Aīdu Niedru nebiedē pēlumi, viņa patur brīva cilvēka tiesības brīvi izteikties.

Savus pirmos dzejoļus viņa paraksta ar Aīdas Niedras vārdu. Aīdas vārds radies vēstures ietekmē, un te var aizrādīt, ka dzejniece ļoti mīlējusi vēsturi. Jau skolas gados viņas galva pilna izcilām vēsturiskām personām. Viņa apbrīno Cēzaru un Napoleonu. Viņu sajūsmina viss valdonīgais, spēka pilnais. Viņa ir nicīga un nesaudzīga pret visu nevarīgo, vārgo, kroplo. Viņai liekas, ka dzīvē visu var panākt ar spēku un drosmi. Viņai patīk

cilvēka uzvara. Vēlāk Aīda Niedra to apbrīnoja prezidentā Kārli Ulmani. Viņa prezidentu uzskatīja par daļu no Latvijās.

Uz 1922./1923. gada sliekšņa parādās Aīdas Niedras pirmais dzejoļu krājums ar nosaukumu Erosa elēģijas. Tā bija pārdoša dzeja, pilna ķermeniskas kvēles, jauna, svaiga, kaila. Tās pavēsaļs pants bija asins uguns karsēts.

Bet šo dzejoļu krājumu iezīmēja kā Eross, tā elēģija: cauri alkātīgajām vārsēm audās arī rezignācija un smeldze. Dzejniecei pietiek ar mazumu, lai tvrtu dzīves lielumu, un laikam nav varas pār viņu, tas neizdzēš viņā bērna skatīšanās spēju, kam pasaulē vienmēr atveras brīnumi.

Kad dzejniecei ir 35 gadi, parādās viņas otrs dzejoļu krājums Dziesminiece (1934.). Tajā plašāka tematika, bet nav tās iekšējās viengabalainības, kas Erosa elēģijās. Dziesminieces dzejoļi sacerēti garās, stieptās rindās un šai lirikā iespriežas epikas elementi. Šīs epikas iezīmes turpmāk bieži sastopamas Niedras lirikā un ir kā apstiprina Niedras epīķes tālāntu, kas koši izplaucis romāna formā.

Lai gan Aīda Niedras talants izteicies ir lirikā, ir prōzā, taču vispilnīgāk tas atklājies prōzā, pie kam romāns ar savām plašajām dimenzijām šķiet viņas būtībai vistuvāk esam.

Savā 25 gadu rakstnieces darbā Aīda Niedra sacerējusi 15 romānu un sešpadsmitais (Zelta aunāda) pašlaik top.

Divos pirmajos romānos: Sarkanā vāze un Cilvēks ar zelta acīm atklājas dzejnieces aukainās jaunības posms. Tāpat kā pirmajam dzejoļu krājumam, arī pirmajiem romāniem raksturīgs subjektīvs, dēkains piedzīvojums, erētisks pārdzīvojums. Šis pārdzīvojums saistīts ar elementāru kaislību, juteklū un dziņu tiešu notēlojumu, kas ir raksturīga līnija Niedras dzejā un nekad no tās pilnīgi neizzūd. Blakus šai līnijai vijas otra: prasība pēc ētiskas skaidrības, kas vēlāk kļūst ļoti izteiksmīga un romānā Sieva izpaužas pat zināmā ētiskā bargumā.

Romānos Piektais bauslis un Grēka ābols parādās Niedras tieksme ieskatīties cilvēka psīches tumšajās, liktenīgajās dzīlēs, un tā ir trešā raksturīgā iezīme Niedras dzejā.

Savos pirmajos romānos Niedra jau parādās ar īpatu, savas personības iezīmētu stilu, ar latvisku, saviem apvidus vārdiem gaumīgi izvēlētu valodu. Viņa vairās vārdū, kas aizgūti no vācu valodas un, valodas intūcijas vadīta, darīna to vietā jaunus, tā, piemēram, pannas vietā darināta cepne, klēts vietā — krāte, šķūņa vietā — siennieks.

Jāsaka, gan, ka Niedras romānu celtnē ne vienmēr stingra un stipra un tās apdarē dažkārt saskatāmas nenojauktas sastatnes. Bet darbi kā, piemēram, Azandas upe, Sieva, Rūžu Kristīne rāda, ka Niedra var sniegt ļoti labus, mākslinieciski gatavus darbus.

Gadu desmitā no 1930.—1940. parādās virkne Niedras romānu, kuŗos viņa pievērsās savas tautas dzīvei, turpinādama un padziļinādama to dzimtenes dzejas virzienu, ko latviešu literātūrā ievada Purapuķe ar Savu kaktiņu, savu stūrīti zemes. Ari

Niedras dzejā skan tie paši akordī, atklājas tās pašas atziņas, kā: „Zeme ir svēta, un neviens patiesi krietns cilvēks neies ar zemi bojā“ (Purapuķes Savs kaktiņš...). Šī zemes gara iezīmēti romāni ir Pie Azandas upes (1933.), Ciema spigana (1935.), Anna Dzīlna (1935.), Sieva (1938.), Rūžu Kristīne (1939.). Šie darbi ar savu nacionālo kolorītu stāv Niedras mākslas centrā un atklāj jaunu, zīmīgu vaibstu viņas dzejā.

Vielu šiem darbiem viņa ņem no tās pārbagātās, pārpilnās iespaidu krātuves, ko viņa sakrājusi lielā brīvē un vaļā pavadītajos bērņības un agrās jaunības gados, kļīstot pa Tīrzas lielceļiem, zemnieku mājām un apkārtnes laukiem un mežiem.

Šo romānu fabula saistās ar bijušu laiku un bijušu ļaužu mainīgo dzīves tecējumu. Tur sastopami dzimtnieki, klausīnieki, sīki zemes turētāji un turīgi, lepi saimnieki un viņu varēnās sētas. Un dzejniecei netrūkst mākslas spēka pieburt seniem, aizgrīmušiem laikiem dzīvību un dzīvības krāsu. Te atveras tautas dzīve ar saviem atvāriem un sēkliem, ar naida tumsu, skaudrām ciešanām un atpestītāju prieku, ar pozitīvu spēku un optimistisku izskatu, kas robežojas ar zināmu sava laika tendenci, ar gribu vadīt savu tautu pretī celsmīgai dzīvei.

Šī laika romānus apgaismojis un apaugļojis celsmīgais Latvijas patstāvības laiks un tā nacionālais gars. Šis gars viņā arī tagad dzīvs, kā viņa to aplicinājusi savā 25 gadu darbības atceres dienā ar vārdiem: „Viss mans mūžs ir bijis nemītīga ciņa par neatkarīgās Latvijas laimi“.

Šo romānu centrā stāv sievietē, zemniecē, ar savu likteni un pārdzīvojumu.

Niedras sievietes nes lielā mērā pašas autore vaibstus. Kaut ar katru darbu mums pretī nāk arī jauns varones vārds, tās ir tās pašas miesas un tā pašā gara cilvēks. Nekādi valgi viņu nedrīkst saistīt, arī mīlestības ne, kaut gan mīlestība un viņas asiņu balss ir vienīgā vara, kuŗai viņa paklausa. Taču šajā sievietē prāts uzvar jūtas. Šai sievietēi netrūkst drosmes atnākt pie tā, ko viņa mīl, viņai nepietrūkst arī spēka no viņā aiziet, ja liktenis vai prāts to liek. Viņa nenokausē atmiņu saldums un nepadara nevarīgu pametuma rūgtums. Viņa neskatās atpakaļ pagātnē, viņas skats arī nenecēnās tvrt nākotnes apvāršņus. Nevis nākotnes sapņi, bet tagadnes darbs ir šīs dzīvības pielūdžējas dzīves ķīla. Aīda Niedra viņu raksturo ar epitetiem: salta, stingra, cieta, dzēdra, pazemīga, klusētāja. Reiz maldījusies, šī sievietē meklē un nogriežas uz apskaidrības ceļā. Savu ceļu saskatījusī, viņa kļūst par tā nemaldīgu un patstāvīgu gājēju.

Šīs sievietes vadītājs tēls Niedras romānos it kā izraujas no īstenās dzīves loka, kļūdams par varoni, paceldamies didaktiskā apskaidrībā un ētiskā bargumā. — Šīs sievietes psīche atklājas arī rakstniecei zīmīgajā tēlošanas veidā. Sīki viņa apraksta sava varoņa izskatu, vaibstus, kustības, ieliek viņu raksturīgā vidē, ar visu to vērdama vārtus uz šī cilvēka garīgo pasauli. Skopi, sevī ieslēpušies, negribīgi atklājas šie cilvēki savā valodā; viņu dialogos ir strups, nocirsts, pustoņos, pusvārdos risināts. Monologa viņiem nemaz nav.

Iezīmīgs Niedras cilvēkam un viņa stilam vārds Dievs. Šis vārds sastopams gan tiešajā, gan netiešajā runā. Viņš piemin Dieva nolemto, ceļus, Dieva tiesu, Dieva gudro ziņu. Rakstniece runā par Dieva lauku, Dieva dāru un baznīcas kalns viņai ir Dieva kalns. Grūti atrast modernu rakstnieku, kas tik bieži lietotu šo vārdu. Vai tas ir mājas mantojums? Aidas Niedras tēvs un māte nav bijuši baznīcā gājēji, nav bijuši arī mājās lieli dievvārdu turētāji, taču Dieva vieta nav palikus tukša. Un pati rakstniece, kas savos darbos dažkārt mēdz vērsties pret mācītājiem, apliecina: „Dievs ieņem manā dzīvē to vietu, kura Tam pienākas. Tālās gaismas noliedzēja neesmu“.

Ar šo tālo gaismu Niedras darbos saistīta cilvēka dzīve ar kādu liktenīgu tumsu. Dzejniecei patīk tumsa, viņa saka: „Gaisma vien man nekad nav patikusi, jo dzīvē jau nav nevienas dienas bez ēnas un tumsas“. Savā jaunajā romānā Zelta aunāda viņa savai romāna varonei, kas apskata grāmatas par diviem vadoņiem — Hitleru un Staļinu, liek sacīt: „Viss šinīs grāmatās bija gaišs. Te nebija cilvēku īstenās dzīves rīta, vakara un nakts. Te bija tikai spoža un nemainīga diena, un vadoņi bija dievekļi. Šis laiks zaimoja cilvēku“. Rakstniece meklē cilvēka īsteno dzīvi tumsas un gaismas saskarē.

Raksturīgi, ka Niedras vienkāršajā un trūcīgajā trimdnieces istabā nav cita greznuma kā vien dažas mazas lielas tumsas un gaismas meistara Rembranta reprodukcijas. Īstenās dzīves meklētāja tur redz atspīdām īstenās dzīves vaigu: tumsas un gaismas caurastu kā Rembranta gleznu.

„Īstenās dzīves meklētāja...“ ar šiem vārdiem varētu tūyoties Niedras personībai un dzejai. „Dzīļu rumsā gribu meklēt debess zvaigznes“ (Rožu pelni. 116. lpp.) saka Marija Goba ar Aidas Niedras vaibstiem. Un nenogurusi Aida Niedra cilā savu meklētājas tiklu, lai no dzīves dzīļu tumsas izceltu īstās gaismas gaismu. Šīs meklētājas ceļš ir izturības un neatlaidības pilns, bet ar tīri latvisku spēku viņa liek sev un saviem cilvēkiem mērit lietas un notikumus ar pacietības un lēnas gudrības mēru. Jo tālāk viņa dzīvojusi, jo vairāk viņu dzīve pārbaudījusi, jo skaidrāks kļuvis skats, jo tiešāk viņa saskatījusi, ka pasaulē bēdu un posta ir tik pat daudz, cik pasaulē lauzu. Un tomēr viņa pieņem šo dzīvi ar tās krustu un bēdām, jo „tādēļ jau esmu dzimusi“. „Ja tu nemaķi nelaipei skatīties acīs, tad viņa tevī noplauš un izdeldēs kā sausni zalokšņa mežā“ (Dēls). „Sausām acīm mācīsimies pārbrist mūsu nelaiemes jūru“ (Važu rāvēji), „Prieks ir varenāks par postu“ (Zelta aunāda). Tā runā viņas cilvēks, un tas ir bēglis, kam māja ir svešs lielceļš un nākotnes ķīla savu tukšo roku spēks un gara modrums.

Niedras mākslas celtnē, kuras pamatos likts subjektīvais, erētiskais pārdzīvotums, skaudrās dzīves pieņemšana un dzīvības slavinājums, kuru apšalko tautas dzīves plūsme un tēvu zemes mīlestība. Šī celtnē, kaut liela un labi saredzama, nav vēl līdz galam uzcelta. Dzejniece strādā, lai uzceltu šai celtnēi torni, un šajā tornī viņa grib skatīt īstenās dzīves cilvēku, cilvēku, kas nav ne varonis, ne

pamācītājs, ne paraugs; cilvēku pazemīgu savā nespēkā un bailēs, varenu savā uzvarā un priekā. Gaismas un tumsas apskauto, neganto un brīnīšķīgo cilvēku. Pamezdama dievekļus un elkus; Aida Niedra grib atvērt šim cilvēkam savas mākslas vērtus.

Aidas Niedras mākslu var mīlēt, var to arī nemīlēt, bet nevar vienaldzīgi paiet garām viņas dzejnieces personībai ne dzejnieks, ne dzejas mīļotājs, kurus kā vienu, tā otru viņa darijusi bagātu.

Valerija Bērziņa-Baltiņa

TRIMDAS RAKSTNIECĪBA 1948. GADĀ

Turpinās mūsu tautas izklišana, par ko runāju citā vietā, pārskatīdams 1947. gadu trimdas rakstniecībā. Bīstami samazinās un sašaurinās trimdas kultūras dzīve, īpaši pēc vasaras vidū Rietumvācijā notikušās naudas reformas. Iestājusies žurnālu un laikrakstu krīze, kuņķis dēļ, piem., apstājies viens no pirmajiem lielākajiem trimdas laikrakstiem Tēvzeme. Šogad vairs neiznāk arī Zviedrijā J. Grīna atjaunotais mēnešraksts Daugava. Nav izredzes mūsu avižniecību un grāmatniecību daudzumā nopietnāk atjaunot viņpus okeāna. (Skat. F. Kruzas rakstu Latv. Ziņās.) Latviešu spējas asimilēties, lielie attālumi, kuriem pāri grūti sasaukties tautiēšiem, ciņa pēc izpeļņas, dzīves iztikas nodrošināšanas, latvisku skolu trūkums — viss tas liek ar melnām bažām domāt par trimdnieku latviskās kultūras izredzēm nākotnē. Labi vismaz, ka politiskais stāvoklis tāds, ka varam skaļāk runāt par savu nelaimi, saucot vārdā tautas nīknāko naidnieku. — Tāpat naudas reforma radīja krīzi trimdas grāmatniecībā. Apeģādieki tagad reti laiž klajā jaundarbus, vairāk izdodami latviešu klasisko darbu pārspiedumus, par tiem nav jāmaksā autora honorārs. Apeģādieki vai katrā sarunā sūdzas: grūti, grūti ejot, naudas neesot, cilvēki nepērkot grāmatas u. t. t. Tā jau nu ir, bet īstais cietējs šai krīzē ir un paliek tas pats nabaga rakstnieks, un viss laika smagums jāiznes viņam kā jau vienmēr. Vaidētāji apeģādieki aizbrauks uz Savienotām Valstīm, Brazīliju, vai citur un dzīvos, varbūt, zaļu dienu, rakstnieki, īpaši vecākie, paliks te, cietīs badu un slimības, pasaules lielcela malā izmesti. — No klasiku darbu pārspiedumiem lielākais ir Mērnīeku laiki. Jaunsudrabiņa Aijas triloģijai (nu trimdā pārspiesti gandrīz visi J. galvenie darbi) pievienojusies Annas Brigaderes skaistā triloģija. Izdota arī Brigaderes pati vērtīgākā luga — Princese Gundega un karalis Brusubārda. Vēl jāatzīmē Saulieša darbu izlase (varēja būt plašāka, dažu darbu vietā varētu vēlēties citus, varbūt tie šeit nebija pieejami), Aspazijas dzejoļu izlase, Raina drāmas, Austriņa Pušķāns (ar nelaiķa dzejnieka meitas Mudītes sīrsnīgām atmiņām par tēvu), Zariņa Kaugurieši, A. Grīna romāni u. c. Dažs klasika darba pārspiedums nepilnīgs, piem., Andr. Niedras Zemnieka dēlam lieli izlaidumi, darbs pārspiests, jādama, no kādas skolas grāmatas. Ir tomēr labi: ka trimdā atgūstam kaut daļu no mūsu rakstniecības nepārejošām vērtībām.

Sākot sīkāku trimdas rakstniecības pārskatu, jāatzīmē Jāņa Jaunsudrabiņa jaunā romāna (Citi ciemi, citas meitas) fragmenti (Nedēļas Apskatā, Laikā). Varbūt tur uz Latgales fona risināsies atkal Jaunsudrabiņam raksturīgā virieša un sievietes liktenīgā cīņa? Iespējamos fragmentos pazib arī humors. Tāpat tas staro Jaunsudrabiņa jaunajā, tiešām ievērojamā atmiņu ciklā *Legēndas par izcilie cilvēkiem* (sākts Ned. Apsk.). Redzams: atmiņās rakstnieks kavējas vismiļāk. — Pāvīlam Grūznam, sākušam dzīvojot astoto gadu desmitu, neiznāca solītās noveļu grāmatas *Liktenis un Ad hoc*. Iznāca gan krājumiņš *Pe.-Ge-feletonu*, un daži ņemti pat no pirmā pasaules kara laikiem (*Spēka rats*). Izceļas šai grāmatā daži gruzniski groteski, quasi vēsturiski anekdoti (Šaviens, Ziepu dumpis). Iznācis Gruznas jau 1914. g. pirmoreiz iespējais romāns *Bursaki* ar Latvijas pareizticīgo semināristu un priesteru ipatnējās vides un tipu spilgtiem tēlojumiem. Autors pārstrādājis romāna beigas; pret agrāk negatīvi tēloto archibīskapu Benjamiņu tagad izlīdzinātāja nostāja, viņš parādās pat par mūsu drūmās nākotnes pravieti. Gruzna raksta savu „bankas“ romānu *Mamona gaitnieki*, kuŗa fragmenti gan nav iespiesti.

Zviedrijā rotēts iznācis *Volde mēra Damberga* romāns *Visvalda Tūla* jaunība, diemžēl izdevumam pārāk daudz „iespiedklūdu“. Romāns tēlotā laika ziņā domāts kā priekšpakāpe Gaitniecības ceļiem, un tāpat kā šo romānu lasot, arī jaunais darbs ievēl lasītāju *Damberga* ipatnējā šarma varā. Ir dzīvi cilvēki (īpaši autors pratis sava varoņa tēva dzimtas *chronikā* uzburt tā laika gaisotni), *Dambergam* raksturīgā mierīgi smaidošā saulainība un māka iedvest poēziju vienkāršā vēstījumā. *Tūla* jaunību gan redzam kādu triju dienu norisē, stāstījums it kā apraujas; šķiet, iznākušais tikai romāna sākums. D. publicējis pāris īsākus teorētiskus rakstus (Ned. Apsk.), aizstāvēdams klasisko traģēdiju, klasisko dzeju pret kuriem uzbrukumiem. —

Arturs Bērziņš 1947. g. beigās piedzīvoja apcerējumu un raksturojumu grāmatas *Pazīstamas sejas II* daļas iznākšanu. No darbiem šai grāmatā gribētos izcelt rakstu par *Ed. Vulfu*, kas pamatīgākais no šim rakstniekam vēltītiem apcerējumiem. Ļoti dzīvos vilcienos Bērziņš skicējis N. Strupņa savdabīgo personību. Plašs raksts *A. Bērziņam* par *Kaudzītes Matīsu* viņa 100 dzimšanas dienas atcerei (*Latvju Vārds*). Ievērojama kultūrvēsturiska nozīme rūpīgi savāktajām ziņām *Latvijas lauku teātra* sākumi (Laikā un atsevišķā brošūrā). — *Mazliet* jaunākas paaudzes rakstnieku rinda jāsāk ar *Kārlī Ievīnu*, kas martā Zviedrijā klusi nosvinēja 60. dzimšanas dienu. Jādomā, agrāk uzrakstīts, bet šogad publicēts (Ceļā) *Ievīna* stāsts *Zāļu* diena *Ezergailos* — par *Jāņu* svinēšanu dzērāja ģimenē. Tēloti koncentrētos vilcienos neparasti cilvēki pirmreizīgā skatījumā; šis stāsts *Ievīna* mazākajais viens no labākajiem. Grāmatā iznācis kādreiz *Piesaulē* sāktais nelielais *Ievīna* romāns *Sidraba* birzs, ne viens no labākajiem, bet sirsniņš darbiņš ar autoram raksturīgo laucinieckiski

pozitīvisko tendenci; tā autoram nav radusies uz pasūtīnājumu, vai iztopot kādam laika garam, tā viņam sirds lieta. — Tāpat *prof. Arvīds Svābe* šogad iegāja mūža gadu septītajā desmitā. Dzejā viņš publicējis tikai dažus sonetus (*Cicerona galva* u. c.). Viens no vērtīgākajiem Svābes daļprōzas darbiem, tālu pārspēdams iepriekšējo noveļu no nometņu dzīves, viņa jaunākā vēsturiskā novele *Ceļā* uz *purgatoriju* (Laikā), kur spēcīgā kopainā sakauts reālais un vizionārais. Svābe publicējis dažu tiešām ievēribas cienīgu rakstu, piem., *Rakstnieks un valodnieks* (Latv. Ziņās), kur pateic pelnītus asus vārdus mūsu „gramatiskajiem“ rakstniecības kritizētājiem. Liela interese rakstam par angļu savdabīgā un viedīgā vēsturnieka *Toinbija* vēstures filozofiju (*Ceļā*); diemžēl Svābe tikai atreferē *Toinbija* domu gājienus, nedeklarēdams savu nostāju. — *Jānis Grīns* *Latvju Ziņās* publicējis satiriski šaržētu stāstu *Varonības atļaušana* — no latviešu emigrantu dzīves mazā *Zviedrijas pilsētīnā*. Oriģināla pieeja zīmīgi tvērtajiem emigrantu tipiem. *Galvenā* persona neparādās tieši, bet notēlojas pārējo „referējumos“. *Jāņa Grīna* diemžēl retie daļprōzas darbi atkal inteligēnto trimdas lasītāju uzmanības centrā. — *Jānis Veselis* izlaidis vienā sakopojumā savas *Latvju* teiksmas — tas ir dzejas veids, ko var vērtēt visādi, bet šai veidā *Veselis* mūsu dzejā viens un vienīgs. Pašu interesantāko — sava mūža teiksmu *Veselis* tālāk nav stāstījis — vispār maz ko šogad publicējis. — *Kārlis Dzīle* *Jā* dzejā atzīmējam, ipatnēji konstruēto saīsināto sonetu *vainags* *Reiz manis nebūs vairs* (*Ceļā*) ar dziļu nāves izjūtu, izteiktu drūmi mierīgos vienkāršos toņos. *Labā* tiesa šim autoram dažādu sīkāku rakstu (*Latviešu Ziņās*), kuŗos izteiktiem apgalvojumiem, nosodījumiem etc. gan ne ikreiz var pievienoties. Autors sācis atkal garāku biogrāfisku stāstu, jeb kā viņš apzīmē „tēlojumu“ — šoreiz par *Blaumani*, no kuŗa publicēti atsevišķi epizodi (*Latv. Ziņās, Tēvzemē, Laikā*). Šis „tēlojums“ šķiet būs interesantāks pat par *Rozentālu*, tuvāks istam romānam, kaut sastopamas dažu fakti nepareizības, no kuŗām tik rūpīgā vēsturiskā stāstā pēc iespējas jāizvairās. *Visspilgtāks*, patiesāks fragments par *Naves* ēnās kažoku, kaut apšaubāma teze par *Andrejānova* kundzes raksturu. — *Prof. Kārlis Kārklīņš* arī 60-gadnieks, laidīs klajā rotētā izdevumā ievēribas cienīgos pētījumus *Latviešu tautas dziesmu* problēmas un tīri toniskais pantmērs *latviešu dzejā*, kuŗi jāvērtē lietpratējiem. — *Prof. Ernests Blesem* iznākusī vērtīga *Latviešu literatūras* vēsture, kur savāktas daudz materiālu par mūsu vecās garīgās rakstniecības laikmetu un par laicīgās rakstniecības sākumiem. — *Aīda Niedra* rudenī nosvinēja 25 gadu literārā darba jubileju. Pārskatāmā gadā publicējusi periodikā dzejoļus, kuŗi atmirz rudenis krāšņumu aizsniegušās dzejnieces gatavību. *Parādījušies* stāstiņi, kuŗos kā fragmentos, kā izgriezumos skatāmi interesanti cilvēki interesantās situācijās. Tādi ir *Laikā* iespiestie *Sīļu Pēterā* pārnākšana un *Muca*. *Gatavākais*, *nobeigtākais* no šiem stāstiņiem *Cigāniete* (*Latvijā*). Par jaunu iznācis romāns *Sieva*, viens no

Niedras dižākajiem sniegumiem. Sākts jauns romāns Zelta aunāda, kam viela no mūsu bēgulības dienām pēc vācu kapitulācijas.

Jaunam dzejas darba atsākumam modulus Valda Mōra, kuŗas pēdējo gadu dzejas klāsts diemžēl nav skatāms krājumā. Sai dzejnieci laba tiesa neiespiestu darbu, starp tiem ļoti spēcīgi milas dzejoļi etc. No iespiestajiem izceļas smeldzīgi laikmeta dzejoļi, piem.: Divpadsmitajam gadsimtam (Ceļā). Zenta Mauriņa, 1947. gadā sākdamā mūža sesto desmitu, pēc savas esējī izlases Tilti (kur ir īpaši vērtīgi pirmpublicējumi — personīgās atmiņas par Raini, Akurateru, Austrīpu), diemžēl neko tālāk nav sniegusi — varbūt nav bijis publicēšanas iespēju. Kādā zviedru literārā žurnālā parādījusies viņas esēja par Turģeņu. — Paula Jēger-Freimane publicējusi dažu interesantu mazāku apceri vai atmiņu metu (Laikā, Latv. Ziņas, Tēvzemē) par Annu Brigaderi, kuŗas darbu un dzīves pētīšanai autore ziedojusi daļu sava mūža. — No nākamās paaudzes rakstniekiem daļprōzā Anšlavam Eglītim joprojām valdoņa vieta. Vispirms Laikā, tad atsevišķā novīlumā iespiests stāsts Čingischana gals, viens no pašiem vērtīgākajiem Eglīša darbiem — manuprāt pat pats vērtīgākais. Tikama un raksturīga, labsirdīga humora apstarota vides aina atveras stāstīnā par vecās švābietes izbraukumu Pasaulē (Ned. Apskatā). Otrs lielākais darbs Eglītim jauna luga — komēdija Galma gleznotājs, ko izrāda Eslingenas teātris, bet ar to man, šīs rindas rakstot, vēl nav bijusi izdevība iepazīties. Ja sniegti dižas vērtības darbi, tad nevar autoram ņemt ļaunā arī dažu pavieglu feletonu, vai nu par kaŗa gūstekņu piedzīvojumiem Ēģiptē, vai par paša klūmēm ārzemju ceļojumos. — Knuts Lesiņš blakus mazāk nozīmīgiem čalojumiem un skicējumiem devis vērtīgus darbus. Tāds, piem., plašais stāstījums Ziemassvētki tēva mājās (Latvijā), kur dzīvā tēlošana, autoram nevisai parasts siersnīgums, viegli skarta milas divcīņa, personas ticami raksturotas jau ar runāšanu vien, piem. pārraudze Anniņa. Otrs vērtīgs darbs — novele Dūja (Ceļā) no klūmigajām 1944. g. atvasaras dienām Latvijā. Jaunā izdevumā pārspīests Milestības zīmogs, viens no mākslinieciski gatavākīem pēdējo gadu romāniem. — Jona Sam Miesniekam beidzot iznācis stāstu krājums Dūkas kungs un viņa māja. Vērtīgākie manuprāt tur bērnības atmiņu tēlojumi, kā arī tie stāstiņi, kuŗos senas atmiņas savijas ar mūsu lielās katastrofas priekšvakara nojautām (Vīndedžu mātes bēres). Gada beigās iznācis arī romāns Libju gala soģis, viens no plašākīem M. darbiem. — Olgerts Liepiņš aiz dažādiem iemesliem šogad maz ticis pie vārda. Iznākusi noveļu grāmata Deklas ratiņš. Ievērojamākie darbi tur: kādā citā pārskatā minētais Dziesminieks un valdnieks un novele Mākslinieki, kur, labi parādot Rīgas mākslas pasaules vīdi, autors pratis ar taktu pieskarties arī zināmām attiecību nenormālībām. Vēlams, lai šis spējīgais prōzists, kas šogad atskatījās uz rakstnieka darbā nostrādātu gadsimta ceturksni, drīzumā dotu atkal jaunus darbus. — Jānis Sarmā turpinājis īpatnējo literātūrvēstu-

risko noveļu ciklu. Plašākā un interesantākā no tām par Firekeru Studiosus theologiae (Ceļā). — Alfrēds Dzīlums bagātinājis mūsu literātūru ar visai vērtīgu romānu Celmenieki, no kuŗa iznācis pirmais sējums. Te ir īpaši visādu tipu pārpilnība; tādi tēli kā Karstais Maksis, Telaploku Gusts, Tince u. c. paliks uz laiku laikiem latviešu rakstniecībā ar savu vairogo pirmreizīgumu. Vienīgi Saliņu Reinis neskaidsrēs vēl, bet šī cilvēka daba droši vien noskaidrosies romāna otrajā daļā, tikai jābaidās, vai tagadējos apstākļos drīzumā spēs parādīties uzrakstītā otrā daļa un iecerētā trešā. Celmeniekos autors gandrīz atbrīvojies arī no pārmerīgās salīdzinājumu šķiešanas, kas tik bieži bija neizdevusies. Savam glitajam dzīvnieku un putnu stāstu ciklam Dzīlums šogad pievienojis trešo par zvirbuli (Sētnieks, Ceļā). Emīla Skujenieka otrajā stāstu grāmatā Sudrablapsa labākie darbi pirmais un pēdējais. Autors atsācis darbus saistītā valodā, izlaiždams poēmu Bēthovena Ziemassvētki, kur vienkāršos jambos itin izjusti un inteligēti dzejojis par Deivītas simfōnijas iecerēšanu. Mārtiņa Zīverta jaunākais drāmatiskais darbs Kāds, kuŗa nav apvieno šī autora divas „speciāltieksmas“: sniegt spēcīgu drāmu tikai ar trim personām (kā bija Tīrelpurvā) un kāpināt darbību nepārtraukti vienā pašā lielā cēlienā (kā bija Varā un Raktē). Darbs piesātināts tam tumšajam sapēm, kuŗas tik bagātīgi piešķirts tāgais un jucekļīgais laikmets. Sieviete beigās gan rāda gaismu ar savu atsācīšanos un ziedošanos. Viegla nozīme Zīverta trijiem mazajiem viencēlieniem, „skeiciem“; kaut oriģinalitātes iezīmes arī tur. Dažas personas nesaprotamas, piem. kundze Divkaujā; šo figūru izcēl tikai Lilijas Štengeles briljantais tēlojums. — Pēteris Aigars publicējis dažus ļoti spēcīgus laika dzejoļus (Sarkanais vilciens, Palicējs, Pulkvedis u. c.). Otrs cikls viņam par sievieti un mīlu, ar vieglu Anakreonta vai Hofisa erōtikas pieskaņu. Iznācis viņa stāstu krājums Labais malums, kur vērtīgākais gabals jau dzimtenē publicētā Kazu Made. No A. darbiem periodikā neizmirstami ieglaužas atmiņā romantiskais stāstiņš Spigana (N. Apskats) ar pievilcīgo noslēpumaino sievietes tēlu. — Andreja Eglīša nedaudzie laikmetīgi praviētiskie dzejoļi vietām, diemžēl, izplūst neskaidrībā. Poēma Dievs, Tava zeme deg itē tālāk savu uzvaras gaitu, atdzejota dažādās Eiropas valodās. — Visu gadu klusējis Fricis Dziesma, viens no mūsu vidējās paaudzes pašiem ievērojamākajiem lirīkiem, neldzīgas kritikas nelutināts. (Dažs, kas Fr. Dziesmam mulķīgi pieķēries par visādām iedomātām klūdām, klanīdamies slavējis visādus sīkmaņus, visādas sīkmanīšus, kupiem šādu „klūdu“ cik uziet, bet tos kritizēt — pasarg' Dievs!). Pārspieta Dz. (Alant Viļa) vērtīgu izloksnē dzejotā jaunrā Poem par kulšēn ar Reiņa Birgala lietišķajiem zīmējumiem. Ar interesi lasāmi Fr. Dziesmas zviedru lirikas atdzejojumi, no kuŗiem ar laiku sakrāsies antoloģija. — Zinaīda Lazda sākrātījusi jaunu dzejoļu krājumu, kas vēl nav iznācis. Šī gada dzejoļu galvenais motīvs bēdas un nelaime, mūsu tautas un visas vecās Eiropas bēdas un nelaime šai laikā, kad kaŗa drupas vēl visur kaudžu

kaudzēs un pamazām briest jauni notikumi. Dzejniece ieguvusi vēl stiprāku koncentrāciju, vēl lielāku vienkāršību izteiksmē. Jāpiemin dzejoļi Māsiņa, Bērns drupās, Iznicība, Kalnos, Vecā bēgle, Jaunā bēgle u. c. — Veronikas Strēlertes nedaudzajos dzejoļos (Latvju Vārdā) jauni motīvi, jaunas siltākas dzidrakas skaņas — mātes mīlestība, mātes prieks par bērnu. Lidztekus arī dzejoļi ar dziļu, klusi izteiktu nāves izjūtu. Dažiem prōzas gabaliņiem (Daugavā, Latv. Vārdā) gan vēl nav nozīmes, tur vēl tikai solījums kādreiz rakstīt istu dailprōzu. — Nedaudzus dzejoļus periodikā publicējis spītīgi kvelmainā Rūta Skujiņa, ekstatiskā Karola Dāle (sakārtojusi dzejoļu krājumu Laika rasa), vijīgi maigā Elza Kezberē. — No literatūras vērtētājiem Jānis Kadīlis šeit trijdā ticis pie pirmās grāmatas. Tā ir miņiatūru grāmatiņa Nenozīmīga pašsaruna. Grāmatiņai viscaur vienāds un izturēts noskaņojums, sirsnīgs lirisms, ievijies pārdomās, atturīga izteiksme, bet arī zināms viegli bāls vienmuļīgums. — Jānis Rudzītis joprojām bijis diezgan ražīgs. Dažās recenzijās viņš parādījis labu pārrunājamā darba izpratni, piem., rakstīdams par Anšl. Eglīša Čingischānu, arī par Homo Novus, par Gailita Eki Moru. Dažā rakstā viņam trūcis atbildības sajūtas par uzrakstīto, piem., Blaumaņa piemiņas rakstiņā viņš atrod Blaumaņa jaunajam Indrānam (gan darba rūķim, bet raksturā pavājam cilvēkam, kas gluži savas sievas ietekmē) līdzību ar — Ibsena Brandu (!). Tā salīdzinot, drīz varēs Mērnīeku laiku Svaukstum atrast līdzību ar Aischila Prometeju. Nav arī pareizi Blaumaņa skatuves darbus izcelt uz Raiņa, Aspazijas, Brigaderes, jā, arī uz Ibsena un Strindberga „rēķina“; gribētos pajautāt, kuŗu Strindberga drāmu J. Rudzītis tā īpaši smalki pazīst? — Vītauta Kalves kritiķa darbu joprojām vada viņa oriģinalitātes slāpes, velēšanās sacelt troksni, kaut tas būtu sašutuma troksnis. Tā savā laikā Juris Vidīņš Daugavā pīrgājās par mātes cieņšanu, vecāku un bērnu mīlestību u. t. t.; tā tagad Kalve lēti pasmejas par pasaules klasiķiem, ieteic nestāstīt skolās bērniem par klasiķu darbiem etc. Kaut kāds protests šādām domām jau radīšies — un autors to tikai gribējis. Rakstu seriājā par rakstnieku uzdevumiem (Sauksmē) Kalve ar divāniem apgalvojumiem sapīnēs visādās pretrunās, kuŗas tik amizanti uzrāda Alberts Kalniņš (Laikā). Tālāk Kalve strōstē rakstniekus, ka tie, prakvasti, neesot tēlojuši tirgotājus, amatniekus, pat zemniekus (?), vairāk par maksliņniekiem vien stāstījuši, nevis lasītājiem jāizaugot līdz rakstniekam, gan rakstniekam līdz lasītājiem. Tā kā lasītāju prasības, gaume un inteliģences pakāpe tik ļoti dažādas un nevienādas, tad skaidrs, ka līdz visiem lasītājiem nekad „neizaug“ neviens rakstnieks. — Trimdas literatūrzinātnieku vidū redzamā vietā izvirzījies Jānis Bičolis, kam šogad Ceļā bija nopietnas, rūpīgas apercēs par Poruku un īpaši par M. Zivertu (līdz šim nopietnākais darbs par Z.I.), kā arī plašs kādas literatūras vēstures iztirzājums, kur mēģināti noskaidrot daudzi literatūrvēsturiski jautājumi. — Vienu otru interesantu vērtējumu savās recenzijās

sniegušas atturīgā, klusā Ofelija Sproģere un Lidija Pērlupe. No raženās jaunāko prōzistu audzes pašu spēcīgāko darbu devis Volde-mārs Kārklīņš — stāstu Pēdas smiltis (Laikā), kas cienīgi stājas blakus Anšl. Eglīša Čingischāna galam. Eglīša stāstā — tāla gadsimta Āzijas despota zemes sīvi nāvīgais tvans, Kārklīņa stāstā — Afrikas tuksneša svelme otrā pasaules kara laikā. Šo tuksneša šausmīgo svelmi tiešām lasīdami jūtam ik lappusē. Un jūtam arī latviešu zēna, franču Āfrikas korpusu kareivja, klātiēni, kaut viņš pats, šis fantastiskais varonis, kas cauri tuksnešiem bēg, lai stātos savas mazās dzimtenes cīnītāju rindās, stāsta beigās parādās tikai kā likis — jo mēs stāstā esam sekojuši viņa pēdām, pa kuŗām viņu meklē vajātājs — fanātiķis dezertiera ķerejs virsleitnants. — Ģirts Salnais, plaši un sīki vērpdamus stāstījumu, divos stāstos tēlo raksturīgus konfliktus un cilvēkus — gan Krievijas pilsoņu kara laikā tālajos austrumos (Taifūns, izdots grāmata), gan partizānu cīņu dienās 1919. gadā dzimtenē (Vīri, Latvijā). — Konstantīns Raudive Zviedrijā pabeidzis savu lieldarbu Silvestra Pērķona memuāri (rotētā triju sējumu izdevumā), kuŗa beigās līdz šim vēl diemžēl nav nākušas man rokās. Darbam savas vājās puses: pārāk daudz prātojumu, daži diezgan elementāri, Pērķona un Mirandellas mīlestības traģika tāda neizprotama, sameklēta, pārāk bieži kāds cilvēks, kam drīz jāšķīras no pasaules, stāsta varonim savu dzīves stāstu, un šiem stāstiem visiem puslīdz vienāds tonis u. t. t. Bet ir arī jaukas vietas, pārdomas, kas ierosina, jauku sieviešu tēli (Magdalēna, Tereze). Darbs, kas, Z. Maurinas vāciski tulkots, izraisījis interesi ciitautu, īpaši vācu literatūrā, bijis laba tiesa atzīmju, spriedumu, iztirzājumu. Divāini tad, un ne ar ko neattaisnojami, ka latvieši paši šo darbu līdz šim pilnīgi, tā sakot, „totāli“ noklusējuši. Pat negatīva pieeja darbam nav bijusi. — Pāvils Klāns ievietojis (Laikā) atkal jaunus miniatūras, kuŗās joprojām jauki uzburtas dzimtenes dabas ainavas, noskaņas un izjūtas, atceres par seno, bijušo. Arī tās ir kā pašsarunas un nebūt ne nenozīmīgas. — Aleksandrs Liepa atkal dažos darbos (Cilvēks grib brākt, Kristapa Kalnapaura bēres) apliecinājis stāstītāja spējas. Vai viņam kādreiz būs iespējams nodoties šo spēju izkopšanai? — Henrijs Moors progresējis novelē Dārgakmeņi (Laikā). — Nikolajs Kalniņš maz rakstījis, Arno Rasa un Francis Skoda klusejuši. — Mintauts Eglītis grāmatās Paaudrū pils un īpaši Meistara Celma kapellā jo skaidrāk parādījis savu rakstnieka seju: patiesi un nemāksloti tēlot kāda cilvēka zēna dienu vienkāršos, nekomplētotos piedzīvojumus un izjūtas — un tēlot un stāstīt tā, ka stāstam jāseko

besīm, kas it kā gulstas pār zēna plecu. Gaismas stari, kas izlauzušies caur mākoņiem-mierinātāji un cerība. Simboliski tvertais veidols izteic ko vienkāršu un liktenīgu. Pēdējā ilustrācijā parādīts jauneklis, jaunās dzīves ceļējs, dzimtenes drupās. Jaunekļa spēks-paļāvība uz Dievu, ko simboliski izteic gaišā dievnama siluets viņa aizmugurē.

Ernesta Abeles ilustrācijas J. Sīrmaņa pasakām Kriksis, K. Raita apg. 1947.

Ernests Abele pazīstams kā rosīgs grāmatu ilustrators. Viņam pieder arī vairāki tīkami grāmatu vāku zīmējumi. Veiksmīgi viņš darinājis K. Abeles balāžu krājuma Vēlais viesis ilustrācijas. Atzīstamu māku Abele parāda J. Sīrmaņa pasaku grāmatas Kriksis ilustrācijās. Pasakās notēlotie Strautnieku mājas suņa Kriksa dēkainie piedzīvojumi gan mājkustoņu un putnu, gan meža zvēru sabiedrībā. Galvenais izteiksmes līdzeklis E. Abeles ilustrācijās — dinamiska līnija. Ar tās palīdzību viņš sasniedz spraigu kustības iespaidu. Tiešām apbrīnojama Abeles lieliskā kustības izjūta, it sevišķi šajās ilustrācijās viņa līnija piesātināta aktivitātes. Tā var būt gan vijīga un plūstoša, gan skarba un asa, bet vienmēr aktīva, trauksmes pilna. Nerimstošā vitalitāte pulsē šajās ilustrāciju kompozīcijās. Spārīgi tvertas ātrās pārvietošanās kustības, piem.: Kriksa auļojums uz vilka Vāvuļa muguras, vai arī Kriksa un Vāvuļa negantais skrējieni ap priedi. Pēc tehniskā izpildījuma un spēcīgās izteiksmes tā pieskaitāma pie grāmatas labākām ilustrācijām. Briestošās kustības spēks un pārsteigumu moments parādīts ilustrācijā, kas tēlo Kriksa nejauso satikšanos ar veco āpsi Sarumu. Viss te mainīgs un plūstošs. Dzīvnieki, priekšmeti un apkārtnē ierauti kopežis attieksmēs un nerimstošā kustībā. Zvēru, mājkustoņu un putnu kustības, it īpaši, un mimikā mākslinieks atsedz raksturīgo, īpatnējo, to savkārt pasvītro, sasniedzot lielu izteiksmes spēku, piem.: Kriksa galvas tēlojumi ir tik dažādi un noskaņās bagāti: tur pavīd neuzticība, viltība, izbrīns, naidis un pat niknums. Gaužām iztrūcies un satraukts zaķis Kūkums, iepazīstoties ar Kriksi. Grāmatas noslēguma attēlā bēdīgais zaķis tīri bērnišķīgā izdarībā nobirdina gaužas asaras. Citā ilustrācijā ar uzvarētāja smīnu augstprātīgi noraugās savā upurī viltīgā lapsa Okšķere. — Spalvas zīmējums papildina krāsainās ilustrācijas ar brūngani maigām toņu pārejām. Te jau mākslinieks uzsver telpu, modulē formu ar krāsu, tā kā krāsainām ilustrācijām vairāk gleznieciskās nekā grafiskās raksturs.

Ēvalda Dajevska dekorāciju meti A. Brigaderes pasaku tēlojumam Sprīditis. Jaunā Vārda izdevums, 1947.

E. Dajevskis — gados jauns, apdāvināts skatuves gleznotājs. Mācījies un darbojies Liepājā. No Liepājas un tās tuvākās apkārtnes nākuši vairāki latviešu mākslinieki: K. Zāle, A. Annuss, K. Zemdega u. c. Pēc Liepājas mākslas amatniecības skolas beigšanas sākās topošā mākslinieka nopietnais, sūrais darbs, kas vainagojies ar panākumiem. Latviņus patstāvības pēdējos gados Dajevskis darbojās par Liepājas teātra dekoratoru. Trimdā viņa mākslinieckās gaitas saistās ar Mērbekas teātri. — Labam

skatuves gleznotājam nepietiek ar gleznošanas māku vien, tam nepieciešama telpiskā izjūta. Bieži vien te nozīmīgi ne tik daudz veidoli, kā idejas un simboli. Cēltnes iekšpuse, ko tēlo skatuves gleznotājs, pielietodams celtnieciskos un gleznieciskos līdzekļus, izteic savu jēgu, savu idejisko nozīmi. Pamatā te attiecības un ritmiskās kustības. Tikai ritmiskās attiecības nojauta padara mākslinieku par skatuves gleznotāju. Visvairāk ritmisko spēju vajag iekšēlpaš organizēšanā, citiem vārdiem — nepieciešama skatuviskā iejušanās. Šekspīra Divpadsmitās nakts un Anšl. Eglīša Kazanovas mēteļa dekorācijas aplicina, ka Dajevskis ir ne tikai iejūtīgs gleznotājs, bet prot arī lietpratīgi iekārtot skatuves telpu. Viņa dekorāciju kolorīts skanīgs, zīmējums drošs, triepiens brīvs un plašs. Dajevska dekoratīvajā glezniecībā manāmas J. Kugas un pa daļai L. Liberta stila ietekmes. — Neparasti, bet katrā ziņā apsvēciami Dajevska dekorāciju meti A. Brigaderes Sprīditim. Rakstnieces apstrādātā pasaku viela prasa no mākslinieka fantāzijas lidojumu un iejušanos. Dajevska dekorāciju metos kvēlo fantāzijas uguns. Redzam latviskas cēltnes, telpas iekšskarus, to ornamentālus piederumus un audumus, etnogrāfiski darinātus. Dajevskis ar stilizācijas un kolorīta izvēli radījis krāšņu pasaku apkārtni, piemēram, meža vidus skatā tēlojums ieguvīš pat mistisku noskaņu, ko pasvītro zaļgani dzeltenīgais gaismojums. Kombinējot siltos un aukstos krāsu laukumus Veja mātes pils skatā pirms saules rīeta, panākta lieliska fantastika. Celtnieciski oriģināli, pat neparasti, iekārtota pils troņa zāle. Kaili degošais krāsu vieds nereaļam telpas tēlojumam piešķir ķēnišķīgu spožumu. Monumentālā uztverē darināts pils pagalma mets, kuņģam pamatā vienkāršota, masīvas latviskās celtņu formas. Mistisko nakts noskaņu rada meta kolorīts. Uguns sārta atblāzma pils logos akcentē kompozīciju. Dajevskis ir mākslinieks ar bagātu fantāziju un izdomu. Viņa talants un lielās darba spējas sola daudz.

Harija Griceviča ilustrācijas Jonāsa Miesnieka stāstiem Dūkas kungs un viņa māja. Gaismas Pils apgāds, 1947.

Harijs Gricevičs visjaunākās paaudzes grafiķis ar nekļūdīgu roku, precīzu un izsmalcinātu tehniku. Vienādi veikli viņš pārvalda vairākas grafikas tehnikas: vaļa grebumu, kokgrebumu un tušas zīmējumu. Viņš arī glezno. Stutgartes starptautiskajā mākslas izstādē pag. pavasarī varējām iepazīties ar viņa plakāta mākslu, kas vedināja iedomāties moderno franču plakātu meistarus. Izkoptā vaļa grebumu tehnikā Gricevičs devis dažas mūsu kultūras darbinieku ģimenes. Pēdējā laikā mākslinieks no devies grāmatu rotāšanas mākslai, un jāsaka — ar labiem panākumiem. — Ilustrācijās J. Miesnieka stāstiem vēl jūtama vaļa grebumu tehnikas ietekme, kas parādās precīzā švikojuuma raksturā. Pārsvārā melnais plaknes fons, uz kuļa atturīgi izkārtotas gaišie laukumi. Formas apveidus veido smalka līnija, kas vietām pat izzūd, izliekas, ka pati figūra iznirtu no tumsas. Apgaismotām vietām grafikā piešķirta gan dekoratīva, gan emocijonaļa nozīme. Izteiksmīgākās un grafiski nozīmīgākās

grāmatu ilustrācijas stāstiem: Dūkas kungs un viņa māja, Melnais dēlis un Dakteris. Pirmajā min. ilustrācijā ritmiski izkārtotas melni baltas masas un smalkais līniju vijīgums piešķir acumirkliņu gaišas parādības iespaidu. Melnā deļa ilustrācijā dominē gaismas apstarotie baltie laukumi, ko papildina atturīgs līniju izkārtojums. Panākta vienkāršība un skaidrība gan laukumu izkārtojumā, gan figūru lēnajās kustībās, kurās atspoguļojas attēlojuma izteiksme.

Reiņa Birzgaļa ilustrācijas T. Zeltiņa pasakai Princesīte Papardīte, apgāds H. Rudzītis (Laiks bērniem), 1948. un **Alant Viļa Poem par kulšēn**, apgāds Latvija, 1948.

Atkal mūs iepriecina Reiņa Birzgaļa divas ilustrētas grāmatas. Spēcīga dzīves izjūta, liels novērotāja un psihologa spējas raksturo mums pazīstamo humoristisko zīmējumu autoru. Viņš tuvs īstenības pasaulei, tuvs savai zemei, ļaudīm un paražām. Ar savu zemniecisko izjūtu viņš rada aprīnājami vienkāršas formas un kompaktas masas, kas pakļautas viņa iekšējam kustību ritmam. Kā visi lieli mākslinieki, viņš spēj iejusties katrā dzīves norisē un savos darbos atspulgot zināmas būtiskas atziņas par cilvēka dzīvi un likteņiem. Ar vienkāršiem, iekšējai pasaulei atbilstošiem izteiksmes līdzekļiem Birzgalis darinājis humoristiskus zīmējumus, radīdams noteiktai likumībai pakļautu savas grafiskās mākslas stilu. Ar pirmajām ilustrētajām T. Zeltiņa grāmatām Zelta gailis un Slaists un Niķe R. Birzgalis parādīja sevi kā iejūtīgu bērnu pasaules izpratēju un pazinēju. Minētās grāmatas pieder pie interesantākām ilustrētām bērnu grāmatām trimdā. Pie tām varam pievienot arī Princesīti Papardīti. — Bezbēdīgie zēni kopā ar suni Kranci, citiem dzīvniekiem un putniem rādīti raibā izdarībā Jaņu vakarā, meklējot Princesīti Papardīti. Arī šiem Birzgaļa zīmējumiem izteiksmes spēks slēpjas pārspīlētā kustībā un mimikā, kam piedots bērnišķīgs naihvums. Zēnu pārdzīvojamu attēlojumā mākslinieks ielicis pacīlātību, tvēris to gaiši un sirsnīgi. Vai varētu vienkāršāk, patiesāk un dziļāk izteikt zēnu skumjas, kā tas redzams priekšpēdējā ilustrācijā? Bēdājas neviens zēni par Papardīti, piespiedušies pie bērza, bet arī citkārt priecīgais draugs Krancis. Ar kāpinātu izjūtu Birzgalis tēlo tumšo varu pretstatā gaišajiem un saulainajiem zēniem. Teksta autors tumšo varu simbolizē raganas tēla. Par neveiksmi, ko raganai sagādājuši zēnu sabiedrotie-dzīvnieki, tā niknumā nospļaujās. Zīmējums sprieguma pilns. Kā vienmēr, tā arī šajās ilustrācijās R. Birzgaļa izteiksmes spēks slēpjas pārspīlētā kustībā. — Otrā grāmatiņā, sarakstīta ventīņu izloksne, pirmo reizi iznāca Latvijā ar R. Sutas ilustrācijām, darinātām ar otu tušas tehnikā. Otrais izdevums tāpat ar Reiņa Birzgaļa ilustrācijām. Starp tekstu rokrakstā un zīmējumiem pa-

nākta ritmiska un dekoratīva saskaņa. Grāmatas spoguļattēla ilustrācijas un teksts novietoti diagonāli, tādējādi panākot ritmisku maipu. Dabās vienkāršošanā Birzgalis aiziet pat līdz primitīvismam, nepazaudējot formu raksturīgumu. Vienkāršotās un masīvās formās jūtams zemes smagums. Zīmējumos uzsvērtā masa. Smagnējās un neveiklās zemnieku un zemnieču figūras ieguvušas robustus apveidus. Pasvītrotā kustība un mimika katram attēlojumam dod emocionālu toni: piem.: attēlojumā, kur puisis lūdz meitu dejot. Meitās kautrīgums un puīša gaužam lielais pazemīgums izraisa smieklus. Lieliski parādīts pats māju saimnieks uz izkultiem graudu maisiem. Tikpat omulīgs viņš, sagaidot kūlējus ar paceltu cepuri rokā. Ne mazāk raksturīgi citi tipi. — Ar labsirdīgu smaidu, bez dzēlīguma Birzgalis parāda cilvēku vājības. Viņam piemīt neticamas spējas skatīt un rādīt cilvēku vājības un celumu kāpinātā veidā.

Voldemārs Jansons

NOBEĻA PREMIJA PIEŠKIRTA DIEVA LIECINIEKAM LITERĀTŪRA

Nobeļa premija literatūrā šogad piešķirta Tomasam Eliotam (Thomas Stearns Eliot). Viņš dzimis 1888. g. Senlūsā, Misūrī, Savienotās Valstīs. 1914. g. viņš pārgāja dzīvot uz Londonu un 1927. g. ieguva Anglijas pavalstniecību. 1917. pirmo reizi Eliots parādījās atklātībā ar dzejoļu krājumu *Prufrock and Other Observations*, 1919. g. sekoja Poems un gadu vēlāk kritiskas esejas *The Sacred Word*. Dzejoļu krājums *The Waste Land*, kas pauda pēcaņa pesimismu, izpelnījās godalgu. 1923. g. Eliots nodibināja angļu literatūras žurnālu *Criterion* un to izdeva sešpadsmit gadus. Pārējie Eliota darbi: *After Strange Gods* (1934.), lugas: *The Rock* (1934.), *Murder in the Cathedral* (1935.), un *The Family Reunion*. 1934. viņš izdeva savas *Elizabethan Essays* un 1938. — *Essays Ancient and Modern*. Atzīmējami Eliota dzejoļu krājumi: *The Hollow Men*, *Ash-Wednesday* un *pedējā pasaules kara laikā uzrakstītais Four Quartets*.

T. Eliots ir liels stila meistars, liels dzejnieks, bet viņš ir arī liels mūsu laikmeta kristietis, modernā cilvēka nesaudzīgs tiesātājs, nesatricināms Dieva aplicinātājs, rietumu kultūras pilnīgākais mantinieks. Ilustrācijai daži teikumi no dzejnieka drāmas pantos *Murder in the Cathedral* (Slepka vība katedrālē): „Es esmu devis jums pilnvaru izšķirties, bet jūs novērsāties nederīgā nikuļošanā un neapsvērtā darbībā. Daudzi nodarbojas ar grāmatu rakstīšanu un grāmatu iespiešanu, daudzi grib redzēt savus vārdus iespiestus esam, daudzi nelasa nekā cita, kā tikai jāšanas sacīkšu rezultātus. Jūs lasāt daudz, bet nelasāt Dieva vārdu, jūs būvējat daudz, bet necelāt tā Kunga namu.“

J. Kalnbērzs

Authorized by EUCOM HQs. Civil Affairs Division. Authorization No. UNDP 280.

Latvian Educational Magazine CEĻŠ — The Way.

The first printed monthly for Latvians in exile in Germany.

4th year of publication.

Responsible Editor **Valdis Mezezers**, (13a) Würzburg, Latvian Central DP Camp.

Redaktori: prof. Dr. phil. L. Bērziņš un V. Mezezers.

Printer Konrad Triltch, Druck- und Verlagsanstalt, Würzburg, Fasbenderstrasse 2.